

**T. C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZİKOLOJİ ANABİLİM DALI
GENEL MÜZİKOLOJİ PROGRAMI**

**MUZİKA-YI HÜMAYUN'UN KURULMASINDAN GÜNÜMÜZE
TÜRKİYE'DE ÇOKSESİLİ KLASİK BATI MÜZİĞİNİN KURUMLAŞMASI**

(Doktora Tezi)

**Hazırlayan
20026075 Emine Reyhan SERDAROĞLU**

**Danışman
Doç. Mehmet NEMUTLU**

İSTANBUL 2008

Emine Reyhan Serdaroğlu tarafından hazırlanan **Muzıka-yı Hümayun'un Kurulmasından Günümüze Türkiye'de Çoksesli Klasik Batı Müziğinin Kurumlaşması** adlı bu çalışma jürimizde Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi:25 / 06 / 2008

(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı – Soyadı ve Kurumu):

İmzası

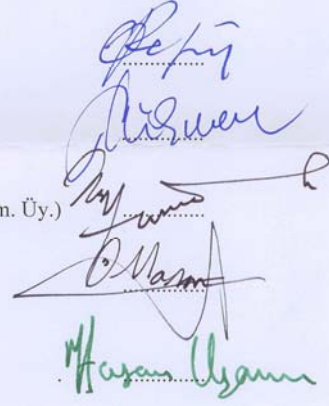
Jüri Üyesi: Prof. Gülper REFİĞ
(MSGSÜ)

Jüri Üyesi: Prof. Cana GÜRMEN
(İstanbul Üniversitesi)

Jüri Üyesi: Doç. Mehmet NEMUTLU
(MSGSÜ- Danışman, Tez İzleme Kom. Üy.)

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Özkan MANAV
(MSGSÜ- Tez İzleme Kom. Üy.)

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Hasan UÇARSU
(MSGSÜ- Tez İzleme Kom. Üy.)

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No.</u>
TEŞEKKÜR.....	IV
ÖZET	V
SUMMARY	VI
1. GİRİŞ	1
1. 1. Çalışmanın Amacı.....	3
1. 2. Çalışmanın Yöntemi	4
2. MUZİKA-YI HÜMAYUN’UN KURULMASI VE GELİŞİMİ	5
2.1. Batı Müziği İle İlk Temaslar: III. Selim ve IV. Mustafa Dönemleri	5
2.1.1. III. Selim Dönemi	5
2.1.2. IV. Mustafa Dönemi	9
2.2. Muzıka-yı Hümayun’un Kurulması: II. Mahmud Dönemi	9
2.3. Muzıka-yı Hümayun’un Gelişmesi: Abdülmecid Dönemi	15
2.4. Muzıka-yı Hümayun’un Gerilemesi: Abdülaziz ve V. Murad Dönemleri	23
2.4.1. Abdülaziz Dönemi	23
2.4.2. V. Murad Dönemi	31
2.5. Muzıka-yı Hümayun’un Yeniden Yapılanması: II. Abdülhamid Dönemi.....	32
2.6. Savaş Yılları: V. Mehmed Reşad ve VI. Mehmed Vahideddin Dönemleri	48
2.6.1. V. Mehmed Reşad Dönemi	48
2.6.2. VI. Mehmed Vahideddin Dönemi.....	59
3. ATATÜRK ÖNDERLİĞİNDE BATI MÜZİĞİ ALANINDA BAŞLAYAN KURUMLAŞMA HAREKETİNİN EVRELERİNİN TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLET KURUMLARI ÜZERİNDEN İNCELENMESİ	65
3.1. Eğitim Kurumları	66
3.1.1. Musiki Muallim Mektebi	66
3.1.2. Devlet Konservatuvarları	70
3.1.2.1. Ankara Devlet Konservatuvarı.....	70
3.1.2.2. İstanbul Belediye Konservatuvarı	75
3.1.2.3. İzmir Devlet Konservatuvarı	79
3.1.2.4. İstanbul Devlet Konservatuvarı	82
3.1.2.5. Devlet Konservatuvarlarının Güncel Durumu	83
3.1.3. İlköğretim ve Lise için Müzik Eğitimci Yetiştiren Kurumlar	85
3.1.4. Üniversitelerde Yer Alan Diğer Müzik Bölümleri.....	90
3.1.5. Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri	93
3.1.6. Askeri Müzik Eğitim Kurumları	94
3.1.7. Büyükşehir Belediye Konservatuvarları ve Belediye Konservatuvarları	98
3.2. Orkestralar.....	100
3.2.1. Devlet Senfoni Orkestraları	100
3.2.1.1. Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası	100
3.2.1.2. İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası	107
3.2.1.3. İzmir Devlet Senfoni Orkestrası.....	109
3.2.1.4. Çukurova Devlet Senfoni Orkestrası	110

3.2.1.5. Antalya Devlet Senfoni Orkestrası.....	111
3.2.1.6. Bursa Bölge Devlet Senfoni Orkestrası	112
3.2.2. Devlet Konservatuvarlarına, Eğitim Fakültelerine ve Müzik Bölümlerine Bağlı Orkestralar	113
3.2.3. Büyükşehir Belediyelerinin ve Belediyelerin Bünyesinde Görev Yapan Orkestralar	116
3.3. Bandolar	119
3.3.1. Askeri Bandolar	119
3.3.2. Büyükşehir Belediye Bandoları ve Belediye Bandoları.....	121
3.4. Devlet Opera ve Baleleri.....	125
3.5. Çoksesli Korolar	130
3.6. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT)	134
4. SONUÇ	140
EKLER.....	148
Ek-1 Yükseköğrenim Kurumu (YÖK) Çatısı Altında Yer Alan Devlet Konservatuvarlarının Listesi (2008)	148
Ek-2 1981’den Önce Kurulmuş ve Daha Sonra Yükseköğrenim Kurumuna Bağlanmış Konservatuvarların Bağlandıkları Üniversiteler	149
Ek-3 1985’ten Sonra Yükseköğrenim Kurumu’na Bağlı Olarak Kurulan Devlet Konservatuvarlarının Kuruluş Tarihine Göre Kronolojik Listesi	150
Ek-4 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) 2006 - 2007 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistiklerine Göre, Devlet Konservatuvarlarındaki Öğretim Elemanlarının Sayıları.....	152
Ek-5 Devlet Konservatuvarları Anasanat ve Anabilim Dalları ve Lisans Seviyesindeki Öğrenci Sayıları	153
Ek-6 Müzik Eğitmeni Yetiştirme Amacı ile Eğitim Veren Yüksek Eğitim Kurumlarının Listesi	160
Ek-7 Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinin Listesi.....	162
Ek-8 Milli Eğitim Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Tarafından 2005 Yılında Yayınlanmış Olan Listeye Göre, Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri Müzik ve Resim Alanlarında Öğretmen İhtiyaç Listesi	165
Ek-9 Büyükşehir Belediye Konservatuvarları ve Belediye Konservatuvarları....	168
Ek-10 T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı’na Bağlı Devlet Senfoni, Devlet Opera ve Baleleri ve Devlet Çoksesli Korosu’nun Kuruluş Tarihlerine Göre Kronolojik Listesi	169
Ek-11 Devlet Konservatuvarlarına, Eğitim Fakültelerine ve Müzik Bölümlerine Bağlı Orkestralar	170
Ek-12 Büyükşehir Belediyelerinin ve Belediyelerin Bünyesinde Görev Yapan Orkestraların Listesi	171
Ek-13 Türk Silahlı Kuvvetleri’nde Bulunan Askeri Bandoların Listesi.....	172
Ek-14 Büyükşehir Belediyelerinin ve Belediyelerin Bünyesinde Yer Alan Bandoların Listesi	176
Ek-15 III. Selim’den İtibaren Osmanlı Padişahlarının Listesi	178
Ek-16 T. C. Cumhurbaşkanlarının Listesi.....	179
Ek-17 T. C. Başbakanlarının Listesi	180
Ek-18 Muzıka-yı Hümayun’un Gelişim Kronolojisi	182

Ek-19 Konservatuvar, Müzik Eğitmeni Yetiştiren Kurumlar, Üniversitelere Bağlı Müzik Bölümleri ve Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinin Yıllara Göre Sayıları.	186
Ek-20 T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığına Bağlı Olan Devlet Senfoni Orkestraları, Devlet Opera ve Baleleri, Devlet Çoksesli Korosunun Yıllara Göre Sayıları	187
Ek-21 Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Konser Salonu'nun Fotoğrafları (Ayhan Çermen'in Kişisel Arşivinden)	188
Ek-22 Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'na Gelen Solist ve Şeflerin Fotoğrafları'ndan Seçmeler (Ayhan Çermen'in Kişisel Arşivinden)	189
Ek-23 Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Ordu ve Bölge Konserlerinden Fotoğraflar (Ayhan Çermen'in Kişisel Arşivinden)	194
Ek-24 Osmanlı Dönemi'nde Bestelenmiş Notaların Fotoğrafları.....	197
(Emine Serdaroğlu'nun Kişisel Arşivinden).....	197
KAYNAKLAR	200
ÖZGEÇMİŞ	222

TEŞEKKÜR

Yoğun çalışmalarına rağmen doktora tez danışmanım olmayı kabul eden, tez çalışmalarımı yönlendiren ve yazım aşamasında çok emeği geçen, Sayın Doç. Mehmet NEMUTLU'ya en içten teşekkürlerimi sunarım. Doktora tez konumun belirlenmesinde yol gösteren ve emekli olduktan sonra da çalışmalarımı takip eden Sayın Prof. Filiz ALİ'ye içtenlikle teşekkür ederim. Doktora tezimin yazılma aşamasında benden değerli desteğini esigermeyen Müzikoloji Bölüm Başkanımız Sayın Prof. Gülper REFİĞ'e şükranlarımı sunarım. Tez izleme komitesi üyeleri Sayın Doç. Dr. Özkan MANAV ve Sayın Doç. Dr. Hasan UÇARSU'ya teşekkür ederim.

Doktora tezimin araştırma aşamasında bana yardımcı olan Müzikolog Sayın Dr. Ercan YENAL'a, Müzikbilimci Sayın Ersin ANTEP'e, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi öğretim görevlisi, koro eğitimcisi ve şefi Sayın Mete GÖKÇE'ye, Ankara Üniversitesi Devlet Konservatuarı Müdürü Sayın Prof. Mustafa APAYDIN'a, emekli Turizm Tanıtma Bakanlığı Tanıtma Genel Müdür Yardımcısı Sayın Ayhan ÇERMEN'e, Yeditepe Üniversitesi Bilgi Merkezi Müdürü Sayın Filiz ÇERMEN'e, American Research Institute in Turkey Müdürü Dr. Anthony GREENWOOD'a, Sayın Kemal KÜÇÜK'e, TRT Müzik Dairesi Çoksesli Müzikler Müdürü Sayın Ümran SÖNMEZER'e, TRT İstanbul Radyosu Müdürü Sayın Ahmet AKÇAKAYA'ya ve Yıldız Sarayı Müzesi görevlilerine teşekkürlerimi sunarım.

Sevgili arkadaşlarım, Yasemin ALTINYAY, Özge ALTUĞ TEBER, Deniz BİG ÖNCEL, Seyran DELİCE, Işın MENGENLİ, Banu REFİK, Deniz YENAL ve Güneş YENAL'a bana verdikleri destek için teşekkür ederim.

Tüm eğitim hayatım boyunca ve doktora tezimin araştırma ve yazım aşamasında benden desteğini esirgemeyen sevgili annem Prof. Dr. Meral SERDAROĞLU'na ve sevgili babam Ragıp SERDAROĞLU'na teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

Bu doktora tezinin amacı Muzıka-yı Hümayun'un kurulmasından günümüze kadar olan dönemde Türkiye'de çoksesli klasik batı müziğinin kurumlaşmasını devlete bağlı kurumlar üzerinden incelemektir.

Bu tez, giriş ve sonuç bölümleri dahil olmak üzere dört ana bölümden oluşmuştur. Giriş bölümünü izleyen ilk ana bölümde Muzıka-yı Hümayun'un kurulması ve gelişmesi irdelenmiştir. Muzıka-yı Hümayun'un durumu Padişahın istekleri ve Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyal, politik ve ekonomik sorunları ile yakından ilişkili olduğu için, Muzıka-yı Hümayun'un gelişimi incelenirken o dönemin tarihi de ele alınmıştır. Bir sonraki ana bölümde, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından günümüze kadar olan dönemde yer alan devlete bağlı müzik kurumları incelenmiştir. Bu kurumların kendi özerk yönetimleri olduğu için oluşum ve gelişim aşamaları tarihsel olaylardan bağımsız olarak ele alınmıştır. Atatürk tarafından başlatılan kültür devrimi çerçevesinde müzik okulları, icra grupları ve yayın organları gibi devlete bağlı yeni müzik kurumları oluşturulmuştur. Bu kurumların günümüzdeki sayıları ve genel durumları hakkında detaylı bilgi tezin bu bölümünde ve ilgili eklerde verilmiştir. Bu araştırma sonucunda günümüze kadar Türkiye'de çoksesli klasik batı müziğinin kurumlaşma evrelerinin üç aşamada gerçekleştiği gösterilmiştir. Ayrıca, ileride yapılacak kapsamlı çalışmalar için bir temel bilgi kaynağı ve veri tabanı oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Muzıka-yı Hümayun, Çoksesli Klasik Batı Müziği, Kurumlaşma, Müzik Eğitimi, Orkestralar, Opera ve Bale, Bandolar, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu

SUMMARY

The purpose of this doctoral thesis is to study the institutionalization of Western music in Turkey thorough the state related music institutions starting from the establishment of Muzıka-yı Hümayun (Palace Conservatory) until today. The thesis also aims to provide comprehensive information for further research.

The thesis contains four main chapters including the introduction and the conclusion. Following the introduction, in the second chapter the establishment and the development of Muzıka-yı Hümayun are studied. Since the progress of Muzıka-yı Hümayun depends upon the wishes of the governing sultan and current state of the Ottoman Empire, the historical background is explored while assessing the evolution of Muzıka-yı Hümayun. The third chapter is dedicated to the study of music institutions of the state starting from the constitution of the Turkish Republic (1923) till today. The progress of these state institutions are studied independent of historical context since they are autonomous. After 1923, a cultural revolution was initiated by Atatürk. In the context of these reforms, new state related music institutions such as music schools, performing ensembles and broadcasting companies were established. The founding and development of these institutions is analyzed in terms of their current numbers and conditions. The current status of these institutions is given in detail in the third chapter and in the related attachments. In the conclusion, it is indicated that Western music in Turkey has been institutionalized in three phases. Analysis of the process in each phase provides a detailed data base for further study.

Keywords: Muzıka-yı Hümayun, Western Music in Turkey, Institutionalization, Music Education, Orchestras, Opera and Ballet, Bands, Turkish Radio and Television Organization

1. GİRİŞ

Günümüzde çoksesli klasik batı müziğinin Türkiye'nin kültürel yaşantısının bir parçası haline geldiği söylenebilir. Ülkemizde her yıl birçok konser düzenlenmekte, ulusal ve uluslararası festivaller organize edilmekte, müzisyenlerimiz sadece yurtiçinde değil yurtdışında da başarıları ile isimlerini duyurmaktadırlar. Orkestralarımız, opera ve balelerimiz düzenledikleri yurtdışı etkinliklerinde olumlu eleştiriler almaktadır. Sanatçılarımızın büyük çoğunluğunun Türk eğitim kurumlarında, Türk eğitmenler ile yetişmiş olması gurur vericidir. Ayrıca, çoksesli klasik batı müziği eğitimi almak isteyenler için çeşitli düzeylerde birçok okul mevcuttur. Sadece eğitim ve icra alanlarında değil, müzik üretimi alanında da büyük ilerleme kaydedilmiştir. Türk bestecilerinin çağdaş Türk müziği eserleri yurtiçi ve yurtdışında basılarak seslendirilmektedir. Avrupa'nın çoksesli müzik tarihi ile karşılaştırıldığında, Türkiye'de çoksesli klasik batı müziğinin nispeten yeni bir olgu olduğu ve bu alanda kaydedilen gelişmelerin kısa bir zaman diliminde gerçekleştirildiği görülmektedir.

On sekizinci yüzyılın sonunda, III. Selim'in 1789 yılında tahta geçmesi ile Osmanlı İmparatorluğu'nda batı medeniyetindeki gelişmeleri ülkeye taşımak amacı ile çeşitli reformlar yapılmıştır. Bu dönemde, Avrupa ile güçlenen ilişkilerin bir sonucu olarak çoksesli batı müziği Osmanlı Sarayı'nda yer edinmeye başlamıştır. III. Selim'in tahttan indirilmesinden sonra İmparatorluğun yönetiminde muhafazakâr bir yaklaşımın hâkim olmasına rağmen, II. Mahmud'un tahta geçmesiyle, reform hareketleri yeniden hız kazanmıştır. Bu dönemde, Yeniçeri Ocağı kaldırılmış ve Avrupa ordularını örnek alan yeni bir ordu kurulmuştur. Bu ordunun bünyesinde örnek alınan Avrupa ordularında olduğu gibi, bir bando kurmak üzere girişimler başlamıştır. Bandoyu eğitmek ve geliştirmek amacı ile 1828 yılında Guiseppe Donizetti'nin gelmesi ve Osmanlı Sarayı'nda ders vermeye başlaması ile çoksesli

batı müziğinin kurumlaşmasında ilk adım atılmış ve Muzıka-yı Hümayun¹ kurulmuştur.

Muzıka-yı Hümayun'un kurulmasından sonra, Osmanlı devleti tarafından halk arasında batı müziğini ve batı müziği eğitimi yaygınlaştırmak ve sevdirmek için bir girişim yapılmadığı görülmektedir. Bunun bir sonucu olarak batı müziği uzun bir dönem çok kısıtlı bir kesime hitap etmiştir. Bu dönemde çoksesli batı müziği alanında devlete bağlı kapsamlı bir kurumlaşma girişimi yaşanmamıştır. Dönem dönem sayıları artan askeri bandoları eğitmek için müzik okulları açılmış ancak bu okullar hem dar kapsamlı hem de kısa ömürlü olmuşlardır. İlk kurumlaşma girişimi olarak sayılabilecek atılım, 1914 yılında, tiyatro ve müzik okulu olan Dârülbeytî'nin kurulması ile olmuştur. Fakat savaş nedeni ile ortaya çıkan mali sıkıntılar yüzünden büyük ümitler ile açılmış olan müzik bölümü iki yıl sonra kapanmak zorunda kalmıştır. 1916 yılında, devlet okullarına müzik eğitmeni yetiştirmek amacı ile kurulmuş olan Dârülmelân'da Cumhuriyet Dönemi'ne kadar ağırlıklı olarak Türk müziği eğitimi verilmiştir. Dolayısıyla, Osmanlı İmparatorluğu döneminde, çoksesli klasik batı müziği ile ilgili tek devlet kurumu Osmanlı Sarayı bünyesinde yer alan Muzıka-yı Hümayun olmuştur.

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra, Atatürk'ün önderliğinde başlayan kültür devrimi kapsamında çoksesli klasik batı müziğini devlet çatısı altında kurumlaştırmak üzere önemli atılımlar yapılmaya başlanmıştır. İlk olarak 1924 yılında, Atatürk'ün isteğiyle, Muzıka-yı Hümayun İstanbul'dan Ankara'ya taşınmış, Muzıka-yı Hümayun'un bünyesinde yer alan orkestra Riyaseticumhur Filarmoni Orkestrası ve bando ise Riyaseticumhur Armoni Mızıkası olmuştur. Ayrıca 1924 yılında, bu kadrodan yararlanılarak müzik öğretmeni yetiştirmek üzere Musiki Muallim Mektebi kurulmuştur. 1936 yılında, Musiki Muallim Mektebi'nin bünyesinde, daha sonra Ankara Devlet Konservatuarı adını alacak olan konservatuvar eğitim vermeye başlamıştır. İstanbul'da bulunan Dârülmelân da, 1926 yılında, İstanbul Konservatuarı adını alarak, çoksesli batı

¹ Osmanlıca tamlamalar ve Padişah isimlerinin Türkçe yazımlarında AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi'ndeki yazım kuralları benimsenmiştir.

müziği eğitimi veren bir kurum haline dönüştürülmüştür. Var olan kurumların yapılandırılması ve kurulacak olanların kuruluş esaslarının belirlenmesi için danışman olarak Alman besteci Paul Hindemith çağrılmış ve kapsamlı bir inceleme yaparak raporlar hazırlamak üzere görevlendirilmiştir. Bu raporlar doğrultusunda, faaliyete geçecek kurumları geliştirmek amacıyla yurtdışından uzmanlar çağrılmıştır. Yetenekli Türk gençleri eğitim almak üzere devlet tarafından yurtdışına gönderilmişlerdir. Bu dönemde yetişen sanatçıların daha sonra yeni eğitim kurumlarının, orkestraların, opera ve balelerin oluşmasında görev yaptığı görülmektedir. Bu dönemde Türk Beşleri'nin ve daha birçok müzisyenin eğitimci, müzisyen, şef ve idari yönetici olarak birçok görevi aynı anda yürüterek çoksesli batı müziğinin sevdinilmesi, benimsetilmesi ve yaygınlaştırılması için özveri ile çalışmış oldukları görülmektedir. Atatürk'ün önderliği ile başlayan atılım sayesinde günümüz Türkiye'sinde çoksesli klasik batı müziği ile ilgili birçok kurum bulunmaktadır.

1. 1. Çalışmanın Amacı

Bu doktora tezinin amacı, Muzıka-yı Hümayun'un kurulmasından günümüze kadar olan dönemde Türkiye'de çoksesli klasik batı müziğinin kurumlaşmasını devlete bağlı kurumlar üzerinden incelemektir. Kurumlaşma, kurum niteliği kazandırma ve kurumların çoğaltılması olarak tanımlanmaktadır. Muzıka-yı Hümayun'un kurulması ve gelişmesi, padişahların kişisel zevkleri ve Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu politik, ekonomik ve sosyal durum ile yakından ilişkili olduğu için Muzıka-yı Hümayun'un gelişimi o dönemin tarihi ile paralel olarak incelenecektir. Cumhuriyet'in ilanından sonra kurulan ve süreklilik gösteren devlet kurumları ise özerk bir yönetim biçimi ile yapılandırılmıştır. Dolayısıyla, devlete bağlı çoksesli batı müziği eğitim, icra ve yayın kurumlarının oluşum ve gelişim aşamaları, günümüzdeki sayı ve durumları tarihsel olaylardan bağımsız olarak incelenecektir.

Çoksesli müziğin her alanında sürekli bir gelişim ve ilerleme söz konusudur. Yeni gelişmelere göre kurumları yapılandırabilmek için öncelikle kurumların gelişim

süreçleri ve son durumları hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. Bu tezin amaçlarından biri bu bilgiyi sağlamaktır. Tezin bir diğer amacı da, Türkiye’deki kurumsal durumu göstererek, ileride yapılacak olan karşılaştırmalı ve kapsamlı çalışmalar için temel bir bilgi kaynağı ve veri tabanı oluşturmaktır.

1. 2. Çalışmanın Yöntemi

Bu doktora tezinin araştırma aşamasında kitaplar, makaleler, dergiler ve gazete haberleri dahil olmak üzere çok sayıda Türkçe, İngilizce ve Fransızca basılı kaynak incelenmiştir. Kurumlar tarafından yayınlanan faaliyet raporları, resmi raporlar ve yönetmelikler tetkik edilmiş ve kurumlar ile ilgili kanunlar araştırılmıştır. Bilgi edinme kanunundan faydalanılarak dilekçe ile kurumlardan resmi bilgi elde edilmiştir. Gerekli durumlarda görevli kişilere ulaşılarak bilgi alınmış, ayrıca, araştırılan konu hakkında yetkin kişiler ile görüşülerek kaynak toplanmıştır. Devlet kurumlarının resmi internet sayfalarından kurumların güncel durumları hakkında bilgiye ulaşılmış ve bu bilgiler farklı kaynaklardan doğrulanmıştır. Kişisel arşivlerden resim, broşür ve dergiler edinilmiştir. İstanbul’da bulunan Yıldız Saray Tiyatrosu gibi mekânlar özel izin ile gezilmiş ve resimler çekilerek kişisel bir arşiv oluşturulmuştur.

2. MUZİKA-YI HÜMAYUN'UN KURULMASI VE GELİŞİMİ

1789 yılında, III. Selim'in tahta geçmesi ile Osmanlı İmparatorluğu'nda çeşitli reformlar yapılmaya başlanmıştır. Avrupa medeniyetlerini örnek alarak önce askeri daha sonra kurumsal alanlarda uygulanan bu reformlar sayesinde Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa devletleri ile olan ilişkisi yoğunluk kazanmıştır. Bunun bir sonucu olarak, Osmanlı sarayında ve saray çevresinde Avrupa sanat ve müziğine olan ilgi artmıştır. III. Selim döneminde, batı müziğinin çok sık olmamakla birlikte sarayda yer almaya başladığı görülmektedir. Ancak batı müziğinin kurumlaşarak Osmanlı sarayına yerleşmesi, II. Mahmud döneminde askeri bandonun, hemen ardından da Muzıka-yı Hümayun'un kurulması ile gerçekleşmiştir.

2.1. Batı Müziği İle İlk Temaslar: III. Selim ve IV. Mustafa Dönemleri

2.1.1. III. Selim Dönemi

III. Mustafa ve Mihrişah Sultan'ın oğlu olan III. Selim (1761-1808) şehzadeliği sırasında iyi bir eğitim gördü, babasının ölümünden sonra yaşadığı kafes hayatı sırasında edebiyat, müzik ve tarih ile yakından ilgilendi.² III. Selim, babası III. Mustafa'nın reform ile ilgili düşünce ve girişimlerinin devam ettirilmesi gerektiğini ve Sultan I. Abdülhamid'in padişah olduğu dönemde bu ilerlemenin kaydedilemediğini düşünüyordu. Bu nedenle, şehzadeliği döneminde, güvendiği adamlarından biri olan İshak Bey'i, Avrupa'nın devlet ve ordu yapısı hakkında detaylı bilgi edinmesi için Paris'e gönderdi.³ 1789 yılında tahta çıktığında, III. Selim reformlar yaparak yeni bir düzen kurmaya hazırdı.

III. Selim padişah olduğu zaman, Osmanlı İmparatorluğu Rusya ile savaşmakta olduğu için, reform planlarını hemen yürürlüğe koymak mümkün

² Enver Ziya KARAL, *Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri c.5*, 13

³ A.g.k., c. 5, 61

olmadı. 1787 yılından beri sürmekte olan bu savaş Yaş Barış Antlaşması'nın 1792'de imzalanması ile sona erince Osmanlı İmparatorluğu bir barış dönemine girdi.⁴ Böylece, III. Selim'in yapmayı düşündüğü reformların ele alınması ile Nizam-ı Cedid yani "yeni düzen" dönemi başladı.⁵

Sultan III. Selim şehzadeligi ve padişahlığı sırasında Rusya'ya karşı yenilgi ile sonuçlanmış iki savaşta (1768-1774 ve 1787-1792), Osmanlı ordusunun sayıca daha az ama daha disiplinli ve donanımlı ordulara yenildiğine tanık olmuştu.⁶ Bu nedenle, reformlar öncelikle askeri alanda başlatıldı. Bu reformlar çerçevesinde mevcut asker ocaklarının, ordu teknik kurumlarının düzenlenmesi ve Avrupa usulünde yeni bir ordu kurulması düşünülmüyordu. İlk olarak, genç yeniçerilerden oluşan Nizam-ı Cedid ordusunun kurulmasına karar verildi. Nizam-ı Cedid'in önce bağımsız bir ocak olarak kurulması düşünüldü, ancak, ayrı bir ordu kurulmasına isyan edileceği olasılığı göz önüne alınarak, Nizam-ı Cedid, Bostancı ocağına bağlı olarak kuruldu.⁷

Yeni orduya subay ve teknik adam yetiştirmek için gereken teknik bilgiyi sağlamakta Osmanlı İmparatorluğu'nun eğitim ve öğretim merkezi olan medreseler yetersiz kalıyordu. Bu yüzden, 1794'de Mühendishane-i Berri-i Hümayun⁸ gibi yeni eğitim kurumları açılmaya başlandı. Bu okullarda eğitim vermek üzere Avrupa'dan, özellikle de Fransa'dan uzmanlar getirildi, Topçu Okulu'nun bünyesinde bir kütüphane kurularak, ordu ve donanma için önemli olan kitaplar tercüme edilerek bastırıldı.⁹

Askeri alanda yapılan bu reformların yanı sıra ekonomik, ticari, siyasi ve diplomatik alanlarda da çeşitli reformlar yapıldı. Bazı devlet ve din adamları yapılan

⁴ **Meydan Larousse c. 11**, 156-157

⁵ Nizam-ı Cedid dar anlamı ile Avrupa tarzında yetiştirilmek üzere kurulmuş olan Osmanlı ordusunun adıdır. Ancak, geniş anlamında Nizam-ı Cedid, III. Selim'in padişahlığı sırasında Osmanlı İmparatorluğu'nda yapılmış reformların bütünüdür.

Enver Ziya KARAL, **Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri c. 5**, 61

⁶ **Meydan Larousse c. 9**, s. 648

⁷ Enver Ziya KARAL, **Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri c. 5**, 64-65

⁸ Topçu subayı yetiştirmek üzere İstanbul'da kurulan okul.

⁹ Enver Ziya KARAL, **Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri c. 5**, 67- 68

bu yeniliklere karşıydı ve Nizam-ı Cedid ordusunun kısa zamanda gelişmesi yeniçerilerin düşmanlığına yol açmıştı. Sonunda, yeniçeriler, ulema ve Şehzade Mustafa'nın desteği ile Nizam-ı Cedid'i ortadan kaldırmak üzere Kabakçı Mustafa liderliğinde isyan ettiler.¹⁰ III. Selim bu isyanı durdurmak ve kan dökülmesini engellemek için Nizam-ı Cedid'i kaldırdığını bildiren bir ferman verdi.¹¹ Ayrıca, isyancıların isteği üzerine, on bir kişi idam edildi. Ancak, asilere verilen tavizlere rağmen ayaklanma devam etti. Asiler, Şehzade Mustafa'nın padişah olmasını istiyorlardı. III. Selim'e bu isyanı bastırmak için Ordu-yı Hümayun'u¹² İstanbul'a çağırması teklif edildi, ancak, ordunun İstanbul'a gelmesi halinde, Rus ordularının Çatalca'ya gireceğinden çekinen III. Selim, tahttan çekilerek yerini IV. Mustafa'ya bırakmayı tercih etti.¹³

III. Selim müziği seven ve önem veren bir padişahı. Ruznamesi'nden¹⁴ de anlaşıldığı gibi, müzik III. Selim'in hayatında sıklıkla yer alıyordu. Onun döneminde Klasik Türk Müziği yeni makamların ortaya çıkması ve yapılan yeni besteler ile çok büyük bir ilerleme kaydetti. İsmail Dede Efendi, o dönemde Türk Müziği alanında katkıları olmuş ünlü bestekârlara iyi bir örnektir. Bunun yanı sıra, III. Selim'in isteği üzerine, Hamparsum Limonciyan ve Şeyh Abdalbaki Nasır Dede iki ayrı nota sistemi oluşturmuşlardı. Bu nota yazım sistemleri ile o dönemde bestelenmiş birçok eser notaya geçirildi. Enderun'da¹⁵ iyi bir müzik eğitimi verilmekteydi.¹⁶ Enderun'dan yetişen bu öğrencilerin daha sonra Muzıka-yı Hümayun'da öğrenci veya müzisyen olarak yer aldıkları görülmektedir.

III. Selim döneminde batı müziği sarayda henüz yaygın değildi. Yine de, Osmanlı Sarayı'nda bu müziğe yer verildiği ve III. Selim'in batı müziğini takdir ettiği çeşitli kaynaklardan anlaşılmaktadır. III. Selim'in batı müziğini beğendiğini

¹⁰ Enver Ziya KARAL, **Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri c. 5**, 81-82

¹¹ **Meydan Larousse c. 11**, 157

¹² Kapıkulu ocakları, tımarlı sipahiler ve gönüllü birliklerden oluşan kara kuvvetleri.

¹³ Enver Ziya KARAL, **Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri c. 5**, s83

¹⁴ Günlük olayların yazıldığı defter.

¹⁵ Osmanlı'da hükümdar saraylarının iç bölümlerinde görev yapan hizmetlilerin usta-çırak ilişkileri içinde yetiştirildiği okul.

¹⁶ Adil ŞEN, **Osmanlıda Dönüm Noktası: III. Selim'in Hayatı ve Islahatları**, 203- 205

gösteren olaylardan biri Hatice Sultan'ın Defterdarburnu'nda yer alan Neşatabat Sarayı'nda gerçekleşti. Hatice Sultan'ın sarayı ve bahçesi İtalyan mimar Melling tarafından düzenlenmişti.¹⁷ Yabancı sefirler, bahçelerinin güzelliği ile anılan Neşatabat Sarayı'nı gezmek üzere gelirler ve Hatice Sultan tarafından ağırlanırlardı. Böyle bir geziden çok zevk alan Sicilyateyn sefiri Kont dö Lüdof¹⁸, kendi kızını İzmir Fransız konsolosunun kızıyla birlikte, Hatice Sultan'a hediyeler vermek üzere göndermişti. Kızlar hediye vermenin yanı sıra müzik ve dans gösterisi de sunmuşlardı. O sırada tesadüfen sarayda olan III. Selim, mimar Melling ile beraber kafes ardından bu gösteriyi izlemiş, beğenmiş, Melling aracılığı ile kızları tebrik ederek, değerli hediyeler göndermişti.¹⁹

Bu tip bireysel olayların yanı sıra, sarayda bazı özel etkinliklerin yer aldığı dair kayıtlar vardır. Örneğin, 1797 yılı Mayıs ayında, büyük bir ihtimalle İtalya'dan gelmiş olan bir opera heyeti, sarayda III. Selim karşısında bir temsil sergilemişti. Ancak sır kâtibi yabancı lisan bilmediği için hangi operanın sahneye konduğu bilinmemektedir.²⁰ Fransız diplomat, gezgin ve yazar F. Pouqueville (1770-1838) anılarında III. Selim'in sarayında yer alan etkinliklerden bahsetmiştir. F. Pouqueville'in gezi anılarına göre, Fransa ile olan savaştan bir yıl evvel, III. Selim sarayda bir komedi seyretmek istemiş, bunun üzerine o sırada Pera'da bulunan İtalyanlar bir gösteri hazırlamışlardı. İp cambazlarının gösterisinin III. Selim'i sunulan İtalyan müzikleri ve Avrupa danslarından daha fazla etkilediği ancak bu grubun daha sonra III. Selim için haremde sunduğu bale gösterisinin padişah tarafından beğenildiği anılarda yer almaktadır.²¹ Bu iki olay III. Selim'in batı müziğinden hoşlandığını ve bu sanata değer verdiğini göstermektedir.

¹⁷ Reşat Ekrem KOÇU, *Hatice Sultan ile Ressam Melling*, 219

¹⁸ M. Fatih Salgar'ın *III. Selim'in Hayatı, Sanatı ve Eserleri* kitabının 34. sayfasında, Conte de Ludolf olarak yazılmıştır.

¹⁹ Reşat Ekrem KOÇU, *Hatice Sultan ile Ressam Melling*, 221

²⁰ Refik Ahmet SEVENGİL, *Opera San'atı İle İlk Temaslarımız*, 16-17

²¹ François POUQUEVILLE, *Travels Through the Morea, Albania and the Several Other Parts of the Ottoman Empire*, 155

2.1.2. IV. Mustafa Dönemi

I. Abdülhamid'in Ayşe Sineperver Kadın'dan oğlu olan IV. Mustafa (1779-1808) 1807 yılında tahta geçtikten sonra III. Selim'e karşı yapılan isyanı destekleyenleri ödüllendirdi. Nizam-ı Cedid'in şeriata aykırı bulunduğunu söyleyen resmi belgeyi imzalayarak, Kabakçı İsyanı'nın devletin durumunu düzelten bir hareket olduğunu kabul etti.²² Diğer taraftan Rusçuk Ayanı Bayraktar Mustafa Paşa, III. Selim'i tekrar tahta çıkartmak amacıyla çalışmalara başladı. Sonunda, 28 Temmuz 1808 günü, Bayraktar Mustafa Paşa, Babiâli'yi basarak III. Selim'in tekrar tahta çıkmasını talep etti. Ancak, tahttan çekilmek istemeyen IV. Mustafa, III. Selim ve Şehzade Mahmud'un öldürülmesini emretti. III. Selim öldürüldü ancak Şehzade Mahmud kurtularak tahta geçti.²³

2.2. Muzıka-yı Hümayun'un Kurulması: II. Mahmud Dönemi

IV. Mustafa'nın çok kısa süren hükümdarlığından sonra, I. Abdülhamid'in Nakşidil Sultan'dan oğlu olan II. Mahmud (1785-1839) 1808 yılında tahta geçti. Böylelikle, Osmanlı İmparatorluğu'nda reform hareketlerinin hızlandığı yeni bir dönem başlamış oldu. III. Selim döneminde olduğu gibi, reformlar ilk olarak ordu alanında başlatılarak, Sekban-ı Cedid adlı yeni bir ocak kuruldu.²⁴ Bunun yanı sıra, yeniçeri ocağında da reformlar yapılmaya başlandı. II. Mahmud tahta geçtiğinde, padişah olmasına yardımcı olan Bayraktar Mustafa Paşa'yı geniş yetkiler vererek sadrazam yapmıştı. Yapılan reformlardan memnun olmayan ulema, yeniçeriler tarafından desteklenince isyan başladı. İsyan sırasında, cephanelikte çıkan patlamada Bayraktar Mustafa Paşa ile birlikte üç yüze yakın isyancı öldü. Yeniçeriler daha sonra büyük memurlara ait konakların bir kısmını yağmalayıp saraya saldırdılar. Yeniçerilerin IV. Mustafa'nın tekrar tahta geçmesini istemeleri üzerine, II. Mahmud, IV. Mustafa'yı öldürttü. Ancak devam eden ayaklanma sonunda, asilerin istekleri

²² Meydan Larousse c. 9, 91

²³ Enver Ziya KARAL, *Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri c. 5*, 88-89

²⁴ Meydan Larousse c. 8, 241

doğrultusunda pek çok yenilik taraftarı da öldürüldü ve Sekban-ı Cedid ocağı kapatıldı.²⁵

Bu dönemde, imparatorluğun çeşitli yerlerinde ayaklanmalar ve savaşlar sürmekteydi. 1811 yılında yeniden başlamış olan Osmanlı-Rus savaşı, 1812 yılında Rusya ile Bükreş Antlaşması imzalanması ile sona erdi ancak bu sefer de ayaklanmalar baş göstermeye başladı Önce Arabistan’da yaşayan Vahabiler ayaklandı. Bu isyanın bastırılmasından sonra 1813 yılında Mora Rumları Yunanistan’ın bağımsızlığını ilan ederek ayaklandı. İngiltere ile Rusya Petersburg Antlaşması ile Mora’da özerk bir Yunan devleti kurulmasını talep ettiler, ancak bu istek II. Mahmud tarafından kabul edilmedi ve Avrupa tarafından da desteklenen bu ayaklanma bastırıldı.²⁶

Padişah II. Mahmud, savaşta yetersizliklerini gördüğü ve devamlı problem çıkartan yeniçerileri kaldırıp yerine yeni bir asker sınıfı oluşturmak istiyordu. Beklendiği gibi, yeniçeriler tekrar ayaklandılar ancak bu defa halktan, ulema ve topçu ocağından gerekli desteği bulamayınca ayaklanma başarısız oldu. Bunun sonucunda, 1826 yılında yeniçeri ocağı kaldırıldı. Bu olay Osmanlı Tarihi’ne Vakayi Hayriye yani “Hayırlı Olay” olarak geçmiştir. Yeniçeri ocağının ortadan kaldırılmasından önce yapılan reformların tümü eski kurumun yanı sıra daha modern bir kurum kurmak düşüncesi ile yapılmıştı. Yeniçeri ocağının kaldırılması ile ilk defa bir reform hareketi eski kurum tamamen ortadan kaldırılarak yapılmış oldu.²⁷

Yeniçeri ocağının yerine Avrupa ordularını örnek alması öngörülen Asakir-i Mansure-i Muhammediye adı altında yeni bir ordu kuruldu. Bu ordunun eğitimi için Prusya’dan subaylar getirildi. Ancak getirilen subaylar küçük rütbeli olduklarından istenilen sonuç elde edilemedi.²⁸ Yeniçeri ocağının kaldırılmasından sonra iki yıl geçmiş, ancak kurulan askeri teşkilat istenilen seviyeye gelememişti. Ayrıca donanma Navarin’de (İyon Denizi) yenilgiye uğradığı için deniz kuvvetleri de çok

²⁵ Enver Ziya KARAL, **Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri c. 5**, 93- 96

²⁶ **Meydan Larousse c. 8**, 241

²⁷ S. J. SHAW– E. KURAL, **History of the Ottoman Empire and Modern Turkey Vol. II**, 21

²⁸ Enver Ziya KARAL, **Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri c. 5**, 151

zayıf durumda idi. Rusya ile savaş 1828 yılında Rusların saldırısı ile başladı. Silistre (Bulgaristan), Edirne, Kars, Anapa (Rusya Federasyonu) ve Erzurum'un Ruslar'ın eline geçmesi ile Osmanlı devleti barış istemek zorunda kaldı. Rus Çarı da Rusya'da çıkan kargaşalıklar yüzünden zor durumda olduğundan barış teklifini kabul etti ve Edirne Barış Antlaşması (1829) imzalandı. Bu antlaşmanın Osmanlı İmparatorluğu için ağır şartlarından biri de Yunan devletine bağımsızlık verilmiş olmasıydı.²⁹

1830 yılında Osmanlı İmparatorluğu, Akdeniz'de Mora ve Cezayir'i kaybetmişti. Bu kayıplar üzerine Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'nın isyanı baş gösterdi. İmparatorluk içinde başlayan bu isyan, büyük devletlerin de karışması ile farklı bir hal aldı. Sonunda, Londra'da yapılan konferansta Mısır özerk hale geldi.³⁰ Mısır ile yapılan ikinci savaş, II. Mahmud'un emri ile 1839 yılında başladı ve Osmanlı İmparatorluğu için kötü bir yenilgi ile sonuçlandı. 29 Haziran'da birkaç saat içinde yenilgi ile biten savaşın sonucu İstanbul'a ulaşmadan, II. Mahmud, 1 Temmuz 1839'da vefat etti.³¹

II. Mahmud'un devleti yönettiği dönem içinde, yeniçeri ocağının kaldırılmasının yanı sıra çeşitli alanlarda da reformlar yapılmıştı. İlk modern nüfus sayımı gerçekleştirilmiş, din esaslarına göre yapılan bu sayım ile Rumeli ve Anadolu'daki müslüman ve müslüman olmayan erkek nüfusu sayılmıştı. Aynı sayım içinde, vergide yapılan yolsuzlukları önlemek amacıyla mülk sayımı da yapılmıştı. Ayrıca bu dönemde düzenli bir posta sistemi kurmak üzere çalışmalara başlanmış, ülke dışına gidecek kişilerin hariciye nezaretinden pasaport almaları zorunluluğu getirilmişti. Bunların yanı sıra, milli eğitim konusunda da değişiklikler yapılmaya başlanmış, Avrupa'yı örnek alarak ilköğrenim mecbur kılınmıştı. Bu zorunlu eğitimde okuma yazmanın yanı sıra islamın şartlarının öğretilmesi de şart koşulmuş, ancak sadece İstanbul için yürürlüğe konulmasına rağmen, İstanbul'da bile düzgün bir şekilde uygulanamamıştı. İlköğrenimin yanı sıra, yüksek okullara öğrenci yetiştirmek için rüştiyeler kuruldu. Ayrıca sübyan okullarını bitiren öğrencilerin on

²⁹ Enver Ziya KARAL, **Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri c.5**, 119-121

³⁰ A.g.k., 124-125

³¹ A.g.k., 141-142

sekiz yaşına kadar eğitim görecekları Mekteb-i Ulum-ı Edebiye, devlet memuru yetiştirmek üzere ilkokul seviyesinde Mekteb-i Maarif-i Adliye adlı kurum kuruldu. Ayrıca, harp okulu Harbiye ve tıp okulu Tıbbiye da bu dönemde kuruldu. İlk defa olarak II. Mahmud döneminde yurtdışına öğrenci gönderildi.³² Bu dönem içinde, 1831 yılında, Takvim-i Vekâyi adını taşıyan resmi bir gazete haftalık olarak Türkçe yayınlanmaya başlamıştı.³³ II. Mahmud'un kurmaya çalıştığı ilerici düzen, savaşlar ve ayaklanmaların getirdiği zorluklar ve tutucu kesimin yaklaşımı yüzünden istenilen başarıya ulaşamasa da, Tanzimat Dönemi için gerekli zeminin hazırlanmasını sağlamıştır.

II. Mahmud devrinde Avrupa ile olan ilişkiler arttığı için İstanbul'a yerleşen yabancı sayısı da artmış, İstanbul'da Beyoğlu civarında, yeni kiliseler, elçilik binaları, oteller, eğlence yerleri ve tiyatrolar açılmaya başlamıştı. Yabancıların salonlarında Fransız repertuarından dram ve komediler oynanıyor, üst düzey Osmanlı yöneticiler de bu oyunlara davet ediliyorlardı. Bu sırada Venedikli M. Giustiniani Beyoğlu'nda Fransız Tiyatrosu denilen bir tiyatro yaptırdı. Beyoğlu'nda İtalyan tarzında yapılmış bu büyük ve süslü binada Fransız komedi ve operet grupları oyunlar sergiliyorlardı. Yabancı elçilikler ve Osmanlı hükümeti de tiyatroyu destekliyordu.³⁴ II. Mahmud döneminde kurulan diğer bir tiyatro ise 1831 yılında Bosco'nun, M. Naum Duhani'nin arsası üzerinde kurduğu tiyatrodur.³⁵ Bu dönemde çoksesli batı müziğine İstanbul'da daha fazla yer verildiği görülmektedir. Batı müziğinin Osmanlı sarayına girmesi ise yeniçeri ocağının kapatılmasından sonra olmuştur.

Yeniçeri ocağı kaldırılmış ama Mehterhane hemen kapatılmamış, hatta II. Mahmud, mehterlere hayatlarının sonuna kadar maaş bağlatmıştı. Yeni kurulan orduya da bir mehter takımı atandı.³⁶ Ancak, mehter takımı yeni ordunun yürüyüş temposuna ve tarzına uyamayınca, Avrupa bandoları örnek alınarak yeni bir bando

³² Enver Ziya KARAL, *Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri c. 5*, 155-157, 159, 162

³³ *L'Histoire De L'Empire Ottoman*, R. Mantran (Ed.), 456

³⁴ Refik Ahmet SEVENGİL, *Opera San'atı İle İlk Temaslarımız*, 17

³⁵ Metin AND, *Türkiye'de İtalyan Sahnesi*, 128

³⁶ Ahmet TEZBAŞAR, *Mehter Tarihi, Teşkilatı ve Marşları*, 27-29

kurma çalışmalarına başlandı.³⁷ Bandonun kurulmasına karar verildikten sonra, Enderun ağalarından Nokta Mehmet Efendi'nin idaresinde bir subay ekibi bu göreve atandı. III. Selim döneminde Nizam-ı Cedid'i kurmak için gelen Fransız subaylarından borazan ve trampet çalmayı öğrenmiş olan, süvari borazanı Vaybelim Ahmet Ağa ile Trampetçi Ahmet Usta bandoya ayrılan Enderun ağalarına öğretmenlik yapmak üzere görevlendirildi.³⁸ Bu girişimler istenilen sonucu vermeyince, İstanbul'da yaşayan yabancılardan Fransız Monsieur Manguel, bandoya şef olarak atandı.³⁹ Gezgin ve yazar Charles MacFarlane'in anılarında, 1827 yılında bir gemi ile İtalya'dan İstanbul'a sultan ve orduları için enstrümanlar getirildiği belirtilmiştir.⁴⁰ Bu, yeterli bir bando kurmak için çeşitli çalışmalar yapıldığının bir göstergesidir. Bir süre sonra, Monsieur Manguel'in de iyi bir bando yetiştirebilmek için yeterli olmadığına karar verildi ve yurtdışından getirilmek üzere şef arayışı başladı. Sardunya elçisi Marki Groppalo'nun İtalya ile olan yazışmaları sonunda Napoleon Bonaparte'ın bando şefliğini yapmış, opera bestecisi Gaetano Donizetti'nin ağabeyi Guiseppe Donizetti (1788-1856) İstanbul'a gelmeyi kabul etti. 1828 yılının Eylül ayında İstanbul'a varan Guiseppe Donizetti, 1856 yılında vefatına kadar İstanbul'da kaldı ve sarayda görev yaptı.⁴¹

Donizetti Paşa, 1828 yılında İstanbul'a gelince geniş yetkiler ile sarayda ders vermeye başladı. İlk olarak batı nota yazma sistemini öğretmek için çalışmalarına başladı. Mehterhanede ezgiler, nota kullanılmadan usta-çırak ilişkisi ile kulaktan öğretiliyordu. Ancak, Donizetti'ye verilmiş olan öğrenciler, III. Selim döneminde geliştirilmiş olan Hamparsum nota sistemini tanıyorlardı. Bunun üzerine Donizetti, Hamparsum nota sistemi öğrendi. Hamparsum ile Avrupa nota sistemini ilişkilendirerek, Avrupa nota sistemini öğretmeye başladı.⁴²

³⁷ Mahmut Ragıp GAZİMİHAL, *Türk Askeri Muzikaları Tarihi*, 38

³⁸ Refik Ahmet SEVENGİL, *Opera San'atı İle İlk Temaslarımız*, 55

³⁹ Mahmut Ragıp GAZİMİHAL, *Türk Askeri Muzikaları Tarihi*, 41

⁴⁰ Charles MACFARLANE, *Constantinople in 1828*, 172

⁴¹ Mahmut Ragıp GAZİMİHAL, *Türk Askeri Muzikaları Tarihi*, 42

⁴² Ragıp Mahmut KÖSEMİHAL, *Türkiye-Avrupa Musiki Münasebetleri: Cilt 1*, 102

Guiseppe Donizetti, saraydaki çalışmalarını önce bando, daha sonra saray orkestrası ve son olarak da büyük orkestra kurulması olarak planlamıştı.⁴³ Bandonun ilk elemanları olan müzisyenler daha önce belirtildiği gibi Enderun'dan geliyorlardı. Bu ilk kadro yirmi iki kişiden oluşmaktaydı. Bu yetenekli gençlerin çoğu entrümanlarında profesyonel bir seviyeye gelemeden önemli idari ve askeri makamlara atanıyordu.⁴⁴ Bu nedenle bandonun iyi bir seviyeye gelmesinin zor olduğu düşünülebilir. Ancak gezgin Charles MacFarlane'nin gezi yazılarında bando hakkında söyledikleri bunun tam tersinin göstergesidir:

“Gelişimden kısa bir süre sonra, taktik bölüğü bandosunun Rossini'nin bir müzik parçasını çaldığını duyduğumu söylemiştim, ancak bunlar artık İstanbul'da normal melodilerdi ve saray ordusu bandosu zaten çeşitli ufak parçaları çok saygıdeğer bir şekilde çalabiliyordu”⁴⁵

Saray bandosunun dağarcığında operatik eserlerden düzenlenmiş parçaların yanı sıra, II. Mahmud için bestelenmiş marşlar da yer alıyordu. Donizetti de, İstanbul'a geldiği ilk dört ay içerisinde padişah için *Mahmudiye Marşı*'nı bestelemişti.⁴⁶ Bu arada, Muzıka-yı Hümayun için enstrümanlar ısmarlanmaya başlamıştı. Pelitti evinden ısmarlanan bu enstrümanların bir kısmı Türk geleneklerine uygun şekilde yapılıyordu.⁴⁷ Donizetti'nin uğraşları II. Mahmud tarafından takdir edilerek, kendisine 1831 yılında Nişan-ı İftihar verilmiştir. Verilen mührün üzerinde “Ustakar-ı Muzıka-yı Hümayun Donizet 247” yazmaktadır.⁴⁸ Bu nişan, Muzıka-yı Hümayun'un temellerinin atılmış olduğunun sağlam bir göstergesidir.

II. Mahmud, bandonun kurulma çalışmalarının yanı sıra, sarayda batı müziğini sevdirmek için, haremine Viyana'dan piyanolar getirtmişti ve sarayda kendisinin de katıldığı konserler düzenlettiriyordu. Avrupa ve Rus saraylarında

⁴³ Ragıp Mahmut KÖSEMİHAL, *Türkiye-Avrupa Musiki Münasebetleri: Cilt 1*, 108

⁴⁴ Mahmut Ragıp GAZİMİHAL, *Türk Askeri Muzıkaları Tarihi*, 44- 46

⁴⁵ C. MACFARLANE, *Constantinople in 1828*, 170

⁴⁶ “I have mentioned hearing, shortly after my arrival, a band of tactico regiments practicing a piece of Rossini's music, but these were now common sounds at Constantinople, and the band of the imperial guard could aready play several little things in a very respectable manner.”

⁴⁷ Emre ARACI, *Donizetti Paşa*, 66, 71

⁴⁸ Ragıp Mahmut KÖSEMİHAL, *Türkiye-Avrupa Musiki Münasebetleri: Cilt 1*, 105

⁴⁹ Emre ARACI, *Donizetti Paşa*, 84

ağırlanan virtüozlar Osmanlı Sarayı'nda da ağırlanıyorlardı. Elie Parish-Alvars (1808-1849) bu dönemde sarayda ağırlanmış olan müzisyenlerdendir. İngiliz besteci ve arp sanatçısı Alvars, II. Mahmud huzurunda konser vermiş ve padişaha arp için *March Favorite du Sultan op. 30* adlı bir marş da bestelemiştir.⁴⁹

2.3. Muzika-yı Hümayun'un Gelişmesi: Abdülmecid Dönemi

II. Mahmud'un Bezmiâlem Kadınefendi'den oğlu olan Abdülmecid (1823-1861) 1839 yılında babasının vefatından sonra tahta çıktı. Şehzadelik döneminde serbest yaşamış, sarayda zamanının iyi eğitimini almış ve ileri seviyede Fransızca öğrenmişti. Abdülmecid tahta çıktığında, Osmanlı ordusu Nizip'te Mısır kuvvetlerine yenilmiş, hemen ardından Kaptan-ı Derya Firari Ahmed Paşa, Osmanlı Donanması'nı İskenderiye'ye götürerek Mehmet Ali Paşa'ya teslim etmişti. Tahta geçince büyük problemler ile yüzleşmesi gereken Abdülmecid, devletin tecrübeli adamlarından Hüsrev Paşa'yı sadrazam yaptı. Bu sırada en güvendiği adamlarından biri Londra elçiliğinde bulunan Dışişleri Bakanı Mustafa Reşit Paşa'ydı.⁵⁰ Mustafa Reşit Paşa, daha önce Londra ve Paris'te Osmanlı İmparatorluğu'nun elçisi olarak görev yapmış, geleneksel Osmanlı bürokrasisini ve Avrupa'yı iyi tanıyan reform yanlısı bir bürokrattı.⁵¹ Mustafa Reşit Paşa'ya göre Avrupa'da liberal devletler bloğunu oluşturan ve Osmanlı'nın toprak bütünlüğünden yana olan Fransa ve İngiltere ile Osmanlı devletinin yakınlaşması gerekiyordu. Bu yakınlaşma da ancak devlet kurumlarında yeni bir düzen sağlanarak gerçekleşebilirdi. Böylelikle, on sekizinci yüzyılda başlayan reform hareketleri de devam ettirilmiş olacaktı.⁵²

Abdülmecid, 3 Kasım 1839'da okunan Gülhane Hatt-ı Hümayunu (Tanzimat Fermanı) ile II. Mahmud'un açmış olduğu reform yolunu izleyeceğini göstermişti.⁵³ Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nda uzun süredir kanunlara ve şeriata saygı

⁴⁹ Emre ARACI, *Donizetti Paşa*, 81, 86

⁵⁰ Enver Ziya KARAL, *Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri c. 5*, 169

⁵¹ Justin McCARTHY, *The Ottoman Turks: An Introductory History to 1923*, 295

⁵² Enver Ziya KARAL, *Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri c. 5*, 170

⁵³ Justin McCARTHY, *The Ottoman Turks: An Introductory History to 1923*, 296

gösterilmediği için halkın fakirliğe sürüklendiği anlatılıyor, devletin idaresinin iyileştirilmesi ve imparatorluğun eski kudretine ulaşabilmesi için yeni kanunların konulması ve uygulanması gerektiği belirtiliyordu. Tanzimat Fermanı'na göre, kanunlar, müslüman ve müslüman olmayan herkesin ırz, namus, can ve mal güvenliğinin sağlanmasını, vergilerin düzenli toplanmasını ve askerlik görevi yapılmasını sağlayacak şekilde düzenlenecekti.⁵⁴

Tanzimat Fermanı önce sevinç ve ümitle karşılanmıştı ancak kısa bir süre sonra yeniliklere karşı olan bir kesim hoşnutsuzluğunu belli etmeye başladı. Cahil halkın bir kısmı islami adetlerin kaybolacağını öne sürerek Tanzimat'a karşı çıkıyordu. Eski rejimin kurallarına alışmış bazı devlet adamları ile eski rejimden faydalanıp zengin olmuş olan bir kesim de Tanzimat'a karşı olanları destekliyordu. Ayrıca müslüman olmayan kesim içerisinde daha imtiyazlı durumda olan Rumlar imtiyazlarının ellerinden gideceğini düşünerek Tanzimat'tan duydukları endişeyi belli ediyorlardı.⁵⁵

Bu sırada, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa, genç bir padişah olan Abdülmecid'in tahta geçmesini fırsat bilerek Osmanlı Donanması'nı geri vermeyeceğini bildirip çeşitli taleplerde bulundu. Bunun üzerine toplanan divan Mehmet Ali Paşa'ya Suriye'nin bırakılmasını kararlaştırdı. Bu karar üzerine telaşlanan İngiltere, Fransa, Avusturya, Rusya ve Prusya padişaha destek teklifinde bulundu. Böylece, 1840 tarihinde imzalanacak olan Londra Antlaşması için görüşmeler başladı.⁵⁶ Bu antlaşma ile Kütahya önlerine kadar ilerlemiş olan Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın kuvvetlerinin geri çekilmesini sağlandı, ancak Mısır Valiliği babadan oğula geçmesi şartı ile Mehmet Ali Paşa'ya verildi. 1841'de Osmanlı İmparatorluğu ile İngiltere, Fransa, Avusturya, Prusya ve Rusya arasında yapılan Londra Boğazlar Antlaşması sayesinde Osmanlı Devleti'nin boğazlar üzerindeki hâkimiyeti sağlanmış oldu. Bu zorlu iki yıldan sonra, reformlara tekrar ağırlık verilmeye başlandı.

⁵⁴ Enver Ziya KARAL, **Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri c. 5**, 171

⁵⁵ A.g.k., 183

⁵⁶ A.g.k., 197

Bu sırada, Arnavutluk, Girit, Bulgaristan, Suriye ve Lübnan gibi çeşitli yerlerde isyanlar baş göstermeye devam ediyordu. Fransız ve İngilizler tarafından desteklenen Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasında Kırım savaşı başladı. Savaş, 30 Mart 1856'da Paris Antlaşması'nın imzalanması ile son buldu. Bu antlaşmaya göre Osmanlı İmparatorluğu bütünlüğünü koruyordu.⁵⁷ Ancak, Abdülmecid, bu antlaşmayı imzalamadan evvel, Şubat 1845'de, Islahat Fermanı'nı ilan etmek zorunda bırakılmıştı. Bu metin, daha sonra Paris Antlaşması'nın metnine eklendi. Bu da Osmanlı devletinin zararına olan kararlardan biri idi, çünkü ileride, büyük devletler Osmanlı İmparatorluğu'na baskı uygulayarak reformların bir kısmının kendi çıkarlarına göre uygulanmasını isteyeceklerdi.⁵⁸

Islahat Fermanı'nın ana fikri müslüman ile müslüman olmayanlar arasındaki farklıları ortadan kaldırarak ırk ve din farkı gözetmeksizin herkesin eşit haklara sahip olduğu bir toplum yaratmaktı.⁵⁹ Ancak, 1858'de Cidde'de, kışkırtılmış büyük bir topluluk Hristiyanların üzerine yürümüş, İngiliz ve Fransız konsolosları öldürülmüş ve bu olay nedeni ile İngiliz ve Fransız savaş gemileri Cidde'yi bombalamışlardı. Bu olay Paris Antlaşması'nda yer alan kuralların açık bir ihlaliydi. Bunun hemen ardından 1860 yılında Lübnan olayları tekrar alevlendi. Bu sırada Osmanlı İmparatorluğu'nun yurtdışına olan borcu çoğalmaktaydı ve hazinesi neredeyse boşalmış durumdaydı. Yoksullaşan halk, reform taraftarlarına ve yabancılara karşı düşmanca bir tutum almaya başlamıştı.⁶⁰ Tüm bu olaylar zaten zayıf bünyeli olarak bilinen Abdülmecid'in sağlığının bozulmasına, Lübnan'ın 9 Haziran 1861'de imtiyazlı bir sancak haline gelmesinin hemen ardından 25 Haziran günü vefatına yol açmıştı.⁶¹

Daha önce de belirtildiği gibi, 1841 yılında imzalanan Londra Boğazlar Antlaşması'ndan sonra, reformlara öncelik verilmeye başlanmıştı. Bu dönemde, İstanbul'da yer alan müzik ve tiyatro etkinlikleri de çoğalmaktaydı. İtalyan cambaz

⁵⁷ Jason GOODWIN, *Lord of the Horizons: A History of the Ottoman Empire*, 304

⁵⁸ Enver Ziya KARAL, *Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri c. 5*, 246

⁵⁹ A.g.k., 251

⁶⁰ J. P. B. KINROSS, *The Ottoman Centuries: The Rise and Fall of the Turkish Empire*, 502

⁶¹ *Meydan Larousse c. 1*, 37

Bosco, 1840 yılında, Padişah Abdülmecid'den bir oyun mekânı kurmak için izin alarak Galata'da 500-600 kişilik oturma kapasiteli bir tiyatro binası yaptırdı. Bu tiyatrodaki hokkabazlık gösterileri ve Avrupa'dan gelen sanatçıların yer aldığı tiyatro oyunları sahneye koyuluyordu. Tiyatro oyunlarının yanı sıra, bu tiyatrodaki 1841 yılında opera sahnelenmeye başladığı haberi *Ceride-i Havadis* gazetesinde yer almaktadır. 1841 ile 1842 yıllarında, ekalliyetlerin yanı sıra müslüman Türk seyircisi de sergilenen oyun ve operaları seyretmek için bu tiyatroya gidiyordu. Yabancı dil bilmeyen Türk seyircisine yönelik olarak operaların librettoları Türkçeye çevrilmeye başlanmıştı. Örneğin, 1842 yılında sahneye konan Gaetano Donizetti'nin bestelediği "Belisario" operasının librettosu Türkçeye çevrilerek basılmış ve satılmıştı.⁶²

Bosco'nun tiyatrosu Naum Duhani'ye ait olan arazinin üzerine kurulmuştu.⁶³ 1844 yılında Naum, Bosco'nun tiyatrosunu devraldı ve böylelikle İstanbul'un kültür yaşamında çok önemli bir yeri olan Naum Tiyatrosu kurulmuş oldu. Naum'un tiyatroyu işletmeye başlamasıyla, İtalyan sanatçıların oynadığı operalar sahneye konulmaya başlandı. Bu operalar arasında, Gaetano Donizetti'nin (1797-1848) *Lucrezia Borgia* ve *Parisiana* operaları ve Gioacchino Rossini'nin (1792-1868) *Sevil Berberi*, *Hırsız Saksâğan* ve *Corradino* isimli operaları sayılabilir. Beyoğlu'na akşam gelmesi zor olduğu için, cuma günleri, gündüz temsilleri oynanıyordu. Türkleri akşam oynanan temsillere çekmek amacıyla İtalyanca olan piyesler Türkçeye çevrilerek gazetelerde yayınlanıyor, Türkçe librettolar basılarak tiyatroya gelenlere dağıtılıyordu. Önce elle yazılan, daha sonra basılan bu librettoların bir kısmı Topkapı Sarayı arşivinde bulunmaktadır.⁶⁴

1846 yılında çıkan yangında Naum Tiyatrosu yandı. Tiyatronun tekrar inşa edilmesi planlanıyordu, bunun için de Osmanlı İmparatorluğu ve yabancı elçiliklerden yardım talebinde bulunulmuştu. Yeni yapılacak olan tiyatrodaki padişaha özel bir loca da düşünülmüştü. Padişah, Naum'a mali olarak yardım etmeyi uygun gördü. Tiyatro, Galatasaray'da eski binanın yanındaki arsalar da kullanılarak tekrar

⁶² Refik Ahmet SEVENGİL, *Opera San'atı İle İlk Temaslarımız*, 19-20, 23

⁶³ Emre ARACI, *Donizetti Paşa*, 121

⁶⁴ Refik Ahmet SEVENGİL, *Opera San'atı İle İlk Temaslarımız*, 25-26

yapıldı. Yeni bina, 1848 yılının Ekim ayında G. Verdi'nin (1813-1901) *Macbeth* operası ile açıldı.⁶⁵

Naum Tiyatrosu yabancı elçilikler ve Osmanlı Sarayı tarafından destekleniyordu. Ancak, tiyatro yeni bir eğlence olduğu için salonu doldurmak zor oluyordu. Bu sebepten dolayı Naum, 1852 yılında Padişah'tan İstanbul'da tiyatro oynatma izninin sadece kendisine ait olmasını isteyen özel bir talepte bulundu. Padişah Abdülmecid tarafından kabul edilen bu taleple Naum'a on yıllık bir imtiyaz sağlandı.⁶⁶ Naum Tiyatrosu'na gelen sanatçıların çoğu bir yıllık kontratlar ile geliyorlardı. Ancak orkestra şefleri Luigi Arditi (1821-1873) ve Angelo Mariani (1822-1903) gibi sanatçıların bir kısmı İstanbul'da daha uzun süre kalmayı tercih etmişlerdi.⁶⁷ İstanbul'daki opera temsillerinin sayıları Avrupa'ya göre daha az olsa da, Avrupa'da meşhur olan eserlerin fazla beklemeden İstanbul'da sahne aldığı görülmektedir. Örneğin, G. Verdi'nin *Macbeth* operası 14 Mart 1847'de ilk defa Floransa'da sahneye konmasından bir yıl sonra, 1848 yılında Beyoğlu'nda Naum Tiyatrosu'nda sahneye konmuştur. Hatta bazı temsillerin Avrupa ile eş zamanlı olarak oynandığı görülmektedir. Verdi'nin *Il Trovatore* operası 19 Ocak 1853 tarihinde Roma'da ilk defa sahneye konduktan sonra, Naum tiyatrosunda aynı yılın Aralık ayında oynanmıştır.⁶⁸

Naum Tiyatrosu'nu maddi olarak destekleyip, çeşitli imtiyazlar sağlamış olsa da, Padişah'ın tiyatroyu bizzat ziyaret ettiği zamanlar kısıtlıydı. Abdülmecid, Naum Tiyatrosu'nu 1849, 1851 ve 1858 yıllarında olmak üzere üç defa ziyaret etmişti.⁶⁹ Genellikle, Naum Tiyatrosu'na gelen sanatçılar saraya davet ediliyor ve sarayda konserler veriyorlardı. Dolayısıyla, Naum Tiyatrosu sarayın müzik yaşantısını zenginleştiren öğelerden biriydi. Naum Tiyatrosu'na gelen müzisyenlerin yanı sıra, ünlü Avrupalı virtuoizler saraya konser vermek üzere davet ediliyorlardı. Bu dönemde sarayı ziyaret eden ünlü piyanistlerden biri hiç şüphesiz Franz Liszt'dir.

⁶⁵ Refik Ahmet SEVENGİL, *Opera San'atı İle İlk Temaslarımız*, 28- 29

⁶⁶ A.g.k., 34

⁶⁷ Suha UMUR, "Abdülmecit, Opera and The Dolmabahce Palace Theatre", 50

⁶⁸ Refik Ahmet SEVENGİL, *Opera San'atı İle İlk Temaslarımız*, 35

⁶⁹ Suha UMUR, "Abdülmecit, Opera and The Dolmabahce Palace Theatre", 51, 53

F. Liszt (1811-1886) 1847 yılının Haziran ayında saraya resital vermek üzere çağırılmıştı. İstanbul'da bir ay kadar kalan Liszt, konser vermenin yanı sıra, Donizetti'nin *Mecidiye Marşı* üzerine piyano varyasyonlarından oluşan *Grande Paraphrase de la Marche de Donizetti - Grande Marche d'Abdul-Medjit Han Op. 87* adlı eserini besteleyerek padişaha adanmıştı. Bu eser sayesinde bir de nişan kazanmıştı. Bir yıl sonra, 1848'de, Belçikalı kemancı, H. Vieuxtemps (1820-1881) saraya davet edilerek bir keman resitali vermişti.⁷⁰ Sarayda bir sahne olmamasına rağmen, gelen grup ve sanatçıların eserlerini sahneye koyabilmeleri için sarayda geçici tiyatrolar kuruluyordu. Örneğin, 1843 yılında Valide Sultan Sarayı'nda bir salon tiyatro sahnelenecek şekilde düzenlendi ve harem kadınlarının izleyebilmesi için, Gaetano Donizetti'nin *Belisario* operası sahneye kondu.⁷¹

1858 yılında, saraydaki müzik etkinliklerinin artması nedeniyle, Dolmabahçe Sarayı'nda, bir saray tiyatrosunun kurulması uygun görüldü ve bugün Beşiktaş Spor Kulübü Stadyumu'nun olduğu alanda çalışmalara başlandı.⁷² Abdülmecid, yeni saray tiyatrosunun Avrupa'daki örnekleri ile yarışacak şekilde yapılmasını istediği için, daha önce Paris operasının dekorasyonunu yapmış olan Charles Sechan'ı İstanbul'a çağırdı. 1859 tarihinde tamamlanan Dolmabahçe Saray Tiyatrosu, 12 Ocak'ta Naum Tiyatrosu sanatçılarının temsili ile açıldı. Luigi Ricci'nin (1805-1859) operası *Scaramuccia*'dan iki perde ile başlayan temsil, keman konseri ile devam etmiş ve bale gösterisi ile sona ermişti. Dolmabahçe Saray Tiyatrosu'nda ağırlıklı olarak Naum'un sanatçılarına, ayrıca yeni kurulmuş olan saray orkestrasının konserlerine ve amatör sanatçıların oyunlarına yer veriliyordu.⁷³

Abdülmecid'in isteği ile askeri bandonun yanı sıra bir saray orkestrası kuruldu. Erkeklerden oluşan bu saray orkestrasının yanı sıra kadınlardan oluşan bir de kızlar orkestrası kurulmuştu. Kızlar orkestrasının görevi şenliklerde opera parçaları çalmak ve kız bale grubunun dans gösterilerine eşlik etmektir.⁷⁴ Kızlar

⁷⁰ Suha UMUR, "Abdülmecit, Opera and The Dolmabahçe Palace Theatre", 44, 47- 48

⁷¹ Metin AND, *Tanzimat ve İstibdat Döneminde Türk Tiyatrosu*, 25

⁷² A.g.k., 225

⁷³ Suha UMUR, "Abdülmecit, Opera and The Dolmabahçe Palace Theatre", 54, 56

⁷⁴ Refik Ahmet SEVENGİL, *Opera San'atı ile İlk Temaslarımız*, 57, 60-61

orkestrası sultan⁷⁵ düğünlerinde de görev alıyordu. Sultanlar, alay ile kocalarının yanına geldikleri zaman selamlıkta saray orkestrası, haremde de kızlar orkestrası çalışıyordu. Sultan saraylarından yetenekli kızlar da padişah sarayında müzik dersleri almaya gönderiliyordu. Ancak sultan saraylarında bir orkestra kurma girişimi olmadı.⁷⁶

Doktor İsmail Paşa'nın kızı olan, Leyla Saz, güzel sanatlara olan yatkınlığı ve özellikle bestekârlığı ile öne çıkmış ve saraya çok yakın yaşamış bir kişidir.⁷⁷ Leyla Saz anılarında kızlar orkestrasının, erkeklerden oluşan saray orkestrası kadar iyi olduğunu şöyle anlatmaktadır: 1861 yılında Abdülmecid'in oğlu Vahideddin'in doğumu üzerine, saray orkestrası bahçede ana kapının önünde, harem orkestrası da bahçeye çıkan kapının yanında bir paravan arkasında sırayla çalmaktadır. Harem orkestrasının müzisyenleri, nasıl çaldıkları hakkında saray orkestrası müzisyenlerinin fikirlerini gizlice dinlemek üzere Leyla Saz'ın da aralarında olduğu birkaç küçük kızı paravanın diğer tarafına gönderirler. Saray orkestrası üyelerinin “bu kadınlar nasıl bu kadar iyi çalabilir? Neredeyse bizim kadar iyi çalışıyorlar” yorumu kızlar orkestrasını memnun etmiştir. Leyla Saz, harem orkestrasında yer alan kızların müziğe yetenekli kızlardan seçildiğinin ve bu kızların müzik ders saatleri dışında saraydaki görevlerini aksatmadıklarının altını çizmiştir.⁷⁸

Leyla Saz'ın anılarında Abdülmecid döneminde haremdeki müzik derslerine ait bilgiler de yer almaktadır. Buna göre, batı müziği orkestrası haftada iki defa, Türk müziği orkestrası da haftada bir defa prova yapıyordu. Batı müziği notayla, Türk müziği ise geleneklere bağlı kalınarak kulaktan öğreniliyordu. Müzik ders ve provalarını ancak Leyla Saz'ın aralarında olduğu bir iki kızın ses çıkarmamaları şartıyla dinlemesine izin veriliyordu.⁷⁹

⁷⁵ Padişahın kızkardeşi

⁷⁶ Süleyman Kani İRTEM, **Osmanlı Sarayı ve Harem'in İcyüzü**, 283, 287

⁷⁷ Leyla SAZ, **Harem'in İcyüzü**, 14 ve 17

⁷⁸ Leyla SAZ, **Imperial Harem of the Sultans**, 43, 46

⁷⁹ A.g.k., 42, 45

Sultan Abdülmecid, saraya gelen Avrupalı müzisyenlerin, gelişmekte olan Muzıka-yı Hümayun hakkındaki görüşlerini almak istiyordu. 1848 yılında sarayı ziyaret eden H.Vieuxtemps'ın Muzıka-yı Hümayun hakkındaki görüşleri pek olumlu değildi. İstanbul doğumlu keman virtüozu ve besteci August Ritter von Adelburg'un (1830-1873) 1861 yılında, yani Abdülhamid döneminin sonunda yaptığı gözlemler ise Muzıka-yı Hümayun'un geldiği seviye konusunda daha iyimserdi. Adelburg'un gözlemlerine göre, bu dönemde, Muzıka-yı Hümayun'un sekiz ile yirmi yaş arasında yaklaşık 200 öğrencisi vardı. Bu öğrencilerin çoğu yüksek makamlı paşaların oğullarıydı ve iyi bir mevkiye ulaşmak için konservatuvara yazdırılmışlardı. Okul büyümüş ve bölümleri çoğalmıştı. Opera ve operet için bale dersleri de başlamıştı. Türk kadınları sahnede yer alamayacakları için, genç erkek dansçıların bir kısmı kadın kostümü ile sahnede yer alıyorlardı.⁸⁰

Donizetti'nin yanı sıra saraya yurtdışından başka müzik öğretmenleri de getirilmişti. 1848 yılında Prusyalı Karl von Şfe⁸¹ İstanbul ordusu süvari bandosunun öğretmenliğine atanmış, 1854 yılında klarnetçi Françisko gelmişti. Ayrıca sarayda bakır üflemeli enstrümanlar öğretmeni olarak Doos, piyano öğretmeni olarak Freel, keman öğretmeni olarak Valz ile Bugvani ve müzik nazariyatı öğretmeni olarak da Hanzen görev alıyordu.⁸²

Abdülmecid'in döneminin sonuna doğru, 1856 yılında Muzıka-yı Hümayun'un kurucusu Guiseppe Donizetti'nin vefatı ile Muzıka-yı Hümayun'un idari sisteminde değişiklikler olduğu ve bir geçiş döneminin başladığı görülmektedir. Muzıka-yı Hümayun askeri bir kurum olduğu için başında idari işlerden sorumlu bir komutan yer alıyordu. G. Donizetti'nin yaşlılık döneminde Muzıka-yı Hümayun'un komutanı, Muzıka-yı Hümayun'da yetişmiş ve G. Donizetti'nin öğrencisi olmuş olan Necib Paşa (1813-1883) idi.⁸³ G. Donizetti'nin vefatından sonra, şeflik görevini İtalyan müzisyen Callisto Guatelli (1819- 1899) aldı.⁸⁴ C. Guatelli, 1840'lı yılların

⁸⁰ ARACI, **Donzetti Paşa**, 109, 112

⁸¹ Gazete haberinde kişilerin isimleri arşiv kayıtlarından okunduğu gibi kullanılmıştır.

⁸² Mahmut Ragıp GAZİMİHAL, **Türk Askeri Muzikaları Tarihi**, 54

⁸³ A.g.k., 65

⁸⁴ Suha UMUR, "Abdülmecid, Opera and The Dolmabahce Palace Theatre", 58

ikinci yarısında İstanbul'a gelerek Naum Tiyatrosu'nda görev yapmaya başlamış ve 1846 yılında Abdülmecid'in huzurunda sarayda bir piyano konseri vermişti.⁸⁵ Abdülmecid, Guatelli'yi çok beğenmiş ve Muzıka-yı Hümayun'da çalışmak üzere davet etmişti. Guatelli'nin bu teklifi saraydaki işlerinin yanı sıra Beyoğlu'ndaki opera orkestrasını yönetmek şartı ile kabul etmesi üzerine, Guatelli ile altı aylık bir kontrat yapılmıştı. Böylelikle, Guatelli, Donizetti'nin sağlığı sırasında sarayda kalmış, kontratının bitiminden sonra da kalmaya devam etmişti.⁸⁶ C. Guatelli eğitmen olarak Muzıka-yı Hümayun'da kaldığı dönemlerde pek çok öğrenci yetiştirmişti, Mehmet Ali Bey, Saffet Bey, Zati Bey, Pazı Osman Bey, Faik ve Zeki Bey yetiştirdiği öğrencilerdendi. Guatelli, milli melodilerden milli marşlar bestelemiş ve bu fikri öğrencilerine de aşılamıştı.⁸⁷ 1858 yılında C. Guatelli'nin görevini Bartolomeo (Berti) Pisani (1811-1876) devraldı. 1859'da bandonun başına C. Guatelli ve saray tiyatrosunun başına da B. Pisani geldi.⁸⁸

2.4. Muzıka-yı Hümayun'un Gerilemesi: Abdülaziz ve V. Murad Dönemleri

2.4.1. Abdülaziz Dönemi

II. Mahmud'un Pertevniyal Sultan'dan olan oğlu Abdülaziz (1830-1876), veliahtlığı sırasında devlet işlerinden uzak tutulmuş, Arapça, Farsça, müzik ve genel konular üzerine eğitim almıştı. 1861 yılında, tahta geçtiği zaman Tanzimat ve Islahat Fermanları ile desteklenen yenilik hareketlerini devam ettireceğini ve imparatorluğun içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıları yok etmek için uğraşacağını vaat etmişti.⁸⁹

Tahta geçtikten altı yıl sonra, 1867 yılında, Abdülaziz, Napoleon tarafından Paris Fuarı'nı görmek üzere davet edildi. Böylelikle, savaş amacı olmadan ziyaret

⁸⁵ Emre ARACI, **Donizetti Paşa**, 217

⁸⁶ Süleyman Kani İRTEM, **Osmanlı Sarayı ve Haremin İçyüzü**, 273

⁸⁷ Mahmut Ragıp GAZİMİHAL, **Türk Askeri Muzıkları Tarihi**, 71

⁸⁸ Suha UMUR, "Abdülmecit, Opera and The Dolmabahce Palace Theatre", 58

⁸⁹ **Meydan Larousse c. 1**, 25-26

için İmparatorluk dışına çıkan ilk padişah oldu. Bu gezi sırasında padişaha eşlik edenler arasında oğlu Yusuf İzzettin ve iki yeğeni, Murad ve Abdülhamid de bulunuyordu.⁹⁰ Abdülaziz, önce Fransa'ya, orada on bir gün kaldıktan sonra da Kraliçe Viktorya'nın davetlisi olarak Londra'ya gitti. Dönüş yolunda Brüksel, Prusya ve Viyana'yı ziyaret etti. Bu geziler sırasında, İngiltere'den savaş gemileri ısmarlandı ve bu gemilerin parası Londra'dan alınan borç ile ödendi.⁹¹ Avrupa gezisi dönüşünde saraylar Avrupa stilinde dekore edildi ve İngiltere'den piyanolar ısmarlandı.⁹² Bu yolculuk ve sonrasında yapılan harcamalar imparatorluğun borçlarının artmasına ve ekonomik durumun daha kötüye gitmesine sebep olmuştur.⁹³

Devlet yönetiminde etkili olan Mehmet Emin Ali Paşa'nın 1871 yılında ölümünden sonra, Abdülaziz imparatorluğu kendi istekleri doğrultusunda yönetmeye başladı. Bu dönemde, hükümette bir süreklilik sağlanamıyordu. 1871-74 yılları arasında altı kez sadrazam değişti. Bu dönemde sadrazamlık yapanların arasında, Abdülaziz'in tahttan indirilmesinde rol oynayacak olan Ahmed Mithad Paşa ve Hüseyin Avni Paşa vardı. Her iki paşa da, padişah ile ters düşerek görevlerinden kovulmuştu. En son olarak, Mahmud Nedim Paşa sadrazam oldu. Nedim Paşa'nın Ruslar ile işbirliği yaptığı söylentisi, halkın bu atamaya tepki vermesine yol açtı. 1875 yılında İmparatorluk, borçlarının faizlerini artık ödeyemez duruma gelmişti. Hersek ve Bulgaristan'da çıkan isyanlar da halkı padişaha karşı ayaklanmaya itiyordu.⁹⁴ 1876 yılında Fatih, Beyazıt ve Süleymaniye Medreselerinin öğrencileri ayaklandı ve Abdülaziz'in kabinesinin değiştirilmesini istedi. Abdülaziz bir değişiklik yaparak Hüseyin Avni Paşa'yı seraskerliğe⁹⁵ getirdi.⁹⁶ Hüseyin Avni Paşa, Midhad Paşa ve Süleyman Paşa ile birleşerek Abdülmecid'in büyük oğlu Murad'ı tahta geçirmeye çalışıyordu.⁹⁷ En son olarak Şeyhülislam, Abdülaziz'in tahttan

⁹⁰ John FREELY, *Inside the Seraglio: Private Lives of the Sultans in Istanbul*, 269

⁹¹ Andrew WHEATCROFT, *The Ottomans: Dissolving Images*, 186- 187

⁹² John FREELY, *Inside the Seraglio: Private Lives of the Sultans in Istanbul*, 273

⁹³ *Meydan Larousse* c. 1, 25

⁹⁴ Alan PALMER, *Osmanlı İmparatorluğu*, Çev. Belkis Çorakçı Dışbudak, 154-156

⁹⁵ Padişah ve Sadrazam sefere çıkmadığı zaman orduyu yöneten kişi.

⁹⁶ Enver Ziya KARAL, *Osmanlı Tarihi: Islahat Fermanı Devri* c. 7, 102

⁹⁷ John FREELY, *Inside the Seraglio: Private Lives of the Sultans in Istanbul*, 275

indirilmesi için bir fetva vermeye ikna edildi⁹⁸ ve Abdülaziz akli, dengesinin bozulduğu iddia edilerek tahttan indirildi.

Osmanlı tarihinde birçok padişah yeniçeri ocağı ve ulemanın ayaklanması ile tahttan indirilmiştir. Abdülaziz ise kendi seçtiği ve yüksek mevkilere getirmiş olduğu kişiler tarafından tahttan indirildi. Abdülaziz'in ne akli dengesi bozuktu, ne de iddia edildiği gibi siyasetten habersizdi. Ayrıca, imparatorluğun içinde olduğu siyasi ve ekonomik sıkıntılardan, Abdülaziz kadar sadrazam ve diğer devlet adamları da sorumluydu. Ancak suç sadece padişaha yüklendi.⁹⁹ 1786 yılında V. Murat padişah oldu. Feriye Sarayı'nda hapis tutulan Abdülaziz, tahttan indirildikten 5 gün sonra, bileklerini kesmiş halde bulundu ve kurtarılamadı.¹⁰⁰ Abdülaziz'in ölümünün intihar mı, cinayet mi olduğu tartışılan bir konudur.

Abdülaziz döneminde, 1865 yılında, aralarında Namık Kemal'in de bulunduğu bazı aydınlar bir araya gelerek Genç Osmanlılar cemiyetini kurdu.¹⁰¹ Amaçları hükümeti kontrol edecek idari bir sistemi yapılandırmaktı. 1867 yılında, Genç Osmanlılar içinden bir grup Babî'î'yi basarak Sadrazam Ali Paşa'yı görevinden indirmeyi kararlaştırdı. Ali Paşa'nın bu girişimi öğrenip, olaya müdahale etmesi üzerine Genç Osmanlılar'ın bir kısmı Avrupa'ya kaçtı ve fikirlerini yayabilmek için çalışmalarına Avrupa'da devam etti. 1867 yılında, Londra'da, Ali Suavi *Muhbir*'i, Ziya Paşa ve Namık Kemal'de bir yıl sonra *Hürriyet*'i yayınladı ve Genç Osmanlılar tarafından çıkarılan bu reformcu gazeteler yabancı ülkelerde dağıtılmaya başlandı.¹⁰² Bir süre sonra, Genç Osmanlılar arasında izlemeleri gereken yöntem ve program hakkında ayrılıklar çıkmaya başladı. Grubun asıl mali destekçisi Mısır Prensi Mustafa Fazıl Paşa'nın Abdülaziz ile arası düzelince ve Mısır Hidivi olması ümidi doğunca, Paşa gruba yaptığı mali yardımları kesti. Finansal yetersizlik Genç Osmanlılar'ın dağılmasını hızlandırdı ve 1870 yılında dağıldılar.¹⁰³ Ancak,

⁹⁸ Enver Ziya KARAL, **Osmanlı Tarihi: Islahat Fermanı Devri c. 7**, 108

⁹⁹ A.g.k., 110-112

¹⁰⁰ John FREELY, **Inside the Seraglio: Private Lives of the Sultans in Istanbul**, 277

¹⁰¹ Enver Ziya KARAL, **Osmanlı Tarihi: Islahat Fermanı Devri c. 7**, 300

¹⁰² A.g.k., 302-303, 307

¹⁰³ A.g.k., 312-313

Genç Osmanlılar'ın seçimle gelen bir yönetim oluşturma fikri aydınlar arasında yayılmaya devam ediyordu.

Abdülaziz tahta geçtiği zaman ülkede genel eğitim seviyesi çok kötü durumdaydı. Bu dönemde eğitim kurumları, devlet eğitim kurumları, medreseler, cemaat eğitim kurumları ve yabancı tabiyete bağlı şahıs veya vakıfların eğitim kurumları olarak dörde ayrılıyordu. Devlet tarafından batı tarzında kurulmuş olan eğitim kurumları rüştiyeler, Dârülmualimin¹⁰⁴, Mekteb-i Mülkiye ve Telgraf Okulu'ndan oluşuyordu. Ayrıca askeri harp ve tıp okullarıyla, askeri rüştiyelerde de eğitim verilmekteydi. Yeterli sayıda okul ve öğretmen olmadığı, müfredat da din ağırlıklı olduğu için devlet okulları yeterli değildi. Askeri okullarda ise yabancı öğretmenler de görevlendirildiği için, devlet okullarına göre daha iyi seviyede eğitim veriliyordu.¹⁰⁵

O dönemin önde gelen devlet adamlarının ve entelektüellerinin bir kısmı eğitim sisteminin değiştirilmesi gerektiğini savunuyordu. Avrupalı yabancı diplomatlar da eğitimde reform yapılması ve özellikle kızlar için okullar açılması gerektiğini belirtiyordu.¹⁰⁶ Bu doğrultuda, rüştiyelerin sayıları arttırıldı ve 1861 yılında ilk kız rüştiyesi açıldı. 1867 yılından sonra rüştiyelere, Türkçe sınav ile müslüman olmayan öğrenciler de kabul edilmeye başlandı. 1869 yılında, Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile yeni bir eğitim programı düzenlendi. İlköğretim zorunlu kılındı ve ilköğretimden sonra üniversiteye kadar olan okullar rüştiye, idadiye¹⁰⁷, Sultaniye¹⁰⁸ olmak üzere sıralandı. İstanbul'da Dârülfünun¹⁰⁹, Dârülmualimin ve Dârülmuallimat¹¹⁰ açılması kararlaştırıldı. Ancak bu eğitim programı istenildiği gibi uygulanamadı. Örneğin, sultaniler Abdülaziz döneminde açılmadılar. Bu dönemde kurulmuş olan eğitim kurumlarından bazıları günümüzde de eğitim vermeye devam etmektedir. Bunlardan biri, 1868 yılında, İstanbul'da açılmış olan

¹⁰⁴ İlk ve orta öğrenime erkek öğretmen yetiştiren okul.

¹⁰⁵ Enver Ziya KARAL, **Osmanlı Tarihi: Islahat Fermanı Devri c. 7**, 193-194

¹⁰⁶ A.g.k., 188-189

¹⁰⁷ Ortaokul

¹⁰⁸ Lise

¹⁰⁹ Üniversite

¹¹⁰ Kadın öğretmen yetiştiren okul

Galatasaray Sultanisi'dir. Bir diğer kurum ise, yetim müslüman öğrencilere eğitim vermek üzere, özel bir vakıf olan Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye tarafından 1873 yılında İstanbul'da kurulmuş olan Dârüşşafaka'dır. Dârülfünun da Abdülaziz döneminde eğitim vermeye başlamıştır. Dârülfünun'un kurulması için ön çalışmalar Abdülmecid döneminde yapılmış ancak okul açılmamıştı. 1862 yılında okulun resmi açılışını beklemeden ilk dersler başladı daha sonra resmi açılış 1870 yılında yapıldı. Bu sırada yeni meslek okulları da açılıyordu. 1866'da sivil bir tıp okulu olan Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye açıldı.¹¹¹

Eğitim kurumlarının yanı sıra Abdülaziz'in döneminde kurulmuş ve günümüzde varlığını sürdüren bir diğer kurum da 1863 yılında Fransız ve İngiliz sermayesi ile kurulmuş olan Osmanlı Bankası'dır. Aynı yıl, İstanbul'da, Societe Generale de L'Empire Ottoman ve 1868 yılında da Credit General Ottoman kurulmuştur.¹¹²

Abdülaziz gerek görünüş, gerek kişilik olarak Abdülmecid'den çok farklıydı. Abdülmecid'in aksine iri yapıydı, güreş ve av gibi sporlara meraklıydı. Ayrıca, Abdülmecid'in sevdiği kültürel etkinliklerin çoğunu sevmiyordu.¹¹³ Abdülaziz'in özellikle batı müziğine olan ilgisizliği, Muzıka-yı Hümayun'un gerileme dönemine girmesine sebep olmuştur.

Abdülmecid döneminde kurulmuş olan Dolmabahçe Saray Tiyatrosu'nda temsiller azalmış ve 1863 yılında bu çalışmalar tamamen durmuş ve hemen ardından tiyatro binası yanmıştı.¹¹⁴ Abdülaziz döneminde, aralarında Çırağan ve Beylerbeyi Sarayları'nın da bulunduğu pek çok görkemli mimari eser inşa edilmiştir, ancak Saray Tiyatrosu'nun tamir edilmemesi ve yapılan bu sarayların içine tiyatro inşa edilmemiş olması ilgi çekicidir.

¹¹¹ Enver Ziya KARAL, *Osmanlı Tarihi c. 7*, 202-212

¹¹² Alan PALMER, *Osmanlı İmparatorluğu*, Çev. Belkıs Çorakçı Dışbudak, 152- 153

¹¹³ John FREELY, *Inside the Seraglio: Private Lives of the Sultans in Istanbul*, 267- 268

¹¹⁴ Refik Ahmet SEVENGİL, *Opera San'atı İle İlk Temaslarımız*, 65

Abdülaziz'in tahta çıkışının ikinci yılında saray orkestrası kaldırılmış, saz ekiplerine yer verilmişti. Törenlerde yer alan bando ise varlığını sürdürmeye devam etti.¹¹⁵ Abdülaziz devrinde haremdeki müzik etkinlikleri de farklı bir hal aldı. Mısır Hidiv'i İsmail Paşa, Abdülaziz'e altısı saz çalan, dördü şarkı söyleyen ve ikisi köçek havaları oynayan ve parende atan, on iki Çerkez kızdaki oluşan bir grup hediye etmişti. Abdülaziz'in "cümbüş takımı" diye adlandırdığı bu grup haftada en az bir defa padişahı eğlendirmek ile görevliydi. Bu sırada, Abdülmecid döneminde kurulmuş olan kız orkestrası çalışmaz olmuş ve bu orkestraya ait enstrümanların çoğu depoya gönderilmişti.¹¹⁶ Bu değişimlere karşı gelen müzisyenler Muzıka-yı Hümayun'dan alınarak başka görevlere gönderiliyordu. Örneğin, Necib Paşa görevinden alınarak gümrükçülüğe atandı. Onun yerine, Muzıka-yı Hümayun kumandanlığına 1865 yılında Hacı İbrahim Paşa getirildi.¹¹⁷

Müzik eğitimi alanında bir gerileme başladı. Yurtdışından gelen öğretmen sayısı azaltıldı ve Muzıka-yı Hümayun'dan yetişen çavuşlar eğitmen olarak atanmaya başlandı.¹¹⁸ Aynı gerileme çalgı yapım alanında da söz konusuydu. Örneğin, önceleri çalgıları İtalya'dan ısmarlamayı tercih eden G. Donizetti, çalgı üretiminin Osmanlı'da başlaması ile, Türk yapımı çalgıları da kullanmaya başlamıştı. Ancak Abdülaziz devrinin başında, çoğu yapımcı Avrupa'daki gelişmeleri takip edemediği için, yine Avrupa'dan enstrümanlar getirilmeye başlanmıştı.¹¹⁹ O dönemden günümüze sadece zil yapımı dünya standartlarında üretimine devam etmektedir.

Avrupa gezisinden sonra batı müziğine bakışı olumlu bir şekilde değişen Abdülaziz saraydaki batı müziği etkinliklerine daha fazla önem vermeye başladı. Saray orkestrası tekrar oluşturuldu ve Guatelli Paşa tekrar şeflik görevine getirildi. Guatelli Paşa, Rossi'yi eğitmenlik yapmak üzere İtalya'dan çağırdı. Bu dönemde sarayda görev yapmış kornocu Tahir Bey ve Fuat Naci Bey, flütçü Haşim Bey ile

¹¹⁵ Mahmut Ragıp GAZİMİHAL, **Türk Askeri Muzıkları Tarihi**, 76- 77

¹¹⁶ Süleyman Kani İRTEM, **Osmanlı Sarayı ve Haremin İçyüzü**, 286- 287

¹¹⁷ Mahmut Ragıp GAZİMİHAL, **Türk Askeri Muzıkları Tarihi**, 67, 77-79

¹¹⁸ A.g.k., 55

¹¹⁹ Mahmut Ragıp KÖSEMİHAL, **Türkiye-Avrupa Musiki Münasebetleri**, 134

Osman Efendi, klarnetçi Tefvîk Ağa, kornetçi Remzi Bey ve Demir Bey, trompetçi Saip Ağa gibi müzisyenlerden çoğu Rossi'nin öğrencisi oldu.¹²⁰

Dolmabahçe Saray Tiyatrosu yandığı ve tekrar yapılmadığı için sarayda sahnelenen temsiller için sarayda geçici sahneler kuruluyordu. Dolmabahçe Sarayı'nda genellikle paravan ve perdeler ile oluşturulan bu sahne, yaz aylarında dışarıda kurulabiliyordu.¹²¹ Ancak Avrupa gezisinden sonra, ziyarete gelen yabancılar için düzenlenen galalara Naum Tiyatrosu ev sahipliği yapıyordu. Abdülaziz'in Naum Tiyatrosu'nda ağırladığı yabancılar arasında Galler Prensi ve Avusturya İmparatoru gibi Avrupalı soylular yer almıştır.¹²² Osmanlı Sarayı'nın ve İstanbul'un kültürel yaşantısında önemli bir rol oynamış olan Naum Tiyatrosu 1870 yılında Pera yangınında yandı ve yeniden inşa edilmedi.

Abdülaziz döneminde, İstanbul'un kültür yaşantısında önemli rol oynamış olan tiyatrolardan biri de 1868 yılında Güllü Agop olarak tanınan Agop Vartovyan (1840-1902) tarafından Türkçe oyunlar oynamak için kurulan Gedikpaşa Tiyatrosu idi.¹²³ Osmanlı Tiyatrosu olarak da anılan Gedikpaşa Tiyatrosu, 1870 yılında, Osmanlı hükümetinden on yıllık bir imtiyaz aldı. Bu tiyatrodaki komedi, dram ve trajedi tarzı eserlerin yanı sıra opera ve operetler de sahneye konuyordu. 1874 yılında, Güllü Agop'un itirazlarına rağmen, Gedikpaşa Tiyatrosu'na rakip olan Opera Tiyatrosu açıldı. Dikran Çuhacıyan'ın (1836-1898) idaresinde Beyazıt'da açılan bu tiyatrodaki Türkçe opera temsilleri veriliyordu. Opera Tiyatrosu, 1875-76 sezonu için Beyoğlu'nda Fransız Tiyatrosu'na taşındı. Burada D. Çuhacıyan'ın meşhur eseri *Leblebici Horhor Ağa*'nın 17 Kasım 1875 tarihinde prömiyeri yapıldı.¹²⁴

Opera Tiyatrosu'nun varlığı ve başarısı Gedikpaşa Tiyatrosu'nu zor duruma sokmuştu. Bu durumdan kurtulmak için, Güllü Agop opera ve operet tarzı müzikli eserlere daha fazla yer vermeye başladı. Fransızca eserler Türkçe'ye çevrilerek

¹²⁰ Mahmut Ragıp GAZİMİHAL, *Türk Askeri Müzikaları Tarihi*, 69, 77-79

¹²¹ Süleyman Kani İRTEM, *Osmanlı Sarayı ve Haremin İçyüzü*, 299

¹²² Refik Ahmet SEVENGİL, *Türk Tiyatrosu Tarihi IV: Saray Tiyatrosu*, 62

¹²³ Refik Ahmet SEVENGİL, *Türk Tiyatrosu Tarihi III: Tanzimat Tiyatrosu*, 54-56

¹²⁴ A.g.k., 64, 87, 89

oyunmaya başlandı. İlk olarak J. Offenbach'ın (1819-1880) *La Belle Helene* adlı eseri sahneye kondu. Daha sonra sahneye konan eserler arasında Charles Lecocq'un (1832-1918) *La Fille de Mme. Angot* yer alıyordu. Naum Tiyatrosu'nda olduğu gibi, Avrupa'da oynanan eserler, kısa bir süre sonra İstanbul'da sahneye konuluyordu. Örneğin, 1874 yılında ilk olarak Paris'te sahneye konmuş olan *Giroflé-Girofla* opereti, 1875 yılında Gedikpaşa Tiyatrosu'nda sahneye konuldu.¹²⁵

Abdülaziz döneminde sarayda batı müziği etkinlikleri azalmıştı. Ancak Gedikpaşa Tiyatrosu ve Opera Tiyatrosu gibi girişimlere hükümet tarafından destek sağlanıyordu. Bu özel girişimler, devlet kurumları içinde yer almasa da, toplumun batı müziği ile olan etkileşimini sağlıyordu.

Abdülaziz döneminde gerçekleşen önemli bir müzik etkinliği, Guiseppe Verdi'nin ünlü operası *Aida*'nın, Süveyş Kanalı'nın açılış şenlikleri için bestelenmesidir. Sıklıkla sahneye konulan ve opera repertuvarının en sevilen operalarından biri olan *Aida*'nın prömiyeri 24 Aralık 1871'de Kahire'de yapıldı.

Abdülaziz, her ne kadar batı müziği ile II. Mahmud ve Abdülmecid kadar ilgili olmasa da, bu batı müziği konusunda tamamen bilgisiz olduğu şeklinde yorumlanmamalıdır. Kendisinin dans formlarında besteleri vardır. *Invitation a la Valse*, *La Gondole Barcarolle*, *La Harpe Caprice* adlı eserleri Milano'da basılmış, hatta *La Gondole Barcarolle* adlı eseri Avrupa gezisi sırasında Galler Prensi'nin şerefine verdiği yemekte çalınmış.¹²⁶ Abdülaziz'in eserlerinden *Invitation a la Valse* (Valsa Davet) ve *La Gondolle Barcarolle*'un (Gondol Şarkısı) CD kaydı, Emre Aracı yönetiminde Londra Osmanlı Sarayı Müziği Akademisi (The London Academy of Ottoman Court Music) tarafından yapılmıştır.¹²⁷

¹²⁵ Refik Ahmet SEVENGİL, *Türk Tiyatrosu Tarihi III: Tanzimat Tiyatrosu*, 92-93

¹²⁶ Emre ARACI, *Donizetti Paşa*, 229

¹²⁷ *Osmanlı Sarayı'nda Avrupa Müziği*, CD Kalan Müzik

2.4.2. V. Murad Dönemi

Abdülmecid'in Şevkefza Kadın'dan oğlu olan V. Murad (1840-1904) şehzadeliği sırasında iyi bir eğitim görmüş, Arapça'nın yanı sıra Fransızca öğrenmiş,¹²⁸ 1867 yılında Avrupa yolculuğunda Abdülaziz'e eşlik etmiş ve haremının olmasına izin verilmiş, ancak çeşitli özgürlükler tanınsa bile kafes hayatı yaşamış bir padişah'tı. İyi bir okuyucu olan V. Murad, mimari ve müzik ile yakından ilgiliydi. Genç Osmanlı'ların bir kısmı ile tanışmıştı ve Mason sosyetesinin bir üyesiydi. Ancak, V. Murad genç yaşta alkol bağımlısı olmuştu ve akli dengesi yerinde değildi.¹²⁹

V. Murad tahta çıktıktan hemen sonra Abdülaziz bileklerini kesmiş olarak bulundu. Bir hafta sonra Abdülaziz'in hasekisi¹³⁰ Nesrin çocuk doğururken vefat etti. Nesrin'in kardeşi Çerkez Hasan, Abdülaziz'in ölümünden sorumlu tuttuğu Hüseyin Avni Paşa'yı Babiâli'yi basarak öldürdü. Bu olay sırasında ölenlerin arasında Dışişleri Bakanı Raşit Paşa da vardı. Tüm bu trajik olaylar V. Murad'ın psikolojik durumunu daha da kötüleştirmişti. Viyanalı uzman doktor Leidesdorf, padişahı iyileştirmek için görevlendirildi. Dr. Leidesdorf'a göre V. Murad'ın tedavi için Viyana'da bulunan kliniğe yatması gerekiyordu. Bu teklif reddedilince doktor, Viyana'ya geri döndü.¹³¹ Akli dengesi iyice bozulan V. Murad, tahta geçtikten üç ay sonra, tahttan indirildi ve yerine Mithat Paşa'nın reformlarını destekleme sözü vermiş olan II. Abdülhamid geçti.¹³²

V. Murad batı müziği ile yakından ilgiliydi. Çocukluğunda Guatelli ve Lombardi'den solfej ve piyano dersleri almıştı.¹³³ İyi seviyede piyano çalıyordu. Kendisine şehzadelik döneminde, Fransa'dan Erard marka bir piyano ısmarlanmıştı. Piyano çalmanın yanı sıra, valsler, polkalar, polka-mazurkalar ve askeri marşlar gibi

¹²⁸ Meydan Larousse c. 9, 68

¹²⁹ John FREELY, *Inside the Seraglio: Private Lives of the Sultans in Istanbul*, 279

¹³⁰ Padişah'tan çocuk doğurmuş cariyeye verilen unvan.

¹³¹ John FREELY, *Inside the Seraglio: Private Lives of the Sultans in Istanbul*, 281

¹³² Alan PALMER, *Osmanlı İmparatorluğu*, Çev. Belkıs Çorakçı Dışbudak, 159

¹³³ Refik Ahmet SEVENGİL, *Türk Tiyatrosu Tarihi IV: Saray Tiyatrosu*, 85

birçok beste yapmıştı.¹³⁴ Bu bestelerden *Grand Galop* ve *Mecidiye Marşı*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda, şef Emre Aracı yönetimindeki İstanbul Oda Orkestrası tarafından seslendirilmiştir.¹³⁵ V. Murad'ın bestelerinden Do Majör *Schottische* ve Mi bemol Majör *Vals*'ın kayıtları Emre Aracı şefliğinde Londra Osmanlı Saray Müziği Akademisi tarafından kaydedilmiştir.¹³⁶

2.5. Muzıka-yı Hümayun'un Yeniden Yapılanması: II. Abdülhamid Dönemi

Abdülmecid'in Tirimüjgan Kadın'dan olan oğlu, II. Abdülhamid, annesi genç yaşta öldüğü için Perestu Kadın tarafından yetiştirildi. Gençliğinde, Arapça ve Farsça'nın yanı sıra müzik ve yabancı dil gibi konularda eğitim aldı. II. Abdülhamid, ketum karakteri yüzünden saray halkı tarafından çok sevilmiyordu, ancak Pertevniyal Sultan'ın yardımları ile Abdülaziz'e yakınlaşmayı başarmış ve onunla birlikte Avrupa gezisine giden grup içinde yer almıştı.¹³⁷ II. Abdülhamid, kardeşleri gibi Dolmabahçe Sarayı'nda ikamet ediyor, ancak zamanının çoğunu Dolmabahçe Sarayı'nın dışında, Tarabya'daki çiftlikte, Kağıthane'deki köşkünde, annesinin Maçka'daki konağında ve kardeşi Cemile Sultan'ın sarayında geçiriyordu. Ayrıca kendisini padişahlık görevine hazırlamak için imparatorluğun önemli mevkilerinde bulunan kişiler ile düzenli olarak görüşüyordu.¹³⁸ O dönemin önde gelen finansçılarından Yunanlı Zarifi ve Ermeni Assani ile de ilişki kurmuş ve bu dönemde yaptığı yatırımlar sayesinde tahta geçmeden kişisel bir servete sahip olmuştu.¹³⁹

II. Abdülhamid, 1876 yılında tahta geçince, söz verdiği gibi anayasa taslağı hazırlamak üzere Mithat Paşa başkanlığında, devlet memurları ve ulemadan oluşan bir komisyon kurdu. Hazırlanan taslağa göre, seçilmiş üyelerin oluşturduğu Meclis-i Mebusan (Temsilciler Meclisi) ve kendisi tarafından atanmış üyelerin oluşturduğu

¹³⁴ Emre ARACI, *Donizetti Paşa*, 160, 228

¹³⁵ Mürteza AKKAYA, "Sultan'ın Bestelerini Torunları Dinledi"

¹³⁶ *Osmanlı Sarayı'ndan Avrupa Müziği*, CD Kalan Müzik

¹³⁷ *Meydan Larousse c. 1*, 30

¹³⁸ TAHSİN PAŞA, *Abdülhamit Yıldız Hatıraları*, 9

¹³⁹ John FREELY, *Inside the Seraglio: Private Lives of the Sultans in Istanbul*, 286

Meclis-i Ayan (Ayan Meclisi) kurulacaktı. Padişahın olağanüstü hal ilan etme, bu olağanüstü hal sırasında anayasal güvenceleri askıya alma ve Osmanlı İmparatorluğu için tehlike yaratabilecek kişileri sürgüne gönderme yetkisi vardı. Bu sırada, Abdülaziz'in son döneminde başlamış ve V. Murad döneminde devam etmiş olan Balkan krizi daha da derinleşmişti. Rusya, Sırları ve Karadağlıları korumak, Bulgaristan ve Bosna-Hersek'de reformları gerçekleştirmek için savaş tehditinde bulunmuştu. Büyük devletler, durumu tartışmak için İstanbul'da bir konferans yapmak istiyordu. II. Abdülhamid istememesine rağmen, mali gereksinim ve Rusya'nın ilan ettiği kısmi seferberlik yüzünden bu konferansı kabul etmek zorunda kaldı. Konferans başladıktan Mithat Paşa sadrazam olduktan sonra 23 Aralık 1876'da Kanun-ı Esasi (Anayasa) ilan edildi. Konferansın devam etmesi için bir sebep kalmadığını savunan ve kamuoyunun da desteğini almış olan II. Abdülhamid'in yabancı delegelerin önerilerini reddetmesiyle konferans sona erdi. Bunun bir sonucu olarak Avrupa, para piyasalarını Osmanlı İmparatorluğu'na kapadı ve Rusya ile savaş olasılığı arttı. Kanun-ı Esasi'nin ilanından sonra, 1877 yılının Mart ayında Meclis-i Mebusan açıldı.¹⁴⁰

1877 yılının Nisan ayında Ruslar, Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilan etti. Ruslar'ın Edirne'ye girmesi üzerine 1878 yılında, Edirne'de ateşkes imzalandı. İki hafta sonra, II. Abdülhamid, olağanüstü hal ilan ederek Meclis-i Mebusan'ı kapattı. Ateşkesten sonra Ruslar ilerlemelerini durdurmayıp İstanbul sınırına kadar gelince, Rusların İstanbul'a girmesini engelleme amacı ile İngiliz deniz filoları Marmara'ya geldi. Ancak Ruslar ile İngilizler karşılıklı savaşa girmeden uzlaşmaya varıldı. Aya Stefanos'da (Yeşilköy) imzalanan barış antlaşmasının şartlarına göre Karadağ ve Sırbistan bağımsızlık kazandı, Bulgaristan özerk bir prenslik haline geldi.¹⁴¹ Rusların güç kazanması karşısında telaşlanan İngilizler, Aya Stefanos Antlaşması'nın gözden geçirilmesi için uluslararası bir kongre toplanmasını istediler. Berlin'de toplanan bu kongreden sonra Rusya Büyük Bulgaristan projesinden vazgeçti.¹⁴² Temmuz 1878'de imzalanan Berlin Antlaşması, Osmanlı İmparatorluğu için büyük toprak kaybı ile

¹⁴⁰ Alan PALMER, **Osmanlı İmparatorluğu**, Çev. Belkıs Çorakçı Dışbudak, 161-165

¹⁴¹ A.g.k., 167, 169, 170-172

¹⁴² Paul IMBERT, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yenileşme Hareketleri**, Çev. Adnan Cemgil, 154

sonuçlandı. Tuna'dan Balkanlar'a kadar ulaşan bir Bulgaristan Prensliği ve bir Doğu Rumeli vilayeti kurulacak, Doğu vilayeti Osmanlı kontrolü altında olmakla birlikte başında Hristiyan bir vali olacaktı. Makedonya ve Bosna-Hersek, Osmanlı Vilayetleri olarak kalacak ancak bu yörelere Avusturya Macaristan askerleri girecek ve bu topraklar Avusturya'dan atanan memurlar tarafından yönetilecekti.¹⁴³

İstanbul'da durum kötüydü. Binlerce mülteci İstanbul'a kaçmıştı, kıtlık ve işsizlik vardı. Mali durumu iyileştirebilmek için Maliye Bakanlığı yeniden düzenlendi. 1881 yılının sonunda II. Abdülhamid, Avrupalı bankerlerin Osmanlı maliyesi üzerinde uzun süreli denetimlerini kabul etti. Bu kararla Avrupalı ve Osmanlı yöneticilerden oluşan Osmanlı Kamu Borçları Komisyonu kuruldu. Bu komisyon sayesinde imparatorluğun gelirleri artmış ancak bütçe açığı kapanmamıştı.¹⁴⁴

1881'de Fransızlar Tunus'u, 1882'de İngilizler Mısır'ı 1885 yılında da Bulgaristan prensliği Doğu Rumeli vilayetini işgal etti. Girit adasında isyan eden Rumlara Yunanistan'ın yardım etmesi üzerine, Yunanistan'a savaş açıldı. 1897 yılında Yunanistan yenilgiye uğratıldı. Ancak Büyük Devletler, Yunanistan'ın yanında yer alınca, Girit adası tam muhtarlık ilan edildi.¹⁴⁵

20 Mayıs 1878'de Ali Suavi ve yandaşları sarayı basarak V. Murat'ı tahta geçirmeye çalıştı. Suavi Vakası olarak adlandırılan bu olay kontrol altına alındıktan sonra, V. Murat, Yıldız Sarayı'nın içindeki Malta Köşküne getirildi. Bir dönem burada tutulduktan sonra sıkı bir koruma altında Çırağan Sarayı'nın Mabeyn kısmına geri dönmesine izin verildi.¹⁴⁶ Daha sonra, Fener Masonları da V. Murad'ı tahta geçirebilmek için girişimlerde bulundu, ancak bu girişimlerin hiçbiri başarılı

¹⁴³ Alan PALMER, **Osmanlı İmparatorluğu**, Çev. Belkıs Çorakçı Dışbudak, 178

¹⁴⁴ A.g.k., 714, 180-181

¹⁴⁵ **Meydan Larousse c. 1**, 31

¹⁴⁶ John FREELY, **Inside the Seraglio: Private Lives of the Sultans in Istanbul**, 293

olamadı.¹⁴⁷ V. Murat, 1904 yılında 29 Ağustos'ta diyabet hastalığından, yaklaşık 28 yıl hapis kaldığı Çırağan Sarayı'nda vefat etti.¹⁴⁸

II. Abdülhamid'e 1896 yılında, cuma öğle namazı için Aya Sofya'ya giderken ve 1905 yılında, Hamidiye Camisi'nin önünde, Selamlık seremonisi sırasında bombalı suikast girişimleri yapılmıştı.¹⁴⁹ Diğer taraftan, İttihat ve Terakki Cemiyeti, basın ve yüksek okullarda kuvvet kazanmaya başlamıştı. Bu nedenlerle, II. Abdülhamid baskıcı bir rejim uygulamaya başladı. Ülke çapında geniş bir casus şebekesi kuruldu, basına sansür uygulanmaya, hürriyet taraflısı aydınlar hapis ve sürgüne gönderilmeye başlandı. Sonunda aydınların bir kısmı çareyi Avrupa'ya kaçmakta buldular. Avrupa'daki aydınların yaptığı yayınların imparatorluk içinde etkileri ve muhalefetin bir ayaklanmaya dönüşmeye başlaması ile II. Abdülhamid 23 Temmuz 1908'de İkinci Meşrutiyet'i ilan etmek zorunda kaldı.¹⁵⁰

Osmanlı İmparatorluğu toprak kaybetmeye devam ediyordu. Avusturya-Macaristan, Bosna-Hersek'i kendi topraklarına katmış, Bulgaristan da bağımsızlığını ilan etmişti. Politik istikrarsızlık halk arasında çalkantılara yol açıyordu. Kısa zamanda tüm muhalefet partileri, iktidarda olan İttihat ve Terakki Partisi'ne karşı birleşmeye başladı ve 13 Nisan 1909'da¹⁵¹, 31 Mart Vakası patlak verdi.¹⁵² 31 Mart Vakası'nda İttihad-ı Muhammediye Cemiyeti'nin¹⁵³ etkisinde kalmış olan I. Ordu askerlerinin bir kısmı, din adamları ve medrese öğrencileri ayaklandı. Parlamento işlemez hale gelmiş, İttihat ve Terakki Partisi'nin milletvekilleri kaçmıştı. Genç subaylar, meşrutiyet yandaşları ve bazı milletvekillerinin öldürüldüğü şiddet olayları yaşanmıştı. Sonunda Makedonya ordusu harekete geçti ve Mahmud Şevket Paşa'nın liderliğinde İstanbul'a gelerek ayaklanmayı bastırdı. Sıkıyönetim ilan edildi ve ayaklananları yargılamak üzere mahkemeler kuruldu. Birkaç gün sonra da,

¹⁴⁷ Alan PALMER, **Osmanlı İmparatorluğu**, Çev. Belkıs Çorakçı Dışbudak, 175-176

¹⁴⁸ John FREELY, **Inside the Seraglio: Private Lives of the Sultans in Istanbul**, 301

¹⁴⁹ A.g.k., 297, 302

¹⁵⁰ **Meydan Larousse c. 1**, 31

¹⁵¹ Hicri 31 Mart 1325

¹⁵² **Meydan Larousse c. 1**, 32

¹⁵³ İslam Birliği Derneği

II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesine karar verildi.¹⁵⁴ II. Abdülhamid Selanik'e gönderildi. 1912 yılına kadar orada kaldı ve Selanik'in düşmesine yakın İstanbul'a getirilerek, Beylerbeyi Sarayı'na yerleştirildi. 1918 yılında ölümüne kadar da bu sarayda kaldı.¹⁵⁵

II. Abdülhamid, şehzadeliği sırasında C. Guatelli ve P. Dussap ile çalışarak batı müziği eğitimi almıştı. Babası Abdülmecid'in desteği ile, çocukluğunda sarayda sahneye konan müzikli temsilleri, gençliğinde Domabahçe Saray Tiyatrosu'nda oynanmış olan opera ve operetleri izlemeye gitmiş, ayrıca Abdülaziz ile beraber gittiği Avrupa gezisi sırasında da çeşitli operaları seyretme olanağı bulmuştu.¹⁵⁶ Batı müziğini tercih ettiğini "Alaturka güzeldir ama daima gam verir. Alafranga değişiktir. Neşe verir." diyerek dile getiriyordu.¹⁵⁷ II. Abdülhamid'in, saz alemlerini sevmeme sebebini şöyle belirtmişti: "Babam sazdan ve rakıdan öldü. Kardeşim, ağabeyim de sarhoşluktan çıldırdı. Biçareyi sızmış bir halde sedyelere yatırır, selamlıktan hareme götürürlerdi. Biz de sarhoş olmadan saz olmuyor."¹⁵⁸

Muzıka-yı Hümayun, Abdülhamid döneminin başında yaklaşık 500 kişiden oluşuyordu.¹⁵⁹ Temel kolları bando, orkestra, fasıl takımı ve müezzinan olan Muzıka-yı Hümayun'un içinde ortaoyunu, cambaz, karagöz-hokkabaz ve kukla gibi bölümler de yer alıyordu. Fasıl takımı, Faslı Atık ve Faslı Cedid olmak üzere ikiye ayrılıyordu. Faslı Atık geleneksel fasıl heyeti tarzında, Faslı Cedid ise daha yenilikçi bir anlayış ile müziğe yaklaşıyordu.¹⁶⁰ Müezzinan bölümü ise sarayın dini törenlerinde, cuma namazlarında, bayram selamlıklarında, ayrıca beş vakit namazlarda yer alıyordu.¹⁶¹

¹⁵⁴ Robert MANTRAN, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II*, Çev. Server Tanıllı, 224- 226

¹⁵⁵ *Meydan Larousse* c.1, 32

¹⁵⁶ Refik Ahmet SEVENGİL, *Türk Tiyatrosu Tarihi IV: Saray Tiyatrosu*, 101, 113

¹⁵⁷ Ayşe OSMANOĞLU, *Babam Abdülhamit*, 25

¹⁵⁸ Ahmet Semih MÜMTAZ, *Tarihimizde Hayal Olmuş Hakikatler*, 59

¹⁵⁹ Süleyman Kani İRTEM, *Osmanlı Sarayı ve Haremin İçyüzü*, 306-307

¹⁶⁰ Mahmut Ragıp GAZİMİHAL, *Türk Askeri Muzıkları Tarihi*, 98-101

¹⁶¹ A.g.k., 103-104

II. Abdülhamid'in saltanatının ilk yıllarında, Muzıka-yı Hümayun'un batı müziği ile ilgili bölümünde baş müzik öğretmeni olan C. Guatelli saraydaki görevine devam ediyor, aynı zamanda bando ve orkestrayı da idare ediyordu. C. Guatelli'nin yardımcılığını miralay Mehmet Ali Bey yapıyordu.¹⁶²

Muzıka-yı Hümayun'un tabur talimleri, o dönemde tarla olan Nişantaşı'nda yapılıyordu. 1878 yılında, yine böyle bir silah ve süngü talimi sırasında II. Abdülhamid'i tahttan indirmeyi amaçlayan Suavi Vakası patlak verdi. O gün Muzıka-yı Hümayun'a cephaneye dağıtıldı ancak Necib Paşa taburu göndermedi. Sonunda tabur Hacı Hüseyin Bağ'na oradan Yıldız'a gönderildi ve Beşiktaş'ta olaylar bitince kışlasına geri döndü. II. Abdülhamid bu gecikme için bir açıklama isteyince, Necib Paşa, taburun içinde V. Murad'ın taraftarları olduğu için taburu göndermediğini söyledi. Bunun üzerine Muzıka-yı Hümayun elden geçirildi. Elemanlarının bir kısmı emekli edildi; bir kısmı da orduya devredildi. Bunun sonucunda, Muzıka-yı Hümayun'un yaklaşık 500 kişilik kadrosu 320'ye düşürüldü. Ayrıca, II. Abdülhamid'in emri ile Muzıka-yı Hümayun'un silahları toplattırıldı.¹⁶³

Sarayda görev alan müzisyenler arasında II. Abdülhamid'in gözünden düşenler görevlerinden atılarak yerine yenileri alınıyordu. Örneğin, II. Abdülhamid, Dussap Paşa'nın sahnede eşeklerin olduğu bir gösteri sırasında emprovize ettiği parçayı kendi marşına benzeterek beğenmemiş ve zamanında öğretmeni olmuş olan Dussap Paşa'yı görevinden almıştı.¹⁶⁴ Kısa bir süre sonra yeni bir piyanist arayışı başladı ve Paris Konservatuarı'nda eğitim görmüş İspanyol D'Arenda Paşa 1880 yılında İstanbul'a gelerek sarayda hizmete başladı.¹⁶⁵

C. Guatelli ile yeni gelen D'Arenda Paşa'nın arası her zaman biraz açıktı ve C. Guatelli'nin gözden düşmesi de onun yüzünden oldu. II. Abdülhamid

¹⁶² Refik Ahmet SEVENGİL, *Türk Tiyatrosu Tarihi IV: Saray Tiyatrosu*, 103

¹⁶³ Süleyman Kani İRTEM, *Osmanlı Sarayı ve Haremin İçyüzü*, 306-307

¹⁶⁴ A.g.k., 325-326

¹⁶⁵ Refik Ahmet SEVENGİL, *Türk Tiyatrosu Tarihi IV: Saray Tiyatrosu*, 104

V. Bellini'nin *Norma* operasının İtalyan grup tarafından oynanmasını istemişti. D'Aranda Paşa orkestralı provalara, orkestranın piyano olmadan iyi gitmediğini söyleyerek katılmayı talep ediyordu. Operanın şefliğini yapacak olan Guatelli Paşa, V. Bellini'nin orkestra partisionuna piyano koymadığını söyleyerek karşı çıkıyordu. Aranda Paşa ile Guatelli arasındaki bu tartışma II. Abdülhamid'e iletilmişti. Sonunda C. Guatelli'nin maaşı verilerek sadece sarayda verdiği derslere devam etmesi istendi.¹⁶⁶ Orkestrayı artık D'Aranda Paşa çalıştırıyordu, ancak padişahın huzurunda yapılan bayram törenlerinde orkestrayı C. Guatelli yönetmeye devam ediyordu. C. Guatelli'nin yaşlılığında, saray bandosunun şefliği, saray bandosunun ilk Türk şefi sayılabilecek olan Mehmet Ali Bey'e verildi. 1895'de Mehmet Ali Bey, 1899'da C. Guatelli öldükten sonra şeflik görevini D'Aranda Paşa üstlendi.¹⁶⁷

Bu dönemde Muzıka-yı Hümayun'dan aralarında flütçü Saffet, Şevket, Arnavut Ali Rıza Beyler, klarnetçi Mehmet Ali, Zati ve Veli Beyler, oboist Pazi Osman ve Ebuzer Beyler, fagotçu Şevki Bey, kornocu Cemal, Sabri ve Ahmet Bey, pistoncu Cemil, Mustafa ve İzzet Emin Beyler, tromboncu Binbaşı Şükrü ve Canbaz Mehmet, basist Avni ve Faik Beyler'in sayılabileceği yetenekli sanatçılar yetişti. Ancak, bu dönemde sürgündeki politikacılar tarafından etki altına alınabilir korkusu ile yurtdışına eğitim için öğrenci gönderilmemesi tercih edildi.¹⁶⁸ 1886'da Saffet Bey (Atabinen) Paris'e gönderildi ancak bir yıl sonra İstanbul'a geri çağırıldı.¹⁶⁹

O zamanın kayıtların göre, Muzıka-yı Hümayun'da bando ve orkestra provaları haftada bir veya iki saat yapılıyordu. Provaya katılma zorunluluğu yoktu. Orkestrada devamlılık iyiydi ancak bando daha disiplinsizdi. Ayrıca, bandodaki kazanç azlığından ve daha önce de bahsedildiği gibi rütbelerinin yükseltilmemesinden müzisyenler şikâyet ediyordu. Pek çok müzisyen ek maaş kazanabilmek için başka işler de yapıyordu. Örneğin, bandoda zil çalan Mahmut Bey suflörlük yapıyordu. Büğlü (*flügelhorn*) çalan Rıza Bey ise müzisyenliğin yanı sıra

¹⁶⁶ Süleyman Kani İRTEM, *Osmanlı Sarayı ve Harem'in İçyüzü*, 355-357

¹⁶⁷ Refik Ahmet SEVENGİL, *Türk Tiyatrosu Tarihi IV: Saray Tiyatrosu*, 103

¹⁶⁸ Mahmut Ragıp GAZİMİHAL, *Türk Askeri Muzikaları Tarihi*, 85, 92

¹⁶⁹ Refik Ahmet SEVENGİL, *Türk Tiyatrosu Tarihi IV: Saray Tiyatrosu*, 105

cambazlık yapıyordu.¹⁷⁰ Bu dönemde, Muzıka-yı Hümayun komutanı Necib Paşa idi. Necib Paşa göreve geldikten hemen sonra, uzun süredir rütbeleri yükseltilmemiş olan müzisyenler durumlarını anlatmak ve isteklerini belirtmek için Necib Paşa ile görüşmeye çıktı. Necib Paşa “Vah, vah! Çok yazık olmuş! Hem otuzar sene hizmet etmiş bulunasınız, hem her biriniz böyle iyi, muktedir musikişinaslar olasınız da bu rütbelerde kalasınız! Buna çok teessüf ettim. Fakat söz birliği ederek böyle karşıma geldiğiniz için her birinizin boynuna birer kabak takıp sizi Yemen illerinde Veysel Karani’ye döndürmek de bana düşen bir vazifeydi! Bu defalık sizi affediyorum. Bir daha böyle bir şey görmeyeyim.” diye cevap vererek durumun düzeltilmeyeceğini belirtti. Necib Paşa’nın anlayışsız idaresine örnek bir başka olay Binbaşı Kır Rıfat Bey ile yaşanmıştı. Bir akşam Rıfat Bey içkiyi fazla kaçırıp asker koğuşunda sızmış ve bu olay üzerine Necib Paşa tarafından müzik öğretmeni olarak Yemen’e tayin edilmişti. Guatelli Rıfat Bey’in kalması için ısrar etmiş ancak Necib Paşa ““ölmüş farzedin” diyerek kararından vazgeçmemişti.¹⁷¹

Necib Paşa 1883 yılında vefat edince, yerine Süleyman Paşa geçti.¹⁷² Süleyman Paşa’nın ölümü üzerine de Miralay Neşet Bey Muzıka-yı Hümayun komutanı oldu. Bu iki paşanın döneminde pek çok öğrenci gelişigüzel Muzıka-yı Hümayun’a alındı. Okula alınma ve yetenekli olmayan öğrencileri ilk deneme yılının sonunda çıkarma kuralları düzenli şekilde uygulanmıyordu. Muzıka-yı Hümayun’da ikinci bir kadro azalması II. Meşrutiyet’in ilanından sonra gerçekleşti. Rütbelerin tasfiyesi kanunun uygulanması ile içlerinde Zati Bey (Arca) olmak üzere çoğu müzisyenin rütbesi düşürüldü. Rütbelerinin düşürülmesini istemeyenlerin bir kısmı eğitim gördükten sonra subay olarak orduya alındı. Bu müzisyenlerden birçoğu daha sonra Balkan Savaşı’nda şehit oldu.¹⁷³

Saray orkestrası, II. Abdülhamid döneminde yeniden önem kazandı. Ayşe Osmanoğlu anılarında, babası II. Abdülhamit’in Muzıka-yı Hümayun’un orkestra kısmını mükemmelleştirmeye çalıştığından ve o dönemde altmış kişilik bir

¹⁷⁰ Mahmut Ragıp GAZİMİHAL, **Türk Askeri Muzıkları Tarihi**, 93

¹⁷¹ Süleyman Kani İRTEM, **Osmanlı Sarayı ve Haremin İçyüzü**, 304

¹⁷² A.g.k., 328

¹⁷³ Mahmut Ragıp GAZİMİHAL, **Türk Askeri Muzıkları Tarihi**, 90-91, 112-113

orkestranın var olduğundan bahsetmektedir. Orkestranın müzisyenleri arasında daha sonra orkestraya çok emeği geçecek Saffet, Zati, Vondra ve Cemil Beyler yer almaktadır.¹⁷⁴ Saray orkestrası resmi görevler, müzikli temsiller ve konserlerin yanı sıra II. Abdülhamid misafirlerini ağırlama görevini de yapıyordu. Elçiler saraya tiyatro seyretmek için çağrıldığında, saray orkestrası da yemek sırasında opera parçaları çalıyordu.¹⁷⁵

II. Abdülhamid, tahta geçtikten sonra, Dolmabahçe Sarayı'ndan daha korunaklı olduğunu düşündüğü Yıldız Sarayı'na taşındı ve saraya mobilya fabrikası, seramik atölyesi, kütüphane, hastane, eczane, çocuklar için yuva ve okul odası gibi üniteler eklendi.¹⁷⁶ 1889 yılında, Yıldız Sarayı'nda, Alman İmparatoru'nun İstanbul gezisinden evvel bir tiyatro inşa edildi. Daha önce bahsedildiği gibi, Osmanlı İmparatorluğu'na gelen yabancı misafirler ziyaretleri sırasında müzikli bir temsile götürülüyordu. Yıldız Saray Tiyatrosu'nun yapılış nedenlerinden birisinin, II. Abdülhamid'in saray dışına çıkmadan Alman İmparatoru'nu ağırlama isteği olduğu düşünülebilir.

Yıldız Saray Tiyatrosu, II. Abdülhamid'in oturduğu binaya kapalı bir koridor ile bağlıydı. Sahnenin hemen karşısında yer alan padişah locasının yan taraflarında şehzadeler ve davetliler için localar vardı. Sahnenin kenarlarında yer alan dört kafesli loca ise hareme ayrılmıştı. Parterde oturanlar padişaha arkalarını dönerek oturacakları için, parterde kimse oturtulmuyordu.¹⁷⁷ Parter bölümünde kimsenin oturmuyor olmasının yarattığı şaşkınlık, o dönemde bu tiyatroda temsil vermiş olan Avrupalı sanatçıların hatıralarında yer almaktadır. Ayşe Osmanoglu, Yıldız Saray Tiyatrosu'nun düzenini şöyle anlatmıştır: "Orkestra alt katta, sol tarafta bulunur, alt katın sahneye karşı olan tarafında Bendegan, Paşalar, Beyler otururdu. Bazen sefirler olduğu zaman oyun veya müzik erkeklere mahsus olur, Harem gitmezdi. O zaman bütün kafesler açılırdı. Sefir zevceleri de gelir, kendi localarında otururlardı."¹⁷⁸

¹⁷⁴ Ayşe OSMANOĞLU, *Babam Abdülhamit*, 67

¹⁷⁵ Ali Said Saray Hatıraları: Sultan Abdülhamit'in Hayatı, 40

¹⁷⁶ John FREELY, *Inside the Seraglio: Private Lives of the Sultans in Istanbul*, 289

¹⁷⁷ Refik Ahmet SEVENGİL, *Türk Tiyatrosu Tarihi IV: Saray Tiyatrosu*, 118

¹⁷⁸ Ayşe OSMANOĞLU, *Babam Abdülhamit*, 69

Abdülmecid devrinde olduğu gibi İstanbul'a gelen Avrupalı sanatçılar Yıldız Saray Tiyatrosu'na davet ediliyordu.¹⁷⁹

1881-1882 yıllarında sarayda Türkçe tiyatro oyunları oynanmaya başlanmıştı. Zati Bey (Arca) ve arkadaşları Gedikpaşa Tiyatrosu'nda dinleyerek not ettikleri oyunları Muzıka-yı Hümayun'da prova ediyordu. Türklerden oluşan bu grubun çalışması iyi karşılındı ve devrin önde gelen tiyatrocularından Güllü Agop Efendi 1882 yılında saraya alınarak bu gençleri eğitmek ile görevlendirildi.¹⁸⁰ Güllü Agop saraya geldikten sonra tiyatroyu düzenlemek için seçtiği gençler ile çalışmalara başlandı. O sırada Yıldız Saray Tiyatrosu henüz yapılmamış olduğu için, yaz aylarında küçük mabeyn dairesi ile harem kapısı arasında açıkta bahçe tiyatrosu kurulur, kışın da hnkr sofrasının üst katına dışarıdan merdiven konur, buradan içeri giren artistler üstlerini değiştirerek, sofraya çıkıp oynarlardı.¹⁸¹

Güllü Agop saraya geldikten sonra çalıştırmaya başladığı grubun ilk gösterisi tiyatronun yanı sıra müzik parçalarının yorumlanmasından oluşmuştu.¹⁸² Grup aynı zamanda operetler de sahneye koymaya başladı. Operetlerdeki şarkıları Bay Zati prova yaptırıyordu. Prova sırasında kadın rollerini erkekler oynuyor, daha sonra Güllü Agop saray dışında kadın sanatçılara rollerini çalıştırıyor ve padişahın huzurunda yapılan temsillerde bu kadın sanatçılar rol alıyordu.¹⁸³ Saray Tiyatrosu'nda sahneye konan temsillerden *Değirmenci Kız*, *in'de Seyahat* ve *Pembe Kız* isimli operetler ve J. Offenbach'ın *La Belle Helene* operası Türk aktörler tarafından Türkçe oynandı.¹⁸⁴ Güllü Agop'un sahneye koyduğu *Avukatlar* oyununu II. Abdülhamid beğenmedi. Bu da Güllü Agop'un gözden düşmesine ve bir dönem sadece pandomim gösterilerinin tercih edilmesine sebep oldu. Bu dönemden sonra da sarayda yabancı sanatçılara yer verilmeye başlandı.¹⁸⁵

¹⁷⁹ Refik Ahmet SEVENGİL, *Türk Tiyatrosu Tarihi IV: Saray Tiyatrosu*, 121

¹⁸⁰ A.g.k., 141

¹⁸¹ Süleyman Kani İRTEM, *Osmanlı Sarayı ve Haremın İçyüzü*, 314

¹⁸² Refik Ahmet SEVENGİL, *Türk Tiyatrosu Tarihi IV: Saray Tiyatrosu*, 142-143

¹⁸³ Süleyman Kani İRTEM, *Osmanlı Sarayı ve Haremın İçyüzü*, 315

¹⁸⁴ Refik Ahmet SEVENGİL, *Türk Tiyatrosu Tarihi IV: Saray Tiyatrosu*, 149

¹⁸⁵ Süleyman Kani İRTEM, *Osmanlı Sarayı ve Haremın İçyüzü*, 316-317

Süleyman Paşa'nın Muzıka-yı Hümayun komutanı olduğu dönemde Zati Bey'in (Arca) direktörlüğünü yaptığı bir grup, Türk tiyatrosunu uyandırmak için izin alarak kışlada provalar yapmaya başladı. *Değirmenci Kız*, *Obur Berber* ve *Hokkabaz* operetleri bu grup tarafından hazırlandı ve sahneye kondu. II. Abdülhamid tüm eserleri beğendi. Bunun üzerine II. Abdülhamid'in sevdiği V. Bellini'nin *Norma* operası tercüme edilerek sahneye kondu. O dönemde Bertrand'ın başında olduğu bir grup sarayda gösteriler yapıyordu. Bertrand'ın sarayda olmadığı bir akşam *Norma*'yı Türk grup oynadı. İlk perdedeki dini şarkıların uzunluğu II. Abdülhamid'in hoşuna gitmedi ve operayı kısa kestirdi. II. Abdülhamid operayı daha önce dinlemiş ve sevmişti ancak konusunu bilmediği için böyle bir sorunun yaşandığı anlaşıldı. Oyunun sonunda Zati Bey, sorguya çekildi ve *Norma* bir daha prova edilmedi.¹⁸⁶ 1898 yılında Alman İmparatoru'nun İstanbul gezisi sırasında da bu gruptan D. Çuhacıyan'ın *Leblebici Horhor* operetinin şarkılarını hazırlaması istenmiş ve Zati Bey koroyu çalıştırmıştı. Ancak bu provalar boşa gitti çünkü oyun oynanmadı. Onun yerine Bertrand, Yıldız Saray Tiyatrosu'nda, Alman imparatorunun huzurunda hokkabazlık gösterileri yaptı.¹⁸⁷

II. Abdülhamid'in sarayda istediği zaman opera ve operet seyredebilmesi için saraya opera ve operet oynayacak sanatçılar alındı ve böylece Muzıka-yı Hümayun'a bir opera ve operet bölümü eklenmiş oldu.¹⁸⁸ Muzıka-yı Hümayun' da opera ve operet oynayan grubun başında Salvatore Stravolo¹⁸⁹ isimli bir İtalyan vardı. Stravolo'nun oğulları da bu grupta yer alıyorlardı. Muzıka-yı Hümayun'a dahil olan herkese askeri rütbe verildiği için, bu grubun erkek üyelerine de askeri rütbeler verilmişti. Salvatore Stravolo'nun oğlu Arturo Bey veya Komik Artüro diye tanınan Arturo Stravolo'da yarbaylığa kadar yükselmişti. İlk zamanlarda grupta kadın sanatçı olmamasına rağmen daha sonra, Arturo Stravolo'nun kız kardeşi Olimpia, Vanda ve Fucika isimli kadın sanatçılar gruba katılmıştı. Bu grubunun yer aldığı temsillerde rol dağıtımını, provaları ve rejisörlüğü Arturo Stravolo yapıyor, gerektiğinde oyunlarda

¹⁸⁶ Süleyman Kani İRTEM, *Osmanlı Sarayı ve Haremin İçyüzü*, 328, 329, 331-332

¹⁸⁷ A.g.k., 340-341

¹⁸⁸ Refik Ahmet SEVENGİL, *Türk Tiyatrosu Tarihi IV: Saray Tiyatrosu*, 122

¹⁸⁹ Süleyman Kani İrtem'in, *Osmanlı Sarayı ve Haremin İçyüzü*, adlı kitabında bu kişinin soyadı Stravulu olarak yazılmıştır.

da rol alıyordu. Koro, aksesuar ve dekor işleriyle de Muzıka-yı Hümayun'un Türk sanatçıları ilgileniyor ve organizasyonu da Muzıka-yı Hümayun komutanı olan Neşet Paşa yönetiyordu. Eserler oynanırken Yıldız Saray Tiyatrosu'nun sahnesinin teknik olanaklarının el vermediği sahneler ve tiyatronun bale ekibi olmadığı için bale sahneleri eserlerden çıkartılıyordu. Temsiller sırasında saray orkestrası çalışıyordu. Orkestra şefi ilk zamanlarda Guatelli Paşa'ydı.¹⁹⁰ Daha önce de bahsedildiği gibi D'Arenda Paşa ile çıkan anlaşmazlık sonunda, orkestrayı D'Arenda Paşa yönetmeye başladı. Sarayda oynanan eserler arasında G. Verdi'nin *Rigoletto*, *La Traviata*, *Il Trovatore*, *Un Ballo in Maschera*, G. Rossini'nin *Il Barbiere di Siviglia*, G. Donizetti'nin *La Fille du Regiment*, D.F.E. Auber'in *Fra Diavolo* ve E. Audran'ın *La Mascotte* operaları sayılabilir. Ayşe Osmanoğlu'nun yazdığı gibi bu operalar saray halkı arasında farklı isimlerle anılıyordu:

“Traviata’ya “Madam Kamelya”, Troubadour’a “Demirci Operası”, Barbier de Seville’e “Berber Operası”, Bal Masqué’ye “Maskeli Opera”, Frediavolo’ya “Haydut Operası”, La Fille du Regiment’a “Asker Kız Operası”, Mascotte’a da “Maskot” derlerdi.”¹⁹¹

Stravolo ailesi Yıldız Sarayı'nda temsiller verirken, Beyoğlu'na gelmiş olan bir başka grup saraya çağırılmış ve Verdi'nin *Il Trovatore* operasını oynamıştı. Bu grubun primadonnası Emilia'yı padişah çok beğenmiş ve yüksek bir maaş bağlatarak saraya almıştı. Emilia daha sonra Stravolo ailesinin erkek çocuklarından Alfredo ile evlendi. II. Abdülhamid çifte bir ev hediye etti. Stravolo ailesinin sarayda çalıştığı dönemde, Jeanne Saulier yönetimindeki bir grup sarayı ziyaret ederek *La Mascotte* (E. Audran) ve *La Belle Helene* (J. Offenbach) eserlerini sahneye koydular.¹⁹²

Saraya davet edilen gruplardan birisi de Avusturya'dan Beyoğlu'nda konser vermek üzere gelmiş olan 200 kişilik koroydu. II. Abdülhamid bu dört sesli korodan çok zevk almıştı. Bunun üzerine Zati Bey (Arca), Muzıka-yı Hümayun'un bünyesinde bir koro kurmak için girişimlere başladı. Muzıka-yı Hümayun'dan güzel

¹⁹⁰ Refik Ahmet SEVENGİL, *Türk Tiyatrosu Tarihi IV: Saray Tiyatrosu*, 124, 126, 128

¹⁹¹ Ayşe OSMANOĞLU, *Babam Abdülhamit*, 67-68

¹⁹² Refik Ahmet SEVENGİL, *Türk Tiyatrosu Tarihi IV: Saray Tiyatrosu*, 124, 125, 129

sesli altmış beş kişi seçildi, notalar ısmarlandı ve provalar başladı.¹⁹³ Koro birinci tenor, ikinci tenor, bariton ve bass partilerinden oluşuyordu. Bu koroya göre Avrupa'dan eserler getirildi. Altı aylık bir çalışma sonunda, koro II. Abdülhamid karşısında ilk konserini verdi ve böylece ilk çoksesli Türk korosu 1895 yılında oluştu. Korodaki başarısı yüzünden Zati Bey, vefat eden Mehmet Ali Bey'in yerine öğretmen yardımcılığına getirildi. Koro, 1896 yılında II. Abdülhamid'in tahta çıkışının yirminci yılı onuruna düzenlenen şenliklerde yer aldı ancak bir yıl sonra dağıldı.¹⁹⁴

II. Abdülhamid oda müziğinden zevk alıyor ve sarayda çeşitli oda müziği grupları onun isteği üzerine kuruluyordu. Bu gruplardan biri "Piyano Başı" olarak adlandırılan gruptu. Bu grupta Dussap Paşa piyano, Poskuali, Vondra, Rafael, Bedir ve Rifat Beyler keman, Saffet ve Şevket Beyler flüt, Cemil Bey viyolonsel ve Mehmet Ali Bey klarnet çalıyordu. Mehmet Ali Bey'in bulunamadığı bir akşam, o dönemde çok genç olan Zati Bey gruba girmiş ve kendini II. Abdülhamid'e beğendirerek grubun devamlı üyesi haline gelmişti.¹⁹⁵ Yaz aylarında, II. Abdülhamid'in isteği üzerine değişik oda orkestraları padişahın dairesinin önündeki çimenlikte çalıyor, bazen de salona oda müziği için piyano, keman, viyolonsel ve flütten oluşan bir grup çağrılıyordu.¹⁹⁶

II. Abdülhamid çocuklarının iyi bir batı müziği eğitimi alması için özen göstermişti. Avrupa'dan piyanolar ve çeşitli entrümanlar getirilmiş ve II. Abdülhamid'in çocukları saraya gelen yabancı öğretmenlerden ders almışlardı. Ayşe Osmanoglu, babası II. Abdülhamid'in dersleri ile bizzat ilgilendiğini hatıralarında belirtmiştir: "Huzurunda piyano çaldırır, dinler, yanlışlarımızı düzeltir, tempolara dikkat eder, 'Böyle çalınmaz, tekrar ediniz' derdi."¹⁹⁷ Ayrıca, sarayda ağırlıklı olarak orkestra partiyonları ve piyano notalarından oluşan geniş bir nota

¹⁹³ Süleyman Kani İRTEM, **Osmanlı Sarayı ve Haremin İçyüzü**, 343-344

¹⁹⁴ Refik Ahmet SEVENGİL, **Türk Tiyatrosu Tarihi IV: Saray Tiyatrosu**, 107-108

¹⁹⁵ Süleyman Kani İRTEM, **Osmanlı Sarayı ve Haremin İçyüzü**, 321 ve 323

¹⁹⁶ Ayşe OSMANOĞLU, **Babam Abdülhamit**, 69

¹⁹⁷ A.g.k., 25

koleksiyonu vardı. Bu eserler ciltlenmiş olarak tiyatro dairesinin alt ve üst kat salonlarında bulunan büyük camlı kütüphanelerde korunuyordu.¹⁹⁸

Muzika-yı Hümayun, Osmanlı İmparatorluğu'nun tek müzik okuluydu. Kurum olarak devlete bağlı orkestra ve opera sadece sarayda yer alıyordu. Ancak, askeri bandolar yaygınlaşmaya başlamıştı. Bando Avrupa'dan örnek alınarak oluşturulmuş bir müzik topluluğu olmasına rağmen yenilikler ile kolay uzlaşamayan halk arasında kabul edilmiş ve sevilmiş bir oluşumdur. Ordu teşkilatında her alayda bir bando bulunuyordu. Böylece her sancak merkezine birer, ordu merkezi olan her vilayet merkezine ikişer bando düşüyordu. İmparatorluğun merkezi olan İstanbul'da bando sayısı otuz beşe kadar çıkabiliyordu. İstanbul alay bandoları yüz kadar askerden oluşuyordu. Bu bandoların repertuvarında halk şarkıları, kantolar, Arap havaları, basit marşlar ve valsler yer alıyordu. Ancak bandoların icra seviyesi çok iyi olmadığı için büyük bestecilerin eserlerini yorumlayamıyorlardı. II. Abdülhamid'in istibdat (baskı) rejimi sırasında İstanbul'da bulunan bandolara repertuvar kısıtlaması getirildi ve Türk müziği çalmak yasaklandı. Bandoların repertuvarındaki diğer parçalar da çalınmadan önce sansür kurulu tarafından onaylanıyordu. Taşra alay bandoları ikisi subay olmak üzere kırkar kişilik kadrodan oluşuyordu. Bu bandolar, batı müziği repertuvarı olarak ancak çok kısa vals ve mazurkalar ile yürüyüş marşları çalabiliyordu. Repertuvarlarını ağırlıklı olarak halk şarkıları ve Arap havaları oluşturuyordu. Baskı rejimi sırasında taşra alay bandolarının repertuvarına bir kısıtlama getirilmedi. Tanınan halk parçalarını bandolara uyarlamak için basit formüller geliştirilmişti. Genellikle dominant, sub-dominant ve tonik akorlarından oluşan armonizasyonu yapabilenler azdı.¹⁹⁹

Yaygınlaşan bandolara müzisyen yetiştirmek amacıyla müzik okulları açılmaya başlandı ve saray dışında çoksesli batı müziği kurumlaştırmak üzere bir adım atılmış oldu. Ancak bu kurumlar yeterince gelişemediği ve süreklilik gösteremediği için bu kurumlaşma adımı başarılı olamamıştı.

¹⁹⁸ Ayşe OSMANOĞLU, **Babam Abdülhamit**, 69

¹⁹⁹ Mahmut Ragıp GAZİMİHAL, **Türk Askeri Muzikaları Tarihi**, 187-191

Tophane Mızıkası (Tophane Bandosu) 1881 yılında kuruldu. Askerlerden okuma bilmeyenler üç yıl okuma öğrendikten sonra, eğitimlerine beş yıl da lise sınıfında devam ediyordu. Lise eğitimi boyunca öğrenciler dönüşümlü olarak bir gün okulda eğitim alıyor, bir gün ise fabrikada çalışıyordu. Üç yıllık eğitimi bitirenlerden yirmi – yirmi beş öğrenci bandoya alınıyordu. Bunlar hem müzik dersi alıp hem normal lise derslerine devam ediyorlardı. İlk altı ay öğrenciler nota ve ritm okumayı öğreniyor, altı ay sonra enstrüman dersleri başlıyordu. Muzika-yı Hümayun'un kadrosundan Binbaşı Rıza Bey ve Kolağası Saip Efendi de bu bandoyu çalıştıranlar arasındaydı. Ayrıca, Zati Bey de haftada iki gün Tophane Mızıkası'nın şefliğini yapıyordu. Bando, her cuma selamlıkta, her pazartesi Yıldız Sarayı kapısının önünde, pazartesi, cuma ve perşembe dışındaki günler Tophane saat kulesi önünde çalışıyordu. Almanya, Rusya, Avusturya ve İran devletlerinin resmi günlerinde yazın Büyükdere'deki, kışın Beyoğlu'ndaki elçiliklerde konserler veriyordu. Ayrıca, Harbiye ve Mühendishane Mektepleri ve Galatasaray Sultanisi'nin hıdrellez ve kuzu şenlikleri gibi etkinliklerinde de yer alıyordu. Bandonun repertuvarında opera düzenlemeleri, küçük uvertürler, fanteziler, marşlar, valsler ve benzeri parçalar vardı. Halk arasında sevilen bu bando 1909 yılında kapatıldı.²⁰⁰ Tophane Bandosu'nun sekiz yıllık eğitimi içinde verilen armoni eğitimi iyi bir besteci yetiştirmek için yeterli değildi; bu yüzden bando repertuvarını geliştirmek, yeni eserler üretip daha yüksek bir standarda getirmek mümkün olmadı. 1904 yılında da Tophane Bandosu'nu orkestraya dönüştürmek için çaba harcandı ancak bu girişim de başarısız oldu.²⁰¹

İstanbul'da bulunan bandolardan, 1896 yılında kurulmuş olan Askeri Dikimhane Mızıkası (Bandosu) da eğitim veren bir kuruluştur. Bandoya ayrılan öğrenciler, okula devam eder müzik ile uğraşırlar ve dikişle meşgul olmazlardı. Yaklaşık 100 kişilik bir mevcudu olan bu bandonun öğretmeni Çerkez Hurşit'ti. Zati Bey bu bandoyu da haftada iki defa çalıştırıyordu. Çerkez Hurşit, konağında özel bir müzik takımı olan Çerkes Sadettin Paşa'nın da müzik işleri ile ilgilendiği için bando

²⁰⁰ Mahmut Ragıp GAZİMİHAL, **Türk Askeri Müzikaları Tarihi**, 174-176, 178

²⁰¹ A.g.k., 181

şefliğinden uzaklaştırıldı. Öğrencilerin bu karara itiraz etmesi üzerine, bando 1900 yılında kapatıldı.²⁰²

II. Abdülhamid döneminde, donanmanın İngiltere’den yeni gemiler alınarak kuvvetlendirildiği sırada donanma birlikleri için bir bando kurulması fikri doğdu. Bahriye Tersane Sanayi Okulu’nda öğrencilerden oluşan bando 1888 yılında kuruldu ve saray orkestrasında viyolonsel çalan İtalyan Lombardi bu okula öğretmen olarak atandı. Ancak bu okulda verilen eğitim enstrüman ağırlıklı olup, Tophane Bandosu’nda verilen eğitim kadar kapsamlı değildi. Bir süre sonra bando tersaneden Sultaniye Vapuru’na nakil edildi. Bu okulu bitiren öğrenciler Ertuğrul Yatı’na, Mesudiye, Barbaros, Turgut ve Hamidiye gemilerine ve Çanakkale, Rodos ve Basra deniz üssü bandolarına dağılıyordu.²⁰³ Öğrencilerden mesleklerinde ilerleyen bir kısmı da diğer bandolara öğretmen olarak atandı.

1905 yılında satın alınan Ertuğrul Yatı için bir bando kurulmuş ve öğretmenliğine Muzıka-yı Hümayun’dan Faik Bey getirilmişti. Faik Bey, bando şefliğini 31 Mart olaylarından sonra Sakız Adası’na sürülünceye kadar devam ettirdi. Onun sayesinde bando Bahriye bandolarının en çok beğenileni oldu. Faik Bey’den sonra kısa bir süre Paul Lange Bey bandoya şeflik yaptı.²⁰⁴

Sivil bandoculuğun temelleri de II. Abdülhamid döneminde atılmaya başlanmıştır. İzmir Sanayi Mektebi Bandosu, Üsküp Sanayi Mektebi Bandosu, Bursa Sanayi Mektebi Bandosu ve Konya Sanayi Mektebi Bandosu bu dönemde kurulan bandolar arasındadır.

²⁰² Mahmut Ragıp GAZİMİHAL, **Türk Askeri Muzıkları Tarihi**, 185-186

²⁰³ A.g.k., 204-205

²⁰⁴ A.g.k., 205-209

2.6. Savaş Yılları: V. Mehmed Reşad ve VI. Mehmed Vahideddin Dönemleri

2.6.1. V. Mehmed Reşad Dönemi

Abdülmecid'in Gülcemal Kadınefendi'den oğlu olan, V. Mehmed Reşat, iyi bir eğitim gördü, Arapça ve Farsça öğrendi. Babasının ve amcası Abdülaziz'in padişahlık yaptığı dönemlerde serbest bir hayat yaşamasına rağmen, II. Abdülhamid'in tahta çıkması ile hareketleri kısıtlandı.²⁰⁵ V. Mehmet Reşat, 27 Nisan 1909 tarihinde, uzun bir kafes hayatından sonra tahta geçtiğinde İkinci Meşrutiyet ilan edilmiş ve padişahın yetkileri kısıtlanmıştı. Padişah artık sadece sadrazam ve şeyhülislamı atayabiliyor, meclis başkanları ise meclis tarafından seçiliyordu. Ayrıca, parlamentoya imparatorluğun temel kurallarını ihlal etmesi halinde padişahı tahttan indirme hakkı verilmişti. Parlamenter bir hükümet kurulmuş gibi gözükmese de uygulamada aynı başarı elde edilemedi. Müslüman olmayanlara askerlik zorunluluğu getirildi, ayrıca bazı yayınların ve gazetelerin basımı durduruldu.²⁰⁶

Makedonya kentlerinde doğan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin tabanı ağırlıklı olarak avukat, öğretmen, doktor, gazeteci, memur, tüccar ve zanaatçılardan oluşuyordu. Daha sonra bu gruba subaylar da eklendi. Amaçları eşit haklara sahip olan, aynı görevlerle yükümlü yurttaşlardan oluşan, merkezi bir devlet yaratmaktı. Ancak imparatorluğun milletleri farklı bir anlayış içinde hareket ediyor ve daha fazla özerklik istiyorlardı. Arnavutluk 1908 yılında meşrutiyetin ilanını desteklemiş, İttihat ve Terakki Partisi'nin yanında yer almıştı, ancak yeni vergileri, Türk okullarını, kendi dilleri için Arap alfabesi dayatmasını ve zorunlu askerlik hizmetini protesto etmeye başladılar. Arnavutluk dağlarında başlayan kaynaşma, 1910'da Kosova'da ayaklanmaya dönüştü.²⁰⁷ V. Mehmed Reşad bu olayları önleyebilmek amacıyla 1911'de Rumeli gezisine çıktı; Selanik, Manastır, Üsküp ve Piriştine'yi ziyaret etti.

²⁰⁵ Meydan Larousse c. 8, 535

²⁰⁶ Alan PALMAR, *Osmanlı İmparatorluğu: Bir Çöküşün Yeni Tarihi*, 234-235

²⁰⁷ Robert MANTRAN, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II*, Çev. Server Tanıllı, 240, 241-242, 249

Diğer taraftan hükümet Arapların imtiyazlarını kaldırmak isteyince, Arap milliyetçileri de ayaklandı.²⁰⁸

Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu zor durumu fırsat bilerek, uzun zamandır siyasal ve ekonomik olarak Trablusgarp'ı kontrol altında tutmaya çalışan İtalya, 29 Eylül 1911'de savaş ilan etti, 4 Ekim'de Trablusgarp'a çıkartma yapıldı, Kasım başlarında Bingazi ve Trablusgarp İtalyanların eline geçmişti. Osmanlı garnizonlarını bir araya getirmek ve içerideki direnişi örgütlemek amacıyla Enver Bey Trablusgarp'a gönderildi. Trablusgarp'ın içlerine sızmakta zorlanan İtalya, bir şaşırtma hareketi ile Çanakkale'yi bombaladı ve 1912 yılının Nisan ayında Oniki Ada'yı işgal etti.²⁰⁹

Bu olaylar İstanbul'da siyasal bir bunalıma yol açtı ve muhalefetin güçlenmesi üzerine, 1911 yılının Kasım ayında Hürriyet ve İtilaf Fırkası adında yeni bir parti oluştu. Bu parti Meclis-i Mebusan'ın rejimden hoşnut olmayan üyelerinden oluşuyordu. Ancak, İttihat ve Terakki Partisi basın, toplantı ve dernekler kanunlarını kendi yararlarına kullanarak ve hatta baskıya başvurarak Nisan 1912 seçimlerinde Meclis-i Mebusan'da üstünlük sağladı. Bu üstünlük uzun sürmedi, sonunda Temmuz ayında Büyük Kabine adını alacak olan hükümette İttihatçılar saf dışı edildi. Yeni hükümet, 4 Eylül 1912'de, Arnavut milliyetçilerinin isteklerini kabul etti. 15 Ekim 1912 tarihinde İtalya ile bir antlaşma yapıldı. Uşi (Ouchy) Antlaşması'na göre Trablusgarp ve Bingazi'ye özerklik verildi, buna karşılık İtalya Oniki Ada'yı boşaltmayı kabul etti. Ancak Balkan Savaşı'nın çıkması nedeni ile bu antlaşmanın şartları yerine getirilemedi.²¹⁰

17 Ekim 1912'de Balkan Savaşları başladı ve Osmanlı İmparatorluğu birkaç hafta gibi kısa bir süre içinde çok toprak kaybetti. Bunun üzerine iktidarda olan Hürriyet ve İtilaf Fırkası, İngiliz yandaşı olan eski siyasetçi Kamil Paşa'yı sadrazam olarak atadı. İngiltere'nin arabuluculuğu ile başlayan ve devam eden görüşmeler

²⁰⁸ Meydan Larousse c. 8, 535

²⁰⁹ Robert MANTRAN, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II*, Çev. Server Tanıllı, 248-249

²¹⁰ A.g.k., 250-253

sırasında, 23 Ocak 1913 günü Enver Paşa askeri bir birlik ile Nazırlar Heyeti salonunu basarak Kamil Paşa'yı görevden aldı ve böylelikle İttihatçılar, I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar kalmak üzere iktidara geldi. Bu hükümet değişimi sonucunda ateşkes konuşmaları askıya alınarak savaş tekrar başladı. Osmanlı İmparatorluğu, 30 Mayıs 1913 tarihinde, yaşadığı yenilgiler yüzünden Londra Antlaşması'nı imzalamak zorunda kaldı. Bu antlaşma büyük bir kayıp ve başarısızlık olarak algılandı. Bunun üzerine Hürriyet ve İtilaf Fırkası iktidara gelmek için bir darbe girişimi yaptı ancak bu girişim sıkıyönetim ilanı, muhalefet liderlerinin tutuklanması ve sürülmesi gibi önlemler ile durduruldu. Londra Antlaşması'ndan sonra toprak kazanan devletler de paylaşma konusunda anlaşmazlığa düştüler. Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan'a saldırdı. Topraklarının bir kısmını geri almak için bunu fırsat bilen Osmanlı İmparatorluğu da, 22 Temmuz 1913'de Edirne'ye ilerleyerek Edirne'yi geri aldı. 10 Ağustos 1913'de imzalanan Bükreş Antlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu en azından Edirne ve Doğu Trakya'yı geri kazandı.²¹¹

Balkan Savaşları'nın hemen ardından, 1914 yılında I. Dünya Savaşı patlak verdi. Osmanlı İmparatorluğu savaşın başında tarafsız kalsa da, 1914 yılında İttifak Devletlerinin yanında savaşa girdi. 1914 Aralık ayında Enver Paşa, Erzurum'da bulunan üçüncü ordu ile Rus hedeflerine saldırıya başladı. Kars, Ardahan ve Batum'un yeniden fethedilmesi umut edilirken, savaş Sarıkamış felaketi ile sonuçlandı. Soğuk ve salgın hastalık kısa bir sürede orduyu yok etmişti. Diğer cephelerde de kayıplar yaşanıyordu. İngilizler Basra'yı ele geçirmiş ve Musul petrolüne ulaşmak amacıyla kuzeye doğru ilerlemeye başlamıştı. Aynı tarihte, İngilizler Mısır'a el koydu. Tüm bu düş kırıklıkları arasında, zafer Çanakkale'de yaşandı. 1915 yılında başlayıp 1916 Ocak ayına kadar süren ve Mustafa Kemal'in başrolü oynadığı bu savaşta İtilaf Devletleri Çanakkale'yi geçemedi. 1917 Mart'ında yapılan Sovyet Devrimi sonrasında Rus birlikleri dağılınca, 3 Mart 1918 tarihinde Bolşevikler ile Brest-Litovsk Antlaşması imzalandı ve Osmanlı İmparatorluğu Kars, Ardahan ve Batum'u geri aldı.²¹²

²¹¹ Robert MANTRAN, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II**, Çev. Server Tanıllı, 257-262

²¹² A.g.k., 276-277, 281, 284

I. Dünya Savaşı'nın son aylarında, 3 Temmuz 1918 tarihinde V. Mehmed Reşad vefat etti. V. Mehmed Reşat'ın savaşlar ile geçen hükümdarlık yıllarında çeşitli yenilikler yapılmaya çalışılmıştı. Yeni okullar açıldı ve kız öğrenciler için yüksek öğrenim okulları kuruldu. Yönetimi ve orduyu modernleştirebilmek için yabancı uzmanlar çağrıldı.²¹³ İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra, kadın hareketlerinde de artış görüldü. 1908 yılında, Halide Edip (Adivar) öncülüğünde Teali-i Nisvan Cemiyeti (Kadınları Yükseltme Derneği) kuruldu, ayrıca İttihat ve Terakki'nin Selanik'te Kadınlar Şubesi açıldı. Kadınlar, *Demet*, *Milliyet Gazetesi*, *Kadın Mecmuası*, *Mehasin* ve *Kadınlar Dünyası* gibi dergilerde aktif şekilde yazmaya başladı. Bu gelişmelere rağmen, kadınlar tramvaylarda, boğaz vapurlarında ayrı yerlerde oturuyorlar, sokaklarda peçesiz gezenler kadınlar saldırıya uğrayabiliyordu. İttihat ve Terakki Cemiyeti, tutucu çevreler tarafından bu özgürleşme hareketinin sorumlusu olarak, ahlaksızlıkla suçlanıyordu. 1911 yılında Şeyhülislam, kadınlara peçe takma ve eve kapanma zorunluluğunu hatırlattı, sokakta yalnız dolaşmak ve Avrupalı kadınlar gibi giyinmek yasaklandı.²¹⁴ I. Dünya Savaşı sırasında kadınların özgürlükleri biraz arttı. Erkekler cephede oldukları için kadınlar tarlalarda, esnaf atölyelerinde, postanelerde, fabrikalarda ve hastanelerde çalışmaya başladı.²¹⁵

V. Mehmet Reşat batı müziği ile II. Abdülhamid kadar ilgili ve bilgili değildi. Hamidiye Marşı'nın hanedanlık marşı olarak kalmasını istemeyen V. Mehmet Reşad, kendisine sunulan marşlardan İstanbul'da bulunan orkestra şeflerinden Italo Selvelli'nin bestelediği bir marşı kabul etti.²¹⁶ Beğenilmeyen bu marşın değişmesi konusu ısrarlar sonunda etkili oldu ve Paris elçisi Rıfat Paşa tarafından C. Saint-Saens'a bir marş bestelemesi için başvuruldu. Saint-Saens bu teklifi kabul etti. Ancak bu dönemde İtalya ile savaş olduğu ve Saint-Saens'ın eserleri İtalya'da sahneye konduğu için C. Saint-Saens marşı besteledi. Bunun üzerine, Donizetti'nin Abdülmecid için yazdığı marş yeniden milli marş olarak kabul edildi.²¹⁷

²¹³ Alan PALMER, *Osmanlı İmparatorluğu*, Çev. Belkıs Çorakçı Dışbudak, 235

²¹⁴ Robert MANTRAN, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II*, Çev. Server Tanıllı, 228-230

²¹⁵ A.g.k., 287

²¹⁶ Süleyman Kani İRTEM, *Osmanlı Sarayı ve Haremin İçyüzü*, 370-371

²¹⁷ Lütüf SİMAVİ, *Osmanlı Sarayının Son Günleri*, 57-58

Daha önce de bahsedildiği gibi, İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra rütbeler düşürülünce, bazı müzisyenler emekli olurken, bazıları da rütbelerini kaybetmemek için askeriye geçmişti. Sonuç olarak, Muzıka-yı Hümayun'un kadrosunda bir azalma oldu. Ayrıca, opera ve operet temsilleri yapan İtalyan grup da Muzıka-yı Hümayun'dan uzaklaştırıldı.²¹⁸ Muzıka-yı Hümayun'u savaşlar da etkiledi. Çanakkale Savaşı sırasında Enver Paşa'nın isteği ile bando elemanları bir yıllık ağır bir eğitime tabi tutularak askere alındı. Ancak Çanakkale Savaşı sırasında kayıplar verilmeye başlayınca, V. Mehmed Reşad duruma müdahale ederek müzisyenlerin bandoya iadesini istedi. Yoksa uzun emekler sonucu ortaya çıkmış bir müzik kurumu yok olacaktı. Hayatta kalabilmiş olan müzisyenler mesleklerine geri döndüler.²¹⁹ İttihat ve Terakki Partisi tarafından hoş görülmeceği düşünülerek saray tiyatrosu da kapatıldı.²²⁰

Bu şartlar altında dahi, Muzıka-yı Hümayun'un çalışmaları devam ediyordu. Saffet (Atabinen) Bey'in öncülüğüyle orkestra senfonik bir yapı kazanmaya başladı. L. van Beethoven'ın *Yedinci Senfoni*'si, J. Haydn'ın *Askeri Senfoni*'si, H. Berlioz'un *Symphonie Fantastique* gibi eserler seslendirilmeye başlandı. Zeki(Üngör) Bey F. Mendelssohn'un keman konçertosunu bu orkestranın eşliğinde çalmıştı.²²¹ 1917 yılında, başta Talat Paşa olmak üzere İttihat ve Terakki Hükümeti tarafından, orkestranın, Kızıl Haç yararına Orta Avrupa şehirlerinde konser turnesine çıkması planlandı. Bu orkestranın ilk Avrupa turnesi olacaktı. Saffet Bey geliştirmekte olan orkestranın başarılı olamayacağını ve yaylı sazlara Beyoğlu'nda bulunan müzisyenlerden ek yapılması gerektiğini savunuyordu. Zeki Bey ise buna karşı çıkıyordu. Muzıka-yı Hümayun komutanı Salih Bey, Zeki Bey'in tarafını tutunca, Saffet Bey (Atabinen) emekli oldu ve Zeki Bey (Üngör) orkestra şefi olarak atandı. 1918 yılında gerçekleşen turnede, orkestra Viyana, Berlin, Dresden, Münih, Peşte ve Sofya gibi şehirlerde konserler verdi. 13 Ocak 1918 tarihinde, Zeki Bey (Üngör) yönetiminde, Münih'de verilen konserde çalınan eserler arasında Wagner'in *Die Meistersinger von Nürnberg* operasının uvertürü ve Beethoven'ın *Eroica* senfonisi

²¹⁸ Süleyman Kani İRTEM, *Osmanlı Sarayı ve Harem'in İçyüzü*, 368-369

²¹⁹ Mahmut Ragıp GAZİMİHAL, *Türk Askeri Muzıkları Tarihi*, 126-127

²²⁰ Süleyman Kani İRTEM, *Osmanlı Sarayı ve Harem'in İçyüzü*, 370

²²¹ Mahmut Ragıp GAZİMİHAL, *Türk Askeri Muzıkları Tarihi*, 132

yer aldı. Bu turne, orkestranın Avrupa'ya tanıtılması açısından önemli bir olaydı. Turne dönüşünde de önemli bir gelişme oldu. Zeki Üngör bandonun orkestrada çalan nefesli sazlarını orkestraya bağladı ve oluşturulan yeni repertuvar ile saray dışında L'Union Française'de halk için konserler verilmeye başlandı.²²²

V. Mehmed Reşat'ın döneminde saray bandosu, Paris Yüksek Topçu Okulu'nun bandosu örnek alınarak tekrar yapılandırıldı. Avrupa'dan yeni partiyonlar getirtilerek daha kapsamlı eserler çalışılmaya başlandı. 1909 yılında II. Nikola'nın gemisi ile Rusya'dan İstanbul'a gelen 57. Modenski Alayı Bandosu, sarayda bir konser verdi. Ayrıca savaş sırasında Alman orkestraları da gelerek konserler verdiler.²²³ Böylece, Avrupa bandolarının iyi örneklerini dinleme fırsatı doğdu.

Balkan Savaşı'ndan bir yıl önce bando teşkilatı ordudan tümenlere devredildi ve süvari alay bandoları da o sırada kaldırıldı. Bu bandoların her birinde on – on beş bando zabiti vardı. Ayrıca her bandonun başında bir öğretmen ve iki yardımcısı bulunuyordu. Balkan Savaşı sırasında bando işlerini daha düzgün bir hale getirmek için o sırada orduda bulunan Alman askerlerin desteği ve Enver Paşa'nın bir yazısı ile askeri bandolar komisyonu kuruldu. Bu komisyonda yer alanlar arasında Muzıkayı Hümayun'dan Saffet Atabinen, Zati Arca ve Bahriye mızıkası şefi Paul Lange vardı. Konuşulan konular arasında ordu bandolarının düzenlenmesi, öğretmen ve erlerin terfi ve tayin işleri, kıyafet, talim ve terbiye durumları yer alıyordu. Yeni düzenlemeye göre askeri bandoların hepsi yaklaşık aynı sayıda elemana sahip olacaktı. Bandolar, bayramlarda, resmi törenlerde, sancak ve yemin törenlerinde, alay ve alaydan büyük birliklerin manevra tatbikatlarında, resmigeçit ve teftiş törenlerinde görev alacaktı. Ayrıca şartlar uygun olduğu sürece bahçelerde halka çalarak hizmet vereceklerdi. Ayrıca gündelik çalışmalar ile kendi mesleklerini ilerleteceklerdi. Bu komisyonun bir diğer amacı da eldeki milli marşları askeri matbaalarda bastırıp dağıtmaktı. Bu sırada bir mızık okulunu açma girişimi tasarlandı. Bu tasarı sonucunda açılacak müzik okulunun müzik aletleri, nota ve ders

²²² Mahmut Ragıp GAZİMİHAL, **Türk Askeri Muzıkları Tarihi**, 132, 136, 138

²²³ A.g.k., 113, 114, 128

malzemeleri, Almanya'dan ısmarlanmış ve bir kısmı getirilmişti. Ancak Dünya Savaşı'nın başlaması ile bu girişimler ertelenmek zorunda kaldı. Küçülen askeri birliklerin bandoları tümenlere bile yetmediğinden kolordulara bırakıldı ve komisyon savaş yıllarında ancak gerektiği zaman toplandı.²²⁴

V. Mehmed Reşat döneminde yapılmış olan önemli kurumsal girişim İstanbul Belediyesi'nin desteği ile Dârülbeyaz'ın kurulmasıydı. İkinci Meşrutiyet döneminin başında milli bir tiyatro ve konservatuvar kurabilmek için çeşitli girişimler yapıldı ancak bunların hepsi başarısızlıkla sonuçlandı. Sonunda 1914 yılında, İstanbul Belediye Başkanı olan Doktor Cemil Paşa (Cemil Topuzlu) bir konservatuvar kurmak için girişimlere başladı. Doktor Cemil Paşa, Tıp fakültesinden sonra eğitimini Fransa'da tamamlamış, batı kültürü almış bir kişiydi.²²⁵ Cemil Topuzlu anılarında, o dönemde tiyatroların durumundan şöyle bahsetmektedir: “İstanbul'da birkaç barakadan başka ne bir tiyatro binamız ve ne de sahneye çıkabilecek bir artistimiz vardı. Bundan dolayı pek çok üzülyordum.”²²⁶ Sonunda Cemil Topuzlu'nun girişimleri ile Paris Odeon Tiyatrosu direktörü André Antoine ile 1914 yılının Mayıs ayında bir kontrat imzalandı. Bu kontrata göre, André Antoine üç aylığına İstanbul'a gelerek tiyatro ve tiyatro okulunun kurulması için çalışacaktı.²²⁷

André Antoine İstanbul'a geldikten sonra bir komisyon kuruldu ve bazı kararlar alındı. Bu kararlara göre, sahne sanatçısı yetiştirmek üzere için okul ve bir milli tiyatro kurulacaktı. Okulun tiyatro ve müzik bölümlerinin olması, iki güzel sanatlar dalını da bünyesinde barındırması planlanmıştı. Bu nedenle okulun ismi Dârülbeyaz yani “güzel eserler evi” olacaktı. Bir müzik komisyonu ve André Antoine'ın başında olduğu bir de tiyatro komisyonu kurulacaktı. Tiyatro komisyonu okulun öğretmen ve öğrencilerini seçecekti. Ayrıca, bir fen komitesi de tam donanımlı bir tiyatro binasının yapımı ile uğraşacaktı.²²⁸ Konservatuvar,

²²⁴ Mahmut Ragıp GAZİMİHAL, *Türk Askeri Muzikaları Tarihi*, 193-196

²²⁵ Refik Ahmet SEVENGİL, *Türk Tiyatrosu Tarihi V: Meşrutiyet Tiyatrosu*, 179-180

²²⁶ Cemil TOPUZLU, *80 Yıllık Hatıralarım*, 131

²²⁷ Refik Ahmet SEVENGİL, *Türk Tiyatrosu Tarihi V: Meşrutiyet Tiyatrosu*, 179-180

²²⁸ A.g.k., 183

Şehzadebaşı'nda Letafet Apartmanı'nın üst katında açıldı.²²⁹ Valilik tarafından seçilmiş olan bu bina bir paşa tarafından yaptırılmış, daha sonra savaşlar sırasında hastane olarak kullanılmıştı. André Antoine'ın daha sonra Fransa'da yayınladığı anılarında bahsettiği gibi, bina iyi bir temizlikten ve birkaç düzenlemeden sonra Avrupa konservatuvarlarına benzer bir hal almıştı.²³⁰ Dârülbedayi'nin müzik bölümünün başkanlığına belediye meclisi üyesi olan Ali Rıfat Çağatay (1869-1935) getirildi ve içinde Zati Arca, Zeki Üngör, Radeglia, Silvelli, Forlani gibi müzisyenlerin bulunduğu bir kurul, konservatuvar için bir rapor hazırlamak üzere toplandı. Türk müziği bölümü için de Rauf Yekta, Zekaizade Ahmet Irsoy, Tamburi Cemil, Saadettin Arel, Dr. Suphi Ezgi, Baha ve Leon Hacınlıyan gibi uzmanlardan bir heyet kuruldu. Ancak, 1914 yılında I. Dünya Savaşı çıkınca, André Antoine kontratı bitmeden ülkesine geri dönmek zorunda kaldı. 4 Ağustos 1914 tarihinde Dârülbedayi idaresi gazetelerde, ülkedeki olağanüstü hal yüzünden Dârülbedayi'de derslerin yapılamayacağını ve ikinci bir bildiriye kadar okulun kapanacağını ilan etti.²³¹ Öğrenciler seçilmişti ama eğitime başlayamadı. I. Dünya Savaşı'nın çıkmasından kısa bir süre sonra İstanbul Belediye Başkanı Cemil Paşa görevden ayrıldı. Cemil Paşa'nın yerine gelen yeni İstanbul Belediye Başkanı İsmet Bey'in desteği ile 27 Ekim 1914 günü Dârülbedayi resmi olarak açıldı.²³² Dârülbedayi'nin ilk öğrencilerinden olan Halit Fahri Ozansoy anılarında bu dönemden bahsetmektedir:

“Antoine, İstanbul'dan gittikten sonra, dersler kısa bir fasılaya uğramıştı. Çünkü vaziyet iyice tayin edilemiyor, ne yapılacağı bir türlü kestirilemiyordu. Fakat hamdolsun ki bu birkaç günlük arıza pek çabuk kapanmıştı.”²³³

Halit Fahri Ozansoy'un anılarında açılış töreni de şöyle anlatılmıştır:

“Nihayet o parlak gün geldi. Şehzadebaşı'ndaki mektebin ta yukarıya kadar döne döne çıkan merdivenlerinin sahanlıklarında siyah elbiseler giymiş mektep müntesipleri gelenleri karşıladılar. Musiki kısmı muallimleri küçücük sahne üzerinde terennüm ve teganni ettiler. Şiirler okundu. Salonun

²²⁹ Halit Fahri OZANSOY, *Dârülbedayi Devrinin Eski Günlerinde*, 8

²³⁰ Andre ANTOINE, *Chez Les Turcs*, 25

²³¹ Refik Ahmet SEVENGİL, *Türk Tiyatrosu Tarihi V: Meşrutiyet Tiyatrosu*, 189-190

²³² A.g.k., 196, 200

²³³ Halit Fahri OZANSOY, *Dârülbedayi Devrinin Eski Günlerinde*, 48

nihayetindeki kütüphanede bir defter açtılar. Herkes ihtisasını o deftere yazdı. O gün davetliler ancak ortalık kararırken dağılabildiler.”²³⁴

Açılış töreni sırasında R. Leoncavallo’nun (1857-1919) *Pagliacci* operasından bir parça, Theodore Dubois’nın (1937-1924) *Xaviere*²³⁵ operasından bir parça ve R. Schumann kenteti yorumlanan eserler arasındaydı. Müzik bölümü başkanı Ali Rıfat Çağatay, açılış töreni sırasındaki konuşmasında müzik bölümünün bünyesinde dört, beş yıl içinde bir opera oluşturmak olduğunu belirtti.²³⁶ Müzik bölümü büyük ümitler ile açıldı ve eğitime başladı. Halit Fahri Ozansoy anılarında müzik bölümünün iyimser yaklaşımını da kaleme almıştır:

“Dârülbedayi’nin bir de musiki kısmı vardı ki ayrı bir binada derslere başlamış bulunuyordu. Bizim tiyatro kısmını ara sıra ziyarete gelen Şark ve Garp musiki üstadlarımızın rivayetine bakılırsa, iki cepheden, bir iki sene içinde yetiştirecekleri talebelerle hem Dede Efendilerin ruhlarını şad edecekler, hem de Avrupa usulü musikinin temelini atarak operalar temsiline girişeceklerdi. Her iki musiki kolunun bu hususta hepimizi hayrete düşürecek kadar muhteşem ümitler beslediklerini görüyorduk.”²³⁷

Dârülbedayi’nin tiyatro bölümünün ilk yönetmeliğini hazırlamak üzere, İstanbul Belediye Başkanı İsmet Bey’in başkanlığında bir kurul toplandı, 24 Mart 1915 tarihinde hazırlanan yönetmelik belediye tarafından kabul edilerek yürürlüğe konuldu.²³⁸ Bu yönetmeliğe göre oluşturulan yönetim kurulu ilk olarak 7 Mayıs 1915’te toplandı. Kurulun ikinci toplantısında müzik bölümünün amacının doğu müziğini bozulmaktan ve unutulmaktan kurtarmak, Türk müziğini notaya alıp bu eserlerin unutulmasını önlemek ve müzik zevkini yaymak olduğunu belirleyen kararlar alındı. Bu kararlara göre batı müziği bölümü kapatıldı. Bu sırada müzik bölümü başkanı Ali Rıfat Çağatay görevinden çekilmişti ve bu kararlar içinde müzisyen bulunmayan bir kurul tarafından verilmişti. Büyük ümitler ile açılmış olan

²³⁴ Halit Fahri OZANSOY, *Dârülbedayi Devrinin Eski Günlerinde*, 50-51

²³⁵ Kaynakta operanın ismi Ksaviye olarak yazılmıştır.

²³⁶ Refik Ahmet SEVENGİL, *Türk Tiyatrosu Tarihi V: Meşrutiyet Tiyatrosu*, 201-202

²³⁷ Halit Fahri OZANSOY, *Dârülbedayi Devrinin Eski Günlerinde*, 16

²³⁸ Refik Ahmet SEVENGİL, *Türk Tiyatrosu Tarihi V: Meşrutiyet Tiyatrosu*, 202- 203

müzik bölümü, parasal sıkıntılar yüzünden 14 Mart 1916 tarihinde tamamen kapandı.²³⁹

Savaş döneminin mali sıkıntıları içinde olan Dârülbedayi yönetim kurulu tiyatroya para yardımında bulunması için Maarif Nazırlığı'na başvurdu. Maarif Nazırlığı Dârülbedayi'ye para yardımı yapmadı ancak bir müzik okulu açmayı kararlaştırdı. 15 Haziran 1916 tarihinde tanınmış müzisyenler bakanlığa çağrılarak bir toplantı yapıldı ve yeni açılacak olan okul hakkında kararlar alındı. Bu okulun amacı devlet okullarına müzik öğretmeni yetiştirmek, eski Türk müziği eserlerini kaybolmaktan kurtarmak ve Anadolu'dan ulusal müzikler toplayarak ulusal bir müzik repertuarı oluşturmaktı. Bir heyet kuruldu ve hazırlanan tüzük doğrultusunda Dârülelhan (Nağmeler Evi) adında Türk müziği eğitime ağırlık veren bir okul kuruldu. Dârülelhan'da kadın ve erkeklere ayrı sınıflarda ders veriliyordu.²⁴⁰

Bu dönemde, askeri müzik alanında da kurumlaşma girişimlerinin yapıldığı görülmektedir. Bahriye Musiki Mektebi, 17 Mayıs 1916 tarihinde Tirimüjgan Mektep Gemisi'nde açıldı. Okulun ilk öğretmenleri klarnetçi Kamil Efendi ve tromboncu İhsan Bey'di. Alman ve İngiliz deniz bandolarında olduğu gibi hem bando hem orkestra aletlerini çalabilecek öğrencilerin yetiştirilmesi için yaylı sazların da öğretilmesi düşünülerek, yirmi kişiden oluşan ikinci sınıfta keman öğretilmeye başlandı ise de bu girişim başarılı olmadı.²⁴¹ 1918 yılında okulun üçüncü sınıfı da açıldı ve okul gemiden Heybeliada'ya taşınarak Çarkçı Mektebi'nin himayesine girdi. Okulun kadrosunda Kamil Efendi'nin yanı sıra, Vedit Sabra musiki nazariyatı ve şan öğretmeni, Sinanyan piyano öğretmeni, Antoniyadis ve Vahram Mühendisyan keman öğretmenleri olarak görev aldılar. Defortes adlı bir İtalyan müzisyen fagot ve kontrabas öğretmenliğine getirildi. Bahriye bandosundan Cevdet Emin ve Hüseyin Beyler flüt dersi veriyorlardı. Öğlene kadar nazari meslek dersleri ve kültür dersleri, öğleden sonra da müzik dersleri veriliyordu. 1919 yılına kadar eğitime bu şekilde devam eden okulun durumu daha sonra maaşların ödenememesi

²³⁹ Refik Ahmet SEVENGİL, *Türk Tiyatrosu Tarihi V: Meşrutiyet Tiyatrosu*, 207, 209, 219

²⁴⁰ A.g.k., 220-221

²⁴¹ A.g.k., 212-213

yüzünden sıkıntıya girdi. 1921’de okul Kasımpaşa’ya nakledildi. 1924 yılında, Bahriye nezareti bünyesinde Bahriye Mektep Bandosu ve Orkestrası kuruldu. 1924-1928 yılları arasında Kamil Bey’in idaresinde kalan okul bando ve orkestrası bahriyedeki kadro azaltılmasından sonra bahriye orkestrası öğretmenlerinden İhsan Onat Bey’in bandosu ile birleşti. 1939 yılında bando kapatıldı. Elemanların bir kısmı tümen bandolarına, bir kısmı da Cumhurbaşkanlığı Armoni Muzikası kadrosuna geçti.²⁴²

İlkokulu bitiren kimsesiz çocukları meslek sahibi yapmak amacı ile bir bando okulu kurma görevi Zati Bey’e verildi. O da Muzıka-yı Hümayun’dan İzzet ve Veli Bey’leri öğretmen olarak aldı. Okulun öğrencileri sadece Dârülaceze’den değil, başka öksüz ve kimsesiz çocuklardan da alındı ve okul altmış kişilik öğrenci kadrosu ile 1910’da eğitime başladı. Zati ve İzzet Bey okuldan iki yıl sonra ayrıldılar, Veli Bey okul kapanıncaya kadar çalıştı.²⁴³ Öğrenciler sabah dört saat ve öğleden sonra dört saat tek tek veya grup halinde çalışıyor, nazariyat derslerini de akşam yapıyorlardı. Dârülaceze’nin okul sınıflarına ancak boş vakitlerinde devam edebiliyorlardı. Öğrenciler, okuldaki öğretmenlerin alanlarının dışında kalan enstrüman dersleri için Muzıka-yı Hümayun’a gidiyordu. Müzik okulu Dârülaceze binasının on altı odalı beşinci dairesinde yer alıyordu. Burada heryer çalışma odası gibi kullanılabiliyordu. Bu bando yabancı eğitmenlerden yardım alınmadan, disiplinli çalışması ile iki yıl gibi kısa bir süre de iyi bir seviyeye yükseldi. Kurumun ihtiyaçlarını belediye karşılıyordu. Bandonun verdiği konserler belediyenin emri ile gerçekleştiriliyor, hasılat belediye tarafından toplanıyor ve bir kısmı bandoya veriliyordu. Bando, Belediye ziyafetlerinde, Tokathıyan Salonu’nda, Tepebaşı’nda, Taksim Bahçesi’nde, Gülhane Parkı Muzıka Köşkü’nde konserler verdi. Bandonun öğrencileri bas ve iki tenor partisinden oluşan üç sesli amatör *a capella* bir koro kurdu. Bu koro, Goben Zırhlısı’nın Alman Bandosu’nun Şehzadebaşı’nda bulunan Ferah Tiyatrosu’nda verdiği konsere katıldı ve beğeni topladı. Okul 1915 yılında Kadıköy Frerler Okulu binasında Dârüleytam’a²⁴⁴ nakledildi. Bu sırada, büyük

²⁴² Mahmut Ragıp GAZİMİHAL, **Türk Askeri Muzikaları Tarihi**, 214-216

²⁴³ A.g.k., 219-220

²⁴⁴ Yetim ve öksüz çocuk yurdu.

öğrenciler askere alındığı için sadece küçük öğrencilerden oluşan yirmi beş kişilik bir kadro kalmıştı. Bando beş ay sonra Adapazarı Dârüleytamı'na gitti. Gençler orada günlerinin yarısını ekim işleri, diğer yarısını müzik ile ilgilenererek geçiriyorlardı. İki yıl böyle geçti ve bando 1918 yılı Ocak ayında dağıldı. Bandonun müzisyenlerinden mesleğinde devam edenler olmuştur.²⁴⁵

2.6.2. VI. Mehmed Vahideddin Dönemi

Abdülmecid'in Gülustu Kadınefendi'den oğlu olan VI. Mehmed Vahideddin, 3 Temmuz 1918 yılında tahta çıktı. Son padişah olan VI. Mehmed Vahideddin tahta geçmiş sultanlar içinde en uzun kafes hayatı yaşamış olandı. Tahta çıktıktan birkaç ay sonra I. Dünya Savaşı sona erdi ve çok ağır şartlar içeren Mondros Mütarekesi, 30 Ekim 1918 imzalandı. İttihat ve Terakki Partisi'nin önde gelenlerinden Talat, Cemal ve Enver Paşa'lar 1 Kasım'ı 2 Kasım'a bağlayan gece bir Alman gemisi ile Odessa'ya kaçtı. Savaş ölüm, hastalık, kıtlık, karaborsa ve sefalet getirmişti. Halk bu durumdan İttihat ve Terakki Partisini suçluyordu. Parti kısa bir süre sonra dağılma kararı verdi ve yerini Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na bıraktı.²⁴⁶

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından evvel, İtilaf Devletleri kendi aralarında Osmanlı İmparatorluğu'nu paylaşmaya yönelik anlaşmalar yapmaya başlamıştı. 1917 yılında Rusya'nın savaştan çekilmesi ile 3 Mart 1918 tarihinde Brest-Litovsk Antlaşması imzalandı.²⁴⁷ Mondros Mütarekesi'nin imzalanması ve savaşın bitmesi, kendisine yeniden toparlanma, yapılanma olanağı tanınacağı ve kendi topraklarında yaşamayı sürdüreceğini zanneden Türk halkı üzerinde olumlu bir etki yaptı. Ancak gerçek çok kısa bir sürede ortaya çıktı, İtilaf Devletleri, Osmanlı İmparatorluğu'nu kendi aralarında yaptıkları anlaşma hükümleri doğrultusunda paylaşmaya başladı. 5 Kasım 1918 tarihinde terhis emri ile ordunun silah ve cephanesi toplandı, bunu izleyen 13 Kasım günü İtilaf donanmaları İstanbul'a geldi.

²⁴⁵ Mahmut Ragıp GAZİMİHAL, *Türk Askeri Muzikaları Tarihi*, 220-222

²⁴⁶ Robert MANTRAN, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II*, Çev. Server Tanıllı, 297

²⁴⁷ *Türk Devrimi ve Kurtuluş Savaşı*, 6-7

İtilaf devletlerinin askerleri diğer illere de girmeye başladı ve son olarak 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir işgal edildi.²⁴⁸ Ulusal bağımsızlık tehlikede idi ve Osmanlı hükümeti bu felaketi engelleyecek güçte değildi. Ancak, Kurtuluş Savaşı'nın temelleri, Mustafa Kemal Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmasıyla atıldı.²⁴⁹

12 Haziran 1919'da Amasya'ya da Mustafa Kemal Atatürk, Hüseyin Rauf Orbay, Refet Bele, Ali Fuat Paşa tarafından hazırlanmaya başlayan ve Erzurum'da 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir tarafından onaylanan Amasya Genelgesi, 22 Haziran 1919'da tüm mülki amir ve askeri komutanlara telgrafla ulaştırıldı. Amasya Genelgesi ile Kurtuluş Savaşı'nın gerekçesi, amacı ve yöntemi belirlendi ve ilk kez milli egemenliğe dayalı bir yönetimden bahsedildi. Erzurum Kongresi (23 Temmuz - 7 Ağustos 1919) ve Sivas Kongresi'nden (4-11 Eylül 1919) sonra ulusun istekleri doğrultusunda Misakı Milli (Ulusal Ant) hazırlandı. Bu ant 12 Ocak 1920 tarihinde İstanbul'da açılan son Osmanlı Meclisi'nde kabul edildi. Misakı Milli, hem İtilaf kuvvetlerine, hem de padişaha bir karşı koyma niteliğindeydi. 16 Mart 1920'de İstanbul işgal edildi, meclis dağıtıldı, milletvekillerinin bir kısmı sürüldü ve bir kısmı da Anadolu'ya kaçtı. Ankara'da ise 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldı.²⁵⁰

Anadolu'da Kurtuluş Savaşı, Kuvayi Milliye adı altında toplanmış olan milis kuvvetlerinin çeşitli cephelerde düşmana karşı toprakları savunması ile başladı. Kurtuluş Savaşı'nın planlı ve programlı bir şekilde yürütülmesi TBMM'nin yönetimi altında silahlı kuvvetler tarafından gerçekleştirildi. Askeri harekât doğrultusunda Birinci İnönü Muharebesi (6-11 Ocak 1921), İkinci İnönü Muharebesi (23-31 Mart 1921), Kütahya ve Eskişehir Muharebeleri (10-24 Temmuz 1921), Sakarya Meydan Muharebesi (23 Ağustos-13 Eylül 1921) ve Büyük Taarruz Başkomutan Meydan Muharebesi (26-30 Ağustos 1922) yapıldı.²⁵¹

²⁴⁸ **Türk Devrimi ve Kurtuluş Savaşı**, 24-25

²⁴⁹ A.g.k., 31

²⁵⁰ **Türk Devrimi ve Kurtuluş Savaşı**, 32-33

²⁵¹ A.g.k., 35, 38-42

Mondros Mütarekesi'nden sonra İtilaf Devletleri Türkiye'ye dört farklı barış antlaşması önermişti. Bu antlaşmalardan birincisi 10 Ağustos 1920 tarihinde VI. Mehmed Vahideddin hükümeti tarafından imzalanan Sevr Antlaşması'ydı. İkinci barış önerisi, 12 Mart 1921 tarihinde Birinci İnönü Muharebesi sonunda toplanan Londra Konferansı bitiminde yapıldı. Bu antlaşma Sevr Antlaşması'nda yapılmış bazı değişiklikleri içeriyordu. Ancak bu öneri İkinci İnönü Muharebesi'nin başlaması ile sonuçsuz kaldı. Üçüncü barış önerisi 22 Mart 1922 tarihinde, Sakarya Meydan Muharebesi zaferinden sonra Paris'te toplanan İtilaf Devletleri Dışişleri Bakanlığı'na yapılmıştı. Bu antlaşmada Sevr tasarısı kullanılmamıştı ama bir sonuca ulaşmadı. Sonuncu barış girişimi olan, Lozan Barış Konferansı 11 Kasım 1922 tarihinde başladı ve sekiz ay devam etti. Lozan Barış Konferansı'na saltanatın kaldırılmış olduğunu bildiren yeni hükümet davet edildi. Sonunda 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Barış Antlaşması imzalandı. Yeni bağımsız Türk devleti tanındı.²⁵²

1 Kasım 1922'de TBMM hilafet ile saltanatın birbirinden ayrılmasına ve saltanatın kaldırılmasına karar verdi.²⁵³ Bu gelişmeler üzerine, hayatını tehlike altında gören VI. Mehmed Vahideddin, İngiliz General Harrington'dan ülkeden kaçmak için yardım istedi. Padişah ile aralarında 12 yaşındaki oğlu Ertuğrul Efendi, başmabeyinci Ömer Yaver Paşa, özel doktoru Reşat Paşa, eski kayınbiraderi Kaymakam Zeki Bey olmak üzere küçük bir grup gidecekti. Padişahın kızları ve kadın efendiler İstanbul'da kalacaktı. Sabah henüz ortalık ağırlarken Yıldız Sarayı'na İngiliz karargâhına ait otomobiller ve bir ambülans geldi. VI. Mehmed Vahideddin ve General Harrington ambülansa, kalanlar da diğer arabalara yerleştirildi. Bu şekilde, 17 Kasım 1922'de VI. Mehmed Vahideddin İstanbul'u Malaya Zırhlısı ile terk etti.²⁵⁴ 18 Kasım 1922 tarihinde VI. Mehmed Vahideddin halifelikten uzaklaştırıldı ve TBMM kararı ile yerine Abdülaziz'in Hayranıdil Kadın'dan olan oğlu Abdülmecid Efendi seçildi.²⁵⁵

²⁵² **Türk Devrimi ve Kurtuluş Savaşı**, 43-44

²⁵³ **Türkiye Cumhuriyeti 80 Yıl Kronolojisi**, 30

²⁵⁴ Yılmaz ÇETİNER, **Son Padişah Vahdettin**, 265, 268-269

²⁵⁵ **Türkiye Cumhuriyeti 80 Yıl Kronolojisi**, 30

Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasından sonra, 11 Eylül 1923'de Halk Fırkası kuruldu ve Mustafa Kemal Halk Fırkası Genel Başkanlığı'na seçildi. 13 Ekim 1923'de Ankara başkent olarak kabul edildi. 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet ilan edildi ve Mustafa Kemal Atatürk oybirliği ile Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı oldu.²⁵⁶ 3 Mart 1924'de alınan karar ile halifelik kaldırıldı ve böylelikle Osmanlı İmparatorluğu'nu Türkiye Cumhuriyeti'ne bağlayan son bağda kopmuş oldu.²⁵⁷ Bu kararın akşamında, Abdülmecid ailesi ile birlikte yurtdışına çıkartıldı.

VI. Mehmed Vahideddin, İstanbul'dan ayrıldıktan sonra ilk olarak Malta Adası'na, daha sonra Kral Hüseyin'in daveti ile Mekke'ye gitti. Bu yolculuğun amaçlarından biri de halife olarak tekrar güç kazanmaktı. Ancak bu seyahat sonuçsuz kaldı. Daha sonra Alexandria gemisi ile Mısır'a geldi. Amacı yaşantısına burada devam etmektir. Ancak İngilizler, VI. Mehmed Vahideddin'in eskiden Osmanlı İmparatorluğu'na ait olan topraklarda yaşamasını istemiyorlardı. Bunun üzerine, Kral Victor Emmanuel III'ün daveti ile İtalya'ya gelerek San Remo'da bir villa kiraladı. Hayatının geri kalan yıllarını San Remo'da geçirdi. 15 Mayıs 1926'da kalp krizinden vefat etti ve Fransa'da toprağa verildi. Padişahın ailesi sürgünde çeşitli yerlere dağıldılar. Oğlu Ertuğrul, Mısır'a gitti ve 1944 yılında ölünceye kadar orada kaldı. Diğer sultanların çocuk ve aileleri de yurtdışında, yaşamaya devam etti. Son Halife Abdülmecid, önce İsviçre'de, sonra İkinci Dünya Savaşı'na kadar Nice'de yaşadı. Daha sonra Paris'e yerleşti. 23 Ağustos 1944'de vefatından sonra Medine'de toprağa verildi.²⁵⁸

I. Dünya Savaşı'nın bitiminde İmparatorluğun içinde bulunduğu durumda Muzika-yı Hümayun'da herhangi bir gelişme beklenemezdi. Ancak bu dönemde Muzika-yı Hümayun'un müzik yaşantısına katkısı olan tek gelişme Rusya'dan kaçan çarlık müzisyenlerinden bir kısmının İstanbul'a gelmesiydi. Aralarında Butnikov ve Hartman gibi şeflerin de bulunduğu bu müzisyenler, Avrupa ve Amerika'ya gitmeden önce bir dönem İstanbul'da kalarak Beyoğlu'nda iyi orkestralar kurdular.

²⁵⁶ Türkiye Cumhuriyet 80 Yıl Kronolojisi, 34-35

²⁵⁷ John FREELY, *Inside the Seraglio: Private Lives of the Sultans in Istanbul*, 319

²⁵⁸ A.g.k., 323-324

Daha önce bahsedildiği gibi, V. Mehmed Reşad'ın döneminde saray müzisyenlerinin saray dışında çalışmaları yasaklanmıştı. Muzıka-yı Hümayun'daki müzisyenlerden bir kısmı gelen şefler ile çalışabilmek için Zeki Bey'in önderliğinde bir kampanya başlattı. Sanatçıların saray dışında çalışmak istemelerinin diğer bir nedeni de maaşlarının az olması ve düzenli ödenmemesiydi. O sırada Muzıka-yı Hümayun'un komutanı VI. Mehmed Vahideddin'in kayınbiraderi olan ve müzik ile ilgisi olmayan başka bir Zeki Bey'di ve bu isteği görmemezliğe geliyordu. Sonunda Harbiye müsteşarı Erzurumlu Kazım Bey'in desteği ile Muzıka-yı Hümayun'un müzisyenlerinin saray dışında çalışmasına izin verildi.²⁵⁹ VI. Mehmed Vahideddin döneminde yapılan bir düzenleme de, Donizetti Paşa'nın, II. Mahmud için düzenlediği marşın Osmanlı İmparatorluğu'nun devamlı marşı olarak kabul edilmesi oldu.²⁶⁰ 1922'de saltanatın kaldırılmasından sonra, İstiklal Marşı olarak 12 Temmuz 1923'te Ali Rıfat Çağatay'ın bestelediği eser seçildi. Bu marş da 1930 yılında Osman Zeki Üngör'ün bestesi ile değiştirildi.²⁶¹

Saray dışında müzik alanında sınırlı da olsa bazı girişimler yapılmaya devam ediyordu. 1920 yılında İstanbul Operet Heyeti kuruldu ve ilk temsilini Eylül ayında Musahipzade Celal'in bestelediği *İstanbul Efendisi* eseri ile yaptı. Bu heyetin verdiği her temsilde bir de tiyatro dergisi yayınlanıyor, bu dergide oynanan eserler hakkında ve tiyatro salonunda dikkat edilecek konular hakkında bilgi veriyordu. Heyet, Muhasip Zade tarafından yazılmış ve Muallim Hakkı Bey tarafından bestelenmiş *Yedekçi Opereti*'ni ve Yeni Ferah Tiyatrosu'nda Musahipzade Celal tarafından yazılmış *Kaşıklar Opereti*'ni oynadı.²⁶² İstanbul Operet Heyeti'nin kuruluş amacı Türk müziğini çoksesli hale getirerek ondan bir sahne müziği olarak yararlanmak ve bu yolda ciddi operet ve operalar ortaya çıkarmaktı. Ancak İstanbul Operet Heyeti bu yolda başarılı olamadı ve sonunda yabancı operetler Türkçe'ye çevrilerek oynanmaya başlandı. Mali sıkıntılar yüzünden İstanbul Opera Heyeti, İstanbul Belediyesi'ne müracaat ederek kurumlarının korunmasını istedi ve 29 Şubat 1921'de bu istek kabul edildi. Kurumun denetlemesi için Beyazıt Belediye Dairesi Müdürü

²⁵⁹ Mahmut Ragıp GAZİMİHAL, *Türk Askeri Muzıkları Tarihi*, 128-130

²⁶⁰ Lütü SİMAVİ, *Osmanlı Sarayının Son Günleri*, 382

²⁶¹ *Türkiye Cumhuriyeti 80 Yıl Kronolojisi*, 33

²⁶² Refik Ahmet SEVENGİL, *Türk Tiyatrosu Tarihi V: Meşrutiyet Tiyatrosu*, 278, 281-282

Mustafa Nizamettin Bey görevlendirildi. 1922 yılında, İstanbul Operet Heyeti'nden ayrılan Cemal Sahir, Dârülbedayî'den ayrılan bazı sanatçılar ile birleşerek Sahir Operet'ini kurdu. Daha önce Gedikpaşa Tiyatrosu'nda yapıldığı gibi, Sahir Operet'i yabancı operetleri Türkçe'ye çevirerek sahneye koyuyordu, bu da yabancı eserlerin tanıtılmasında önemli bir rol oynadı. 1922 yılının Mart ayında temsillere başlayan grup kısa bir süre sonra parasızlık yüzünden dağıldı. Sahir Operet'in dağılmasından sonra 1923 yılının Ocak ayında Hale Sineması sahipleri tarafından Hale Operet'i kuruldu. Sanatçılar arasındaki anlaşmazlık yüzünden bu grup da fazla uzun soluklu olamadı.²⁶³

²⁶³ Refik Ahmet SEVENGİL, *Türk Tiyatrosu Tarihi V: Meşrutiyet Tiyatrosu*, 282-283, 286-291

3. ATATÜRK ÖNDERLİĞİNDE BATI MÜZİĞİ ALANINDA BAŞLAYAN KURUMLAŞMA HAREKETİNİN EVRELERİNİN TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLET KURUMLARI ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile Atatürk'ün önderliğinde köklü devrimler yapılmaya başlanmıştır. Atatürk henüz Cumhuriyet ilan edilmeden, 22 Ocak 1923 tarihinde yaptığı Bursa konuşmasında bu devrimlerin önemli bir kısmının eğitim ve kültür alanlarında yapılacağını belirtmiştir:

“Efendiler! Buraya kadar bahsettiğim hususat milletin maddi kuvvetlerini tekâmül ve teali ettiren tedabirdir. Halbuki insanlar yalnız maddi değil, bilhassa bu kuva-yı maddiyyede mündemiç kuva-yı mâneviyyenin taht-ı tesirinde âmildirler. Milletler de böyledir. Kuva-yı mâneviyye ise bilhassa ilim ve iman ile âli bir surette inkişaf eder. Binaenaleyh, hükümetin en feyzli ve en mühim vazifesi maarif umurudur. Bu umurda muvaffak olabilmek için öyle bir program takibetmeye mecburuz ki, o program milletimizin bu günkü haliyle, içtimai, hayati ihtiyacıyla, muhitin şeraitiyle ve asrın icabatiyle tamamen mütenasip ve mütevatıf olsun... Milletimizin inkişaf-ı dehası ve bu sayede layık olduğu mertebe-i medeniyete irtikası bittabi âli meslekler erbabını yetiştirmekte ve milli harsimizi ilâ ile kabildir.”²⁶⁴

Milli eğitim alanında yapılması planlanan devrimlerden bir kısmının müzik alanında yapılacağı ve yeni müzik kurumlarının kurulacağını işareti de Atatürk'ün

²⁶⁴ “Buraya kadar söylemiş olduğum şeyler milletin maddi kuvvetlerini olgunlaştıran ve yükselten tedbirlerdir. Halbuki insanlar yalnız maddi değil, özellikle bu maddi güçlerde bir arada bulunan manevi güçlerin etkisi altında hareket ederler. Milletler de böyledir. Manevi güçler ise özellikle bilim ve iman ile yüksek bir surette gelişir. Bundan dolayı, hükümetin en feyzli ve en önemli görevi milli eğitim işleridir. Bu işlerde başarılı olabilmek için öyle bir program uygulamaya mecburuz ki, o program milletimizin bu günkü haliyle, sosyal, hayati gereksinimiyle, çevrenin koşulları ile ve çağın gerekleri ile tam anlamıyla bir uygunluk içinde bulunsun . . Milletimizin dehası ve bu sayede layık olduğu uygarlık düzeyine yükselmesi doğal olarak yüksek meslekler erbabını yetiştirmekle ve ulusal kültürümüzü yükseltmekle olabilir.” **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri c. 1**, s. 229-230

1 Mart 1923 tarihinde yaptığı TBMM’nin dördüncü yılının açılış konuşmasında verilmiştir:

“Ameli ve şâmil bir maarif için hudud-u vatanın merakiz-i mühimmesinde asri kütüphaneler, nebatat ve hayvanat bahçeleri, konservatuvarlar, darülmesaiyer, müzeler ve sanayii nefise meşherleri tesisi lâzım olduğu gibi bilhassa şimdiki teşkilât-ı mülkiyyeye nisbetle kaza merkezlerine kadar bütün memleketin matbaalarla techizi icabetmektedir.”²⁶⁵

Cumhuriyetin ilanından hemen sonra, müzik alanında önemli kurumsal hamleler yapılmaya başlanmış ve ilk olarak çoksesli klasik batı müziği eğitimi veren çağdaş kurumlar kurmak için girişimler yapılmıştır.

3.1. Eğitim Kurumları

3.1.1. Musiki Muallim Mektebi

İkinci Meşrutiyet’in ilanından sonra okullara müzik dersi konmuş ancak müzik derslerini vermek üzere öğretmen yetiştirecek bir kurum kurulmamış ve okullar için müfredat oluşturulmamıştı. Ders vermekte olan müzik öğretmenlerinin çoğunun yeterli eğitim ve bilgisi yoktu. Cumhuriyetin ilanından hemen sonra, müzik eğitmeni yetiştirmek amacıyla bir okul açmak için çalışmalar başlatıldı. Bu okulun amacı müzik öğretmeni yetiştirmenin yanı sıra müzikle ilgili problemleri araştırıp inceleyerek çözüm üretmek olacaktı. Musiki Muallim Mektebi, 1 Kasım 1924 tarihinde on iki öğrenci ile Ankara’da açıldı. Okulun genel kültür derslerini lise öğretmenlerinin ve enstrüman derslerini de Riyaseticumhur Senfoni Orkestrası ve bandodan gelen müzisyenlerin vermesi planlandı.²⁶⁶ Müdürlüğünü Riyaseticumhur Filarmoni Orkestrası’nın orkestra şefi olan Zeki Üngör’ün yapacağı okula enstrüman

²⁶⁵ “Uygulamalı ve her konuyu kapsayan bir milli eğitim için vatanın sınırları içindeki önemli merkezlerde çağdaş kitaplıklar, botanik ve hayvanat bahçeleri, konservatuvarlar, laboratuvarlar, müzeler ve güzel sanatlar için sergileme galerileri gerekli olduğu gibi özellikle şimdiki mülki teşkilata göre ilçe merkezlerine kadar bütün memleketin basımevleriyle donatılması gerekmektedir”

Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri c. 1, 298

²⁶⁶ **Ankara Devlet Konservatuvarı Otuzuncu Yıl Kitabı, 18**

öğretmenleri olarak da Halil Onayman ve İhsan Küñcer gibi bu orkestrada görev yapan sanatçılar alındı. Musiki Muallim Mektebi'nde batı müziği eğitimi verilecekti.²⁶⁷

Musiki Muallim Mektebi, Ankara'nın Cebeci semtinde bulunan üç kerpiç evden ortadakinde eğitim veriyordu.²⁶⁸ On iki öğrenci ile eğitime başlayan okul kısa sürede gelişti ve okula 1927-1928 yılında yatılı öğrenci de kabul edilmeye başlandı.²⁶⁹ Bu dönemde okulun öğretmen sayısı yirmiye ve öğrenci sayısı da yetmiş dörde çıkmıştı. Daha sonraki yıllarda okulun öğrenci kontenjanı artmaya devam etti ve 1930-1931 döneminde öğretmen sayısı yirmi dokuza ve öğrenci sayısı 107'ye yükseldi.²⁷⁰ Bu dönemde, 1925-1926 döneminde açılan sınavlar ile devlet tarafından yurtdışına gönderilmiş olan öğrencilerden bir kısmı Türkiye'ye dönerek Musiki Muallim Mektebi'nde öğretmenliğe başlamışlardı. Örneğin, 1925 yılında yapılan sınavı kazanan Ulvi Cemal Erkin, Paris'te eğitim gördükten sonra 1930 yılında,²⁷¹ Ahmet Adnan Saygun da, 1928 yılında gönderildiği Paris'ten, 1931 yılında geri döndüğünde Musiki Muallim Mektebi'nde öğretmenlik yapmaya başladılar.²⁷²

Açıldığı ilk dönemde Musiki Muallim Mektebi'nin fiziki imkanları çok kısıtlıydı. Cevad Memduh Altar, okulun durumunu şöyle anlatmaktadır:

“Cebecinin Hatipçayı kenarındaki eski bir tekke, yatakhane olarak kullanılıyordu; okulu dış dünyaya bağlayan taşıt aracı olarak da dört at, bir merkep, köhne bir payton, bir de yük arabası vardı. Bunlardan yük arabası, yalnız şehirden erzak taşımakla kalmazdı; Cebeci çayırının dizi aşan çamuru yüzünden öğrenciler bu araba ile onar onar yatakhaneye taşınırdı. Mektebin müdüre mahsus paytonuna da diyecek yoktu. Her tarafı sallanan bu arabanın döşemesi, şişman bir bayan öğretmeni Samanpazarı'na taşıırken birden çökmüş ve ayakları yere değen öğretmen, sürücü duruncaya kadar tekerleklerin hareketine ayak uydurmak zorunda kalmıştı.”

²⁶⁷ Ankara Devlet Konservatuvarı Otuzuncu Yıl Kitabı, 19

²⁶⁸ A.g.k., 22

²⁶⁹ Gazi Üniversitesi Resmi İnternet Sitesi

²⁷⁰ Cumhuriyet'in 50. Yılında Rakam ve Grafiklerle Milli Eğitimimiz, 186

²⁷¹ Yılmaz AYDIN, Türk Beşleri, 91

²⁷² Gülper REFİĞ, Ahmet Adnan Saygun ve Geçmişten Geleceğe Türk Musikisi, 5

Erkekler yatakhaneğinde de çeşitli problemler vardı. Bir akşam öğrenciler uyurken deprem olmuş ve okulun kerpiç duvarı çökmüştü. Cevat Memduh Altar tüm bu olanaksızlıklara rağmen eğitiminin hevesle ve güler yüzle sürdürüldüğünden bahsetmektedir.²⁷³

Musiki Muallim Mektebi için yeni bir bina gerekli idi ve sonunda, bu yeni binanın temelleri 7 Mayıs 1927 tarihinde atıldı. Cevat Memduh Altar, bu binanın yapımına başlanmasını şöyle anlatmaktadır:

“Günlerden bir gün okulun arka bahçesinde bir yabancı görmüştük; yanlarına gitmiş ve aralarındaki sarışın zatın Viyanalı ünlü mimar Prof. Egli olduğunu öğrenmiştik. Birkaç hafta sonra da arsaya: taş, kum, çakıl, kireç gibi yapı malzemesi yığılmış, toprağın direnç denemeleri yapıldıktan sonra ilk kazma vurulmuş ve kurbanlar kesilmişti.”

İki yıl içinde tamamlanan bu yeni bina ilk olarak Musiki Muallim Mektebi daha sonra da konservatuvar olarak kullanıldı.²⁷⁴

Musiki Muallim Mektebi öğretmen yetiştirmek amacıyla kurulmuş bir okuldu. Ancak Türkiye’de sanatçı yetiştirecek bir kuruma da ihtiyaç vardı. Bu düşünce ile 1933 yılında Milli Eğitim Bakanı Hikmet Bayur’un başkanlığında, aralarında Zeki Üngör, Ahmet Adnan Saygun ve Ulvi Cemal Erkin gibi sanatçıların da bulunduğu bir uzmanlar grubu toplandı ve çalışmalara başladı.²⁷⁵ Bu toplantıların sonucu olarak Milli Musiki ve Temsil Akademisinin Teşkilat Kanunu²⁷⁶ 25 Haziran 1934 tarihinde kabul edildi. Bu kanuna göre Ankara’da kurulan Milli Musiki ve Temsil Akademisi’nin amacı:

- a. Ülkede bilimsel esaslar dahilinde milli müziği işlemek, yükseltmek ve yaymak,
- b. Sahne temsiline her dalında yetkin kişiler yetiştirmek,
- c. Müzik öğretmeni yetiştirmek olarak belirtildi.

²⁷³ **Ankara Devlet Konservatuvarı Otuzuncu Yıl Kitabı**, 22

²⁷⁴ A.g.k., 19, 23

²⁷⁵ A.g.k., 8

²⁷⁶ 2743 sayılı Resmi Gazete’de Yayınlanan 2541 Sayılı Kanun

Bu Akademi, Musiki Muallim Mektebi, Riyaseticumhur Filarmoni Orkestrası ve Temsil Şubesi'nden oluşmak üzere tasarlandı.²⁷⁷

Milli Musiki ve Temsil Akademisinin Teşkilat Kanunu'na göre Musiki Muallim Mektebi, parasız yatılı ve gündüzlü olarak ilkokul sonrası eğitimi veren bir okul olacak, sınav ile kabul edilen öğrenciler okulda ortaokul müfredatının yanı sıra teorik ve pratik müzik dersleri alacaklardı. Eğitim sırasında diğer derslerinde başarılı olup müzik derslerinde başarısız olan öğrenciler sınıflarına göre ortaokul, lise veya öğretmen okullarına parasız yatılı olarak nakledilecekti. Eğitim sırasında tüm derslerden başarısız olanların okul ile ilişkileri kesilecekti. Musiki Muallim Mektebi'nden mezun olanlar yeteneklerine göre Riyaseticumhur Filarmoni Orkestrası'na, Temsil Şubesi'ne veya Orta Tedrisat Musiki Muallimliği'ne alınacaktı. Kanunda, Musiki Muallim Mektebi'ni parasız yatılı olarak bitiren öğrencilerin, parasız yatılı kaldıkları sürenin bir buçuk katı kadar bir süre devlet kurumlarında görev yapması zorunda olduğu, Temsil Şubesi'nin tiyatro, opera, bale ve koro kısmından oluştuğu, bu bölümde de parasız yatılı eğitim yapıldığı ve Temsil Şubesi'ne öğrenci almak için gerekli kararların Milli Eğitim Bakanlığı tarafından verileceği ayrıca belirtilmişti.²⁷⁸

Bu kanunun kabul edildiği yıl Ankara'da bir devlet konservatuvarı kurma çalışmaları başladı ve konservatuvar 1936 yılında Musiki Muallim Mektebi içinde eğitime başladı. 1938-1939 öğretim yılında, konservatuvarın kurulmasında büyük rol oynamış olan P. Hindemith'in isteği doğrultusunda, Musiki Muallim Mektebi, Gazi Orta Muallim Mektebi'ne aktarıldı ve orada Müzik Şubesi olarak eğitim vermeye devam etti.²⁷⁹ P. Hindemith'in önerisi ile Türkiye'ye gelen Eduard Zuckmayer 1938 yılında Müzik Şubesi'nin başına getirildi. Eğitimciliğinin yanı sıra piyanist ve orkestra şefi olan Zuckmayer okulun kısa sürede yapılanmasında önemli bir rol üstlendi.²⁸⁰

²⁷⁷ Maarifile İlgili Kanunlar, 86

²⁷⁸ A.g.k., 87-88

²⁷⁹ Gazi Eğitim Fakültesi Resmi İnternet Sitesi

²⁸⁰ Yılmaz AYDIN, Türk Beşleri, 21

3.1.2. Devlet Konservatuvarları

3.1.2.1. Ankara Devlet Konservatuvarı

1934 yılının Haziran ayında Milli Musiki ve Temsil Akademisi Teşkilat Kanunu kabul edildikten sonra, bu kanunu yetersiz bulan Atatürk'ün isteği ile aynı yıl bir müzik komisyonu toplandı.²⁸¹ 26 Kasım 1934 tarihinde Kültür Bakanı başkanlığında Ankara'da toplanan bu komisyonda Ahmet Adnan Saygun, Cemal Reşit Rey, Necil Kazım Akses, Hasan Ferit Alnar, Mahmut Ragıp Gazimihal, Ferhunde Erkin, Ulvi Cemal Erkin, Halil Bedi Yönetken, Nurullah Şevket Taşkiran, Cevat Memduh Altar da yer aldı. Komisyonda hem eğitim hem de sanat konuları üzerine görüşmeler yapıldı. Anaokullarında, ilk ve ortaokullarda müzik müfredatının oluşturulması, lise sınıflarına müzik tarihi dersi konması ve bu dersin olgunluk (bakalorya) sınavlarında yer alması, ilk ve ortaokul öğretmenleri için kurslar açılması, müzik müfredatının teftişi, radyo yayınlarının kontrolü, koro, orkestra, oda müziği, solo konserler ve operalar düzenleyerek halkın müzik zevkinin eğitilmesi ve halk müziği dersanelerinin düzenlenmesi gibi çeşitli konular incelendi. Aynı komisyon sanat alanında da müzikte ihtisas ihtiyacı, konservatuvar ihtiyacı, devlet ve şehir operası ihtiyacı, Türk bestecilerine düşen görevler, bestecilere çalışmaları için kolaylıklar sağlanması, Türk bestecilerinin eserlerinin konser ve radyolardaki çalınmalarından telif hakkı almaları, Türk bestecilerinin eserlerinin ülke ve Avrupa'da yayılması, müzik eserlerinin telif haklarının tespiti ve tüm bu organizasyonlar için komisyonlar kurulması gibi konuları görüştü. Canlı ve sürekli çalışmalar sonucu dört komisyon kuruldu ve Devlet Musiki ve Tiyatro Akademisi Komisyonu'na Ahmet Adnan Saygun, Cemal Reşit Rey, Hasan Ferit Alnar, Mahmut Ragıp Gazimihal, Halil Bedi Yönetken ve Nurullah Şevket Taşkiran seçildi.²⁸² Bu kurulun çalışmaları sonunda her türlü müzik ihtiyacını karşılayacak bir konservatuvar kurulması kararlaştırıldı.²⁸³

²⁸¹ Erdoğan OKYAY, **Cevat Memduh Altar: Müzik Eğitiminin Şövalyesi**, 73

²⁸² Faruk GÜVENÇ, "Ankara'daki Büyük Musiki Komisyonu", 1

²⁸³ **Ankara Devlet Konservatuvarı Otuzuncu Yıl Kitabı**, 8

Yurtdışından yetkin uzmanlar getirmek için hemen çalışmalara başlandı. 1934 yılında Cevat Dursunoğlu, Berlin’de öğrenci müfettişi olarak görev yapıyordu. Bakanlığın bir uzman istemesi üzerine, Cevat Dursunoğlu, Berlin Filarmoni Orkestrası’nın şefi olan Wilhelm Fürtwangler’den, ünlü şef ile görüşmenin çok zor olmasına rağmen, görüş almaya karar verdi. Kişisel çabaları sonucunda bir randevu almayı başardı ve W. Fürtwangler Ankara’da yapılacak olan konservatuvar kurma çalışmaları için uzman olarak Paul Hindemith’i önerdi. Cevat Dursunoğlu yine kişisel çabaları ile P. Hindemith ile görüşüp, kendisini Türkiye’ye gelmeye ikna etmeyi başardı. İmzalanan antlaşmaya göre P. Hindemith Türkiye’de müzik kurumlarının yeni baştan yapılanması için incelemelerde bulunacak, konservatuvarın esaslarını hazırlayacak ve bakanlığa bir rapor sunacaktı. P. Hindemith, 6 Nisan 1935 tarihinde Ankara’ya gelerek çalışmalarına başladı.²⁸⁴ Bu aşamada, P.Hindemith’e yardım için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Necil Kazım Akses görevlendirildi.²⁸⁵

P. Hindemith, incelemelerinin sonunda sunduğu raporlarda, Ankara’da bir devlet konservatuvarının nasıl kurulacağı, Riyaseticumhur Filarmoni Orkestrası’nın nasıl iyileştirileceği ve Türkiye’de müzik sanatının yurt geneline nasıl yayılacağı üzerine görüş ve önerilerini bildiriyordu. Bu raporlar Cevat Memduh Altar tarafından tercüme edilmiş ve bakanlığa sunulmuştur.²⁸⁶

P. Hindemith, devlet konservatuvarı ile ilgili raporunda, öğretmen okulunun küçültülmesi ve yeniden örgütlenmesi gerektiğini, aynı zamanda müzik alanında kalkınmayı sağlayabilmek, genel müzik seviyesini yükseltebilmek ve sanatçı gençler yetiştirilebilmek için bir başka okul kurulması gerektiğini belirtmişti. P. Hindemith, raporunda Musiki Muallim Mektebi’de gördüğü sorunlara değinmiş ve Musiki Muallim Mektebi’nin yapısının verimli bir eğitim vermek için elverişli olmadığını, ders araçlarının yetersiz olduğunu, müzik öğretmeni yetiştirmek için pedagoji öğretilmediğini, ders verme alıştırma yapılmadığını, düzenli ve yeterli bir müfredatın olmadığını, öğretmenlerin bir kısmının yetersiz olduğunu, yetkili bir

²⁸⁴ Ankara Devlet Konservatuvarı Otuzuncu Yıl Kitabı, 19-21

²⁸⁵ Yılmaz AYDIN, *Türk Beşleri*, 151

²⁸⁶ Erdoğan OKYAY, *Cevat Memduh Altar: Müzik Eğitiminin Şövalyesi*, 64-65

sanat yöneticisi olmadığını ve yeteneksiz bazı öğrencilerin diğer öğrencilerin eğitimini aksattığını söylemişti. Ayrıca raporda okulun fiziksel şartlarının yetersizliğinden, odalarda yalıtım olmadığından, seslerin birbirine karıştığından, yersizlikten öğrencilerin koridor ve sokakta ders yaptığından bahsedilmişti. P. Hindemith bu çalışma ortamının müzisyenlerin kendilerini geliştirmelerine bir engel olduğunu vurgulayarak, binanın elden geçirilmesi gerektiğini yazmıştı. Okuldaki enstrümanların yetersiz ve bakımsız olduğu, yeni piyanolar ve enstrümanlar alınması gerektiği, nota arşivinin yetersizliği ve büyütülmesi gerektiği, başlangıç metotlarının modern yöntemlere göre yenilenmesi ve öğretim için bir plak arşivinin oluşturulması gerektiği raporda belirtilmiş ve bu gereksinimleri karşılayabilmek için ödenek ayrılması istenmişti.²⁸⁷

Kurulması planlanan kurumda, enstrüman ve şan dersleri, teori ve kompozisyon dersleri, oda müziği, orkestra, şeflik, müzik tarihi ve kulak eğitimi için derslerin yanı sıra, pedagoji ve beden eğitimi dersleri ile müzik öğretmenleri için seminerler, öğretmenlerin kişisel ilerlemesi için yineleme kursları, çalgı onarımı ve piyano akort eğitimi için bölümlerin yer alması düşünülmüştü.²⁸⁸ P. Hindemith'in önerileri doğrultusunda Eduard Zuchmayer, Carl Ebert ve Ernst Praetorius gibi Alman sanatçı ve eğitimci de konservatuvarın kurulum aşamasında görev almak için geldiler. E. Zuchmayer müzik öğretmeni yetiştirilmesinde, C. Ebert operanın kurulmasında ve E. Praetorius'da Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın gelişiminde büyük rol oynadı.²⁸⁹

Konservatuvara öğrenci almak için ilk olarak Musiki Muallim Mektebi'nin öğrencileri sınavdan geçirildi. Sınavlar 6 Mayıs 1936 tarihinde Rauf Yener'in başkanlığında P. Hindemith, E. Zuckmayer, E. Praetorius ve N. K. Akses'den oluşan bir jüri tarafından yapıldı. Daha sonra 6 Ekim 1936 tarihinde dışarıdan öğrenci almak için sınavlar yapıldı. Müzik Öğretmen Okulu Müdürlüğü 1936-1937 öğretim yılı başında açılacak olan konservatuvarın opera, temsil, piyano, teori, şan ve orkestra

²⁸⁷ Paul HINDEMITH, **Türk Küğ Yaşamının Kalkınması İçin Öneriler**, Çev. Gültekin Oransay, 31, 49, 51 ve 53

²⁸⁸ A.g.k., 33

²⁸⁹ Yılmaz AYDIN, **Türk Beşleri**, 10

enstrümanları grubuna öğrenci kabul edileceğini belirten bildiriye yayınladı. Bu bildiride konservatuvarın yatılı kısmı olmadan sadece gündüzlü eğitim vereceği belirtilmiş, şan öğrencilerinde yaş sınırı erkekler için on sekiz ve kızlar için on altı olarak belirlenmişti.²⁹⁰

Konservatuvarda dersler 1 Kasım 1936 günü başladı. Daha sonra konservatuvara öğrenci almak için 29 Ocak 1937 ve 10 Şubat 1937’de Ankara’da, 29 Ocak 1937 de İstanbul’da sınavlar açıldı. Konservatuvarın ilk öğretmenleri arasında Musiki Muallim Mektebi’nin öğretmenlerinden Ulvi Cemal Erkin, Ferhunde Erkin, Necdet Remzi Atak, Mahmud Ragıp Gazimihal bulunuyordu. Konservatuvarın kuruluş aşamasında çalışmış olan Necil Kazım Akses de ilk günden başlayarak konservatuvarda ders verdi. Kuruluşu izleyen bir iki yıl içinde okula atanan öğretmenler arasında Azize Duru, İzzet Nezih Albayrak, Liko Amar, Ayşe Saime Eren, Mesut Cemil, Mithat Fenmen ve Fuat Türkay sayılabilir. Ahmet Adnan Saygun Musiki Muallim Mektebi’de öğretmen olmasına rağmen, konservatuvar kurulduğunda farklı bir görevde olduğu için konservatuvarın eğitim kadrosuna ancak 1946 yılında katıldı. Konservatuvarda yer alan hocalar arasında Riyaseticumhur Filarmoni Orkestrası’nın şefi Dr. E. Praetorius ve Halil Onayman gibi orkestra üyeleri de vardı.²⁹¹

1938-1939 eğitim yılında Musiki Muallim Mektebi’nin müzik eğitimi kısmı ayrılarak Gazi Orta Muallim Mektebi’ne bağlanınca, Maarif Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü Şube Müdürü Cevat Memduh Altar’ın başkanlığında özel bir komisyon toplandı ve konservatuvar için yeni bir yönetmelik hazırlandı. Bu yönetmelik Bakanlık Talim ve Terbiye Dairesince uygun görüldü ve onaylandı. Konservatuvar kurulmuş ancak henüz konservatuvar kanunu çıkmamıştı. Devlet konservatuarı kanunu, Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan’ın yerine bakan olan Hasan Ali Yücel’in yönetimi sırasında hazırlandı ve uzun tartışmalar sonunda 20 Mayıs 1940 tarihinde kabul edildi. Bu kanuna göre devlet konservatuarı müzik ve temsil bölümlerine ayrıldı. Müzik bölümü altında kompozisyon, orkestra şefliği, org

²⁹⁰ Ankara Devlet Konservatuarı Otuzuncu Yıl Kitabı, 9-10

²⁹¹ A.g.k., 10-11

ve harp'den oluşan piyano, yaylı sazlar, nefesli sazlar ve şan olmak üzere altı ana dal bulunuyordu. Şan bölümünün amacı opera, koro ve konserler için şan sanatçıları yetiştirmek olarak belirtilmişti. Temsil bölümünde de opera, tiyatro ve bale olmak üzere üç dal yer alıyordu. Okula gündüzlü öğrencilerin yanı sıra parasız yatılı öğrenciler de alınıyordu. Parasız yatılı okuyan öğrenciler, zorunlu hizmetlerini, bakanlığın kendilerine göstereceği bir görevde, eğitim sürelerinin iki katı süre çalışarak yapacaklardı.²⁹²

Konservatuvar kanunu çıktıktan sonra okula Nevit Kodallı, İlhan Usmanbaş, Halil Bedi Yönetken, Davit Zirkin, Gilbert Back, Freida Böhm, Max Klein, Eduard Zuckmayer, Giannina Arengi-Lombardi, Elvira de Hidalgo, Italo Brancucci ve Renato Mordo gibi pek çok Türk ve yabancı müzik öğretmeni atandı.²⁹³

1947 yılında, İngiltere'nin Royal Balet yöneticisi Dame Ninette de Valois çağrıldı ve onun hazırladığı plan doğrultusunda İstanbul'da Yeşilköy'de bir ilkokulda bale çalışmalarına başlandı. Dame Ninette de Valois'ın tavsiyesi ile Royal Balet sanatçılarından Joy Newton Postlethwaite bu okula öğretmen olarak getirildi. İstanbul'da yapılan bu çalışmalara Bülent Arel piyanist ve Mükerrrem Yürükoğlu da tercüman olarak katılıyordu. Daha sonra bu okul Ankara'ya taşındı ve 1949-1950 ders yılında Ankara Devlet Konservatuvarı'nın bünyesinde kurulmuş olan bale bölümünü oluşturdu. 1951 yılında o zamana kadar okulun yöneticisi olan Miss. J. Newton Postlethwaite ayrılınca yerine yine Royal Bale sanatçısı olan Miss Beatrice Appleyard²⁹⁴ getirildi. O da 1954 yılında görevinden ayrılınca yerine yönetici olarak John Travis Kemp ve Mari Travelian Kemp geldi.²⁹⁵

1940 yılında kabul edilmiş olan konservatuvar kanunu ile Ankara Devlet Konservatuvarlarına bağlı uygulamalı tiyatro ve opera sahnesi de kuruldu. Tiyatro, opera ve bale öğrencileri, derslerini bitirdikten sonra bir yıl ücretli olarak bu sahnede görev aldıktan sonra mezun oluyordu. 1949 yılında çıkarılan kanun ile devlet

²⁹² **Ankara Devlet Konservatuvarı Otuzuncu Yıl Kitabı**, 11-12

²⁹³ A.g.k., 13-14

²⁹⁴ Mithat Fenmen'in eşi oldu.

²⁹⁵ **Ankara Devlet Konservatuvarı Otuzuncu Yıl Kitabı**, 14

tiyatrosu kurulduktan sonra bu sahne kaldırıldı. Mezun öğrenciler devlet tiyatrosu ve operasına sanatçı olarak alındı.²⁹⁶

Bu sırada Türkiye’de halk müziği derleme çalışmaları da yapılıyordu. 1936 yılında Macar besteci Bela Bartok (1881-1945), o sırada Ankara Üniversitesi’nde öğretmen olan Dr. Laszlo Rasonyi’nin tavsiyesi ile Ankara’ya Halkevi tarafından davet edildi. B. Bartok, konuşmalar yapmak, orkestra ile konserler vermek ve Türkiye’deki folk müziği ile ilgili araştırma yapmak üzere Ankara’ya geldi. Yapılacak halk müziği araştırması için dokuz-on günlük kısa bir süre ayrılmıştı. Ahmet Adnan Saygun çevirmenlik yapmak ve şarkı sözlerini kaydetmek, Necil Kazım Akses ve Ulvi Cemal Erkin de gözlemci olarak B. Bartok ile bu araştırmaya katıldı. 16-17 Kasım tarihlerinde Ankara’da çalışmalar yapıldı, ardından Adana’ya gidilerek çalışmalara o bölgede devam edildi.²⁹⁷ Halk müziği arşivi yaratmanın ulusal bir kompozisyon akımı yaratabilmek için önemli olduğundan P. Hindemith de raporlarında bahsetmişti. Bu gelişmeler doğrultusunda Ankara Devlet Konservatuvarı halk müziği arşivi kuruldu. 1952 yılına kadar her yaz Anadolu’ya ekipler gönderildi ve halk müziği derleme çalışmaları yapıldı. Ayrıca Ankara Devlet Konservatuvarının bünyesinde eğitim kitaplarını ve Türk bestecilerinin eserlerini çoğaltmak için bir nota basım atölyesi kuruldu.²⁹⁸

3.1.2.2. İstanbul Belediye Konservatuvarı

Ankara’da Musiki Muallim Mektebi’nin ve daha sonra Ankara Devlet Konservatuvarı’nın kurulması için çalışmalar yapılırken, İstanbul’da modern anlamda müzik eğitimi verebilecek bir kurum oluşturmak için çalışmalar yapılıyordu. Daha önceki bölümlerde bahsedildiği gibi Dârülbeytî’nin içinde kurulan müzik bölümü çok kısa soluklu olmuş ve daha sonra 1916 yılında kurulan Dârülelhan da ağırlıklı olarak Türk müziği eğitimi veren bir kurum olarak

²⁹⁶ Ankara Devlet Konservatuvarı Otuzuncu Yıl Kitabı, 16

²⁹⁷ Bela BARTOK, *Turkish Folk Music From Asia Minor*, 29-31

²⁹⁸ *Müzik Ansiklopedisi* c. 1, 75

tasarlanmıştı. Ancak Cumhuriyetin kurulmasından sonra, müzik alanında yapılan devrimler sırasında Dârülelhan'ın yönetmeliği değiştirilerek batı müziğine ağırlık veren çağdaş bir eğitim kurumu olması için çalışmalara başlandı. Yapılan yeni yönetmelik ve düzenlemelere göre kurum 14 Eylül 1924 tarihinde açıldı ve müdürlüğüne besteci ve eğitmen Musa Süreyya getirildi. Okulun temel amaçları müzik alanındaki modern gelişmeleri yurda yaymak, ulusal müziği layık olduğu olgunluk derecesine yükseltmek, bilimsel yollarla eski müzik eserlerini toplamak, opera, operet ve şanla ilgili batı müziği eserlerini dilimize çevirerek uygulamaktı.²⁹⁹

9 Aralık 1926 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı'nın 176 numaralı tebligatı ile kurumda Türk müziği eğitimi kaldırıldı ve öğretim programı tümüyle değiştirildi. İstanbul Konservatuarı ismini alan kurum, 1927 yılından 1944 yılına kadar bu isim altında eğitim verdi. Okulun Türk müziği ile ilgili alanları kapatılmıştı ama 22 Ocak 1927 tarihinde öğretim yapılmadığı günlerde çalışmak üzere Alaturka Musiki Tasnif ve Tespit Heyeti kuruldu. Rauf Yekta'nın başında olduğu bu üç kişilik kurulun görevi klasik Türk müziği eserlerini notaya geçirmektir.³⁰⁰

İstanbul Konservatuarı, bu dönemde, Şehzadebaşı'ndaki bir konakta eğitim veriyordu. 1931 yılında yönetimde ve öğretimde değişiklikler yapılması amacıyla Avusturyalı besteci ve müzikolog Prof. Dr. Joseph Marx (1882-1964) çağırıldı ve İstanbul Vali ve Belediye Reisi'ne raporlar verdi. Bu raporlar 1962 yılında konservatuarın Beşiktaş'taki yatılı kısmında çıkan yangında kaybolmuştur. 1931 yılında kurumun eğitim kadrosunda yer alan öğretmenler arasında Cemal Reşit Rey, Hasan Ferit Alnar, Seyfettin Asal, Ali Sezin, Albert Braun, Nimet Vahit ve Muhittin Sadak sayılabilir.³⁰¹

Şehzadebaşı'ndaki binada sürdürülen dersler ile birlikte bir dizi oda müziği konseri de verilmeye başlandı. Oda müziği gruplardan Cemal Reşit Rey, Muhittin Sadak ve Ekren Besim Tektaş'ın oluşturduğu piyanolu trio çok ilgi görmüştü.

²⁹⁹ **Müzik Ansiklopedisi c. 1**, 658

³⁰⁰ Gönül PAÇACI, "Belediye Konservatuarı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi c.2**, 141

³⁰¹ **Müzik Ansiklopedisi c. 3**, 659

1930-1931 döneminde, Dârülaceze bandosu Nefesli Sazlar Bölümü olarak konservatuvara bağlandı ve Cemal Reşit Rey ile Seyfettin Asal'ın yönetiminde konservatuvar öğretmen ve öğrencilerinden oluşan bir orkestra ile İstanbul'da konserler verilmeye başlandı.³⁰² Konservatuvara yeni öğretim görevlileri de alınıyordu. Birçok piyanist yetiştirmiş olan Ferdi Statzer bu dönemde İstanbul'a geldi. Konservatuvar Tepebaşı'ndaki binasına taşındığı zaman öğretim kadrosuna Ömer Refik, Laşinski, Liko Amar ve Ahmet Adnan Saygun katıldı. Ayrıca Cemal Reşit Rey'in yönettiği yaylı çalgılar orkestrasına Joseph Marx'ın aracılığıyla yurtdışından sanatçılar getirildi ve orkestra biraz daha geliştirildi.³⁰³ J. Marx'ın önerisi ile 1933 yılı Ekim ayından itibaren öğrenci almak üzere bir tiyatro sınıfı açıldı.³⁰⁴

P. Hindemith incelemeleri sırasında kısa bir süre İstanbul'da kalarak İstanbul Belediye Konservatuarı'nı ziyaret etmiş ve raporlarında İstanbul'daki duruma da değinmişti. Raporunda, İstanbul Belediye Konservatuarı'nın eski Avrupa konservatuvarları örnek alınarak kurulduğunu belirtmiş, okuldaki öğrencilerin, mezun olduktan sonra iş bulma ihtimalleri az da olsa büyük bir istek ile çalıştıklarını yazmış, okuldaki eğitimin o dönemde Ankara'dakinden daha iyi sonuçlar verdiğine değinmiş, ancak şehrin genel müzik yaşantısının kısıtlı olması yüzünden problemler çıktığını söyleyerek, İstanbul'da ki durumu şöyle özetlemişti: "Bu okuldaki eğitimin elde ettiği sonuçlar, öğretmenlerin daha yüksek nitelikli olması ve öğrencilerin çoğunun daha hazırlıklı gelmesi nedeniyle Ankara'dakilere oranla elbet daha iyi. Fakat kentin büyüklüğüne karşın kasaba çapındaki küğ (müzik) yaşamının darlığı Avrupa'da yetişmiş öğretmenlerin bile özendirilme ve yarışma ruhundan yoksun olmalarına yol açmaktadır. Yükselme hırısı ve çabası tavsamakta, kendini sanat alanında geliştirme isteği sönmekte, bunların yerini kişisel çekişmeler almaktadır." P. Hindemith, iki okulunun aynı anlayış ile hareket etmesi ve halkın müzik eğitimine bilinçli bir şekilde yaklaşılması gerektiğini ve İstanbul'daki konservatuarın Ankara'da kurulacak okul için belirtilmiş ilkelere göre düzenlenmesi gerektiğini

³⁰² Gönül PAÇACI, "Belediye Konservatuarı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi c.2**, 142

³⁰³ **Müzik Ansiklopedisi c. 3**, 659

³⁰⁴ Gönül PAÇACI, "Belediye Konservatuarı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi c.2**, 142

belirtmişti. P.Hindemith'e göre Avrupa'dan bir danışman getirilmesi ve bir halk müziği uzmanının görevlendirilmesi ile kolayca istenilen sonuca ulaşılabilecekti.³⁰⁵

Sahne sanatları ve halk türküleri öğretimi 1936 yılında hazırlanan yönetmelik ile eğitim programına alındı. Müzik eğitimi başlangıç ve yüksek devreler olarak ikiye ayrıldı. 1940 yılında Türk Musikisi İcra Heyeti kuruldu. 1943 yılında Saadettin Arel konservatuvar müdürü olduktan sonra, 5 Şubat 1944 tarihli İstanbul Belediye Konservatuvarı Genel Talimatnamesi'ne göre konservatuvar İstanbul Belediye Konservatuvarı ismini aldı. Yeni yönetmeliğe göre Türk Müziği İcra Heyeti'nin yanı sıra Türk müziği teorisi öğrenimine de yer verilecekti. 7 Mart 1955 tarihinde yeni bir yönetmelik ile İstanbul Belediye Konservatuvarı'nın öğretim ve sanat yönetimi, öğretmenlerden ve icra grubu şeflerinden oluşan bir konservatuvar meclisine bırakıldı. Sanat kurulları kurularak, çoksesli müzik, tek sesli müzik ve tiyatro-bale bölümlerinin yönetimi bu kurullar tarafından yapılmaya başlandı. Kurullarının görevleri arasında sınavla öğrenci almak, yetenekli öğrencilere burs vermek, icra gruplarını belirlemek ve çalışmalarını düzenlemek vardı. Konservatuvarda bu dönemde kompozisyon, şan, piyano-arp, yaylı çalgılar, üflemeli çalgılar, tiyatro, bale ve opera, Türk müziği teorisi, genel solfej, Türk müziği solfeji, Türk müziği teganni usulü, Türk müziği üslubu, edebiyat ve folklor dersleri yer alıyordu.³⁰⁶

İstanbul Belediye Konservatuvarı Orkestrası, 1945 yılında İstanbul Şehir Orkestrası'na dönüştürüldü. Türkiye Filarmoni Derneği ile yapılan işbirliği sayesinde Şehir Orkestrası dünyaca ünlü virtüözler ile birlikte konserler verdi. Bu orkestra ile konser verenler arasında meşhur sanatçılar Jacques Thibaud, David Oistrakh, Yehudi Menuhin, Alfred Cortot, Wilhelm Kempf, Jose Iturbi ve Gaspard Cassado sayılabilir.³⁰⁷ Daha sonra, bu orkestra İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası'nın ve Opera Orkestrası'nın ana kadrosunu oluşturmuştur.

³⁰⁵ Paul HINDEMITH, **Türk Küğ Yaşamının Kalkınması İçin Öneriler**, Çev. Gültekin Oransay, 93, 95

³⁰⁶ **Müzik Ansiklopedisi c. 3**, 659-660

³⁰⁷ A.g.k., 667

Nefesli Sazlar Bölümü'nden Şehir Bandosu'na eleman yetiştirilmiş ve Şehir Bandosu 1955 yılından sonra konservatuvara bağlı olarak Şehir Armoni Orkestrası adı altında şehrin çeşitli yerlerinde, resmigeçit törenlerinde, milli spor karşılaşmaları ve açılış törenleri gibi etkinliklerde görev almıştır.³⁰⁸ Şehir Korosu da İstanbul Belediyesi Şehir Operası kurulduğu zaman operaya geçmiştir.³⁰⁹ 1940 yılında Tepebaşı binasında yeniden kurulan Türk Musikisi İcra Heyeti, Ali Rıza Şengel'in yönetiminde Tarihi Türk Musikisi Konserleri adı altında konserler vermiş ve 1944 yılında kadrolu bir yapıya kavuşmuştur.³¹⁰

İstanbul Konservatuarı'ndan bir derleme ekibi 1926-1929 yılları arasında ve 1932 yılında ülkenin çeşitli yerlerine giderek derleme çalışmaları yaptı. Toplanan bu ezgiler konservatuvar tarafından on iki defter halinde yayınlandı. 1953 yılına kadar ara verilen bu çalışmalara, 1953 yılında bir İnceleme ve Derleme Kurulu kurularak tekrar başlandı. Bu çalışmalar kapsamında halk müziği ve folklor oyunu havaları derlenmeye başlandı. Daha sonra bu kurula bağlı olarak Folklor Tatbikat Topluluğu kuruldu. Grubun adı 1979 yılında Halk Müziği Topluluğu olarak değiştirildi.³¹¹ P.Hindemith raporlarında konservatuvarda yapılmış bu çalışmanın önemine değinmiştir.³¹²

3.1.2.3. İzmir Devlet Konservatuarı

P. Hindemith hazırladığı raporlarda İzmir'deki duruma da değinmiş, İzmir'de halkın kültürel etkinliklere açık olduğunu ve İzmir'de sağlam bir müzik temeli oluşturmak için gerekli koşulların mevcut olduğunu yazmış, İzmir için Ankara'dan biraz daha farklı bir program önermişti. Öneriler doğrultusunda, Avrupa'dan bir müzisyen getirilerek bir koro kurulacak ve koro çalışmaları Türk halk müziğinden yola çıkılarak batı müziğine geçilecek şekilde yapılacaktı. Ayrıca, şan eğitimi için bir

³⁰⁸ Gönül PAÇACI, "Belediye Konservatuarı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi c. 2**, 142-142

³⁰⁹ **Müzik Ansiklopedisi c. 3**, 660

³¹⁰ Gönül PAÇACI, "Belediye Konservatuarı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi c. 2**, 143

³¹¹ A.g.k., 144

³¹² Paul HINDEMITH, **Türk Küğ Yaşamının Kalkınması İçin Öneriler**, Çev. Gültekin Oransay, 97

çocuk korusu kurulacak ve daha sonra çevre ilçelerde de korolar oluşturulacaktı. Bir orkestra ve bir müzik okulu kurulacak ve gelen uzman müzisyen müzik okulunda da eğitim vermekle yükümlü olacaktı. Öğrenciler arttıkça başka öğretmenler görevlendirilecek, enstrümanlar ve notalar sağlanacaktı. Bu okulun kurulmasında Ankara'da belirtilen planın izlenmesi ve Ankara ile bağlantı içinde bulunulması öngörülmüştü. Bu okuldaki üstün yetenekli öğrenciler Ankara'ya gönderilecek ve eğitimlerine orada devam edeceklerdi.³¹³ Ancak okul o dönemde kurulamadı. Daha sonra, İzmir'li müzikseverlerin Ankara'daki yetkililere ısrarla başvurması ile Konak semtinde, Bahribaba Parkı'nın karşısındaki küçük binada konservatuvarın açılmasına karar verildi. İzmir Müzik Okulu, 18 Ocak 1954 tarihinde açıldı ve okul müdürlüğüne Viyana'dan bestecilik ve orkestra yönetmenliği çalışmalarını bitirerek yurda dönmüş olan Orhan Barlas atandı.³¹⁴

Orhan Barlas, Almanya'dan Numan Pekdemir'e gönderdiği mektubunda İzmir Müzik Okulu'nun ilk günlerinde karşılaştıkları zorluklardan bahsetmektedir:

"Konservatuvar, 1954 yılı başında 'İzmir Müzik Okulu' ismi altında açıldı. Eşim ve bana, Ankara'dayken böyle bir kuruluş için İzmir'e gidip gitmeyeceğimiz sorulmuş, fakat aradan bir hayli zaman geçmesine rağmen arkası gelmemişti. O zamanın Cumhurbaşkanı Celal Bayar nutkunda, 'İzmir'de bir Müzik Okulu açtık' dedi, okulun ilk kuruluşuna lazım olacak parayı bile temin etmeden bizi apar topar İzmir'e yolladılar. Okul olarak kullanacağımız binanın durumu şöyleydi: Alt katta büyük bir oda; içinde bir yazı tahtası ve bir kenarda da örümcek tutmuş bir ut. Üst katta ise iki oda. Okul girişinin sağ tarafında Gül Gazinosu. Sol tarafında ise Güreş Salonu. Gül Gazinosu'nda devamlı düğünler yapılıyor; Güreş Salonu'nda ise muhtelif spor faaliyetleri. Biz de bunların arasına sıkışmış odalarda öğrencilere bir şeyler öğretmeye çalışıyoruz."³¹⁵

³¹³ Paul HINDEMITH, **Türk Küğ Yaşamının Kalkınması İçin Öneriler**, Çev. Gültekin Oransay, 85, 87, 98, 91

³¹⁴ Önder KÜTAHYALI, "Dokuz Eylül Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Kuruluşu ve Gelişimi", 1-

2

³¹⁵ A.g.k., 3

Okulun başlangıçta yetersiz olan koşulları kentin önde gelen kişi ve öğretmenlerinden gelen yardım ile iyileştirildi ve derslere başlandı. Müzik Okulu'nda ortaokul ve lise öğrencilerine yönelik piyano, keman, ses eğitimi, solfej ve armoni dersleri veriliyordu. Okulda olumlu gelişmeler devam etti; spor salonu okula eklenerek konser salonuna dönüştürüldü ve düğün salonu da okulun çalışma alanı olarak kullanılmaya başlandı. Tüm bu gelişmelerin sonucunda, 1958 yılında Müzik Okulu konservatuvara dönüştürüldü. 1958-1959 ders yılı başında yapılan sınavla okula beş öğrenci alındı ve 26 Aralık 1958 tarihinde de İzmir Devlet Konservatuvarı'nın resmi açılış töreni yapıldı. Müzik Okulu'ndaki öğrencilerden konservatuvara devam etmek isteyenler için 1959 yılının Haziran ayında Ankara Devlet Konservatuvarı Danışma Kurulu üyelerinden ve İzmir Devlet Konservatuvarı'nın öğretmenlerinden oluşan bir jüri tarafından sınavlar yapıldı. Ulvi Cemal Erkin, ilk sınavlardan sonra, 7 Haziran 1959 tarihinde okulun anı defterine şöyle yazmıştı: "Ciddi çalışma ve didinmemiz sonucunda alevlendirdiğimiz kıvılcım, memleketimize bir konservatuvar kazandırdı. Siz İzmir Konservatuvarı mensuplarına ve bütün müzik alemine hayırlı olmasını dilerim."³¹⁶

Kuruluşundan sonraki on yıl içinde okulda çeşitli sanat dallarında eğitim yapılmaya başlandı. İlk yıllarda konservatuvarda Tiyatro Bölümü açıldı ancak 1961-1962 ders yılında öğretmen kadrosunun yeterli olmadığı görülerek bu bölüm kapatıldı ve öğrenciler Ankara Devlet Konservatuvarı'na gönderildi. 1960-1968 yılları arasında yaylı çalgılar ve üfleme çalgılar bölümlerine yeni dallar eklendi. 1968-1969 öğrenim yılında bale bölümü açıldı. Binaya erkek ve kızlar için yatakhaneler eklenerek okula yatılı öğrenci³¹⁷ alınmaya başlandı. Böylece sadece İzmir'den değil, İzmir dışındaki şehirlerden gelen öğrencilerin konservatuvar eğitiminden yararlanması sağlandı.³¹⁸

Konservatuvarın geliştiği bu dönemde, meslek öğretmenlerinin çoğu yabancıydı. On yıl içinde konservatuvara yirmi beş kadar yabancı öğretmen geldi.

³¹⁶ Önder KÜTAHYLI, "Dokuz Eylül Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Kuruluşu ve Gelişimi", 3-4

³¹⁷ Günümüzde İzmir Devlet Konservatuvarı'nda yatılı eğitim verilmemektedir.

³¹⁸ Önder KÜTAYALI, "Dokuz Eylül Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Kuruluşu ve Gelişimi", 4

Ancak, 1970 yılında devlet memurlarının aylıklarında yapılan yeni düzenlemeler, yabancı uzmanlara ücret ödenmesini yasal yönden olanaksızlaştırdı. 1971 yılında yabancı eğitimciler konservatuvardan ayrılmak zorunda kaldı ve İzmir Devlet Konservatuarı sıkıntılı bir döneme girdi. Bu dönemde pek çok öğrenci Ankara Devlet Konservatuarı'na nakledildi. İzmir Devlet Konservatuarı'nın durumunu anlatan ve bu durumun bir an evvel düzeltilmesi gerektiğini belirten yazılar yazıldı ama bir sonuç alınmadı. O dönemde, Hikmet Şimşek ile birlikte okulu ziyaret eden Kültür Bakanlığı Müsteşarı öğretmen sorunun çözülemeyeceğini düşünerek kurumun kapatılmasını, öğretmenlerinin de öbür konservatuvarlara atanmasını önerdi. Hikmet Şimşek'in karşı çıkması ve kurulacak olan İzmir Devlet Senfoni Orkestrası sayesinde sıkıntının ortadan kalkacağına Müsteşar'ı inandırması üzerine İzmir Konservatuarı kapanmaktan kurtuldu.³¹⁹

1973 yılında, konservatuvardaki eğitimci maaşlarını daha iyi seviyeye getiren Devlet Konservatuvarları Sanatkârları Yönetmeliği'nin yürürlüğe girmesi ve 1975 yılında İzmir Devlet Senfoni Orkestrası'nın kuruluşu ile İzmir Devlet Konservatuarı'nın sıkıntısı azaldı. İzmir Devlet Senfoni Orkestrası'na atanan sanatçılardan bazılarının ücretli olarak konservatuvarda çalışmaya başlaması ve Ankara Devlet Opera ve Balesi'nin bazı bale sanatçıları geçici görevle İzmir'e göndermesi konservatuvardaki çalışmaları hızlandırdı. 1974-75 ders yılı başında, İzmir Devlet Konservatuarı'nda yeni bir atılım yapılarak Yüksek Dönem programı başlatıldı. Böylelikle artık başka konservatuvarlara öğrenci gönderme gereksinimi kalmıyordu.³²⁰

3.1.2.4. İstanbul Devlet Konservatuarı

Yükseköğretim Kanunu'nun kabul edilmesinden evvel kurulan son devlet konservatuarı, 1971–1972 öğretim yılında Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak kurulan İstanbul Devlet Konservatuarı'dır. Bu

³¹⁹ Önder KÜTAYALI, “Dokuz Eylül Üniversitesi Devlet Konservatuarı Kuruluşu ve Gelişimi”, 5-6

³²⁰ A.g.k., 6-7

konservatuvar daha önce Ankara Devlet Konservatuvarı müdürlüğü de yapmış olan Fuat Türkay'ın girişimleri ile kuruldu ve 1 Kasım 1971 tarihinde İstanbul'un Etiler semtinde bulunan Hasan Ali Yücel İlkokulu'nda eğitime başladı.³²¹ Okul daha sonra üç bina ve semt değiştirerek uzun bir dönem Yıldız Sarayı Külliyesi içindeki Ağavat Köşkü'nde eğitim yaptı.³²² 1986-1987 öğretim yılında, Dolmabahçe Sarayı Baltacılar Dairesi'ne taşınan okul, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Devlet Konservatuvarı ismi ile aynı yerde eğitim vermeye devam etmektedir.

3.1.2.5. Devlet Konservatuvarlarının Güncel Durumu

Türkiye'de batı müziği eğitimi veren en yetkin kurumlar konservatuvarlardır. 1981 yılında 2547 sayılı Yükseköğrenim Kanunu ile Türkiye'de yükseköğrenim sistemi yeniden yapılandırılmış ve ülkemizdeki tüm yükseköğrenim kurumları Yükseköğrenim Kurumu (YÖK) çatısı altında toplanarak birleşik bir yapı oluşturulmuştur. Bu yeni yapılandırılma sırasında Türkiye'de mevcut konservatuvarlardan, Ankara Devlet Konservatuvarı Hacettepe Üniversitesi'ne, İstanbul Belediye Konservatuvarı İstanbul Üniversitesi'ne, İstanbul Devlet Konservatuvarı Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'ne ve İzmir Devlet Konservatuvarı'nda Dokuz Eylül Üniversitesi'ne bağlanmıştır.³²³ 1981 yılından, günümüze kadar Yükseköğrenim Kurumu bünyesinde yirmi bir devlet konservatuvarı açılmıştır.³²⁴ Bu devlet konservatuvarlarının iki tanesi 1985-1990 yılları arasında, on tanesi 1990-1999 yılları arasında, dokuz tanesi de 2000 yılından sonra kurulmuştur.³²⁵ 2008 yılı itibarıyla Yükseköğrenim Kurumu bünyesinde devlet konservatuvarı adı altında yirmi beş kurum yer almaktadır. Bu yirmi beş devlet konservatuvarından üçü, Adıyaman Üniversitesi (Adıyaman), Erzincan Üniversitesi (Erzincan) ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Samsun) devlet konservatuvarları, halen yapılandırılma aşamasında oldukları için henüz eğitime başlamamıştır. Fırat

³²¹ Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Resmi İnternet Sitesi

³²² **Müzik Ansiklopedisi c. 3**, 662

³²³ Bkz. Ek-2

³²⁴ Bkz. Ek-1

³²⁵ Bkz. Ek-3

Üniversitesi (Elazığ), Karadeniz Teknik Üniversitesi (Trabzon) ve Sakarya Üniversitesi (Sakarya) devlet konservatuvarlarında sadece Türk müziği eğitimi verilmektedir. 2008 yılı itibariyle, Türkiye’de Yükseköğrenim Kurumu’na bağlı olarak çoksesli batı müziği eğitimi veren on dokuz adet devlet konservatuvarı bulunmaktadır.³²⁶

Eğitim kadrosu ve sunulan ana sanat dalları göz önünde bulundurulduğunda konservatuvarlar arasında farklılıklar olduğu gözlenmektedir. Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından yayınlanmış olan 2006-2007 yılı resmi istatistiklerinde, her konservatuvarda bulunan kadrolu profesör, doçent, yardımcı doçent, okutman, öğretim görevlisi, uzman ve araştırma görevlilerinin sayıları belirtilmiştir.³²⁷ Ancak, yabancı uyruklu, yarı zamanlı ve ek ücretli öğretim görevlileri bu sayıya dahil değildir. Ayrıca, büyük üniversitelerde, verilen kadrolar başka bölümler veya fakülteler arasında değiş tokuş edilebildiği için istatistiklerde belirtilen kadrolar ile konservatuvarda yer alan eğitmen sayıları arasında fark vardır. Örneğin, bu listeye göre İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı’nda otuz üç eğitim elemanının olduğu görülmektedir. Ancak üniversitenin internet sitesinde yayınlanmış olan listeler incelendiğinde, devlet konservatuvarında 140’a yakın eğitim elemanı olduğu görülmektedir. Kadro sayılarının birebir aynı olmamasına rağmen, ÖSYM tarafından yayınlanmış olan sayılar devlet konservatuvarları arasındaki farklılığı açıkça göstermektedir. Örneğin, Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı’nda 249 kadrolu eğitim elemanı mevcutken Zonguldak Karaelmas Üniversitesi’ne bağlı konservatuvarda bir ve Adnan Menderes Üniversitesi’ne bağlı konservatuvarda bir kadrolu öğretim elemanı vardır.

Eğitmen kadrosu ile orantılı olarak devlet konservatuvarlarının sundukları ana sanat dalları da farklılaşmaktadır.³²⁸ Öğretim elemanı sayısı yüksek olan devlet konservatuvarları öğrencilere daha fazla alanda eğitim verebilmektedir. Sundukları anasanat dalları ve lisans seviyesinde eğitim verdikleri öğrenci sayıları bakımından, 1985 yılından sonra açılmış konservatuvarlar arasından, Anadolu Üniversitesi Devlet

³²⁶ Bkz. Ek-1

³²⁷ Bkz. Ek-4

³²⁸ Bkz. Ek-5

Konservatuvarı'nın (1986), Mersin Üniversitesi Devlet Konservatuvarı'nın (1993), Akdeniz Üniversitesi Antalya Devlet Konservatuvarı'nın (1999) ve Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı'nın (1999) başarılı bir gelişim gösterdiği görülmektedir. Bu gelişim genellikle özveri ile çalışan eğitim elemanları ve bu gelişimi destekleyen üniversite yönetimi tarafından sağlanmaktadır.

Devlet konservatuvarları üniversite bünyesinde yer almakla birlikte, devlet üniversitelerinde bulunan diğer fakülte, yüksek okul ve bölümlerden farklı bir yapıya sahiptir çünkü devlet konservatuvarlarının çoğu farklı şekillerde yapılandırılmış lisans öncesi hazırlık eğitimi sunmaktadır.³²⁹ 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun³³⁰ yirmi dördüncü maddesinde 16 Ağustos 1997 tarihinde yapılan değişiklik ile ilköğretim sekiz yıla çıkartılmıştır. Kanunu uygulayabilmek için daha önce orta öğretim seviyesinde tam zamanlı eğitim veren devlet konservatuvarları bünyelerinde müzik ve bale eğitimi veren ilköğretim okulları açmak zorunda kalmıştır. Bu nedenle, kanunun uygulanması açısından Milli Eğitim Bakanlığı ve üniversiteler arasında sorunlar doğmuştur.³³¹ 2002-2003 eğitim yılında lise eğitiminin dört yıla çıkması ile Çukurova Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Kocaeli Üniversitesi'ne bağlı devlet konservatuvarları dört yıllık lise eğitimine geçerken bir kısım devlet konservatuvarları üç yıllık lise eğitimini sürdürmeyi tercih etmiştir. Görüldüğü gibi, devlet konservatuvarları, üniversite yönetmeliklerine ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın çıkarttığı kanunlara uymak zorunda kaldıkları için, bu iki kurum arasında iletişim kopukluğu yaşandığı zaman sıkıntılı dönemler yaşayabilmektedirler.

3.1.3. İlköğretim ve Lise için Müzik Öğretmeni Yetiştiren Kurumlar

İlköğretim ve lise için öğretmen yetiştirmek üzere Cumhuriyet'in ilanından sonra çeşitli kurumsal girişimler yapılmıştır. İlköğretime öğretmen yetiştirmek için

³²⁹ Bkz. Ek-5

³³⁰ 14.6.1973 yılında kabul edilerek 24.6.1973 tarihli ve 14574 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

³³¹ Betül KOTAN, "MEB: Bu Okullar Kaçak"

ilk olarak Cumhuriyet öncesi dönemden devir alınan İlköğretmen Okulları'ndan yararlanılmış, daha sonra öğretmen ihtiyacını karşılayabilmek için 1940 yılında Köy Enstitüleri kurulmuştur. 1953 yılında Köy Enstitüleri kapatılmış ve altı yıllık İlköğretmen Okulu adı altında tekrar düzenlenmiştir. 1973 yılında, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile temel eğitimin beş yıldan sekiz yıla çıkması ile her seviyedeki öğretmenin yüksek öğrenim görmesine karar verilmiştir. Bu çerçevede 1974-1975 öğrenim yılında İlköğretmen Okulları öğretmen yetiştirme işlevini yitirerek Öğretmen Lisesi halini almış ve iki yıllık Eğitim Enstitüleri açılmıştır. Ancak Eğitim Enstitüleri de yetersiz kalınca öğretmen açığı hızlandırılmış eğitim yolu ile öğretmen yetiştirilerek kapatılmaya çalışılmıştır. 1982 yılında tüm Eğitim Enstitüleri üniversite çatısı altında toplanmıştır.³³²

Cumhuriyet'in ilk döneminde doğrudan ortaokula öğretmen yetiştiren bir kurum olmadığı için ortaokullara, Cumhuriyet öncesi kurulmuş olan Yüksek Öğretmen Okulları ve üniversitelerin ilgili bölümlerinden öğretmen alınıyordu. Bu ihtiyacı karşılamak için kurulan ilk Eğitim Enstitüsü olan Gazi Eğitim Enstitüsü, 1926-1927 yıllarında Konya'da Orta Muallim Mektebi adı ile kurulmuş ve daha sonra Ankara'ya nakledilmiştir. Bu enstitü gelişerek 1940 yılında tüm ortaokul dersleri için eğitmen yetiştirir hale gelmiştir. Ancak 1940'lı yılların sonlarında bu kurum yetersiz kalmaya başlayınca yeni Eğitim Enstitüleri açılmaya başlanmıştır. 1960'lı yılların sonlarında bu enstitüler üç yıllık eğitim vermeye başlamış ve 1967-1968 yılından itibaren içlerinde müzik de olmak üzere on iki dalda öğretim programı açmışlardır. 1978-1979 yıllarında, bu enstitülerin eğitim süresi dört yıla çıkartılmış, adları Yüksek Öğretmen Okulu olarak değiştirilmiş ve içinde müzik de olmak üzere on altı dalda ortaokul ve lise öğretmeni yetiştirilmeye başlanmıştır. Yüksek Öğretmen Okulları 1982'de Eğitim Fakültelerine dönüştürülmüş ve üniversite çatısı altına alınmıştır.³³³

³³² “Eğitim Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme Programlarının Yeniden Düzenlenmesi” T.C. Yükseköğrenim Kurulu Başkanlığı Raporu, 3-5

³³³ A.g.m., 8-10

Cumhuriyet dönemi öncesinden devralınan Dârülmualimîn-i Âliye 1924 yılında Yüksek Öğretmen Okulu adını almış ve öğretim süresi dört yıla çıkartılarak yeni bölümler eklenmiştir. Bu okul ve üniversitelerin Fen-Edebiyat Fakülteleri liselerin öğretmen ihtiyacını karşılamıştır. İkinci Yüksek Öğretmen Okulu 1956'da İzmir'de, üçüncüsü 1959'da Ankara'da açılmıştır. Daha sonra bu okulların öğrencileri İlköğretmen Okulları'ndan seçilmeye başlanmıştır. Eğitim Enstitülerinin kurulması ile Yüksek Öğretmen Okulları 1978-1979 ders yılında kapatılmıştır.³³⁴

1981'de kabul edilen ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile hizmet öncesi öğretmen yetiştirme işlevi tamamen üniversite çatısı altında yer alan Eğitim Fakülteleri'ne devredilmiştir. Yapılandırılma ve işleyişte çıkan sorunları çözmek, Eğitim Fakülteleri'nin öğretmen ihtiyacını daha verimli bir şekilde karşılayabilmesini ve daha nitelikli öğretmenler yetiştirmeye yönelik programlar yürütebilmesini sağlamak için 1996 yılında Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından bir çalışma başlatılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği içinde yürütülen bu çalışma 1998-1999 eğitim ve öğretim yılında uygulanmaya konmuştur.³³⁵ Bu düzenlemeye göre Müzik ve Resim-İş öğretmenliği Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü altında toplanmıştır. Günümüzde, yirmi iki üniversitede, Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı çerçevesinde müzik öğretmeni yetiştirilmektedir. Harran Üniversitesi'nin (Şanlıurfa) bünyesinde henüz bir eğitim fakültesi açılmadığı için, bu üniversitede müzik öğretmenliği bölümü Fen-Edebiyat Fakültesi bünyesinde öğrenci yetiştirmektedir.³³⁶

Bu bölümler özel yetenek sınavı ile öğrenci almaktadırlar. ÖSS'den (Öğrenci Seçme Sınavı) ÖSYS (Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi) Kılavuzu'nda belirtilen yeterli puanı alan öğrenciler yetenek sınavına girmeye hak kazanmaktadır. Yetenek sınavına girmek için gerekli belgeler ve sınav ile ilgili detaylar her

³³⁴ "Eğitim Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme Programlarının Yeniden Düzenlenmesi" T.C. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Raporu, 11-12

³³⁵ A.g.m., 19-20

³³⁶ Bkz Ek-6

üniversite tarafından Özel Yetenek Sınavı Yönergesi adı altında yayınlanmaktadır. Yetenek sınavları iki aşamada yapılmaktadır. İlk aşama, ön eleme niteliğinde olup, adayın müzikal işitme yeteneğini sınamaktadır. Sınavda, iki ses, üç ses, dört ses işitme, ezgi ve ritm işitme ile ilgili bölümler vardır. Bu aşamada yeterli puan alan öğrenciler ikinci aşama sınavına girmeye hak kazanırlar. İkinci aşamada solfej, dikte, temel müzik bilgisi ve kültürü, ses ve çalgı seviyeleri değerlendirilir. Öğrencilerin ÖSYS kılavuzuna göre puanları hesaplandıktan sonra kesin kayıt yaptıracak öğrenciler ve yedek liste yayınlanır.

Bu bölümlerin amacı ilköğretim, lise ve dengi meslek okullarında müzik eğitimi çalışmalarını yürütecek ve bu alanda rehber olabilecek öğretmenler yetiştirmektir. Bu öğretmenlerin çağdaş, laik, bilgili, yaratıcı ve enstrümanlarında yetkin olmaları amaçlanmaktadır. Eğitim süresince verilen dersler arasında müzik eğitimi, armoni, şan, solfej, koro, orkestra/oda müziği, müzik tarihi, öğretmenlik formasyonu ve genel kültür dersleri yer almaktadır. Bu bölümlerden mezun olan öğrenciler KPSS'yi (Kamu Personeli Seçme Sınavı) kazanarak Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilköğrenim, lise ve dengi okullarda müzik öğretmenliği yapabilirler. Ayrıca Güzel Sanatlar Eğitim Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dallarında, devlet konservatuvarlarında ve rektörlüğe bağlı güzel sanatlar bölümlerinde müzik öğretim elemanı, Anadolu güzel sanatlar liselerinde genel ya da branş öğretmeni olarak çalışabilirler. Özel kurumlarda müzik öğretmenliği ve danışmanlığı yapabilirler. Lisansüstü eğitime devam edebilirler.

Eğitim fakülteleri arasında, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi ve Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi en köklü olanlarıdır. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, daha önce de bahsedildiği gibi 1926 yılında Orta Muallim Mektebi adı altında kurulmuş, 1929 yılında Gazi Orta Muallim Mektebi, 1976 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü, 1980 yılında Gazi Yüksek Öğretmen Okulu ve 1982 yılında Gazi Üniversitesi'ne bağlanarak Gazi Eğitim Fakültesi adını almıştır.³³⁷ Bu fakülte Türkiye

³³⁷ Gazi Üniversitesi Resmi İnternet Sitesi

Cumhuriyeti'nin en çok öğrencisi olan eğitim fakültesidir.³³⁸ Cumhuriyet döneminin ilk müzik öğretmeni yetiştiren kurumu, Musiki Muallim Mektebi, 1938-39 öğretim yılında, Gazi Orta Muallim Mektebi'ne aktarılarak orada Müzik Şubesi olarak eğitime devam etmiştir.³³⁹ P. Hindemith'in önerisi ile gelen Eduard Zuckmayer 1938 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Şubesi'nin başına getirilmiş ve okulun kısa sürede yapılanmasında önemli bir rol üstlenmiştir.³⁴⁰ Müzik Şubesi, uzun bir dönem, Zuckmayer Binası olarak adlandırılan iki katlı ve kırk beş odalı binada eğitim vermiş ve 1968-69 eğitim yılında yeni binasında eğitime başlamıştır. Yeni bina yedi derslik, doksan bireysel çalışma odası, 437 kişilik bir konser salonu, 200-250 kişilik prova salonu, çalgı bakım onarım atölyesi, kayıt stüdyosu gibi çeşitli bölümlerden oluşmaktadır. 2004-2005 eğitim yılından sonra Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı adı altında eğitim vermekte olan kurum Türkiye'nin en köklü müzik öğretmeni yetiştiren kurumudur.³⁴¹

Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi'nin geçmişi Dârülmuallimîn-i Âliye dayanmaktadır. 1923-24 yılında Yüksek Muallim Mektebi adıyla faaliyet göstermiş, 1936'da Yüksek Öğretmen Okulu olarak sadece lise öğretmeni yetiştiren bir kurum haline gelmiştir. Daha sonra, İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu, ülkedeki diğer yüksek öğretmen okulları ile birlikte 1978 yılında kapatılmıştır. Aynı yıl, ülkedeki üç yıllık eğitim enstitüleri yeni bir yapılanma ve programla, yüksek öğretmen okullarına dönüştürülmüştür. Atatürk Eğitim Enstitüsü de, iki yıl sonra, 1980 yılında, Atatürk Yüksek Öğretmen Okulu adıyla yeniden eğitime başlamış, 1982 yılında da Atatürk Eğitim Fakültesi adını alarak, yeni kurulan Marmara Üniversitesi'nin birimlerinden biri olmuştur. 1998'de, Atatürk Eğitim Fakültesi, ülkedeki tüm eğitim fakülteleriyle birlikte, Yükseköğrenim Kurumu tarafından yeniden yapılandırılmıştır. 1969 yılında kurulmuş olan müzik bölümü, günümüzde, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Öğretmenliği Anabilim Dalı adı altında eğitim vermektedir.³⁴²

³³⁸ 2002-2003 yılında 11.250 öğrenci ile eğitim yapılmıştır.

³³⁹ Gazi Üniversitesi Resmi İnternet Sitesi Kurt Walner

³⁴⁰ Yılmaz AYDIN, **Türk Beşleri**, 21

³⁴¹ Gazi Üniversitesi Resmi İnternet Sitesi

³⁴² Marmara Üniversitesi Resmi İnternet Sitesi

Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi'nin geçmişi 1959 yılında kurulan Buca Enstitüsü'ne dayanmaktadır. Bu enstitünün adı 1978 yılında İzmir Yüksek Öğretmen Okulu'na dönüştürülmüş, 1982 yılında, Buca Eğitim Fakültesi olarak Dokuz Eylül Üniversitesi bünyesine girmiştir.³⁴³ İzmir Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümü 1973-1974 ders yılında eğitime başlamış, 1978 yılında İzmir Yüksek Öğretmen Okulu Müzik Bölümü ismini almış, 1986 yılında Buca Eğitim Fakültesi Müzik Bölümü olmuş ve eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılması kapsamında, 1998-1999 eğitim yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı adı altında eğitim vermeye başlamıştır.³⁴⁴

Eğitim fakültelerinin müzik eğitmeni yetiştiren bölümlerinden çoğunun 1990 yılından sonra açılmasına ve müzik öğretmenliği dalında daha fazla öğrenci yetiştirilmesine karşın bu bölümlerde eğitim gören öğrenci sayısının oranı toplam öğrenci sayısına göre halen çok düşüktür. T.C. Yükseköğrenim Kurumu Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi tarafından yayınlanmış olan ve 2006-2007 öğrenim yılı öğrenci sayısını kapsayan istatistiklere göre müzik öğretmenliği bölümlerinde 3.330 öğrenci öğrenim görmekte idi. Aynı yıl eğitim konusunda 229.209 öğrenci ve üniversite genelinde de 2.264.936 öğrenci eğitim almakta idi. Bu sayılara göre eğitim fakültelerinde okuyan öğrencilerin tüm öğrencilere oranı yüzde on (0,1) ve müzik eğitmeni olmak üzere eğitim gören öğrencilerin tüm öğrencilere oranı ise yaklaşık olarak binde birdir (0,014).³⁴⁵

3.1.4. Üniversitelerde Yer Alan Diğer Müzik Bölümleri

Günümüzde, konservatuvarların yanı sıra üniversitelerin bünyesinde müzik bölümleri açılmaya başlamıştır. Üniversitelerde açılan müzik bölümlerinin genel amacı müzik bilimcisi, müzik yapımcısı, kompozitör, ses ve enstrüman sanatçısı

³⁴³ Buca Belediyesi Resmi İnternet Sitesi

³⁴⁴ Dokuz Eylül Üniversitesi Resmi İnternet Sitesi

³⁴⁵ YÖK resmi internet sitesi

yetiştirmektir. Eğitimin misyonu, öğrencilerin performans seviyelerini yükseltmek, aynı zamanda gerekli kültür altyapısı sağlayarak araştırmacı, eleştirel, yaratıcı, paylaşımcı, disiplinler arası çalışma düşüncesini özümsemiş ve alanındaki gelişmeleri dikkatle inceleyen öğrenciler yetiştirmektir. Ancak, bu çalışmalar henüz başlangıç aşamasındadır. Şu anda Türkiye Cumhuriyeti'nde sadece dokuz devlet üniversitesinde bu tarzda eğitim veren müzik bölümü vardır.

Bu bölümler eğitim bölümleri gibi, genellikle iki aşamalı olarak yapılan özel yetenek sınavı ile öğrenci almaktadırlar. Sınavlardan yeterli puanı alabilen öğrenciler bu bölümlere kayıt hakkı kazanmaktadır. Sınav içerik ve zorlukları üniversiteler arasında farklılık göstermektedir. Örneğin, diğer okulların sınavlarında çalgı seviyesi belirlenmemişken, Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi, Müzik ve Sahne Sanatları Bölümü Müzik Toplulukları Programı'nın piyano yetenek sınavında F. Chopin *Etüd*, J.S. Bach *Prelüd ve Füg* ve L. Van Beethoven piyano sonatından bir bölüm çalınması istenmektedir. Bu bölümlerde sunulan programlarda enstrüman, müzik tarihi, temel müzik kavramları, solfej, armoni, müzik analizi, form bilgisi, araştırma teknikleri, yazılı anlatım, Türk müziği solfej ve kuramı, koro, oda müziği- orkestra gibi derslerin yanı sıra Türkçe, yabancı dil, inkılap tarihi ve seçmeli dersler yer almaktadır. Sunulan dallar ve programların ders içerikleri üniversitelere göre farklılık göstermektedir.

Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi müzik bölümünün sunduğu dallar arasında çalgı, şarkıcılık ve müzik biliminin yanı sıra farklı olarak bir de eğlence müziği dalında eğitim verilmektedir. Bu dalın amacı Antalya'nın turizm sektörüne eğitim almış nitelikli eleman yetiştirmektir ve bölümün en çok ilgi gören dallarından biri olmuştur.

Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümü Müzikoloji Sanat Dalı ve Müzik Toplulukları Sanat Dalı olarak iki dalda eğitim vermektedir. Tüm öğrenciler ilk yıl aynı eğitimi alıp, ikinci yıl kendi programlarına göre ders almaktadırlar. Müzikoloji bölümünde ikinci yıldan itibaren armoni, kontrupuan, form bilgisi, eser analizi, enstrümantasyon, orkestrasyon, kompozisyon, müzik tarihi

dersleri verilmektedir. Müzik Toplulukları bölümünde ise müzikoloji ile ortak bazı derslerin yanı sıra enstrüman derslerine ağırlık verilmektedir.

İnönü Üniversitesi, üniversiteler arasında en kapsamlı müzik bölümlerinden birine sahiptir. Müzik Teorisi Anabilim, Kompozisyon Anasanat, Müzikoloji Anasanat dallarında eğitim verilmektedir. Müzikoloji eğitimi, piyano, solfej, armoni, müzik tarihi, müzik psikolojisi, araştırma yöntemleri, çalgı ve şan dersleri gibi bölüm derslerinin yanı sıra yabancı dil, Türk dili ve inkılap tarihi gibi derslerden oluşmaktadır. Ayrıca müzikoloji alanını destekleyen felsefe ve sosyoloji gibi alanlardan da bilgi edinilmesi amaçlanmaktadır.

Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bilimleri Anasanat Dalı içinde müzik bilim ve performans sanat dalları yer almaktadır. Müzik bilim dalı araştırma, inceleme, çözümleme ve yazmaya dayanan disiplini ile müzikoloji ve etno-müzikolojiye yönelik alanlarda araştırmacı yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Performans sanat dalı ise öğrencilerin enstrümanlarında daha ileri seviyeye gelmesini sağlamaktadır.

Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Müzik ve Sahne Sanatları Bölümü Müzik Toplulukları Programının amacı bireysel veya topluluk üyesi olarak uluslararası düzeyde performans özelliklerine sahip sanatçılar yetiştirmektir. Daha önce bahsedildiği gibi zor bir seçme sınavı ile öğrenci kabul eden bu bölümde, kapsamlı bir eğitim verilmektedir.

Devlet üniversitelerinin içinde yer alan bir başka program da müzik teknolojisi programlarıdır. Bu programların amacı müziğin teknolojik boyutu içinde yer alan aranjör, ses kayıt uzmanı, akustik uzmanı ve elektronik seslendirme uzmanı yetiştirmektir. Bu programların bünyesinde MIDI (Musical Instrument Digital Interface), bilgisayar sistemleri, analog elektronik, stüdyo elektroniği, kayıt teknikleri, müzik teknolojisi, çalgılama teknolojisi, ileri stüdyo uygulamaları, stüdyo donanımları, elektroakustik gibi dersler sunulmaktadır. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bilimleri Bölümünde Müzik Teknolojisi Programı,

Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bilimleri Anasanat Dalı Müzik Teknolojisi Programı ve İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar Bölümü Müzik Bölümü Müzik Teknolojisi Anabilim Dalı bu eğitimi sunan devlet üniversiteleridir.

Toplumun genel kültürünün seviyesini yükseltmek ve müzik ile ilgilenmek isteyen kişilere konservatuvarlar dışında bir eğitim imkânı sağlamak açısından müzik bölümlerinin işlevi önemlidir. Ancak, ağırlıklı olarak 1995 yılından sonra kurulmuş olan bu bölümlerin sayısı henüz çok azdır. Daha büyük bir kitleye müzik eğitimi verebilmeleri için bu bölümlerin sayılarının artması gerekmektedir. Ayrıca bu bölümler birbirlerinden farklı isimler ve içerikler ile eğitim yapmaktadırlar. Bölümlerin sayı olarak artması durumunda, eğitim fakültelerinde olduğu gibi tüm bölümlerin tekrar yapılandırılmaları gerekebilir.

3.1.5. Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri

Türkiye’de mesleki sanat eğitimi kapsamında müzik eğitimi veren kurumlar arasında Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı olan Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri vardır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile 3797 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun’a dayanılarak hazırlanmış olan yönetmeliğe göre Anadolu Güzel Sanatlar liselerinin amacı öğrencilerin

- a. güzel sanatlar alanında ilgi ve yetenekleri doğrultusunda eğitim-öğrenim görmelerini,
- b. özel yetenek gerektiren yüksek öğrenim programlarına hazırlanmalarını,
- c. alanlarında araştırmacılığa yönelmelerini, yetenekleri doğrultusunda yorum ve uygulamalar yapabilen, yaratıcı ve üretken kişiler olarak yetişmelerini,
- d. milli ve milletler arası sanat eserlerini tanımaları ve yorumlamalarını sağlamaktır.

İlk Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi, 1989-1990 ders yılında, İstanbul Avni Akyol Güzel Sanatlar Lisesi adı altında İstanbul’da açılmıştır. Ülkemizin farklı şehirlerinde elli dört Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi eğitim vermektedir.³⁴⁶ Bu liselerde, bir yılı hazırlık olmak üzere dört yıl eğitim verilmekteydi, ancak, Orta Öğretimin Yeniden Yapılandırılması kapsamında, Talim ve Terbiye kurulunun 7 Haziran 2005 tarih ve 184 sayılı kararıyla, 2005-2006 öğrenim yılından itibaren hazırlık sınıfı kaldırılmış ve eğitim süresi dört yıla çıkarılarak yeniden düzenlenmiştir. Anadolu Güzel Sanatlar Liselerine, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen yönetmelik doğrultusunda yetenek sınavı ile öğrenci alınmakta olup, her öğrenim yılında resim ve müzik alanlarının her birine en fazla yirmi dört öğrenci kabul edilmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü tarafından 2005 yılında yayınlanmış olan listeye göre, Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinin müzik ve resim alanlarında öğretmen açığı sayısı 792’dir.³⁴⁷ Liste incelendiğinde bazı okulların öğretmen açığının diğerlerine göre daha fazla olduğu görülmektedir. Örneğin, Şanlıurfa Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi’nin öğretmen açığı elli birken, Uşak Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi’nin sadece altıdır. Bu dağılım Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri’nin henüz ortak bir düzeye gelememiş olduğunun bir göstergesidir.

3.1.6. Askeri Müzik Eğitim Kurumları

Muzıka-yı Hümayun, İstanbul’dan Ankara’ya taşınıp Riyaseticumhur Musiki Heyeti olduktan sonra bando elemanları Ankara’da Musiki Muallim Mektebi’nde eğitim görmeye başlamışlardı. 1 Eylül 1930 tarihinde, Riyaseticumhur Musiki Heyeti’ne ve ülkenin çeşitli illerinde yer alan bandolara personel yetiştirmek için Mızıka Gedikli Sınıfı, Ankara’da Cebeci semtindeki İhzari Küçük Zabit Mektebi bünyesinde kuruldu. İlkokul dengi eğitim alan on öğrenci ve Veli Kanık tarafından atanmış iki enstrüman öğretmeni ile eğitime başlandı ve okul ilk mezunlarını 1933

³⁴⁶ Bkz. Ek-7

³⁴⁷ Bkz. Ek-8

yılında verdi. Daha kapsamlı bir eğitim verebilmek için, 1 Eylül 1939 tarihli Milli Maarif Yazısı gereğince, Musiki Gedikli Erbaş Hazırlama Ortaokulu açıldı ve Riyaseticumhur Musiki Heyeti binasında eğitime başladı. Okulun öğretmenleri Riyaseticumhur Armoni Mızıkası ve Ankara Devlet Konservatuvarı öğretim görevlilerinden oluşuyordu. İlk mezunlarını 1941-1942 yılında veren okul 1952 yılına kadar eğitim vermeyi sürdürdü.³⁴⁸ Bu okulda üç yılı ortaokul programını izlemek ve on aylık meslek stajı olmak üzere dört yıllık eğitim veriliyordu. Okulda verilen eğitim, kültür derslerinin yanı sıra enstrüman, müzik tarihi, armoni, solfej gibi müzik derslerini kapsıyordu.³⁴⁹

1941 yılında Veli Kanık ve daha sonra 1944 yılında İhsan Künçer, bando şefi yetiştirmek üzere Askeri Mızıkâ Ortaokulu'nun devamı olarak, aynı okulda yüksek dereceli bir meslek okulu açılması için girişimlerde bulundu. Sonunda, 1949 yılında Askeri Mızıkâ Meslek Okulu açıldı. Bu okula Mızıkâ Astsubay Hazırlama Ortaokulu'nu bitiren öğrenciler sınav ile alındı. Askeri Mızıkâ Meslek Okulu'nda lise devresini tamamlayan öğrenciler Cumhurbaşkanlığı Armoni Mızıkası'nda bir yıl staj yaptıktan sonra bando subayı olarak kıta bandolarına ve Cumhurbaşkanlığı Armoni Mızıkası'na atanıyordu. 1960 yılında, Yedeksubay Kanunu'nun değiştirilmesi ile Askeri Mızıkâ Meslek Okulu kapandı. Okulun öğrencilerinden henüz staj aşamasında olanlar bando astsubayı olarak atandılar, 1962 devresinde ise isteyen öğrencilere Ankara Devlet Konservatuvarı'na devam hakkı sağlandı.³⁵⁰

Musiki Gedikli Erbaş Hazırlama Ortaokulu'nun adı 1952 yılında Askeri Mızıkâ Astsubay Hazırlama Ortaokulu olarak, 1959 yılında da Askeri Mızıkâ Astsubay Sınıf Okulu olarak değiştirildi.³⁵¹ Askeri Mızıkâ Astsubay Hazırlama Ortaokulu'ndan yetişen öğrencilerin sayısının yeterli olmadığı dönemlerde bandolara astsubay yetiştirmek için çeşitli girişimlerde bulunuldu. 1955 yılında İstanbul'da Beylerbeyi'nde Deniz Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinde Deniz Astsubay Mızıkâ Sınıf Okulu açıldı. Bu okula ortaokul seviyesinde öğrenciler alındı. 1957 yılında bu

³⁴⁸ Ersin ANTEP, "Silahlı Kuvvetler Bando Okulları Komutanlığı Tarihçesi"

³⁴⁹ Ercan YENAL, **Türk Silahlı Kuvvetlerinde Bandoculuk Hareketleri ve Eğitimi**, 27-28

³⁵⁰ A.g.t., 44-45

³⁵¹ Ersin ANTEP, "Silahlı Kuvvetler Bando Okulları Komutanlığı Tarihçesi"

okulun öğrencileri ve ilk mezunlarından oluşan bir bando Recep Arman şefliğine yurtdışında Oslo, Edinburg, Kopenhag, Stokholm, Hamburg, Tunus ve Trablusgarp gibi şehirlerde konserler vermiştir. Bu okul 1966 yılında kapatılmıştır. Hava Kuvvetleri'nin bünyesinde bulunan bandolara Askeri Mızıka Okulu'ndan gelen öğrenciler yeterli olmayınca, 1955-1967 yılları arasında Hava Kuvvetleri Bando Amirliği bünyesinde kurslar açılmıştır. Benzer bir uygulama 1957, 1958, 1959 ve 1964 yıllarında Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde yapılmıştır. Ayrıca 1958-1961 yılları arasında ve 1963 yılında Hava Kuvvetleri bünyesinde açılan kurslardan yetişen müzisyenlerden bir kısmı Jandarma bando astsubayı olmuştur.³⁵²

1965 yılında Askeri Mızıka Astsubay Sınıf Okulu'nun adı Askeri Mızıka Okulu olarak değişti ve bu okula ortaokul mezunu öğrenciler alınmaya başlandı. Bu öğrenciler üç yıllık eğitimden sonra mezun oluyor ve bando astsubayı olarak görevlendiriliyorlardı.³⁵³ Bu okulun mezunlarından bir kısmı, 1966-1974 yılları arasında Ankara Devlet Konservatuvarı Bando Şefliği Anasanat Dalı'nda öğrenci oldular.³⁵⁴

1974 yılında Astsubay Okulları, Astsubay Hazırlama ve Astsubay Sınıf Okulu olarak ikiye ayrıldı ve okulun adı Askeri Mızıka Astsubay Hazırlama ve Sınıf Okulu adını aldı. Böylelikle üç yıllık Hazırlama eğitimine bir yıllık Sınıf eğitimi eklendi ve eğitimin süresi dört yıla çıkarıldı. Ayrıca bu okullar Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre meslek lisesi dengi olarak kabul edildi.³⁵⁵

1985 yılında Askeri Mızıka Astsubay Hazırlama ve Sınıf Okulu'nun adı Silahlı Kuvvetler Mızıka Astsubay Hazırlama ve Sınıf Okulu olarak değişti. 2003 yılında, üç yılı lise dengi Hazırlama Okulu ve iki yılı Müzik Meslek Yüksek Okulu olarak, Silahlı Kuvvetler Bando Okulları Komutanlığı adı altında yeniden yapılandırılan okul, Kara Kuvvetleri Eğitim ve Doktrin Komutanlığı'na bağlandı.³⁵⁶

³⁵² Ercan YENAL, **Türk Silahlı Kuvvetlerinde Bandoculuk Hareketleri ve Eğitimi**, 54-57

³⁵³ A.g.t., 33

³⁵⁴ Ersin ANTEP, "Silahlı Kuvvetler Bando Okulları Komutanlığı Tarihçesi"

³⁵⁵ Ercan YENAL, **Türk Silahlı Kuvvetlerinde Bandoculuk Hareketleri ve Eğitimi**, 35

³⁵⁶ Ersin ANTEP, "Silahlı Kuvvetler Bando Okulları Komutanlığı Tarihçesi"

Liselerin dört yıla çıkarılması ile okulda, dört yılı lise dengi Hazırlama Okulu ve iki yılı Meslek Yüksek Okulu olmak üzere 6 yıllık bir eğitim sürecine geçildi. 2008-2009 eğitim yılında, askeri liselerde, lise eğitiminin hazırlık sınıfı dahil olmak üzere beş yıla yükseltilmesi planlanmaktadır. Böylelikle, askeri müzik eğitimi Meslek Yüksek Okulu eğitimi ile birlikte toplam yedi yıla çıkacaktır.³⁵⁷ Bando Astsubay Hazırlama Okulu'nu bitirip, sınavlarda başarılı olan öğrenciler eğitimlerine, yüksek öğretim sistemi içinde yer alan üniversitelerde devam edebilmektedir.³⁵⁸

Askeri Liseler ile Bando Astsubay Hazırlama Okulu'nun sınavları (ALS) Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından yapılmaktadır. Bando Astsubay Hazırlama Okulu'na, Türkiye Cumhuriyet'i vatandaşı olan erkek öğrenciler alınmaktadır. Bu okullara başvurabilmek için medeni durum, sağlık durumu, fiziksel özellikler, yaş sınırlaması ve not ortalaması gibi gerekli önkoşullar ÖSYM'nin hazırladığı ALS sınav kılavuzlarında belirtilmektedir. Bando Astsubay Hazırlama Okulu'na girebilmek için iki aşamalı bir sınav yapılmaktadır. Sınavın birinci aşamasında Türkçe, sosyal bilimler, milli tarih, milli coğrafya, matematik, fen bilimleri içeren konulardan çoktan seçmeli sorular sorularak adayların sayısal, sözel ve mantıksal akıl yürütme becerileri sınanmaktadır. Bu elemenden yeterli puanı alan adaylar ikinci aşama sınava devam etme hakkı kazanmaktadırlar. İkinci aşama sınavında sağlık kontrolü, beden yetenek sınavı, Hava Kuvvetlerine başvuran adaylar için el-ayak-göz koordinasyonunu ölçmek üzere psikoteknik testi, Bando Astsubay Hazırlama Okulu için müzik yetenek testi ve mülakat yer almaktadır. Müzik yetenek testinde adaylar gruplar halinde salona alınarak sınanmaktadır. Test üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama olan melodi tekrarı, adaylardan, basit bir okul şarkısını, sınavı yapan öğretmen tarafından çalınan piyano eşliğinde, farklı tonlardan söylemesi istenmektedir. Müzik sınavının ikinci aşamasında adaylardan kendisine gösterilen ritmik kalıbı masaya vurarak tekrarlaması istenmektedir. Müzik sınavının üçüncü aşamasında da bu test için görevlendirilmiş kişiler tarafından adayın enstrüman için gerekli fiziksel yapıya sahip olup olmadığı incelenmektedir. Testleri

³⁵⁷ ÖSYM Askeri Liseler ile Bando Astsubay Hazırlama Okulunda Öğrenim Görececek Öğrencileri Seçme Sınavı (ALS) Başvuru Formu, 2008

³⁵⁸ Türk Silahlı Kuvvetleri Genel Kurmay Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi

başarı ile geçip yeterli puanı alabilen öğrenciler Bando Astsubay Hazırlama Okulu'nda eğitim hakkını elde ederek Ankara'da eğitimlerine başlarlar. Bu okuldan mezun olanlar Bando Astsubay Meslek Yüksekokulu'na devam edebilmektedirler.³⁵⁹

3.1.7. Büyükşehir Belediye Konservatuvarları ve Belediye Konservatuvarları

Türkiye'de günümüzde müzik eğitimi veren kurumlardan bir bölümü büyükşehir belediye ve belediye konservatuvarlarıdır. Bu konservatuvarlar belediyelerin kültür ve sosyal işler müdürlüklerine bağlı olup sundukları programlara göre sadece sertifika verebilmektedirler. Türkiye'de bulunan otuza yakın belediye konservatuvarı ağırlıklı olarak Türk sanat müziği, Türk halk müziği, halk oyunları ve tiyatro dallarında eğitim sunmaktadırlar.³⁶⁰ Bu konservatuvarlara yetenek sınavı ile öğrenci alınmakta olup, sınava kabul edilen öğrencilerin yaş ve eğitim durumları farklılık göstermektedir. Genel olarak ilköğrenim mezuniyeti şart koşulmaktadır. Örneğin, Gölcük Belediye Konservatuvarı sadece otuz yaşına kadar öğrenci kabul etmekte, bunun yanı sıra Balıkesir Belediye Konservatuvarı elli bir yaşına kadar öğrenci kabul etmektedir. Eğitim programına kabul edilen öğrenci her hafta belli bir sayıda derse katılmak ve bir sonraki yıla devam edebilmek için sınavlarda başarılı olmak zorundadır. Bu şartları sağlayıp dört yılı tamamlayan öğrencilere belediye tarafından bir sertifika verilmektedir. Dört yıllık programlara girmeden müzik eğitimi almak isteyen kişiler için enstrüman kursları açılmaktadır. Konservatuvarların öğrenci sayıları belediyenin olanaklarına göre değişmektedir. Örneğin, Yalova Belediye Konservatuvarı'nda 480, Samsun Belediye Konservatuvarında 700 ve Aliğa Belediye Konservatuvarı'nda 344 kursiyer eğitim görmektedir. Öğrenci sayısı yüksek olan konservatuvarların bünyesinde Türk sanat müziği, Türk halk müziği ve çocuk koroları da yer almaktadır. Belediye konservatuvarları müzik eğitimi almak isteyen kişiler için seçenekler sunmanın yanı

³⁵⁹ ÖSYM Askeri Liseler ile Bando Astsubay Hazırlama Okulunda Öğrenim Görecek Öğrencileri Seçme Sınavı (ALS) Başvuru Formu

³⁶⁰ Bkz. Ek-9

sıra, istekli ve kabiliyetli öğrencileri diploma veren müzik eğitim kurumlarının sınavlarına hazırlamaktadırlar. Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürü Ahmet Ayan'ın belirttiği gibi, konservatuvarlarında eğitim görmüş çok sayıda öğrenci üniversitelerin güzel sanatlar bölümlerinin ve devlet konservatuvarlarının sınavlarında başarılı olmuşlardır.³⁶¹

Daha önce de belirtildiği gibi, belediye konservatuvarları arasında batı müziğine yer verenler sayıca çok azdır. 1989 yılında kurulmuş olan, Kocaeli Büyükşehir Belediye Konservatuvarı bünyesinde, İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı yarı zamanlı eğitimi esas alınarak 2000 yılında Batı Müziği Bölümü açılmıştır. Eğitim süresi altı yıl olan bu bölümünde piyano, gitar, flüt, bateri, bas ve çello dallarında eğitim verilmektedir. Konservatuvarın, yaşları sekiz ile on dört yaş arasında dağılan 167 öğrencisi vardır. Kocaeli Büyükşehir Belediye Konservatuvarı'nın bünyesinde Ses Eğitimi Bölümü de yer almaktadır. Bu bölümde eğitim dört yıl olup, bölüme kayıtlı öğrenci sayısı on dördür. Öğrenciler on yedi ile yirmi dokuz yaş arasındadır. 2003 yılında açılmış olan Nefesli Sazlar Bölümü'nde saksafon, trompet, trombon, klarnet ve bariton dallarında dört yıllık bir eğitim verilmektedir. Bu bölümün öğrencileri on dört ile yirmi dokuz yaş arasında olup, kayıtlı öğrenci sayısı on dördür.³⁶²

1981 yılında eğitim vermeye başlayan Samsun Büyükşehir Belediye Konservatuvarı'nda batı müziği bölümünde nota, solfej, sahne kültürü, müzik, armoni bilgisi ve repertuar dersleri verilmektedir.³⁶³ 2005 yılında öğrenci almaya başlamış olan Yalova Belediye Konservatuvarı'nda Müzik Bölümü'nde dört yıllık eğitim verilmektedir. Müzik Bölümü'nün içinde yer alan Batı Müziği Bölümü'nde kültür derslerinin yanı sıra, müziksel işitme, solfej, koro, piyano, orkestra, müzik tarihi ve enstrüman dersleri vardır. Ses Eğitimi Bölümü'nde şan, koro ve konuşma eğitimi gibi çalışmalar yer almaktadır. Konservatuvarın bünyesinde 2007 yılında, ağırlıklı olarak batı müziği eserlerini seslendiren otuz beş kişilik çoksesli gençlik

³⁶¹ “Yüksekokul Gibi Konservatuvar”, **Bafra Haber**

³⁶² Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi

³⁶³ Samsun Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi

korosu kurulmuştur. Kurumun eğitimcilerinin yer aldığı bir öğretmenler orkestrası da vardır. Dört yıllık müzik eğitime katılmayan kişiler için piyano, keman, flüt, gitar ve nota eğitimi kursları da verilmektedir.³⁶⁴ Nispeten kapsamlı bir batı müziği eğitimi veren bu konservatuvarların dışında, diğer konservatuvarlarda batı müziği eğitimi, az sayıda olan piyano ve gitar kursları ile sınırlı kalmaktadır.

3.2. Orkestralar

3.2.1. Devlet Senfoni Orkestraları

3.2.1.1. Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası

Muzıka-yı Hümayun'un bünyesinde yer alan orkestra, saltanatın kaldırılmasından sonra Makam-ı Hilafet Orkestrası adı altında etkinliklerini İstanbul'da sürdürmeye devam etmiştir. Bu sırada Ankara'da resmi törenlerde Atatürk'ün isteği ile Ankara'ya getirilmiş olan Ertuğrul Mızıkası görev alıyordu. Ancak Ertuğrul Mızıkası'nın elemanlarının İstanbul'a geri dönmek istemesi³⁶⁵ ve 1924 yılında Muzıka-yı Hümayun'un Ankara'ya taşınması ile Makam-ı Hilafet Orkestrası da Ankara'ya geldi ve Riyaseticumhur Filarmoni Orkestrası adını aldı. Orkestra, İstanbul'da olduğu gibi Ankara'da halk konserleri vermeye devam etti. Orkestra üyelerinin bir kısmı Musiki Muallim Mektebi'nde eğitimlik yapmaya başladı. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra, orkestra, 7 Haziran-5 Eylül 1926 tarihleri arasında Zeki Üngör'ün şefliğinde ilk yurtdışı turnesine gitti.³⁶⁶ Bu turne V. Mehmed Reşat döneminde düzenlenmiş olan turneden çok daha başarılı oldu.³⁶⁷

Osmanlı döneminde Muzıka-yı Hümayun askeri bir kurum olarak düzenlendiği ve Muzıka-yı Hümayun üyeleri askeri rütbelere sahip olduğu için, Muzıka-yı Hümayun, Ankara'ya taşındığı zaman Milli Savunma Bakanlığı'na

³⁶⁴ Yalova Belediyesi Resmi İnternet Sitesi

³⁶⁵ Ersin ANTEP, "Tarihte Unutulan İlk Riyaseticumhur Musiki Heyeti"

³⁶⁶ **Muzıka-i Humayun'dan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasına**, 28

³⁶⁷ Mahmut Ragıp GAZİMİHAL, **Türk Askeri Muzıkları Tarihi**, 139

bağlandı, ancak daha sonra Zeki Üngör'ün çabaları sayesinde 25 Haziran 1932 tarihinde kabul edilen Riyaseticumhur Orkestrasının Maarif Vekaletine Raptı Hakkında Kanun ile Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlandı.³⁶⁸ Böylelikle bando ve orkestra birbirinden ayrıldı. 1934 yılında, Zeki Üngör şeflikten ayrıldı ve Riyaseticumhur Filarmoni Orkestrası şefliğine, Atatürk'ün isteği ile Ahmet Adnan Saygun, atandı.³⁶⁹ Orkestra, yeni şefi yönetiminde ilk konserini 23 Kasım 1934 tarihinde verdi. Programda, C. W. Gluck'un *Alceste* uvertürü, F. J Haydn'ın *Asker Senfonisi*, E. Grieg'in *Peer Gynt* suiti ve F. Liszt'in *Prelüdlar* adlı senfonik şiiri yer aldı. Bu program ve orkestranın performansı müzik kritikleri tarafından beğenildi ancak Ahmet Adnan Saygun sağlık problemleri yüzünden bu görevde uzun süre kalamadı. Ağır bir orta ve iç kulak iltihabı geçiren besteci İstanbul'da iki defa ameliyat edildi. Beş aylık bu süre içinde Atatürk ve İsmet İnönü, Ahmet Adnan Saygun'un hastalığı ile kendi doktorları vasıtası ile yakından ilgilendiler.³⁷⁰

Ahmet Adnan Saygun'un İstanbul'da bulunduğu dönemde P. Hindemith Ankara'ya gelerek incelemelerine başlamıştı. P. Hindemith yazdığı raporda orkestra hakkındaki ilk izlenimlerini şöyle anlatmaktadır:

“Yetişmeleri yetersiz olduğundan tam olarak gelişemeyen pek anık (hazır) sanatçılardan oluşma bir küme. Bireyler gibi tüm orkestranın da yetersiz eğitimine karşın genel izlenim gene de şaşılacak kerte (derecede) iyi... Seçkin bir yönetkenin (şefin) yokluğu kendini yazıktır sürekli belli ediyor. Çalış disiplini yeterli değil; üyeler tınlama aralığından (entonasyon) yoksun ve kabasaba sesler çıkararak, gürlükçe koyultusuz ve birlikte çalma duygusu olmadan çalışıyorlar.”³⁷¹

P. Hindemith orkestranın Avrupa seviyesine gelebilmesi için orkestraya yeni üyeler almak yerine orkestranın her bölümüne Avrupa'dan yetkin bir müzisyenin getirilmesini önermişti. Bunun yanı sıra, orkestra için Avrupa'dan bir şef getirilmesi ve getirilecek olan şefin kendisini orkestranın gelişmesine adayabilecek bir sanatçı

³⁶⁸ 2021 Sayılı Kanun, 2 Temmuz 1932 Tarihli ve 2139 Numaralı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

³⁶⁹ Gülper REFİĞ, *Ahmet Adnan Saygun ve Geçmişten Geleceğe Türk Musikisi*, 7

³⁷⁰ Emre ARACI, *Ahmed Adnan Saygun: Doğu-Batı Arası Müzik Köprüsü*, 74, 77

³⁷¹ Paul HINDEMITH, *Türk Küğ Yaşamının Kalkınması İçin Öneriler*, Çev. Gültekin Oransay, 9

olması gerektiğini yazmıştı.³⁷² P. Hindemith'in raporlarında orkestradaki enstrümanların sorunlarına da değinilmiştir:

“Yüksek yaz sıcakları dolayısıyla yaylı çalgıların tropik iklimlerde kullanılmaya elverişli işlem görmüş olması gerekirdi. Bu yapılmadığından içlerinden birkaçı içler acısı durumdadır. Hepsinde göğüs, sırt ve kasnaklar çatlamıştır. Ayrıca yıllardır birikmiş reçine tozu ve pislik silinmemiş olup bakım genellikle son kerte (derece) yetersizdir. Fagotlar pek acınacak durumdadır. Kapakları sarkıyor, vidaların yerine kibrit çöpleri sokulmuş, küçük çaplı sorunları gidermek için mühürmumu kullanılmış.”³⁷³

Raporda, enstrümanların onarılması ve müzisyenlere çalgı bakımı hakkında bilgi verilmesi, bakım ve onarım için uzman kişilerin aylık maaşlı olarak görevlendirilmesi gerektiği belirtilmişti.³⁷⁴

Ahmet Adnan Saygun İstanbul'da tedavi görürken, Ankara'da onu çekemeyenler aleyhinde girişimlerde bulunuyordu. Besteci 1936 yılında İstanbul'a gitmek zorunda bırakıldı.³⁷⁵ P. Hindemith'in raporu doğrultusunda orkestranın şefi olarak atanan Dr. Ernst Praetorius 1936 yılından 1946 yılına kadar bu görevde kaldı.³⁷⁶ E. Praetorius'un vefatından sonra orkestrayı uzun bir dönem Hasan Ferit Alnar yönetti. 1957 yılında Amerikalı şef Robert Lawrence daimi şef olarak atandı ve iki yıl orkestrayı yönetti. 1959 yılında Hikmet Şimşek şef yardımcısı olarak atandı ve 1986 yılına kadar orkestrada görev aldı. 1960 yılında gelen İtalyan Bruno Bogo, orkestrada iki yıl şeflik görevi yaptı ve 1962'de şefliğe Alman Otto Matzerath geldi. 1963-1971 yılları arasında orkestranın daimi şefliğini Gotthold Ephraim Lessing yaptı.³⁷⁷ OPUS Aylık Müzik Dergisi'nde yayınlanan yazıda E. Lessing zamanında olan gelişmeler şu şekilde yer anlatılmıştır:

“O (E. Lessing) orkestramızı bir buçuk yıldır çalıştırmaktadır. Bu kısa süre içinde orkestra tanınamayacak, hatta bazen inanılamayacak kadar değişmiş,

³⁷² Paul HINDEMITH, *Türk Küğ Yaşamının Kalkınması İçin Öneriler*, Çev. Gültekin Oransay, 13, 19

³⁷³ A.g.k., 21

³⁷⁴ A.g.k., 23

³⁷⁵ Emre ARACI, *Ahmed Adnan Saygun: Doğu-Batı Arası Müzik Köprüsü*, 78, 84

³⁷⁶ *Müzik Ansiklopedisi* c. 1, 303

³⁷⁷ *Muzika-i Humayun'dan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasına*, 31-34

ilerlemiştir. Merhum Praetorius'tan beri yapılmadık şekilde düzenli ve disiplinli çalışmalar sayesinde, genel tınlama iyi bir düzeye erişmiş, entonasyon çok düzelmiş, yaylı çalgılarda renk bütünlüğü sağlanmış, orkestra hem teknik hem de müzikal bakımdan dev adımlarla ilerlemiştir. Bu ilerlemede orkestraya giren yeni eleman ve zihniyetin de etkisi olmakla birlikte, en büyük payın, bunları yorulmak bilmez bir çalışkanlık ve büyük bir sabırla değerlendirip hedefe eriştiren Prof. Lessing'in olduğunu söylemek bir hakşinaslık ve sanat namusu borcudur.”³⁷⁸

Bu dönemde orkestranın repertuvarında önemli bir genişleme oldu ve Türk bestecilerinin eserleri daha fazla seslendirilmeye başlandı. Ayrıca Türk bestecilerinin eserlerinin ses kayıtları yapıldı.³⁷⁹ 1971 yılında Fransız Jean Perisson orkestranın daimi şeflik görevine geldi ve 1975 yılında da Gürer Aykal şef yardımcısı olarak atandı. 1977'de Polonyalı Tadeusz Strugala daimi şef olarak görev yaptı ve 1988 yılında Gürer Aykal daimi şef olarak atandı.³⁸⁰ Günümüzde Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nı Rengim Gökmen yönetmektedir.

Riyaseticumhur Filarmoni Orkestrası 25 Mart 1957 tarihinde kabul edilen 6940 sayılı Riyaseticumhur Senfoni Orkestrası Kuruluşu Hakkında Kanun³⁸¹ ile tekrar yapılandı ve orkestranın adı Riyaseticumhur Senfoni Orkestrası olarak değiştirildi.³⁸² Bu kanunda orkestranın misyonu ülkede sanat kültürünün ilerlemesi için gerekli etkinlikleri yapmak, uluslararası değerdeki milli sanat çalışmalarında ülkede bulunan diğer kurumlar ile işbirliği yapmak ve ücretsiz halk konserleri vermek olarak belirtilmiştir. Kanun orkestranın sanat işlerini orkestra şefinin idaresi ve sorumluluğu altına almıştır. Orkestranın idari işleri de orkestra şefinin başkanlığında orkestra üyelerinin kendi aralarından bir yıl süre ile seçecekleri beş üyeden oluşan bir yönetim kuruluna verilmiştir. Ayrıca, yönetim kuruluna seçilen üyeler arasından Milli Eğitim Bakanlığı'nın bir orkestra müdürü ve müdür

³⁷⁸ “Prof. Lessing ve C. Senfoni Orkestrası”, 3

³⁷⁹ **Müzik Ansiklopedisi c. 1**, 303

³⁸⁰ **Muzika-i Humayun'dan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasına**, 34-36

³⁸¹ 6940 Sayılı Kanun 25.3.1957 tarihinde kabul edilmiş, 29.3.1957 tarihli 9572 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

³⁸² Orkestra 1961'de Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası olarak adlandırılmaktadır.

yardımcısı atayacağı ve orkestranın idari işlerinin orkestra müdürünün sorumluluğu altında yürütüleceği belirtilmiştir.

Riyaseticumhur Senfoni Orkestrası Kuruluşu Hakkında Kanun'un hazırlanmasında ve orkestranın kurumsal bir yapı kazanmasında emeği geçmiş sanatçılardan bir tanesi, orkestranın ilk müdürü olan flüt sanatçısı Mükerrer Berk'dir. Mükerrer Berk'in müdürlüğü sırasında, 1962 yılında B. Bogó'nun şefliğinde Tahran, Bağdat ve Beyrut şehirlerine turne düzenlenmiş, 1963 yılında da O. Matzerath'ın şefliğinde Almanya'da Tübingen, Stutgard, Bonn, Düsseldorf, İsveç'te Stokholm, Finlandiya'da Helsinki, Norveç'te Oslo, İtalya'da Milano şehirlerine konserler verilmişti. Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası daha önce Türk Ocağı'nda sonra Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde, Musiki Muallim Mektebi'nde, Ankara Devlet Konservatuarı'nda ve Opera Binası'nda konserler vermiştir.³⁸³ Opera sahnesi opera, konservatuvar ve senfoni arasında paylaşıldığı için senfoni konserleri için haftada sadece bir gün ayrılmıştı. Ankara'ya konserler vermek için pek çok yabancı grup ve solistin gelmeye başladığı bu dönemde, salonun paylaşıyor olması zorluk çıkartıyordu. Ankara'nın yeni bir konser salonuna ihtiyacı vardı.³⁸⁴ P. Hindemith, 1935 yılında, "Bir orkestranın etkileme gücü, içinde dinleti sunduğu mekânla sıkı sıkıya ilişkilidir" diyerek büyük bir salon yapılması gerekliliğini raporlarında belirtmişti.³⁸⁵ Sonunda, Mükerrer Berk'in girişimleri, General Gürsel'in, o dönemin Milli Eğitim Bakanı Tahtakılıç'ın ve Güzel Sanatlar Genel Müdürü Halil Dikmen'in desteği ile Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası için bir konser salonu 29 Ekim 1961 tarihinde açıldı.³⁸⁶ İzmir'de yaşayan zengin işadamı Edmond Giraud'un evinde bulunan org, vasiyeti üzerine Ankara'ya nakledildi ve 5000 borudan oluşan bu org Alman uzmanlar yardımıyla iki ay gibi bir sürede yeni konser salonuna kuruldu.³⁸⁷

³⁸³ **Muzika-i Humayun'dan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasına**, 39, 62

³⁸⁴ Faruk GÜVENÇ, "Bir Yılın Getirdikleri", 10

³⁸⁵ Paul HINDEMITH, **Türk Küğ Yaşamının Kalkınması İçin Öneriler**, Çev. Gültekin Oransay, 11

³⁸⁶ Faruk GÜVENÇ, "Bir Yılın Getirdikleri", 10

³⁸⁷ "Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Konser Salonu", **Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi**, 88-89

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Ankara’da verdiği düzenli konserlerin yanı sıra ülkedeki müzik eğitimine yardımcı olmak için eğitici konserler vermiştir. 1964 yılında Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası yönetim kurulu tarafından çocuk konserleri, okul konserleri, üniversite konserleri, pilot bölge konserleri ve ordu ve bölge konserleri yapılması planlanmıştır. Çocuk konserleri ayda bir defa öğleden sonraları birkaç seans olarak ilkokul seviyesindeki çocuklara yapılacak ve programda müzikli bir masal bulunacaktı. Okul konserleri ortaokul ve lise öğrencilerine enstrümanları ve senfoni orkestrasını tanıtmak ve müzik zevkinin gelişmesini sağlamak üzere ayda bir defa yapılacaktı. Konserlerde enstrümanları tanıttıktan sonra ilgi çekici bir orkestra eseri çalınacaktı. Üniversite konserlerinde yüksek okul seviyesindeki gençlere müzik tarihi örnekleri ile anlatılacak ve Barok dönemden yirmici yüzyıla kadar müzik eserleri tanıtılacaktı. Bu konserler eğitim yılı boyunca düzenli olarak tekrarlanacaktı. Pilot Bölge Konserleri, Eskişehir ve Bursa illerinde batı müziğini tanıtmak ve sevdirmek amacı ile düzenlenecekti. Her ilde yedi adet konser verilmesi planlanmıştır. Ayrıca, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, Ordu ve Bölge Konserleri kapsamında, her yıl Mayıs ayında, geniş bir yurt gezisi yaparak konserler verecekti. Bu konserlerde Türk Bestecilerinin halk müziklerinden esinlenen eserlerine geniş yer verilmesi ve bu amaç için ayrıca besteler ısmarlanması öngörülmüştü.³⁸⁸

Ordu ve Bölge Konserleri ilk olarak 1958 yılında Hikmet Şimşek ve kemancı Şükrü Arsev’in girişimleri ile yapılmaya başlanmıştır ve 1964 yılında Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası yönetim kurulu tarafından sürdürülmesine karar verildi. Bu konserlerin ulaşım, taşıma ve konaklama gibi masraflarının tümü ordu tarafından karşılanıyordu. Ziyaret edilen şehirlerde ordu mensupları ve halk için ortak konserler veriliyordu.³⁸⁹ Suna Kan, 1961 yılında Hakkari, Bitlis, Sivas, Erzincan, Tatvan’ı kapsayan doğu turnesi hakkındaki izlenimlerini anlatırken, Hakkari’de sinema salonu olmadığı için orduevinin çok geniş olmayan salonunda

³⁸⁸ “C. S. Orkestrasından Haberler”, 6

³⁸⁹ Bu bilgi CSO’da uzun yıllar idari görev yapmış olan Ayhan Çermen’den alınmıştır.

konser verildiğinden, özellikle çocuklar için bir konser düzenlendiğinden ve bu konserin çok ilgi gördüğünden bahsetmiştir.³⁹⁰

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın, Eskişehir ve Bursa'da gerçekleştirdiği bölge konserleri de fiziksel zorluklar içinde yapıyordu. Faruk Güvenç konser verdikleri yerlerdeki olanakları şöyle betimlemiştir:

“Küçük sahneler koca bir senfoni orkestrasını sığdırmak kolay değil. Hani neredeyse kucak kucağa oturacağız. Eskişehir'de soluma döndüm, viyolalara baktım, iyice sokulmuşlar birbirlerine, otobüste gibi oturuyorlar. Ben de rahle arkadaşım ile beraber- viyola çaldığım halde ikinci kemanların arasına düşmüşüm... Hele zavallı İdil (Biret) yarım kuyruklu bir piyano ile Çaykovski çalınır mı? Kusur sadece kuyruğunda olsa piyanonun; donuk bir ses, bozuk bir akord.”³⁹¹

Ancak bu güçlükler rağmen konserler halk arasında çok beğenilmiş ve bölgelerde yapılan ikinci konserlerin biletleri satışa çıktıktan hemen sonra tükenmişti. Faruk Güvenç verilen ikinci konser sırasında halkın tepkisini şöyle anlatıyor:

“Eskişehir ve Bursa'daki ikinci konserimizde ilk konserle mukayese edilmeyecek kadar büyük bir ilgi gördük. Hatta Eskişehir'de senfoni'nin (Beethoven) son bölümünü tekrarlamak bile gerekti. Dinleyiciler Bursa'da da alkışa tempo tuttu, “bis” diye haykırdı. Konserlerden sonra Prof. Lessing çok mutluydu, havalarda uçuyordu. İnsan bir şeyler ekip de meyvalarını toplamaya başladığı vakit gerçekten seviniyor.”³⁹²

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası yurtiçinde verdiği konserler ile klasik batı müziğinin ülkede tanınmasına yardımcı olmuş, yurtdışı turnelerinde de Türkiye Cumhuriyeti'ni başarı ile temsil etmiş ve birçok ünlü müzisyenin Türkiye'de konser seyircisi ile tanışmasına fırsat vermiştir. P. Tortellier, P. Fournier, P. Katin,

³⁹⁰ Müşefffer HEKİMOĞLU, **Suna Kan: Öz Şarkısını Duyuran Keman**, 90-91

³⁹¹ Faruk GÜVENÇ, “Haberler ve Yorumlar: Pilot Bölge Konserleri”, 16

³⁹² A.g.m., 16

W. Kempff, L. Kogan, I. Bezrodny, J. Starker, T. Pikayzen, A. Rudin, I. Oistrakh, D. Shafran, J. P. Rampal, P. Badura-Scoda Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası ile konser vermiş solistlerin arasında sayılabilir.³⁹³ Ayrıca orkestra dünya çapında şefler ile çalışma olanağı bulmuş ve önde gelen Türk besteci ve müzisyenlerimizi hem Türkiye’de hem de dünyada tanıtmıştır.

3.2.1.2. İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası

1934 yılında Cemal Reşit Rey İstanbul Belediye Konservatuvarı öğrencilerinden oluşan yaylı sazlar orkestrasını kurmuştu.³⁹⁴ İstanbul Belediye Konservatuvarı orkestrasının ana kadrosuna üflemeli çalgıların eklenmesi ile İstanbul Şehir Orkestrası kurulmuştu. Orkestra ilk konserini 13 Aralık 1945 tarihinde Cemal Reşit Rey’in şefliğinde Beyoğlu’nda bulunan Saray Sineması’nda verdi. Programda L. van Beethoven’ın *Egmont Uvertürü*, G. Bizet’in No.1 *Arlezyen Suiti No.1* ve C. Frank’ın *Re Minör Senfonisi* yer aldı. Mali sıkıntı ve yer darlığından ötürü, İstanbul Şehir Orkestrası konserlerini sinema salonlarında, provalarını da konservatuvarın çatı katında ya da kömürlüğünde yapıyordu. A. Cortot, J. Thibaut, G. Cassado, J. Iturbi, W. Kempff gibi sanatçılar konser vermek üzere İstanbul’a geldiğinde, provalar Alman Lisesi’nin salonunda yapılıyordu. 19 Kasım 1949 tarihinde, İstanbul Radyosu açıldıktan sonra, İstanbul Şehir Orkestrası çalışmalarını İstanbul Radyosu’nun büyük salonunda yapmaya başladı. Aynı kadro İstanbul Radyosu Senfoni Orkestrası adıyla yayınlara da katılıyordu.³⁹⁵

1960’da İstanbul Şehir Operası’nın açılması İstanbul Şehir Orkestrası üyelerinin çalışma temposunu yoğunlaştırdı ve o yıllarda orkestrada kadro sorunu baş gösterdi. İstanbul Belediye Konservatuvarı’nın keman ve piyano dalları yoğun ilgi gördüğü, hafif müzik orkestralarının cazip ücretleri genç müzisyenleri çektiği için yaşanan orkestra üyelerinin yerine yeterli sayıda müzisyen yetişememişti.³⁹⁶ İstanbul

³⁹³ **Muzika-i Humayun’dan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasına**, 53

³⁹⁴ Yılmaz AYDIN, **Türk Beşleri**, 27

³⁹⁵ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi

³⁹⁶ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi

Şehir Orkestrası'nın bütçesi, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'na göre çok daha düşüktü ve zaten mali sıkıntı içinde olan İstanbul Belediyesi çoğu masrafı karşılayamıyordu.

Bu sırada orkestranın devlete bağlanması için girişimler yapıldı ve Muzik ve Sahne Sanatları Danışma Kurulu'nda bu orkestranın Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanması kararlaştırıldı. Ancak Milli Eğitim Bakanlığı'nın mali sıkıntıyı öne sürmesi ile orkestra devlete bağlanamadı.³⁹⁷ Bu sırada 1968 yılında Cemal Reşit Rey emekli oldu. 1969'da İstanbul Devlet Opera ve Balesi'nin kuruluşu ve orkestra üyelerinden bir kısmının bu kuruma geçmesi ile orkestra iyice zayıfladı. Yine de İstanbul Şehir Orkestrası 1969-1970 mevsiminin ilk konserini 13 Ekim 1969'da Şan Sineması'nda Demirhan Altuğ yönetiminde verdi. Şehir Operası'nda müdür yardımcılığı yapmış olan Turgut Boztepe, Sakarya Milletvekili olduktan sonra 1969 yılında, İstanbul Şehir Orkestrası'nın dağılmasını önlemek ve müzisyenlere Devlet Opera ve Tiyatrosu sanatçılarına verilen ücretin ödenmesini sağlayabilmek için bir kanun teklifinde bulundu. Ancak bu çalışmalar da sonuçsuz kaldı. 1971 yılında İstanbul Şehir Orkestrası'na bir şef atanmamış, boş kadrolar mali zorluklar yüzünden doldurulamamış ve bunların yanı sıra Radyoevi'nde prova yapmak da güçleşmişti. 1972 yılının Mayıs ayında, İstanbul Şehir Orkestrası'nın kadrosu, yaşlanan on beş üyesinin ayrılması sonucunda otuz beş kişiye düştü. Orkestra dağılmak üzereydi. Aynı yıl, orkestra devlet bünyesine alınarak İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası adını aldı ve yönetimi Ankara'dan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın eski müdürü Mükerrerem Berk verildi. Elli iki kişilik bir kadro oluşturuldu ve İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası ilk konserini 18 Kasım 1972 günü G. E. Lessing yönetiminde ve çellist Reşit Erzin'in solistliğiyle İstanbul Teknik Üniversitesi, Maçka Maden Fakültesi salonunda verdi. Günümüzde İstanbul Devlet Senfoni Orkestrasının şefliğini Erol Erdinç yapmaktadır.³⁹⁸ Orkestra yurtiçinde verdiği düzenli konserler ile İstanbul'un ve Türkiye'nin kültürel yaşantısını zenginleştirmeye ve Türkiye Cumhuriyeti'ni yurtdışında başarı ile temsil etmeyi sürdürmektedir.

³⁹⁷ Faruk GÜVENÇ, "Batan Orkestralar", 4

³⁹⁸ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi

3.2.1.3. İzmir Devlet Senfoni Orkestrası

Orhan Barlas'ın İzmir Devlet Konservatuvarı müdürlüğü sırasında öğretmenlerden, amatörlerden ve bando üyelerinden oluşan bir orkestra kuruldu. Orkestranın üyeleri maddi bir tatmin beklemeden zor koşullarda özveri ile çalışmakta idiler. Hikmet Şimşek iki defa yönettiği bu orkestra hakkındaki izlenimlerini şöyle yazmaktadır:

“Çalgıların çoğu kullanılmaz haldeydi. Aldıkları para gülünçtü, yol parasını bile karşılayamazdı. Bütün bu kötü şartlara rağmen, çalışmalarındaki iyi niyet, azim ve gayret pek az profesyonel orkestrada görülebilirdi. Provaya zamanında yetişebilmek için çoğu, işini gücünü bırakıp geliyordu. 1959'da tekrar gittiğimde, orkestra daha da iyileşmiş, oturmuştu.”³⁹⁹

Gelişen ve üye sayısı otuz beşe çıkmış olan orkestra, ayda bir defa düzenli konser veriyor ve İzmir'e gelen solistlere de eşlik ediyordu. Orkestranın sanatçı, solist, nota, afiş ve reklam harcamaları İzmir Belediyesi tarafından karşılanıyordu. Ancak, İzmir Belediyesi'nin ödenekleri kısıması ve sonunda tamamen kesmesi ile İzmir Orkestrası dağıldı ve 1964 yılında konser sezonunu açamadı.⁴⁰⁰

İzmir'de yeniden bir orkestra kurulabilmesi için Hikmet Şimşek girişimlere başladı. Şeref Çayiroğlu Milli Eğitim Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürü iken, İzmir'de bir devlet senfoni orkestrasının kurulması kararlaştırılmıştı ancak Şefer Çayiroğlu görevinden ayrılınca orkestranın kurulma çalışmaları da ertelendi. 1973 yılında Mehmet Özel aynı göreve gelince Hikmet Şimşek orkestranın kurulması için yeniden yazışmalara başladı. Hikmet Şimşek bu yazışmalarında ticari ve turistik açıdan dünyanın sayılı merkezlerinden biri olan İzmir'de bir devlet orkestrası kurulması ile şehrin müzik hayatının canlanacağını, halk ve gençliğin müzik eğitiminin gelişeceğini, Türk ve yabancı sanatçıların gelmesi ile İzmir'in dünyanın önemli müzik şehirlerinden biri haline geleceğini, orkestranın içinden çıkacak düo, trio ve kvartet gibi gruplar ile şehrin oda müziği ihtiyacının karşılanacağını, İzmir Operası'nın açılmasının kolaylaşacağını, düzenlenecek yaz festivalleri ile zaten

³⁹⁹ Hikmet ŞİMŞEK, “İzmir Orkestrasına Ağıt-İlkel Zihniyete Yergi”, 4-5

⁴⁰⁰ Faruk GÜVENÇ, “Batan Orkestralar”, 4

turistik bir şehir olan İzmir'in turistik cazibesinin artacağını, İstanbul ve Ankara ile kısıtlı müzik etkinliklerinin başka bir bölgeye daha kaydırılarak ilerde Anadolu'da kurulacak merkezlere örnek oluşturacağını belirtmiştir. Tüm bu çabalar sonunda İzmir Devlet Senfoni Orkestrası 15 Eylül 1975 tarihinde Hikmet Şimşek'in yönettiği ve Suna Kan'ın solist olarak katıldığı bir konser ile etkinliklerine yeniden başlamıştır.⁴⁰¹

İzmir Devlet Senfoni Orkestrası haftalık konserlerin yanı sıra, çocuklara yönelik eğitim konserleri ve halk konserleri vererek İzmir ilinde ve Ege bölgesinde çoksesli müzik kültürünün yaygınlaşmasında önemli bir rol oynamıştır. Orkestra, yurtiçi konserlerinin yanı sıra yurtdışında Güney Kore, Belçika, Almanya, İtalya, Malezya ve Japonya'da verilen konserlerde Türkiye'yi başarı ile temsil etmiştir. 2000 yılında, İzmir Devlet Senfoni Orkestrası Japonya-Malezya Turnesi kapsamında yirmi iki konser vermiş ve Tokyo'da yapılan CD kaydı ile Japon Büyük Kayıt Ödülü'ne ve En iyi Plak Ödülü'ne layık görülmüştür. 2001 yılında, orkestra, Rengim Gökmen şefliğinde gerçekleştirilen Almanya Turnesi'nde bütünüyle Çağdaş Türk Bestecilerinin eserlerinden oluşan bir konser vermiş ve CD kaydı yapmıştır. Hikmet Şimşek, İzmir Devlet Senfoni Orkestrası'nın ilk şefidir. Daha sonra sıra ile Michael Rochat ve Iosif Conta orkestranın şefliğini yürütmüşlerdir. Son on dört yıldır Rengim Gökmen orkestranın daimi şefi görevini üstlenmektedir. Orkestranın şef yardımcılığı görevini ise şef Ender Sakpınar yürütmektedir.⁴⁰²

3.2.1.4. Çukurova Devlet Senfoni Orkestrası

Çukurova Devlet Senfoni Orkestrası'nın kurulması için kararname 1989 yılında imzalanmıştır.⁴⁰³ Çukurova Devlet Senfoni Orkestrası çalışmalarına Emin Güven Yaşlıçam'ın şefliğinde on yedi kişilik çok küçük bir kadroyla başlamış ve ilk konserini 5 Ocak 1992 tarihinde vermiştir. Günümüzde otuz sekiz kişilik ana

⁴⁰¹ Önder KÜTAHYALI, **Kırk (+5) Yılın Ardından**, 15-16

⁴⁰² T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi

⁴⁰³ Önder KÜTAHYALI, **Kırk (+5) Yılın Ardından**, 28

kadrodan oluşan Çukurova Devlet Senfoni Orkestrası, Çukurova Filarmoni Derneği'nin katkıları ve Opera ve Bale Orkestraları ve Çukurova Devlet Konservatuvarı'ndan gelen sanatçıların desteği ile başarılı konserlere imza atmaktadır. Çukurova Devlet Senfoni Orkestrası, düzenli haftalık konserlerin yanı sıra yurtdışında turnelere giderek Suriye, Japonya, Kıbrıs, Almanya, Ankara, İstanbul, Malatya, Trabzon, Antalya Aspendos, Diyarbakır, Tarsus, Mersin, Gaziantep, İskenderun ve Antakya'da konserler vermiştir. Çukurova Devlet Senfoni Orkestrası ayrıca Antalya Aspendos Açık hava tiyatrosu konserlerinde de yer almaktadır. Orkestranın konserleri Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) ve yerel televizyon kanalları tarafından yayınlanmaktadır.⁴⁰⁴

3.2.1.5. Antalya Devlet Senfoni Orkestrası

1997 yılında Antalya Oda Orkestrası, Antalya Devlet Senfoni Orkestrası'na dönüştürülmüştür. Antalya'nın kültür yaşantısında önemli bir yer alan Antalya Devlet Senfoni Orkestrası, verdiği haftalık konserlerin yanı sıra Aspendos Antik Tiyatro'da, Phaselis Antik Tiyatro'da ve Efes Antik Tiyatro'da konserler vermiştir. Ayrıca Side Kültür ve Sanat Festivali çerçevesinde düzenlenen etkinliklerde yer almıştır. Antalya Devlet Senfoni Orkestrası, konser sezonu içinde verdiği haftalık konserlerin yanı sıra pilot bölge olarak ele alınan Denizli ve Isparta'da da düzenli olarak konserler vermektedir. İnci Özgül'in daimi şef ve Sıdıka Özgül'in yardımcı şef olduğu orkestra ayrıca Gürer Aykal, Hikmet Şimşek, Rengim Gökmen, Emin Güven Yaşlıçam, Ender Sakpınar, Cem Mansur, Orhan Şallıel, Erol Erdinç, Ionescu Galati, Tadeusz Strugala, Antonio Pirolli ve Emil Tabakov gibi meşhur Türk ve yabancı şefler ile çalışma olanağı bulmuştur. Orkestra İdil Biret, Suna Kan, Verda Erman, Ayşegül Sarıca, Gülsin Onay, Cihat Aşkın, Muhittin Demiriz, Alexander Markov, Jiri Barta, Massimo Quarta, Liana Issakadze ve Aleksander Rudin gibi pek çok Türk ve yabancı solistle eşlik etmiştir.⁴⁰⁵

⁴⁰⁴ Çukurova Devlet Senfoni Orkestrası Resmi İnternet Sitesi

⁴⁰⁵ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi

3.2.1.6. Bursa Bölge Devlet Senfoni Orkestrası

Bursa Senfoni Orkestrası, Uludağ Üniversitesi (Bursa) Oda Orkestrası ile Bursa Nefesli Çalgılar Topluluğu'nun birleşmesi ile kuruldu. İlk dönemlerinde Hasan Adıgüzelzade şefliğinde çalışan orkestraya, 1998 yılında Hikmet Şimşek sanat danışmanı ve Osman Şalliel de şef olarak atandı. Bu gelişmelerden sonra orkestra konser etkinliklerini çoğaltarak sadece Bursa'da değil çevre ilçelerde de konserler vermeye başladı.⁴⁰⁶ Hikmet Şimşek Kültür Bakanlığı yetkilileri ile görüşmelere başlayarak Bursa ve çevresindeki illerde, ilçelerde konser vermek amacıyla bir bölge senfoni orkestrası yaratma girişimlerini başlattı ve Bölge Senfoni Orkestrası'nın yönetmeliği hazırlandı. Bursa Bölge Devlet Senfoni Orkestrası 1999 yılının Aralık ayında Hikmet Şimşek yönetiminde bir konser ile etkinliklerine başladı.⁴⁰⁷ Orkestranın daimi şeflik görevine Orhan Şalliel, müdürlük görevine de Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nda otuz yıl hizmet vermiş olan Ahmet Borova atandı. A. Borova 2003 yılına kadar bu görevde kalarak orkestrasının idari yapılanmasını tamamladı.⁴⁰⁸ Bursa Bölge Devlet Senfoni Orkestrası düzenli olarak her hafta yaptığı şehir konserlerinin yanı sıra, Bursa'nın çevre illerinde konserler ve eğitim konserleri vermekte ve batı müziğini Türkiye'nin çeşitli yerlerine yayma misyonunu gerçekleştirmek için çalışmalarına devam etmektedir. Orkestra Türk şeflerin yanı sıra I. Galati, A. Pirolli, T.Strugala, A. Rahbari, F. Gluschenko, J. M. Florencio, T. Kashif, R. Abdullayev, E. Tabakov, M. Tabachnik, A.Rudin, F. Kerimov gibi birçok yabancı şef ile çalışma fırsatı bulmuş ve Ayla Erduran, Valery Oistrach, Suna Kan, Peter Bruns, İdil Biret, Ruşen Güneş, Jorge Caballero, Gülsin Onay, Jiri Barta, Ayşegül Sarıca, Alexander Markov, Gülşen Tatu, Verda Erman, Marcio Carneiro, Fazıl Say, Hüseyin Sermet, Alexander Rudin, Ayhan Baran ve Stefan Schilli gibi pek çok sanatçıya eşlik etmiştir. Orkestranın, Orhan Şalliel yönetiminde yaptığı üç adet CD kaydı bulunmaktadır.⁴⁰⁹

⁴⁰⁶ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi

⁴⁰⁷ Önder KÜTAHYALI, **Kırk (+5) Yılın Ardından**, 29

⁴⁰⁸ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi

⁴⁰⁹ Bursa Bölge Senfoni Orkestrası Resmi İnternet Sitesi

En son yayınlanmış olan, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı 2006 Yılı İdare Faaliyetleri Raporu⁴¹⁰, na göre, devlet orkestraları 342 adet periyodik konser, on dört yurtiçi konseri ve yedi yurtdışı konseri vermiştir ve konserleri toplam 311.842 kişi izlemiştir. 20-23 Haziran 2006 tarihleri arasında Çukurova Devlet Senfoni Orkestrası tarafından Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde, 23-29 Haziran 2006 tarihleri arasında Bursa Bölge Devlet Senfoni Orkestrası tarafından Suriye, Şam ve Halep'te, 20-24 Kasım 2006 tarihleri arasında İzmir Devlet Senfoni Orkestrası tarafından Almanya'da yurtdışı konserleri verilmiştir.⁴¹¹

3.2.2. Devlet Konservatuvarlarına, Eğitim Fakültelerine ve Müzik Bölümlerine Bağlı Orkestralar

Üniversitelere bağlı bulunan devlet konservatuvarları, eğitim fakülteleri ve müzik bölümlerinde, öğrenci sayısına göre değişik yaş grubu öğrencilerinden oluşan, farklı büyüklüklerde orkestralar mevcuttur. Bu orkestraların amacı, öğrencilere, eğitimleri sırasında orkestra deneyimi kazandırmak ve konser olanağı tanımaktır. Öğrenci orkestralarının yanı sıra bu kurumlarda öğretim görevlileri ve mezunların katılımıyla oluşan senfonik orkestralar ve oda orkestraları da kurulmuştur.⁴¹² Bu orkestraların amacı ülkemizdeki kültürel yaşantıyı canlandırmak, batı müziğini halka sevdirmek ve yurtdışında eğitim kurumlarımızı temsil etmektir.

İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı Öğrenci Orkestrası 1950 yılında İstanbul Belediye Konservatuarı Öğrenci Orkestrası olarak kurulmuştur. Konservatuarın yüksek sınıf öğrencilerinin oluşturduğu bu topluluk ilk yıllarda Hulusi Öktem, daha sonra uzun yıllar Ekrem Zeki Ün tarafından yönetilmiştir. Orkestra, konservatuarın 1986 yılında İstanbul Üniversitesi'ne bağlanması ile İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı Öğrenci Senfoni Orkestrası adını almış,

⁴¹⁰ 2007 yılının faaliyet raporu henüz yayınlanmamıştır.

⁴¹¹ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı 2006 Yılı İdare Faaliyetleri Raporu, 29, 30, 32, 34

⁴¹² Bkz. Ek-11

1988 -1989 yıllarında Ayhan Turan, 1989 - 1996 yılları arasında Erol Erdiñ tarafından çalıştırılmıştır. 1996 yılından beri orkestranın şefliğini Ramiz Melik Aslanov üstlenmektedir. Orkestra yurtiçi ve yurtdışında pek çok konserler vermiş, İdil Biret, Gülsin Onay ve Verda Erman gibi devlet sanatçılarına da eşlik etmiştir.⁴¹³ Orkestra öğrenci orkestrası olarak adlandırılrsa da şu anda kadrosunda araştırma ve öğretim görevlileri de yer almaktadır.

Dokuz Eylül Üniversitesi Senfoni Orkestrası, 2001 yılında kurulmuştur. Orkestra her ay en az bir konser vermekte, ayrıca oda müziği etkinliklerini de sürdürmektedir. Bu orkestranın fahri genel müzik direktörlüğünü Devlet Sanatçısı Rengim Gökmen yapmaktadır. Dokuz Eylül Senfoni Orkestrası'nın üyeleri sınav ile seçilmektedir. Orkestrada görev yapan müzisyenlerin çoğu Dokuz Eylül Üniversitesi Devlet Konservatuvarı mezunu, bir kısmı da aynı konservatuvarda öğretim görevlisidir.⁴¹⁴ Hacettepe Senfoni Orkestrası, Hacettepe Üniversitesi'ne (Ankara) bağlı olarak 2003 yılında kurulmuştur. Üyeleri çoğunlukla Hacettepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı mezunlarından oluşmaktadır. Orkestra düzenli bir program çerçevesinde yurtiçi ve yurtdışından konuk sanatçıların eşliğinde etkinliklerini sürdürmektedir. HSO'nun müzik direktörü ve sorumlusu Erol Erdiñ'tir.⁴¹⁵

Anadolu Üniversitesi Senfoni Orkestrası (Eskişehir) 2004 yılında kurulmuştur. Öğretim görevlileri, araştırma görevlileri ve öğrencilerden oluşan orkestra Burak Tüzün'ün şefliğinde sıklıkla konserler vermektedir. Senfonik orkestranın üyelerinden oluşan oda orkestrası da bulunmaktadır. Trakya Üniversitesi Akademik Senfoni Orkestrası (Edirne), 2006 yılında Trakya Üniversitesi'ne bağlı olarak kurulmuştur.⁴¹⁶ Öğretim görevlileri, araştırma görevlileri ve öğrencilerden oluşan bu orkestra Ömer Yöndem'in yönetiminde yurtiçinde konserler vermektedir.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Senfoni Orkestrası (Ankara) Ankara Devlet Konservatuvarı, Güzel Sanatlar Lisesi ve Gazi Üniversitesi Müzik Eğitim Fakültesi

⁴¹³ İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Öğrenci Senfoni Orkestrası Resmi İnternet Sitesi

⁴¹⁴ Dokuz Eylül Senfoni Orkestrası Resmi İnternet Sitesi

⁴¹⁵ Hacettepe Üniversitesi Resmi İnternet Sitesi

⁴¹⁶ Ersin ANTEP, "Artık Trakya'nın da Orkestrası Var"

öğrencileri ile Çağlar Müzik Okulu'ndan yetişmiş sanatçılardan oluşmaktadır. Orkestra şefliğini üstlenen Umut Asil tarafından kurulmuştur.⁴¹⁷

2002’de, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Bölümü öğretim elemanları ile yüksek lisans-doktora öğrencilerinden oluşan İzzet Baysal Akademik Oda Orkestrası, Ömer Yöndem tarafından kurulmuştur. 2004 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (İstanbul) öğretim ve araştırma elemanlarından oluşan Camerata Saygun Oda Orkestrası Nuri İyicil tarafından kurulmuştur. 2005 yılından beri yurtiçinde düzenli olarak konserler veren grup, yurtdışında da konserler vermeyi planlamaktadır.⁴¹⁸ Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Oda Orkestrası 2005 yılında kurulmuştur. Orkestranın sanat danışmanlığını konservatuvar müdürü A. Aydın İlik yapmaktadır. Orkestranın öğretim görevlilerinden oluşan sekiz kişilik daimi kadrosu, katılan diğer sanatçılar ve öğrenciler ile zenginleştirilerek konserler düzenlenmektedir.⁴¹⁹ İnönü Üniversitesi Anadolu Oda Orkestrası (Malatya) öğretim görevlilerinden oluşan bir orkestradır. Orkestranın müzik danışmanlığını Server Acim yapmaktadır. Bu oda orkestrasının büyütülerek İnönü Üniversitesi Anadolu Senfoni Orkestrası haline getirilmesi için çalışmalar sürdürülmektedir. 2008 yılı Şubat ayında, orkestraya müzisyen alımı için sınav açılmış ve yeni elemanlar alınmaya başlanmıştır.⁴²⁰ Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Müzik Bölümü’nde öğretim üyelerinden oluşan bir akademik oda orkestrası yer almaktadır. Bu orkestranın büyütülerek Afyon Bölge Senfoni Orkestrası’na dönüştürülmesi planlanmaktadır.⁴²¹ Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Akademik Orkestrası, eğitim fakültesi öğretim görevlilerinin ve Ege Üniversitesi Türk Musikisi Devlet konservatuvarı öğretim görevlilerinin katılımı ile kurulmuştur. Gazi Üniversitesi bünyesinde kurulan Gazi Akademik Oda Orkestrası ve Uludağ Üniversitesi bünyesinde kurulan Uludağ Üniversitesi Oda Orkestrası öğretim görevlileri ve öğrencilerden oluşmaktadır. Güzel sanatlar fakültesi öğretim elemanlarından oluşan Erciyes Üniversitesi Oda Orkestrası, Erciyes

⁴¹⁷ Songül BAŞ, “Türkiye'nin en genç orkestra şefi”, **Sabah Gazetesi**

⁴¹⁸ Camerata Saygun Resmi İnternet Sitesi

⁴¹⁹ Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Resmi İnternet Sitesi

⁴²⁰ İnönü Üniversitesi Resmi İnternet Sitesi

⁴²¹ Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Resmi İnternet Sitesi

Üniversitesi bünyesinde kurulmuştur.⁴²² Pamukkale Üniversitesi Akademik Oda Orkestrası (Denizli), üniversitenin müzik eğitimi ana bilim dalı öğretim elemanlarından oluşmaktadır.⁴²³

3.2.3. Büyükşehir Belediyelerinin ve Belediyelerin Bünyesinde Görev Yapan Orkestralar

Türkiye’de belediyelerin adı altında görev yapan oda orkestraları, senfonik orkestralar ve kent orkestraları bulunmaktadır.⁴²⁴ Kent orkestraları kutlamalar, fuarlar, şenlikler ve açık hava halk konserleri gibi etkinliklerde yer almaktadır. Bu orkestraların repertuvarında klasik batı müziği parçalarının yanı sıra pop, caz, latin tarzında parçalar, popüler ayyalar ve napoliten parçalar da yer almaktadır. Bu orkestraların düzenlediği etkinliklerin çoğu halka açık ve ücretsizdir.

Bu orkestralardan en eskilerinden biri, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kent Orkestrası’dır. Bu orkestranın kökeni 1955 yılından itibaren İstanbul Belediye Konservatuvarı bünyesinde etkinliklerini sürdüren Şehir Armoni Orkestrası’na uzanmaktadır. 1985 yılında İstanbul Belediye Konservatuvarı’nın İstanbul Üniversitesi’ne bağlandıktan sonra bu orkestra İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Nefesli Sazlar Orkestrası olarak etkinliklerini sürdürmeye devam etmiştir.⁴²⁵ Bu orkestranın İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nden ayrılmasından sonra belediye bünyesinde yeni bir orkestra kurmak için 1989 yılında çalışmalara başlanmış, 19 Eylül 1989 tarihinde alınan bir karar ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültürel ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı’na bağlı olarak Kent Orkestrası Müdürlüğü kurulmuştur. Ankara Büyükşehir Belediyesi Kent Orkestrası Sanatçıları ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi Personel İşleri Müdürü’nden oluşan bir kurul ile sınavlar yapılmış, Ekrem Tekeşin’in şefliğe atanması ile İstanbul Kent Orkestrası 1989 yılının Ekim ayında çalışmalarına başlamıştır. Orkestra, yarısı çoksesli klasik

⁴²² İlknur TUNÇDEMİR, “Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Sempozyumu”

⁴²³ “Akademik Oda Orkestrası İzleyicileri ile Buluştu”, **Son Nokta Gazetesi**

⁴²⁴ Bkz. Ek-12

⁴²⁵ İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Resmi İnternet Sitesi

batı müziği eserlerinden ve diğer yarısı popüler parçalardan oluşan ilk konserini 24 Mart 1990 tarihinde Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda vermiştir.⁴²⁶ Yirmi bir kişilik bir kadroya sahip olan Ankara Büyükşehir Belediyesi Kent Orkestrası çoksesli müzik eserlerinin ve Türk bestecilerinin yapıtlarının yurtiçi ve dışında tanıtılması amacıyla kurulmuştur.⁴²⁷ 1999 yılında kurulmuş olan, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Orkestrası otuz beş enstrümantalist ve sekiz solistten oluşmaktadır. Yıl boyunca her ay düzenli konserler veren orkestra, çalışmalarına yaz aylarında da açık hava konserleri ile devam etmektedir.⁴²⁸ Yine 1999 yılında, festivallerde, fuar ve açılışlarda görev yapmak için Mersin Büyükşehir Belediyesi Kent Orkestrası kurulmuştur.⁴²⁹

Kent orkestralarının yanı sıra oda orkestraları, belediyeler ile yapılan farklı anlaşmalar ile belediyelerin adı altında yer almaktadırlar. 1961 yılında Hamit Alacalıoğlu tarafından kurulan İstanbul Oda Orkestrası, 2001 yılında Hakan Şensoy ve Cihat Aşkın'ın girişimleriyle yeniden düzenli bir şekilde konserler vermeye başlamıştır. Orkestra, 2004 yılında Kadıköy Belediyesi ile anlaşarak Kadıköy Belediyesi İstanbul Oda Orkestrası adını almıştır. Her ay en az bir konser vermeyi hedefleyen orkestranın müzik direktörü Cihat Aşkın, şefi de Hakan Şensoy'dur.⁴³⁰ Bursa Nilüfer Belediyesi adı altında Nilüfer Oda Orkestrası 2003 yılında kurulmuştur. Hasan Adıgüzelzade yönetiminde çalışmalarını sürdüren orkestranın yirmi iki kişilik kadrosu Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğretim görevlileri ve öğrencilerinden oluşmaktadır.⁴³¹ Samir Gülahmetov yönetimindeki on kişilik Marmaris Belediyesi Oda Orkestrası Marmaris Belediyesi'nin desteği ile⁴³² Bakırköy Belediyesi Klasik Müzik Oda Orkestrası da Bakırköy Belediyesi'ne bağlı olarak konserler vermektedir.⁴³³

⁴²⁶ Karabey AYDOĞAN, **Çoksesli Müzik Tarihimiz Işığında Kent Orkestrası ve Belediye Bando**, 47-49

⁴²⁷ Ankara Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi

⁴²⁸ İzmir Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi

⁴²⁹ Mersin Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi

⁴³⁰ Olkan ÖZYURT, "Ulusal bir Orkestrayız", **Radikal Gazetesi**

⁴³¹ Bursa Nilüfer Belediyesi Resmi İnternet Sitesi

⁴³² Ender TÜRKKAN, "Oda Orkestrasını 800 Kişi Dinledi", **Hürriyet Ege**

⁴³³ Bakırköy Belediyesi Resmi İnternet Sitesi

Belediyelerin bünyesinde senfonik orkestralara da yer verilmektedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Cemal Reşit Rey (CRR) Senfoni Orkestrası 1995 yılında kurulmuş, yurtiçi ve yurtdışından pek çok sanatçıya eşlik etmiş ve ünlü şefler ile çalışmıştır.⁴³⁴ Günümüzde yurtiçi ve yurtdışında konserler vermeye devam etmektedir.⁴³⁵ Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Senfoni Orkestrası 2002 yılında, Eskişehir'in kültürel yaşantısını zenginleştirmek amacıyla kurulmuştur. Çok genç bir kadrodan oluşan bu orkestra Ender Sakpınar'ın yönetiminde, her hafta konser vermektedir.⁴³⁶ 2004 yılında İstanbul'da kurulan Şişli Belediyesi Senfoni Orkestrası Sera Tokay'ın şefliğinde yurtiçi ve yurtdışında etkinliklerini sürdürmektedir.⁴³⁷ Kadıköy Belediyesi Filarmoni Orkestrası 2004 yılında, Kadıköy Belediyesi İstanbul Oda Orkestrası'nın çekirdek kadrosu üzerine nefesli ve vurmali çalgıların ilave edilmesiyle oluşturulmuştur. Çalışmalarını Hakan Şensoy'un şefliğinde sürdüren orkestra İstanbul'da konserler vermekte, yerli ve yabancı tanınmış sanatçılara eşlik etmektedir.⁴³⁸

Tüm bu orkestralar arasında farklı bir girişim Şile Belediyesi tarafından yapılmış ve Şile Belediyesi Gençlik Orkestrası kurulmuştur. Şile ilköğrenim okulu öğrencilerinden oluşan bu orkestra İsmet Demiral tarafından çalıştırılmaktadır. Şile halkının ve belediyesinin desteğini alan bu orkestra Şile'de ve Türkiye'nin farklı illerinde çeşitli etkinlikler çerçevesinde konserler vermektedir. Şile Belediyesi Gençlik Orkestrası, 2003 ve 2005 yıllarında, Doğu Almanya'da Schwabish Gmünd şehri ile yapılan değişim programına katılmış ve yurtdışında konserler vermiştir.⁴³⁹

⁴³⁴ Karabey AYDOĞAN, **Çoksesli Müzik Tarihimizin Işığında Kent Orkestrası ve Belediye Bandosu**, 43

⁴³⁵ İstanbul Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi

⁴³⁶ Eskişheri Büyükşehir Belediyesi Senfoni Orkestrası Resmi İnternet Sitesi

⁴³⁷ Şişli Belediyesi Senfoni Orkestrası Resmi İnternet Sitesi

⁴³⁸ "CKM'de Sezonun İlk Konseri Görkemli Oldu", **Gazete Kadıköy**

⁴³⁹ Schwabish Gmünd Alman Türk Öğrenci Değişimi

3.3. Bandolar

3.3.1. Askeri Bandolar

1924 tarihinde Muzıka-yı Hümayun İstanbul'dan Ankara'ya taşındıktan sonra bünyesindeki orkestra ve bando Milli Savunma Bakanlığı'na bağlandı. Orkestra, Riyaseticumhur Filarmoni Orkestrası, bando ise Riyaseticumhur Armoni Mızıkası adını aldı. 25 Haziran 1932 tarihinde kabul edilen kanun ile, Riyaseticumhur Armoni Mızıkası Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı kalırken, Riyaseticumhur Filarmoni Orkestrası, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlandı.⁴⁴⁰ Bu ayrılık sırasında müzisyenlerin bir kısmı bando kadrosundan ayrılarak orkestranın kadrosuna geçti, bu da bandonun zayıflamasına yol açtı.⁴⁴¹ Bu ayrılıktan sonra, Veli Kanık Riyaseticumhur Armoni Mızıkası'nın şefi oldu ve bandonun kadrosunu arttırabilmek için çalışmalara başladı. Bu sırada, bandoda kalmayı tercih etmiş olan İhsan Küñçer, Veli Kanık'ın desteği ile Genelkurmay Başkanlığı'ndan izin alarak Fransa'ya eğitim görmeye gitti. Fransa'da Garde Republicaine Armoni Mızıkası'nda klarnet çalmanın yanı sıra Pierre Dupond'dan orkestrasyon dersleri aldı ve Schola Cantorum Yüksek Müzik Okulu'nu bitirdi. Türkiye'ye geri döndükten sonra, 1943 yılında, Veli Kanık, Riyaseticumhur Armoni Mızıkası'nın şefliğini İhsan Küñçer'e kendi isteği ile bıraktı. 1960 yılına kadar Riyaseticumhur Armoni Mızıkası'nın şefliğini İhsan Küñçer yaptı. Bu dönemde orkestra yurtiçi ve yurtdışında beğeni ile izlenen konserler verdi. 1963 yılında çıkarılan kanun ile orkestra Genelkurmay Başkanlığı'ndan alınarak Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na bağlandı⁴⁴² ve Kara Kuvvetleri Bando ve Armoni Mızıkası adını alan orkestranın şefliğine Orhan Ortaç getirildi.⁴⁴³ 1987 yılında adı Türk Silahlı Kuvvetleri Armoni Mızıkası olarak yeniden değişen orkestra halen, resmi ve askeri törenlerin yanı sıra festival ve üniversite konserleri gibi etkinliklerde yer almaya devam etmektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri Armoni Mızıkası'nın, *Sevilen Eserler, Türk Marşları, 2002 Yılı Geleneksel Konseri, Cumhuriyet Konseri, Uluslararası Bellapais Müzik Festivali Konseri, 2006 yılı Geleneksel Konseri*

⁴⁴⁰ 2021 Sayılı Kanun, 2.7.1932 tarihli ve 2139 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

⁴⁴¹ **Müzik Ansiklopedisi c. 1**, 301

⁴⁴² Ersin ANTEP, "45 Yıl Önce .. 45 Yıl Sonra .."

⁴⁴³ "Cumhurbaşkanlığı Armoni Mızıkası", **Müzik Ansiklopedisi c. 1**, 301

(*Atatürk'ün 125. Doğum Yılı*) ve *Sevilen Klasikler 2007* adlı yedi adet CD kaydı bulunmaktadır.⁴⁴⁴

Cumhuriyet'in ilanından sonra, 1928 yılında Yavuz ve Ertuğrul Mızıkaları birleştirilerek Deniz Mızıkası adı altında Deniz Kuvvetlerine bir bando kazandırıldı. 1930 yılından sonra personel fazlalığı nedeni ile bu bandoların elemanlarından bir kısmı diğer kuvvetlere aktarılmaya başlandı. Böylece, 1932 yılında Jandarma Umum Kumandanlığı Bandosu kuruldu.⁴⁴⁵ Hava Kuvvetleri Bando ve Armoni Mızıkası 1955 yılında kuruldu ve ismi daha sonra Hava Kuvvetleri Bando Komutanlığı olarak değiştirildi. Günümüzde Hava Kuvvetleri Bando Komutanlığı'nın bünyesinde Hava Kuvvetleri Bandosu'nun yanı sıra Cazın Kartalları dans ve caz orkestrası da yer almaktadır.⁴⁴⁶

Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Hava Kuvvetleri Komutanlığı ve Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde pek çok bando bulunmaktadır.⁴⁴⁷ Birlik, kurum ve okulların bünyesinde yer alan bu bandolar milli bayramlar, resmi törenler, karşılama, uğurlama merasimleri, cenazeler, bayrak törenleri, diploma törenleri, devir-teslim törenleri ve açılış-kapanış gibi etkinliklerde görev yapmaktadırlar. Ayrıca, bu bandolar yurtiçi ve yurtdışında festivallerde konserler vermektedir. Örneğin, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Aytaç Yalman'ın desteği ile 2003 yılında yapılan 1. Uluslararası Askeri Bandolar Festivali'ne yurtdışında ve yurtiçinden pek çok bando katılmıştır.⁴⁴⁸ Bandoların repertuvarlarında marşların yanı sıra çoksesli batı müziği eserleri ve popüler parçaların düzenlemeleri de yer almakta, CD kayıtları da bulunmaktadır. Askeri bandolara eleman Türk Silahlı Kuvvetleri Bando Okulları Komutanlığı tarafından sağlanmaktadır. Bando Astsubay Hazırlama Okulu'nu bitirerek devlet konservatuvarlarında dört yıl lisans eğitimi gören askerler bandolarda subay olarak görevlerine başlamaktadırlar.

⁴⁴⁴ "Festival Günlüğü", **Sabah Gazetesi Kültür ve Sanat**

⁴⁴⁵ Jandarma Genel Komutanlığı Resmi İnternet Sitesi

⁴⁴⁶ Hava Kuvvetleri Komutanlığı Resmi İnternet Sitesi

⁴⁴⁷ Bkz. Ek-13

⁴⁴⁸ Filiz ALİ, "Hazır ol, festival var", **Radikal Gazetesi**

Günümüzde Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde elli altı il ve ilçede askeri bandolar mevcuttur. Bu bandolardan, sadece askeri görevler dahilinde değil, P. Hindemith'in de raporlarında belirttiği gibi, çoksesli klasik batı müziğini halka sevdirmek amacıyla da yararlanılabilir.

3.3.2. Büyükşehir Belediye Bandoları ve Belediye Bandoları

Türkiye'de Büyükşehir Belediye Bandosu ve belediye bandosu adı altında altmışa yakın bando bulunmaktadır.⁴⁴⁹ Bu bandoların bir kısmı doğrudan belediyelere bağlı olup, bir kısmı ihale yöntemi ile belediyeye hizmet vermektedir. Belediye bandoları, ulusal bayramlarda, resmi törenlerde, devlet büyüklerini karşılama ve uğurlama seremonilerinde, şehit cenazelerinde, temel atma törenlerinde, bayrak törenlerinde, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda, sivil toplum kuruluşlarının düzenlediği etkinliklerde, fuarlarda, şenliklerde, festivallerde, yöresel kutlamalarda, sportif faaliyetlerde ve konserlerde görev yapmaktadırlar. Bandolarda görev alan müzisyenlerin sayısı genellikle sekiz ile otuz beş arasında değişmektedir. Bandoların repertuvarında İstiklal Marşı başta olmak üzere ağırlıklı olarak marşlara yer verilmektedir. Marşların yanı sıra geleneksel ezgiler, popüler parçalar ve klasik eserler de bando repertuvarında bulunmakta ve bandoların çoğunluğu bağlı oldukları belediyeler için sık sık konser vermektedir. Örneğin Samsun Büyükşehir Belediye Bandosu, 2007 yılı içinde 100'e yakın konser vermiştir. Aynı bando, 2008 yılında resmi görevlerin ve şehir konserlerinin yanı sıra düzenli olarak haftada bir gün okul konseri, haftada bir gün ilçe konseri, yaz aylarında haftada dört gün sahil konseri vermeyi planlamaktadır.

Ek-14'te görülen bandolardan bir kısmının temeli Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde atılmıştır. Tire Belediye Bandosu, 1923 yılında bozguna uğrayan işgalci Yunan kuvvetlerinin birtakım enstrümanı Tire'de bırakarak kaçmasından sonra, Ali Başargan ve birkaç arkadaşı tarafından kuruldu. Uzun süre bando

⁴⁴⁹ Bkz. Ek-14

çavuşluğu görevini devam ettiren Ali Başargan'dan sonra, Tire Belediye Bando, Cemal Fedai, Mösyö Slavo, Hasan Timuçin gibi çok değerli müzik adamları tarafından yönetildi. Bu bando, 1937 yılında Ege manevraları için Aydın'a gelen Atatürk'ü karşılama törenlerinde görev aldı, ayrıca Sümerbank'ın açılışı için gelen Mareşal Fevzi Çakmak'ın karşılama törenlerinde de çaldı. Halen aktif şekilde görev yapan Tire Belediye Bando'su'nda onu emekli, yirmisi çalışan otuz müzisyen yer almaktadır.⁴⁵⁰

Mudanya Belediye Bando'su'nun temeli 1924 yılına kadar uzanmaktadır. Mudanya'da, ilk bando, 1924 yılında, 70. Alay komutanı Albay Rasim Saltuk'un girişimiyle, İstanbul Fatih İtfaiye Bando'sundan Ahmet Ergümen'nin şefliği altında kuruldu. 1946 yılında halkevleri kapatılınca, bando da kapandı ve bandonun enstrümanları belediyeye devredildi. Birkaç yıl sonra, Emekli General Rıza Ülgeneralp'in yardımlarıyla bando tekrar kuruldu ve şef olarak İbrahim Ünsal getirildi. O dönemde bando İzmir fuar açılışına, Bursa fuar açılışına davet edilerek pek çok ödüller aldı. Birçok öğrenci yetiştirmiş olan İbrahim Ünsal'ın ölümünden sonra, eleman yaşlanması ve ölümler nedeniyle müzisyen sayısı azalan bando dağılma durumuna geldi. Daha sonra, bando, 2000 yılında Emekli Bando Astsubayı Fehmettin Bahcuvancı'nın bando şefliğine getirilmesi ile yeni bir yapılanma sürecine girdi. Mudanya Belediye Bando, 2006 yılından beri, otuz beş kişilik kadroyla görev yapmaktadır. Ayrıca, kurslar açarak öğrenci yetiştirmeye devam etmekte ve yetiştirdikleri öğrencilerden bir kısmı konservatuvarda ve güzel sanatlar liselerinde okumaktadır.⁴⁵¹

1924 yılında Muzıka-yı Hümayun'un bünyesinde bulunan bandonun Ankara'ya gitmesinden sonra, İstanbul'da yeni bir şehir bandosu kurulması düşünüldü. Dârülaceze ve yatılı okullardaki kimsesiz çocuklardan oluşan bir bando kurma düşüncesi ile yola çıkıldı. Dârülaceze'den on bir öğrenci, Ortaköy, Beykoz ve Balmumcu yatılı okullarından yirmi dokuz öğrenci alınarak 1 Haziran 1927 yılında İstanbul Şehir Bando, Bandosunu kuruldu. Bandonun mesleki ve idari yönetimi Hulusi

⁴⁵⁰ “Belediye Bando Durmuyor”, **Kenthaber**

⁴⁵¹ Mudanya Belediyesi Resmi İnternet Sitesi

Öktem'e verildi. Muzıka-yı Hümayun'un emekli öğretmenlerinden Süreyya Bey ve Fethi Bey de öğretmenliğe getirildi. Bando 1929 yılından itibaren konserlere başladı. Bu zamana kadar Dârülaceze'de kalan bando 8 Kasım 1930 yılında Beşiktaş'ta Barbaros İlkokulu'na taşındı. Kısa bir süre sonra bandonun repertuvarında G. Meyerbeer, C. Saint-Saens, G. Verdi ve V. Bellini gibi bestecilerin eserlerine yer vermeye başlandı. Bando'nun 12 Nisan 1931 yılında verdiği konserde G. Rossini'nin *Guillaume Tell* uvertürü yer aldı.⁴⁵²

İstanbul Şehir Bandosu'nda yer alan öğrencilerin kültürel gelişimini desteklemek için yeni öğretmenler alındı. Üçüncü ve dördüncü sınıflardan alınan öğrencilere beş yıllık bir okul eğitimi vermeye başlanarak Şehir Bandosu İlk Mektebi kuruldu. Daha sonra orta derece meslek okulu haline gelen okul İstanbul Konservatuvarı yatılı kısmına bağlandı. Bunun amacı konservatuvara yaylı ve nefesli sazlarda eğitim görmüş müzisyen sağlamaktı. 1933 yılından itibaren bando da yaylı saz eğitimi de vermeye başlanmıştı. Bir dönem sonra Hulusi Öktem bandodan ayrılınca yerine Cemil Cevdet Dölener bando şefliğine tayin edildi. Ayrıca, eğitim için yabancı öğretmenler kadroya alındı. Yetenekli öğrencilerden bir kısmının gelecek kaygısına düşerek bandodan ayrılması ile bandonun kadrosu zayıfladı. 1944 yılında Şef. Cemil Dölener'in vefatı ve savaş yıllarında yabancı öğretmenlerin görevlerinden ayrılması ile bando iyice zor duruma düştü. Bandonun durumunu düzeltmek için eski bando müzisyenleri tekrar bandonun kadrosuna tekrar alındı ve yabancı öğretmenler yerine Riyaseticumhur Armoni Mızıkası emeklisi öğretmenler atandı.⁴⁵³ 1955 yılında bando İstanbul Belediye Konservatuvarı'na bağlandı ve İstanbul Şehir Armoni Orkestrası adını aldı. 1986 yılında İstanbul Belediye Konservatuvarı, İstanbul Üniversitesi'ne bağlanınca bando İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Nefesli Sazlar Orkestrası adı altında etkinliklerine devam etti.⁴⁵⁴ Belediyenin bünyesinden ayrılan bandonun yerine İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Kent Orkestrası Müdürlüğü'ne

⁴⁵² Mahmut Ragıp GAZİMİHAL, *Türk Askeri Muzıkları Tarihi*, 223

⁴⁵³ A.g.k., 224-227

⁴⁵⁴ İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Resmi İnternet Sitesi

bağlı olarak yeni bir bando kuruldu. Otuz beş kişilik bir kadrodan oluşan bu bando günümüzde etkinliklerine devam etmektedir.⁴⁵⁵

Bu dönemde kurulmuş olan bir başka bando Bartın Belediye Bandosu'dur. 1930'da kurulmuş olan bando, on iki kişilik kadrosuyla konser vermeye devam etmektedir.⁴⁵⁶ Geçmişi 1950'li yıllara dayanan Adana Büyükşehir Belediye Bandosu da yirmi sekiz müzisyenle görev yapmaktadır.⁴⁵⁷ Adapazarı Belediye Bandosu, 1916 yılında amatör olarak kurulmuş, 1954'ten itibaren resmen hizmet vermeye başlamış, 1992'de yirmi altı enstrümanla Kent Orkestrası'na dönüşmüştür. 1999 Yalova depreminde bir kısım elemanını kaybeden ve binası yıkılan bando çalışmalarına ara vermek zorunda kalmış ise de, 2004 yılında yeniden yapılanarak, Adapazarı Büyükşehir Belediyesi bünyesinde Faruk Şişman şefliğinde, on dokuz kişilik kadrosuyla çalışmalarına başlamıştır.⁴⁵⁸

Günümüzde, Cumhuriyet'in ilk döneminde kurulmuş olan bandolardan bir kısmı dağılmak üzeredir. 1946 yılında kurulmuş olan Hayrabolu Belediye Bandosu'nun otuz kişilik ekibi sekize düşmüştür. Bando şefi İsmail Eken bando elemanlarının emekliye ayrılması ile bandonun kaybolma tehlikesi yaşayacağını söylemiş ve bandonun yaşatılması için yardım çağrısında bulunmuştur.⁴⁵⁹ Faaliyetlerine ara vermiş bandolardan biri de emekli başçavuş Ali Yedek tarafından 1969 yılında kurulmuş olan Dinar Belediye Bandosu'dur. Ali Yedek bandonun kurulmasından beş ay sonra vefat edince bando şefliğine Kerim Ölmez getirilmiş ve Ali Yedek'in anısını yaşatmak için, bando Ali Çavuş Bandosu adıyla görev yapmayı sürdürmüştür. Tansu Çiller'in başbakanlığı döneminde Afyonkarahisar'ın iki ilçesi Dinar ve Sandıklı, il olma yarışına girdiği zaman, Veli Akyol, Veli Çavuş'un Bandosu adı altında Sandıklı Belediye Bandosu'nu kurmuştur. Bu iki rakip bandodan, Sandıklı Belediye Bandosu müzik hayatına devam ederken, 125'den fazla

⁴⁵⁵ İstanbul Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi

⁴⁵⁶ Sefai Ak BARTIN, "Bartın'ın 70 Yıllık Bando Gururu", **Milliyet Gazetesi**

⁴⁵⁷ Adana Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi

⁴⁵⁸ Adapazarı Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi

⁴⁵⁹ "Bando Şefi Dertli", **22 Haber (AA)**

marş ve klasik eser repertuvarına sahip olan Dinar Belediye Bandosu elemanlarının emekli olması ve maddi olanaksızlıklar yüzünden dağılmıştır.⁴⁶⁰

Bandoların bir kısmı ilgisizlik ve yetersizlikler yüzünden çalışamaz hale gelirken bir kısmı da tekrar yapılandırılmaktadır. Örneğin, 1960'lı yıllarda kapatılan Aydın Belediye Bandosu, 2007 yılında tekrar yapılandırılmış ve emekli müzisyen Kadir Kısaoglu şefliğinde çalışmalarına başlamıştır.⁴⁶¹ Cumhuriyet'in ilk bandolarından olan Yalova Belediye Bandosu yirmi beş yıl sonra, on iki kişilik ekibi ile tekrar müzik yaşantısına dönmüştür.⁴⁶² Daha yeni bir oluşum olan, Bolu Belediye Bandosu da sekiz belediye personeli, sekiz esnaf ve beş emekliden oluşan yirmi bir kişilik kadrosunu, otuza çıkarmak için çalışmalarını sürdürmektedir. Bandoya alınacak müzisyenlerin özellikle bayanlar arasından tercih edileceği belediye başkanı tarafından belirtilmiştir.⁴⁶³

3.4. Devlet Opera ve Baleleri

Ankara'da, Devlet Operası kurulmadan önce operalar sahnelenmeye başlamıştı. 1934 yılında, Atatürk, Ahmet Adnan Saygun'dan İran Şahı'nın Ankara ziyareti sırasında sahnelenmek üzere bir opera yazmasını istedi. İstenilen bu operayı bestelemek için Ahmet Adnan Saygun'un bir aydan biraz fazla süresi vardı ve ayrıca, besteci, operanın sahneye konması sırasında çeşitli sorunlar çıkabileceğinden korkuyordu.⁴⁶⁴ Nitekim, operanın provaları sırasında, Musiki Muallim Mektebi müdürü ve Riyaseticumhur Filarmoni Orkestrasının şefi olan Zeki Üngör ile Ahmet Adnan Saygun'un arasında sorunlar yaşandı.⁴⁶⁵ Bunun üzerine, Atatürk'ün isteği ile İstanbul Belediye Konservatuarı yaylı sazlar orkestrası getirtilip Riyaseticumhur Armoni Mızıkası ile birleştirilerek bir orkestra oluşturuldu.⁴⁶⁶ Musiki Muallim

⁴⁶⁰ "Dinar Bandosu Tarihe Karıştı", **Radikal Gazetesi**

⁴⁶¹ "45 Yıl Aradan Sonra Aydın'ın Belediye Bandosu Oldu", **Cihan Haber Ajansı**

⁴⁶² "Artık Belediye Bandomuz Var", **Yalovamız**

⁴⁶³ "Bolu Belediyesi Bayan Saksafoncu Arıyor", **Akşam Gazetesi**

⁴⁶⁴ Ahmet Adnan SAYGUN, **Atatürk ve Musiki**, 38

⁴⁶⁵ Emre ARACI, **Ahmed Adnan Saygun: Doğu-Batı Arası Müzik Köprüsü**, 70

⁴⁶⁶ Ahmet Adnan SAYGUN, **Atatürk ve Musiki**, 42

Mektebi korosu yerine de Ankara Kız Lisesi, Ankara Kız Orta Mektebi, Ankara Beden Terbiyesi ve Ankara Enstitüsü'nden gelen öğrenciler ile bir koro kuruldu.⁴⁶⁷ Tüm zorluklara rağmen Ahmet Adnan Saygun'un *Özsoy* operasının prömiyeri Atatürk'ün ve İran Şahı Rıza Şah Pehlevi'nin huzurunda 19 Haziran 1934 tarihinde Ankara Halkevi'nde gerçekleştirildi.⁴⁶⁸ Ahmet Adnan Saygun'un *Taşbebek* operası ve Necil Kazım Akses'in *Bayönder* operası Atatürk'ün Ankara'ya gelişinin on beşinci yıldönümü olan 27 Aralık 1934 tarihinde Halkevi'nde sahneye kondu. Temsilde Riyaseticumhur Filarmoni Orkestrası ve Armoni Mızıkası ile Musiki Muallim Mektebi Korusu yer aldı.⁴⁶⁹

Ankara'da opera için özel olarak yapılmış bir sahne olmadığı için operalar çeşitli zorluklar ile hazırlanıyordu. P. Hindemith, hazırladığı raporlarda opera kurulmasının gerekliliğinden bahsetmiş, ancak 1200-1500 kişilik bir salonu dolduracak opera seyircisinin yetişmesi için altı yıl gibi bir zaman gerektiğini ve bu zamana kadar da Halkevi sahnesinin opera oynanabilecek şekilde değiştirilmesinin yeterli olacağını belirtmişti.⁴⁷⁰

Opera sanatçısı yetiştirebilmek için önce konservatuvarda opera bölümü kuruldu. İlk adımda, 1936 yılında, P. Hindemith'in önerileri doğrultusunda rejisör olarak Carl Ebert getirildi. Daha sonra yurtdışından seçkin bir öğretim kadrosu getirilerek opera temsillerinde yer alacak sanatçılar yetiştirilmeye başlandı. 1940 yılında Devlet Konservatuvar Kanunu'nun çıkması ile Tatbikat Sahnesi adı altında uygulamalı tiyatro ve opera kuruldu. İlk olarak W. A. Mozart'ın *Bastien und Bastienne* operası oynandı. Eseri, C. Ebert sahneye koydu ve orkestrayı E. Praetorius yönetti. Oyunu Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin üyeleri ve halk beğeni ile izledi. Konservatuvarın öğrenci sayısı henüz yeterli olmadığı için, sahneye konan operalarda okulun her dalından öğrenci yer alıyordu. Halkevi'nde temsiller savaş sırasında da sürdürüldü.⁴⁷¹

⁴⁶⁷ Cevat Memduh ALTAR, *Opera Tarihi IV*, 310

⁴⁶⁸ Emre ARACI, *Ahmed Adnan Saygun: Doğu-Batı Arası Müzik Köprüsü*, 70

⁴⁶⁹ Cevat Memduh ALTAR, *Opera Tarihi IV*, 313, 337,338

⁴⁷⁰ Paul HINDEMITH, *Türk Küğ Yaşamının Kalkınması İçin Öneriler*, Çev. Gültekin Oransay, 65

⁴⁷¹ Erdoğan OKYAY, *Nevit Kodallı: Türkülerden Oratoryaya*, 141

Ankara'daki sergi evi Alman mimar Bonatz'ın gözetiminde tiyatro ve opera binasına dönüştürüldü. Büyük Tiyatro, 2 Nisan 1948'de törenle hizmete girdi. Açılış töreninde Cemal Reşit Rey'in *I. Senfoni*'sinin, Ulvi Cemal Erkin'in *Keman Konçertosu*'nun, Necil Kazım Akses'in *Ballade*'inin, Ahmet Adnan Saygun'un *Kerem* operası'nın prömiyerleri yapıldı.⁴⁷² 10 Haziran 1949 tarihinde Devlet Tiyatrosu Kuruluşu Hakkında Kanun'un kabul edilmesi ile Devlet Tiyatrosu çatısı altında opera kuruldu.⁴⁷³ Kurumun genel müdürlüğüne Muhsin Ertuğrul atandı. Aynı göreve 1951 yılında Cevat Memduh Altar, 1954 yılında tekrar Muhsin Ertuğrul, 1958 yılından sonra da Necil Kazım Akses, Cüneyt Gökçer, Mithat Fenmen, Ferit Tüzün ve Gürer Aykal atandılar.⁴⁷⁴ Ankara Devlet Opera ve Balesi'nin kuruluş ve gelişiminde önemli rol oynayan kişilerden biri 1954 yılında Devlet Operası'nın orkestra şefi olarak göreve başlayan ve 1991 yılında emekli oluncaya kadar kurumda çeşitli görevler yapmış olan Nevit Kodallı'dır. Şeflik ve sanat danışmanlığının yanı sıra Nevit Kodallı kurum içinde opera müdürlüğü ve Devlet Opera ve Balesi Genel Müdür Vekilliği de yapmıştır.⁴⁷⁵

Opera'nın misyonu da uluslararası opera repertuvarının belli başlı eserlerini Türkçe librettolar ile oynamaktı. 1960 yılında Richard Strauss'un *Salome* ve Carl Orff'un *Die Kluge* adlı operaları başarı ile sahneye konan eserler arasındaydı. Richard Strauss'un oğlu Dr. Franz Strauss gönderdiği telgrafta Türkiye'deki Opera'nın bu güç eseri sahneye koyarak gelişiminde yeni bir dönem açtığını yazmıştı.⁴⁷⁶ Opera Türk bestecilerinin de eserleri sahneye konuyordu. Ahmet Adnan Saygun'un *Kerem* (1953) ve *Koroğlu* (1973 dünya prömiyeri) operaları, Nevit Kodallı'nın *Gilgamiş* (1964 dünya prömiyeri) ve *Van Gogh* (1957 dünya prömiyeri) operaları, Sabahattin Kalender'in *Nasrettin Hoca* (1962) operası, Ferit Tüzün'ün *Midas'ın Kulakları* (1969 dünya prömiyeri) operaları sahneye konmuş eserler arasındadır.⁴⁷⁷

⁴⁷² Cevat Memduh ALTAR, **Tiyatro Tarihi IV**, 286

⁴⁷³ 5441 Sayılı Kanun 16.6.1949 tarihli ve 7234 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

⁴⁷⁴ Cevat Memduh ALTAR, **Tiyatro Tarihi IV**, 287-289

⁴⁷⁵ Erdoğan OKYAY, **Nevit Kodallı: Türkülerden Oratoryaya**, 40-41

⁴⁷⁶ Cevat Memduh ALTAR, **Tiyatro Tarihi IV**, 287-290

⁴⁷⁷ A.g.k., 313, 325, 339, 344, 349, 360

14 Temmuz 1970 tarihinde, Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü Kuruluşu Hakkında Kanun'un⁴⁷⁸ kabul edilmesi ile opera Devlet Tiyatrosu bünyesinden çıkarak Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. Bu kanun ile, Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü'ne, lüzum ve imkân gördüğü diğer şehirlerde, Milli Eğitim Bakanı'nın onayı ile, bir müdür yönetiminde, Devlet Opera ve Balesi müdürlükleri kurma olanağı verilmiştir.

1959 yılında, Aydın ve Azra Gün İstanbul'a gelip, Muhsin Ertuğrul'un desteği ile bir opera sahnesi kurmak için girişimlere başladılar. Bu uğraşları sonunda, İstanbul Belediyesi'nin mali desteği ile İstanbul Şehir Operası kuruldu ve 19 Mart 1960 günü G. Puccini'nin *Tosca* operası ile perdelerini açtı.⁴⁷⁹ Rejisörlüğünü Aydın Gün, orkestra şefliğini de Kurt Eichorn'un yaptığı opera da rol alan sanatçılar arasında Leyla Gencer'de vardı.⁴⁸⁰ İstanbul Şehir Operası'nda Aydın Gün, Elmar Voigt, Feridun Altuna, Ertuğrul İlgin ve Vedat Gürten'in rejisör, Cemal Reşit Rey, Muhittin Sadak ve Demirhan Altuğ da orkestra şefi olarak bulunmuşlardır.⁴⁸¹ 1970 yılında, Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü Kuruluşu Hakkında Kanun'un kabul edilmesi ile İstanbul Şehir Operası, Devlet Opera ve Balesi'ne bağlanarak İstanbul Devlet Opera ve Balesi adını almıştır.

İstanbul'dan sonra İzmir'de Devlet Opera ve Balesini kurmak için girişimler başlatıldı. 1980 yılında, tarihi Elhamra sinema salonu Kültür Bakanlığı tarafından kiralanarak restore edildi.⁴⁸² 1982 yılında İzmir Devlet Opera ve Balesini kurmak üzere Necdet Aydın görevlendirildi. İstanbul Devlet Opera ve Balesi kurulurken, İstanbul'da var olan bir kurumdan yararlanılmıştı, ancak, İzmir'de böyle bir kurum bulunmadığı için, İzmir Opera ve Balesi, 21 Ekim 1982 tarihinde eksik kadro ile perdelerini açmak zorunda kaldı. İlk temsiller İstanbul'daki ilk temsiller kadar başarılı olamadı. 1985 yılında, Nejat Tekbaş'ın görevlendirilmesi ile, İzmir Opera ve Balesi dışı açılarak İstanbul Opera ve Balesi ile işbirliği yapmaya başladı. 2 Mart

⁴⁷⁸ 1309 Sayılı Kanun, 23.7.1970 tarihli ve 13557 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

⁴⁷⁹ **Müzik Ansiklopedisi c. 3, 663**

⁴⁸⁰ Zeynep ORAL, **Leyla Gencer**, 204

⁴⁸¹ **Müzik Ansiklopedisi c. 3, 663**

⁴⁸² İzmir Devlet Opera ve Balesi Resmi İnternet Sitesi

1985 tarihinde sahneye konan G. Verdi'nin *La Traviata* operası iyi kritikler aldı.⁴⁸³ Günümüzde İzmir Devlet Opera ve Balesi geniş repertuarı ve kalabalık seyirci kitlesi ile İzmir'in kültürel yaşantısını zenginleştirmektedir. İzmir Devlet Opera ve Balesi düzenli temsillerin yanı sıra yurtiçinde düzenlenen festivallere katılmış ve Yunanistan, Almanya, Bulgaristan ve Kıbrıs'a yurtdışı turnelere gitmiştir.⁴⁸⁴ Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak 1992 yılında Mersin Devlet Opera ve Balesi ve 1999 yılında da Antalya Devlet Opera ve Balesi kurulmuştur.

Nisan 2007 tarihinde yayınlanan T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı 2006 Yılı İdari Faaliyetleri Raporu'na göre Devlet Opera ve Balesi Sahnelerinde, sezon sırasında 542 temsil sergilenmiş ve 338.216 seyirciye ulaşılmıştır. 2005-2006 sezonu sırasında Ankara, İstanbul, İzmir, Antalya, Eskişehir, Muğla, Malatya, Gaziantep, Konya, Nevşehir, Adana, Van, Denizli, Rize, Kars illerinde ve Marmaris, Bodrum, Side, Menemen, Kemer, Gölcük, Yenice, Datça ilçelerinde yurtiçi turne etkinlikleri gerçekleşmiştir. Yine aynı sezon içinde, Almanya, Yunanistan, Pakistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Fas ve Amerika Birleşik Devletleri'ne turne düzenlenmiştir. 2006 yılında düzenlenen 13. Aspandos Uluslararası Opera ve Bale Festivali'ne Ankara, İstanbul, İzmir, Mersin ve Antalya Devlet Opera ve Baleleri katılmıştır.⁴⁸⁵

Aynı raporda 2006-2007 Devlet Opera ve Balesi sezonunda yer alacak olan eserler listelenmiştir. Kurumların repertuarında opera, oratoryo, müzikal, bale ve çocuk oyunlarına yer verilmiştir. 2006-2007 sezonunda Ankara Devlet Opera ve Balesi'nin repertuarında on bir opera, bir oratoryo, bir müzikal, dört bale, bir modern dans ve bir çocuk operası olmak üzere on dokuz eser yer almıştır. İstanbul Devlet Opera ve Balesi'nin repertuarında on opera, iki oratoryo, bir operet, dokuz bale, iki müzikal, bir müzikal komedi, iki müzikli gösteri, bir dans tiyatrosu, bir çocuk oyunu ve dört çocuk müzikali olmak üzere otuz üç eser yer almıştır. İzmir Devlet Opera ve Balesi'nin repertuarında on opera, bir oratoryo, yedi bale, bir

⁴⁸³ **Müzik Ansiklopedisi c. 3**, 674-675

⁴⁸⁴ İzmir Devlet Opera ve Balesi Resmi İnternet Sitesi

⁴⁸⁵ **T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı 2006 yılı İdari Faaliyetleri Raporu**, 189-190

müzikal, bir çocuk oyunu, bir çocuk balesi, bir müzikli çocuk oyunu olmak üzere yirmi iki esere yer verilmiştir. Mersin Devlet Opera ve Balesi'nin repertuvarında üç opera, iki operet, bir müzikal, bir kantat, bir oratoryo, dört bale ve bir çocuk oyunu olmak üzere on üç eser yer almıştır. Antalya Devlet Opera ve Balesi'nin repertuvarında yedi opera, iki oratoryo, bir kantat, iki müzikal, üç bale ve bir çocuk oyunu olmak üzere on altı esere yer verilmiştir. Ahmet Adnan Saygun'un *Yunus Emre Oratoryosu*, Çetin Işıkoğlu'nun *İnanna* operası, Selman Ada'nın *Ali Baba ve Kırk Haramiler* operası, Nevit Kodallı'nın *Atatürk Oratoryosu*, Timur Selçuk'un *Sarı Naciye* müzikali, Selmi Andak – Gürçil Çeliktaş'ın *Uyuyan Güzel* çocuk müzikali, Ali Hoca'nın *Çanakkale Oratoryosu* devlet operalarının 2006-2007 programında yer alan Türk eserleridir. Faaliyet raporu incelendiğinde 2006-2007 sezonunda en geniş repertuvara sahip kurumun İstanbul Devlet Opera ve Balesi olduğu gözlenmektedir.⁴⁸⁶

Devlet Opera ve Baleleri'nin orkestraları opera ve bale temsilleri dışında konserler vererek Türkiye'nin kültür yaşantısını zenginleştirmektedir. Bu operaların elemanlarından kurulan oda müziği grupları da konserler vermektedir. Ayrıca her operanın bünyesinde bir koro ve bir de çocuk korusu yer almaktadır. Devlet Opera ve Baleleri bünyelerinde farklı birimleri barındırdıkları için geniş bir etkinlik potansiyeline sahiptirler ve Türkiye'de çoksesli müziğin sevilmesi ve yaygınlaşmasında önemli bir rol oynamaktadırlar.

3.5. Çoksesli Korolar

Koro, çoksesli batı müziği eğitimi vermek ve batı müziğini toplum içinde yaygınlaştırmak için en etkin, en yaygın, en ucuz ve en çabuk sonuç veren oluşumlardan biridir.⁴⁸⁷ İzmir Devlet Konservatuvarı ile ilgili bölümde bahsedildiği gibi, P. Hindemith, İzmir ilinde ve İzmir'in çevre ilçelerinde batı müziği eğitimi

⁴⁸⁶ T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı 2006 yılı İdari Faaliyetleri Raporu, 191-193

⁴⁸⁷ Mete GÖKÇE, "Koro Müziğinin Toplumsal İşlevleri Açısından Türkiye Korolar Şenliğinin Kazandırışları Üzerine Genel Bir Değerlendirme", 3

başlatmak için öncelikle bir koro kurulmasını önermişti. Türkiye’de çoksesli batı müziğinin kurumlaşma aşamaları incelendiğinde, Muzıka-yı Hümayun döneminde koronun bir eğitim aracı olarak kullanılmadığı görülmektedir. Muzıka-yı Hümayun’da yapılmış olan çoksesli koro çalışmaları kısıtlı ve kısa soluklu olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması ile birlikte Musiki Muallim Mektebi’nin bünyesinde, daha sonra konservatuvarlar, operalar, halkevleri ve TRT’nin bünyesinde çoksesli korolar ile birlikte çoksesli gençlik ve çocuk koroları da oluşturulmaya başlanmıştır. Ankara Konservatuvarı bünyesinde kurulan koro, ilk olarak öğrenciler arasında fazla ilgi görmemiş ancak Hikmet Şimşek bu koronun şefi olduktan sonra, koronun repertuarı genişlemiş, okul içi ve okul dışı etkinliklerde konserler vermeye başlamıştır. Örneğin, 1959 yılında Ankara Üniversitesi’nin ders yılı açılış töreninde Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi salonunda yapılan törende, koro, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası eşliğinde J. Haydn’ın *Mevsimler* oratoryosundan parçalar seslendirmiştir.⁴⁸⁸

Bu dönemde ve sonrasında yapılan girişimleri Nevit Kodallı şöyle betimlemektedir: “Bir göle, bir havuza taş atarsınız, çıkan dalgaların genişleye genişleye halkalar halinde su yüzeyine yayılacağını bilirsiniz, bunu bilerek o taşı suya atarsınız. Biz de bu bilinçle daha 1960’lı yılların sonundan bu yana önce TRT’de Çocuk Korolarını, sonra Gençlik Korolarını, operalarımızda Çocuk Korolarını, Çocuk Bale Kurslarını kurduk.”⁴⁸⁹ TRT bünyesinde kurulan çoksesli çocuk ve gençlik koroları, yayınları ve kayıtları hem birçok çocuğun müzik eğitimi almasını sağlamış, hem de ülkenin kültürel yaşantısında önemli bir yer almıştır. Günümüzde her devlet opera ve balesinin de bir çocuk korusu vardır.

Koroların kurulmasında ve koroya yönelik etkinliklerin artmasında çoksesli müzik dernekleri de büyük rol oynamaktadır. Bünyelerinde farklı yaş grupları için korolar barındıran bu dernekler, polifonik söyleme yeteneğini geliştirmek için dersler vererek, halka açık konserler düzenleyerek, ayrıca festival ve yarışma gibi etkinlikler organize ederek Türkiye’deki çoksesli müzik kültürünü zenginleştirmektedirler.

⁴⁸⁸ Önder KÜTAHYALI, **Kırk (+5) Yılım Ardından**, 12-13

⁴⁸⁹ Nevit KODALLI, “Bir Taş Attık”, **Polifonik Sanat Dergisi**, 5

1973 yılında, Ankara Çoksesli Müzik Derneği, Muzaffer Arkan, Ahmet Adnan Saygun, Cevat Memduh Altar, Mithat Fenmen, Samim Bilgen, Cevza ve Cenap And'ın girişimleri ile kurulmuştur. Dernek hem kendi içinde korolar barındırmakta hem de Ankara Uluslararası Koro Festival ve Yarışmasını düzenlemektedir. Dernek koroları pek çok uluslararası festival ve yarışmaya katılmış ve farklı kategorilerde dereceler alıp ödül kazanmıştır.⁴⁹⁰

1989 yılında, Türkiye Polifonik Korolar Derneği kurulmuştur. Bu derneğin amacı müziği meslek olarak seçmeyen ancak müzik yapmak isteyen insanları bir çatı altında toplayarak korolar kurmak ve etkinlikler düzenlemektir. Türkiye Polifonik Korolar Derneği 1996 yılında beri düzenli olarak her yıl Türkiye Korolar Şenliği'ni düzenlemektedir. Düzenli olarak yapılan bu şenlikler yeni koroların kurulması ve korolar arasında iletişim sağlanması için zemin hazırlamaktadır. Türkiye Korolar Şenliği'ne geçmiş yıllarda katılan koro sayıları incelenirse, birinci şenliğe sadece on sekiz koro katıldığı halde sonraki yıllarda bu sayının doksan dörde kadar çıktığı görülmektedir. Son on iki yılda şenliğe katılan farklı koroların toplam sayısı ise 260'dır.⁴⁹¹ Bu sayı Türkiye'de en az 260 koro olduğunun bir göstergesidir.

Bu festivale katılan korolar ilköğrenim çocuk koroları, özel ilköğrenim minik-çocuk koroları, lise koroları, özel lise koroları, asker-polis koroları, dernek-vakıf-belediye minik-çocuk koroları, dernek gençlik koroları, dernek büyük-yetişkin koroları, Anadolu güzel sanatlar liseleri koroları, özel amaçlı vokal koroları, radyo-televizyon koroları, radyo-televizyon çocuk koroları, vakıf-dernek kızlar ve kadın koroları, üniversite çocuk koroları, dernek koroları, opera-senfonik çocuk koroları ve devlet korosundan oluşmaktadır.⁴⁹² Bu şenlik katılım tablosu günümüzde, çeşitli yaş ve insan gruplarına hitap eden çoksesli müzik koroları oluştuğunu ve koro geleneğinin yerleşmeye başladığını göstermektedir.

⁴⁹⁰ Ankara Çoksesli Müzik Derneği Resmi İnternet Sitesi

⁴⁹¹ Mete GÖKÇE, "Koro Müziğinin Toplumsal İşlevleri Açısından Türkiye Korolar Şenliğinin Kazandırları Üzerine Genel Bir Değerlendirme", 4-5

⁴⁹² Mete GÖKÇE, "Koro Müziğinin Toplumsal İşlevleri Açısından Türkiye Korolar Şenliğinin Kazandırları Üzerine Genel Bir Değerlendirme", 6

1996 yılında, emekli olduktan sonra Mersin'e yerleşen Nevit Kodallı tarafından Mersin Polifonik Korolar Derneği kurulmuştur.⁴⁹³ Derneğin koroları yurtiçinde ve yurtdışında başarılı konserler vermiş, ayrıca festival ve yarışmalara katılarak ödüller almıştır. Dernek tarafından, 2008 yılında onuncusu yapılacak olan Mersin Uluslararası Nevit Kodallı Çoksesli Korolar Festivali düzenlenmekte, Polifonik Sanat adında bir dergi yayınlanmaktadır.⁴⁹⁴ Adana Polifonik Korolar Derneği 2000 yılında kurulmuştur. Bu dernek de diğer dernekler gibi çağdaş koro müziğinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması amacı ile kurulmuştur.⁴⁹⁵ Dernek içinde yer alan farklı korolar konserler vermekte ve festivallere katılmaktadır.

Yukarıda bahsedilen korolar amatör korolardır. Devlet opera ve balelerinin içinde bulunan koroların yanı sıra, Türkiye'de kadrolu elemanı olan iki koro vardır. Bunlardan biri Ankara'da bulunan Devlet Çoksesli Korosu, diğeri de TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu'dur. Devlet Çoksesli Korosu'nun 1989 yılında kurulmuş ve sanat yönetmeni olarak Hikmet Şimşek atanmıştır. Koronun şefliğini de Walter Strauss üstlenmiştir.⁴⁹⁶ 1993 yılında Walter Strauss'un Türkiye'den ayrılması üzerine koro Ahter Destan ile çalışmalarına devam etmiştir. 1998 yılından beri koronun şefliğini İbrahim Yazıcı yapmaktadır. Koro verdiği *a capella* konserlerin yanı sıra devlet senfoni orkestraları ile ortak konserler vermektedir. Koronun katıldığı festivaller arasında İstanbul, Ankara ve Eskişehir Müzik Festivalleri ile Aspendos Opera ve Bale festivali sayılabilir. Koro yurtdışında da Güney Kore'de, Vatikan'da ve Almanya'da konserler vermiştir. Ayrıca koronun CD ve DVD kayıtları da bulunmaktadır.⁴⁹⁷ Devlet Çoksesli Korosu'nun yönetimi, idari ve sözleşmeli personelin atanması, adaylık, sınav ve çalışma biçimlerine ilişkin usul ve esasları Kültür ve Turizm Bakanlığı Devlet Koroları ve Toplulukları Yönetmeliği'ne göre düzenlenmektedir.⁴⁹⁸

⁴⁹³ Müşerref ÖRÜNK, "Bugüne Nasıl Geldik", **Polifonik Sanat Dergisi**, 8

⁴⁹⁴ Mersin Polifonik Korolar Derneği Resmi İnternet Sitesi

⁴⁹⁵ Tuğrul Göğüş Basın Bildirisi, 3.11.2000

⁴⁹⁶ Önder KÜTAHYALI, **Kırk (+5) Yılın Ardından**, 28

⁴⁹⁷ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi

⁴⁹⁸ 6.7.2006 Tarih ve 26220 Sayılı Resmi Gazete

TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu Orkestra Şefi Prof. Hikmet Şimşek ve besteci Muammer Sun'un çabalarıyla 1970 yılında kurulmuştur. Koro ilk çalışmalarına şef Hikmet Şimşek ile başlamış, 1974 yılında Walter Strauss koronun şefi olmuştur. 1983 yılında Walter Strauss, İzmir Devlet Opera ve Balesi genel müzik direktörlüğüne atanınca korodan ayrılmıştır. 1985-1987 yılları arasında Bujor Hoinic, 1987 yılında ise Jan Szelepcsenyî şef olarak görev almıştır. Koro, çalışmalarını, 1992 yılından beri, şef Elnara Kerimova ile sürdürmektedir.⁴⁹⁹

3.6. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT)

Türkiye’de radyo yayınına ilk olarak İstanbul’da 6 Mayıs 1927 tarihinde başlandı. Bunu izleyen aylarda Ankara’da da radyo ile yayın yapılmaya başlandı. Ankara’da, İstanbul’da ve hükümetin onaylayacağı diğer illerde radyo verici istasyonlarını işletmek üzere Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketi (TTTAŞ) kuruldu. TTTAŞ on yıl süre ile bu görevi yürüttü.⁵⁰⁰ Bu dönemin sonunda devlet radyo yayıncılığı başladı. 1937-1938 yılları arasında Ankara’da 120 kW gücünde yeni bir verici yapıldı ve 31 Kasım 1938 tarihinde Türkiye Milli Radyosu hizmete girdi. Vericiler ve yayın stüdyoları yönetim sorumluluğu PTT’ye, programların düzenlenmesi ise Milli Eğitim ve İçişleri Bakanlıkları’na verildi.⁵⁰¹ 1940 yılında radyo yönetimi Matbuat Umum Müdürlüğü’ne bağlandı ve 1943 yılında bu müdürlük Basın Yayın Turizm Genel Müdürlüğü adını aldı. İzmir’de 1949 yılında İzmir Belediyesi tarafından kurulan İzmir Radyosu 1953 yılında devlet radyosu oldu. 1961 Anayasası’nda, radyo ve televizyon yayınlarının özerk ve tarafsız bir kurum tarafından yapılacağı belirtildi. Anayasanın öngördüğü kurum, Türk Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) adı altında, yapı ve işleyişini düzenleyen kanunun 24 Aralık 1963 yılında kabul edilmesi ve 1 Mayıs 1964 tarihinde yürürlüğe girmesi ile kuruldu. 1968 yılında televizyon deneme yayınları başladı ve 1969 yılında televizyon için yatırımlar yapılırken radyo yayınları için yapılanlar azaldı. 1971

⁴⁹⁹ TRT Resmi İnternet Sitesi

⁵⁰⁰ İstanbul Radyosu Anılar Yaşantılar, 15-16

⁵⁰¹ Özden CANKAYA, Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT 1927-2000, 27

yılında TRT'nin özerkliği kaldırıldı ve 8 Mart 1972 yılında da kurumun örgütsel yapısı değiştirilerek siyasal iktidara bağlı hale getirildi. Bunun bir sonucu olarak, iktidar partileri değiştikçe TRT yönetimi de değişmeye başladı. 1975 yılında TRT-2 ve TRT-3 radyoları, kültür yayınları yapmak ve çeşitli müzik dallarında kaliteli müzik örneklerini halka tanıtmak amacı ile kuruldu.⁵⁰² 1982 yılı Anayasası'ndan sonra, 11 Kasım 1983 tarihinde, yeni Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu kabul edildi.⁵⁰³ Denetim ve değerlendirme yapmak üzere Radyo Televizyon Yüksek Kurulu kuruldu. Yayınlar bu kurum tarafından belirlenen düzenlemeler çerçevesinde yapılmaya başlandı. 1980'li yıllarda, TRT'nin kontrolü dışında özel radyo ve televizyon kurumlarının kurulması için girişimler yapıldı ve özel radyo ve televizyonlar yayınları başladı. Ancak, radyo kanallarının yaygınlaşmasını engellemek için 1993 yılının Nisan ayında Ulaştırma Bakanlığı özel radyoların kapatılması için bir karar aldı.⁵⁰⁴ Bu karar uygulanamadı ve 1993 yılının Temmuz ayında özel radyo ve televizyonlara yayın hakkı verildi. 20 Nisan 1994 tarihinde, hem TRT hem de özel kurumların uyması gereken kuralları kapsayan Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun⁵⁰⁵ yürürlüğe girdi. Bu yasa ile Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) kuruldu.⁵⁰⁶

İlk radyo yayınlarının süreleri kısıtlı idi ve bu yayınlarda müzik önemli bir yer tutuyordu. İstanbul Radyosu'nda Telsiz Telefon Stüdyo Orkestrası batı müziği yayınları yapıyordu.⁵⁰⁷ Ankara Palas Oteli'nin bodrumundaki radyo istasyonundan yapılan yayınlarda da Riyaseticumhur Filarmoni Orkestrası'nın elemanlarından oluşan bir salon orkestrası yayınlara katılıyordu. Bu orkestrada yer alanlar arasında Halil Onayman (keman), Nuri İrun (keman), Edip Sezen (viyolonsel), Zülfî Kınayman (kontrabas), Sadri Özozan (piyano) vardı. Radyo, Sular İdaresi'nin olduğu binaya geçince, oda orkestrasının kadrosu büyütüldü ve Zeki Üngör'ün yönetiminde dinletilerini sürdürdü.⁵⁰⁸

⁵⁰² **İstanbul Radyosu Anılar Yaşantılar**, 22-28, 30

⁵⁰³ 2954 Sayılı Kanun 14.11.1983 tarihli ve 18221 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

⁵⁰⁴ **İstanbul Radyosu Anılar Yaşantılar**, 28, 36

⁵⁰⁵ 3984 Sayılı Kanun 20.4.1994 tarihli 21911 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

⁵⁰⁶ **İstanbul Radyosu Anılar Yaşantılar**, 38

⁵⁰⁷ A.g.k., 18

⁵⁰⁸ **Muzıka-i Humayun'dan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasına**, 28

Ankara’da 1938 yılında yeni vericinin kurulması ile Türkiye Milli Radyo’su daha geniş bir alana yayın yapmaya başladı. Ayrıca, radyo yayınlarının PTT denetimine geçmesi ile yayın süresi uzadı. Bu dönemde, radyoda kültür yayınları devam ediyor, Ankara Radyosu’nda klasik batı müziği, İstanbul Radyosu’nda ise daha çok batı eğlence müziği yer alıyordu.⁵⁰⁹

Ankara’da, radyonun ilk programında E. Praetorius’un yönetiminde Riyaseticumhur Filarmoni Orkestrası eşliğinde, solist Zino Francescatti, N. Paganini’nin Birinci Keman Konçertosu’nu seslendirdi. 1950 yılında kadar, Riyaseticumhur Filarmoni Orkestrasının kadrosu, Ankara Radyo Senfoni Orkestrası adı altında E. Praetorius ve F. Alnar’ın yönetiminde düzenli olarak radyo konserleri verdi. Bu dönemde ilk radyo programlarını yapanlar ve bu programlarda yer alanlar arasında Ferit Alnar, Necil Kazım Akses, Ulvi Cemal Erkin, Cemal Reşit Rey, Ahmet Adnan Saygun, Cevat Memduh Altar, Necdet Atak, Ferhunde Erkin, Mithat Fenmen ve Halil Bedi Yönetken sayılabilir.⁵¹⁰

1938 yılında, on sekiz müzisyenden oluşan Radyo Salon Orkestrası, kemancı Necip Aşkın’ın yönetiminde yayınlara katılıyordu. Bu orkestra J. Strauss’un valsleri gibi izleyici tarafından kolayca sevilecek parçalara yer veren geniş bir repertuvara sahipti. 1944 yılında bu orkestra ikiye ayrıldı ve on iki kişiden oluşan iki ayrı salon orkestrası kuruldu. Bu orkestralar haftada üçer defa Necip Aşkın ve Halil Onayman’ın yönetiminde konserler veriyorlardı.⁵¹¹ Necip Aşkın’dan sonra Orhan Borar’ın yönetiminde konser vermeye devam eden orkestra bir süre sonra yayından kaldırıldı.⁵¹² Riyaseticumhur Armoni Mızıkası da bu dönemde düzenli olarak radyo yayınlarına katılıyordu. Ancak, 1960 yılında kadrosu küçültüldükten sonra, orkestra, radyo yayınlarına daha seyrek katılmak zorunda kaldı.⁵¹³

⁵⁰⁹ İstanbul Radyosu Anılar Yaşantılar, 20

⁵¹⁰ Müzik Ansiklopedisi c. 4, 1190, 1194-1195

⁵¹¹ Müzik Ansiklopedisi c. 4, 1195

⁵¹² Müzik Ansiklopedisi c. 1, 77

⁵¹³ Müzik Ansiklopedisi c. 4, 1195

İstanbul'da ise, İstanbul Şehir Orkestrası, 1949 yılından beri, Radyo Senfoni adı altında Cemal Reşit Rey'in yönetiminde önceleri haftada bir, daha sonra haftada iki defa olmak üzere konserler veriyordu.⁵¹⁴ İstanbul'a gelen yabancı sanatçılar da bu konserlerde yer alıyordu. O dönemde radyoda konser veren sanatçılar arasında Jose Itrubi, Alfred Cortot, Jacques Thibaut ve Gaspar Cassado sayılabilir. 1950'lerin sonunda İstanbul Radyosu'nda Semih Argeşo (keman), Mudittin Sadak (Viyolonsel) ve Cemal Reşit Rey (piyano) üçlü olarak konserler veriyordu. Ayrıca, her Pazar saat 11:00'de Şan Sineması'nda yapılan konserler İstanbul Radyosu tarafından canlı olarak yayınlanıyordu.⁵¹⁵

1946-1960 döneminde radyo yayınlarının müzik ağırlıklı olmasına rağmen bu dönemde devlete bağlı opera, orkestra ve konservatuvar gibi kurumlar ile yeterli işbirliği yapılamadığı görülmektedir. Bunun bir sonucu olarak yayınlarda batı eğlence müziğinin oranı yükselmiş ve çoksesli klasik müziğinin oranı azalmıştır.⁵¹⁶ Bu dönemde, kültür ve sanata ilişkin programlarda ağırlığın daha çok tiyatro oyunlarına verildiği ve çocuklara yönelik programların arttığı görülmektedir.⁵¹⁷

Hikmet Şimşek 1960 yılında Ankara Radyosu Oda Orkestrası'nı kurdu ve bu orkestra ile bir dizi radyo dinletisi gerçekleştirdi. Bu dinletilerin bir kısmına konservatuvarın öğrenci korusu da katılıyordu. Bu dönemde Ahmet Adnan Saygun'un *Eski Üslupta Kantat*'ının ilk seslendirilmesi yapıldı. Eser bu şekilde gün ışığına çıktıktan sonra sık sık seslendirildi. Ankara Radyo Oda Orkestrası, Hikmet Şimşek 1961 yılında devlet tarafından Almanya'ya gönderilince dinletilerine ara verdi. 1963 yılında Hikmet Şimşek geri döndüğü zaman orkestrayı yeniden kurdu.⁵¹⁸

Bu dönemde Ankara'da düzenli olarak yayın yapan bir diğer orkestra da TRT Ankara Oda Orkestrası idi. Ankara Oda Orkestrası, Suna Kan, Faruk Güvenç ve Gürer Aykal'ın özverili çalışmaları ile kuruldu. Orkestra kısa bir süre sonra yurtiçi ve

⁵¹⁴ Yılmaz AYDIN, *Türk Beşleri*, 29

⁵¹⁵ *İstanbul Radyosu Anılar Yaşantılar*, 111, 157, 159

⁵¹⁶ Özden CANKAYA, *Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT 1927-2000*, 46-47

⁵¹⁷ *İstanbul Radyosu Anılar Yaşantılar*, 22

⁵¹⁸ Önder KÜTAHYALI, *Kırk (+5) Yılın Ardından*, 13-14

yurtdışında konserler vermeye başladı. Ankara Oda Orkestrası'nı, Sevda-Cenap And Vakfı destekliyordu. Daha sonra, TRT ile yapılan sözleşme ile orkestra mali güvence kazandı ve ayda on iki defa prova yapabileceği bir yere sahip oldu. Bu dönemde, orkestra, TRT Ankara Oda Orkestrası adı altında çalışmalarını sürdürdü. Ankara Oda Orkestrası'nın ilk yıllardaki kadrosunda Gürer Aykal, Suna Kan, Cengiz Özkök, Engin Eralp, Ergun Özyücel, Murat Tamer, Ayhan Erman, Leda Cenaz, Arda Miyak, Semra ve Howard Griffith, Faruk Güvenç, Doğan Cangal, Ali Doğan, Engin Sansa, Selçuk Sun ve Selçuk Gündemir yer alıyordu. Semra ve Howard Griffith yurtdışına gidince kadroya Sumru ve Koral Çalgan alındı. Orkestra ufak tefek kadro değişiklikleri yaşasa da Suna Kan orkestranın itici gücü olarak çalışmalarına devam etti.⁵¹⁹ TRT Ankara Oda Orkestrası, 1985 yılına kadar yayın etkinliklerine devam etti.⁵²⁰

Radyo yayınlarında orkestraların yanı sıra korolar da yer alıyordu. İlk olarak, Mesud Cemil'in girişimleri ile otuz beş kişiden oluşan Ankara Radyosu Dört Sesli Korosu kuruldu. Barok dönemden Romantik Çağ'a kadar geniş bir repertuarı olan koro birkaç yıl Ankara Radyosu'nda konserler verdi. Bu koro dağıldıktan uzun süre sonra, 1964 yılında Bülent Arel'in girişimleri ile otuz üç üyeden oluşan Madrigal Korosu kuruldu. Koronun repertuarında Barok, Klasik ve Romantik dönemlerden parçaların yanı sıra polifonik halk şarkıları da yer alıyordu. Koro 1967 yılında dağıldı.⁵²¹ 1970 yılında, Hikmet Şimşek ve Muammer Sun'un girişimleri ile TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu kuruldu. Koro ilk çalışmalarına Hikmet Şimşek'in şefliğinde başladı. 1974 ile 1983 yılları arasında ise koronun şefliğini Walter Strauss yaptı. Daha sonra Bujor Hoinic, 1987 yılında da Jan Szelepceşenyi şeflik görevini üstlendiler. 1992 yılından bu yana koronun şefliğini Elnara Kerimova yapmaktadır.⁵²²

Bu arada çocuk ve gençlik koroları da yayınlarda yer alıyorlardı. 1979 yılında TRT Ankara ve İstanbul Çocuk koroları, 1983 yılında da TRT İzmir Çocuk Korosu

⁵¹⁹ Müşefffer HEKİMOĞLU, **Suna Kan: Öz Şarkısını Duyuran Keman**, 83-85, 131

⁵²⁰ **Müzik Ansiklopedisi c. 4**, 1196

⁵²¹ A.g.k., 1195-1196

⁵²² TRT Resmi İnternet Sitesi

kuruldu.⁵²³ 1983 yılında da TRT Ankara ve İstanbul gençlik koroları⁵²⁴, 1986 yılında da TRT İzmir Gençlik Korosu kuruldu. Halen aktif olarak TRT bünyesinde yer alan bu korolara sınav ile öğrenci alınmaktadır. Bu sınavların şartları TRT tarafından belirlenmektedir. Bu korolar radyo ve televizyon yayınları yapmanın yanı sıra festivallerde ve çeşitli etkinliklerde konserler vermektedirler. Ayrıca TRT için yaptıkları kayıtlar arşivlenmektedir.

Günümüzde TRT'nin bünyesinde kadrolu olarak sadece iki profesyonel çoksesli grup yer almaktadır. Bunlardan bir tanesi 1982 yılında kurulmuş olan İstanbul Hafif Müzik ve Caz Orkestrası diğeri de TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu'dur. Bunun dışında TRT bünyesinde yapılan stüdyo konser ve kayıtları için katılan sanatçılara belli bir ücret ödenmektedir.⁵²⁵

⁵²³ **Müzik Ansiklopedisi c. 4,** 1197

⁵²⁴ TRT Resmi İnternet Sitesi

⁵²⁵ Bu bilgi TRT Müzik Dairesi Çoksesli Müzikler Müdürü Ümran Sönmezer'den alınmıştır.

4. SONUÇ

Yapılan bu araştırmanın sonunda Türkiye’de çoksesli klasik batı müziğinin kurumlaşmasının üç aşamada gerçekleştiği görülmektedir. İlk aşama, Muzıka-yı Hümayun’un kurulması ile çoksesli batı müziğinin Osmanlı Sarayı’na resmen girmesi ile başlamıştır. II. Mahmud döneminde yeni kurulan orduya uygun bir bando oluşturmak için başlayan çalışmalar, Guiseppe Donizetti’nin 1828 yılında saraya gelerek eğitimciliğe başlaması ile kurumlaşmıştır. Yeni kurulmakta olan bandoya Enderun’dan öğrenciler alınarak eğitime başlanmıştır.

Muzıka-yı Hümayun, Abdülmecid’in döneminde, saray orkestrası ve kızlar orkestrasının kurulması, saraya C. Guatelli ve B. Pisani gibi yabancı müzisyenlerin getirilmesi ile gelişmiş ve elemanlarının sayısı 200’e kadar yükselmiştir. Bu dönemde saraydaki müzik etkinliklerinin çeşitlendiği ve çoğaldığı görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu’nun ilk saray tiyatrosu olan Dolmabahçe Saray Tiyatrosu bu dönemde inşa edilmiştir. Bu tiyatrodaki Muzıka-yı Hümayun sanatçılarının yanı sıra Beyoğlu’nu ziyaret eden gruplar sahne almıştır. Bu dönemde, Beyoğlu’ndaki tiyatrolar Osmanlı Sarayı’ndan mali destek görmüş, bu tiyatrolara gelen sanatçılar da Muzıka-yı Hümayun’un müzik hayatını zenginleştirmiştir.

Abdülaziz’in tahta geçmesi ile Muzıka-yı Hümayun’da duraklama devrine girilmiştir. Abdülaziz, çoksesli batı müziği besteleri yapabilecek kadar bilgiye sahip bir padişah olmasına rağmen bu müzik tarzını benimsememiştir. Tahta geçtikten sonra saray orkestrasını kaldırmış, karşı gelenleri de görevlerinden uzaklaştırmıştır. Dolmabahçe Saray Tiyatrosu da kısa bir süre sonra atıl hale gelmiş ve ardından yanmıştır. Abdülaziz’in çoksesli batı müziğine olan ilgisinin Avrupa gezisinden sonra arttığı, bu dönemde saray orkestrasının tekrar kurulduğu ve Muzıka-yı Hümayun’a biraz daha fazla destek verildiği görülmektedir. Bu dönemde dikkati çeken bir gelişme kurumdaki eleman sayısının 200’den yaklaşık 500 kişiye çıkmasıdır. Kurumdaki sanatçı sayısının dikkat çekici artışı, ailelerin çocuklarını eğitim amacı ile bu kuruma yerleştirmek istemelerine bağlanabilir, çünkü Muzıka-yı

Hümayun'da eğitim görmüş müzisyenler genellikle üst düzey görevlere atanıyorlardı. Öteyandan sayısal büyüme kurumun müzik etkinliklerine yansımamıştır. Abdülaziz döneminde Muzıka-yı Hümayun'a yeterli yatırım yapılmadığı kesindir. Beylerbeyi ve Çırağan gibi iki gösterişli saray yapıldığı ve saray harcamalarının arttığı bu dönemde yanmış olan Dolmabahçe Saray Tiyatrosu yeniden inşa edilmemiştir.

II. Abdülhamit çoksesli batı müziğini seven ve destekleyen bir padişah olduğu için onun tahta geçmesi ile Muzıka-yı Hümayun'un yeni bir ilerleme dönemine girdiği görülmektedir. Bu dönemde bando ve saray orkestrası gelişmiş ve saraydaki müzik etkinlikleri çeşitlenmiştir. Saraya yurtdışından yeni müzisyenler getirilmiş, Muzıka-yı Hümayun'dan yetişen Türk müzisyenler öğretmen ve icracı olarak kendilerini göstermeye başlamışlardır. Muzıka-yı Hümayun içinde yeni bölümler kurulmuştur. Örneğin, Güllü Agop'un saraya gelmesi ile sarayda Türkçe tiyatro ve operetler gerçekleştirilmeye başlamış, daha sonra Stravolo ailesinin saraya alınması ile opera ve operet grubu kurulmuştur. II. Abdülhamit'in isteği ile oda müziği grupları da oluşturulmuştur. Bu dönemde, çoksesli bir koro kurulmuş ve bu koro iki yıl saraydaki etkinliklerde yer almıştır. Ayrıca, müzik kütüphanesi de zenginleştirilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun ikinci ve son saray tiyatrosu olan Yıldız Saray Tiyatrosu bu dönemde inşa edilmiştir. Askeri bandoların sayıları da artmıştır. Bu dönemde kurulmuş olan ve halk arasında çok popüler olan bandolardan biri Ertuğrul Yatı'nın bandosu Ertuğrul Mızıkası'dır. Bu bandoları eğitmek için Bahriye Tersane ve Sanayi Okulu ve Askeri Dikimhane'nin bünyesinde müzik sınıfları açılmıştır.

II. Abdülhamit döneminde, olumlu gelişmelerin yanı sıra kurumun ilerleme hızını kesen engeller olduğu görülmektedir. Ali Suavi Vakası'ndan sonra, II. Abdülhamit, Muzıka-yı Hümayun'un içinde kendisine karşı bir grubun olduğunu düşündüğü için kurumun kadrosunu önemli ölçüde azaltmıştır. Kadroda ikinci bir azalma II. Meşrutiyet'in ilanından sonra, askeri rütbelerin indirilmesi ile yaşanmıştır. Rütbesinin indirilmesini istemeyen müzisyenlerden bir kısmı orduya geçmiş ve daha sonra Balkan Savaşları'nda şehit olmuştur. Müzisyenlerin çoğu maaşları az olduğu

için ek işler yapmak zorunda kalmış, bu da Muzıka-yı Hümayun içinde bir devamsızlık ve disiplinsizliğe yol açmıştır. II. Abdülhamit'in her gelişmeyi kontrol etmek istemesi ve müzik açısından her zaman doğru kararlar vermemesi kurumun gelişmesini kötü etkilemiştir. Örneğin, II. Abdülhamit, D'Arenda Paşa'nın eşlik partisinde piyano olmayan operaları, piyano eşliği ile yönetmek istemesini uygun görmüş ve bu karara karşı çıkan C. Guatelli'nin saraydaki sorumlulukları azaltılmıştır. Politik görüşlerden etkileneneği düşüncesi ile yurtdışına öğrenci gönderilmekten çekinilmiş, Paris'e gönderilmiş olan Saffet Atabinen de bir yıl sonra geri çağırılmıştır. Bu dönemde inşa edilen Yıldız Saray Tiyatrosu, Osmanlı İmparatorluğu'nun ihtişamını göstermekten uzak, daha çok oda sahnesi tarzında bir tiyatrodur.

V. Mehmed Reşad tahta çıktıktan sonra opera ve operet grubunu saraydan uzaklaştırmış ve saray tiyatrosunu da kapatmıştır. I. Dünya Savaşı sırasında Muzıka-yı Hümayun'un kadrosu askere alınmış daha sonra Çanakkale Savaşı'na gönderilmiş ve müzisyenlerin büyük bir kısmı bu savaşta şehit olmuştur. Tüm bu olumsuzluklara rağmen, Muzıka-yı Hümayun'da bazı gelişmeler kaydedilmiştir. Saffet Atabinen'in şeflik yaptığı dönemde saray orkestrası senfonik bir yapıya kavuşmuştur. 1918 yılında, orkestra Zeki Üngör'ün şefliğinde Avrupa'ya turneye gitmiştir. Bu turneden sonra, orkestra İstanbul'da L'Union Française'de halk konserleri vererek çoksesli klasik batı müziğini saray dışına taşımaya başlamıştır. Bu dönemde kurumlaşma açısından önemli bir adım atılarak ilk defa saray dışında bir konservatuvar kurmak için girişim yapılmış ve 1914 yılında bünyesinde tiyatro ve müzik bölümleri barındıran Dârülbedayi açılmıştır. Ancak I. Dünya Savaşı'nın getirdiği mali sıkıntılar yüzünden müzik bölümü uzun soluklu olamamış ve 1916 yılında kapanmıştır. Aynı yıl açılan Dârülelhan ağırlıklı olarak Türk müziği eğitimi veren bir kurum olmuştur. Bu dönemde Bahriye Musiki Mektebi açılmış ve Dârülaceze bünyesinde bir bando ve bando okulu kurulmuştur. Askeri bandoları düzenlemek için de bir komisyon toplanmış ancak bu komisyonun aldığı kararlar savaş yüzünden uygulanamamıştır. V. Mehmed Reşad döneminde, padişahın kendisi müzik ile fazla ilgili olmasa da çoksesli batı müziğini saray dışına taşıma ve yeni kurumlar oluşturmak için

girişimlerde bulunulduğu görülmektedir. Ancak savaşın getirdiği zorluklar yüzünden bu girişimler amaçlarına ulaşamamıştır.

I. Dünya Savaşı sonrasında ülkenin sıkıntıda olduğu VI. Mehmet Vahideddin döneminin belki de müzik açısından tek olumlu tarafı Rusya'dan kaçan çarlık müzisyenlerinin bir kısmının İstanbul'a gelerek bir süre burada kalmalarıdır. Muzıka-yı Hümayun'un müzisyenleri Rus sanatçılar ile çalışarak kendilerini geliştirme fırsatı bulmuşlardır.

Görüldüğü gibi, II. Mahmud döneminde kurulmuş olan Muzıka-yı Hümayun Osmanlı İmparatorluğu'nda devlet çatısı altında yer alan, süreklilik gösteren tek kapsamlı çoksesli batı müziği kurumudur. Ancak Muzıka-yı Hümayun saraya bağlı olarak kalmış ve çoksesli batı müziğini halk arasında yaygınlaştırmak gibi bir misyonu olmamıştır. Bu kurumun dışında çoksesli batı müziğini geliştirmek, ilerletmek ve sevdirmek için uzun soluklu bir girişim olamamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra Atatürk'ün önderliğinde, çoksesli klasik müzik alanında büyük girişimler yapılarak yeni kurumlar kurulduğu görülmektedir. Bu kurumların oluşum aşamalarında Muzıka-yı Hümayun'un müzisyen kadrosundan yararlanılmıştır. Bu kadro ile Riyaseticumhur Filarmoni Orkestrası ve Riyaseticumhur Armoni Mızıkası kurulmuştur. Yine bu kadrodan yararlanılarak müzik öğretmeni yetiştirmek üzere Musiki Muallim Mektebi kurulmuştur. Atatürk'ün isteği ile 1934 yılında bir müzik komisyonu kurularak müzik ile ilgili kurumların yapılandırılması için kapsamlı çalışmalar yapılmıştır. Oluşturulması düşünülen kurumların yapılandırılma evrelerini belirlemek için incelemeler yapıp rapor hazırlamak üzere yurtdışından Alman besteci Paul Hindemith çağırılmıştır. Onun önerileri doğrultusunda yurtdışından birçok uzman getirilmiştir. Bu girişimlerin bir sonucu olarak, ileride, Ankara Devlet Konservatuvarı ismini alacak olan konservatuvar, Musiki Muallim Mektebi bünyesinde eğitime başlamıştır. Ayrıca, İstanbul'da bulunan Dârülelhan'da batı müziği eğitimi veren bir kurum olarak yeniden yapılandırılmıştır. Askeri bandolara müzisyen yetiştirmek amacı ile Musiki Gedikli Erbaş Hazırlama Ortaokulu

açılmıştır. İstanbul ve Ankara’da başlayan radyo yayınlarında çoksesli batı müziğine geniş yer verilmiş ve radyoların bünyesinde çeşitli icra toplulukları yer almaya başlamıştır. Bu dönemde yurtdışına eğitim için öğrenciler gönderilmiş ve eğitimlerini tamamlayıp Türkiye’ye dönen müzisyenler bu kurumların kuruluş aşamalarında tüm fiziksel olumsuzluklara rağmen özveri ile çalışmışlardır. Bu kurumlardan yetişen müzisyenler de var olan kurumların geliştirilmesinde ve yeni kurumların kurulmasında önemli rol oynamışlardır. Atatürk’ün önderliğinde girişilen bu geniş kurumlaşma hareketinin, müzik kurumlarının günümüzdeki durumlarına ulaşmasındaki ilk etap olduğu söylenebilir. Bu kurumlaşmanın en önemli özelliği, devlete bağlı olmalarına rağmen müzik kurumlarına kanunlar ile özerk bir yapı sağlanmış olmasıdır. Bu özerk yapı, kurumların kendi içlerinde ve hükümetlerden bağımsız olarak ilerleme ve gelişmelerine olanak vermiştir.

1923-1949 dönemindeki kurumlar incelendiği zaman, yukarıda ismi geçen eğitim kurumlarının devamlılık gösterdiği ayrıca Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası ve Devlet Operası’nın da Ankara’da görev yaptığı görülmektedir. Bu dönemde yeni kurumlar Ankara’da kurulmuş ve ilk kapsamlı kurumlaşma Ankara’da gerçekleşmiştir. Zaten zengin bir kültür hayatına sahip olan İstanbul’da ise mevcut kurumların devlet çatısı altında yeniden yapılandırıldığı görülmektedir. Diğer illerde ise belediye bandoları kurulmuştur. O dönemde kurulan ve günümüzde halen görev yapan bandolar arasında Mudanya Belediye Bandosu, Tire Belediye Bandosu, Bartın Belediye Bandosu, Hayrabolu Belediye Bandosu ve İstanbul Şehir Bandosu sayılabilir. Çoksesli klasik batı müziği orkestra turneleri, radyo yayınları ve bandolar aracılığı ile Türkiye genelinde tanıtılmıştır.

Bu dönemi izleyen yıllarda yukarıda adı geçen müzik eğitim kurumlarının, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası’nın ve Devlet Operası’nın etkinliklerini sürdürdüğü görülmektedir. 1949-1980 yılları arasında eğitim kurumlarının, devlet senfoni orkestraları ve devlet opera balelerinin sayıları artmıştır. Bu dönemde İzmir Devlet Konservatuarı ve İstanbul Devlet Konservatuarı olarak iki yeni konservatuvar kurulmuş, İstanbul’da Atatürk Eğitim Fakültesi ve İzmir Eğitim Enstitüsü bünyelerinde müzik eğitmeni yetiştirmek amacıyla iki müzik bölümü

kurulmuştur. Ayrıca İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası, İzmir Devlet Senfoni Orkestrası ile İstanbul Devlet Opera ve Balesi bu dönemde açılmıştır. Daha önce Ankara’da görülen kurumlaşma girişimlerinin İstanbul ve İzmir’de de yapıldığı görülmektedir. Adapazarı Belediye Bandosu ve Dinar Belediye Bandosu gibi yeni bandolar kurulmuştur. Ayrıca, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası çoksesli batı müziğini tanıtmak amacıyla yurtiçinde “Bölge ve Ordu Konserleri” adı altında turneler düzenlemiş ve pilot bölgelerde konserler vermeye başlamıştır. Bu dönemde Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu’nun (TRT) yaptığı çoksesli klasik müzik programları da halka bu müziği sevdirmek açısından yararlı olmuştur. 1970 yılında kurulmuş olan Ankara Radyosu Çoksesli Korosu halen TRT’nin bünyesinde yer almaktadır. Bu dönemde kurumlaşmanın sürdüğü görülmektedir ancak büyük bir atılım yapıldığı söylenemez.

Bunun izleyen dönemde ise gerek eğitim kurumlarında gerek icra kurumlarının sayısında büyük bir gelişme olduğu şüphesizdir. 1981 yılında kabul edilen Yükseköğrenim Kanunu ile mevcut konservatuvarlar ve müzik eğitmeni yetiştiren kurumlar Yükseköğrenim Kurumu bünyesindeki üniversitelere bağlanmıştır. Konservatuvarlar ve müzik eğitmeni yetiştiren bölümler üniversitelerin bünyesine bağlandıktan sonra bu kurumların sayısında büyük bir artış olmuştur. 2008 yılında, üniversitelere bağlı olarak çoksesli batı müziği eğitimi veren yirmi beş devlet konservatuvarı bulunmaktadır. Bunlardan on dokuzu aktif olarak eğitim vermektedir. Aynı dönemde müzik eğitmeni yetiştirmek üzere yirmi yeni müzik eğitimi bölümü açılmıştır. 1995 yılından sonra üniversite bünyelerinde müzik eğitimi almak isteyen kişiler için, konservatuvarlar dışında, dokuz adet müzik bölümü kurulmuştur. Üniversite seviyesinde eğitim veren bu kurumların yanı sıra, 1989 yılından sonra, lise seviyesinde güzel sanatlar eğitimi vermek üzere elli dört adet Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi açılmıştır.

Eğitim kurumlarının yanı sıra icra kurumlarında da yüksek bir artış görülmektedir. Bu dönemde Çukurova Devlet Senfoni Orkestrası, Antalya Devlet Senfoni Orkestrası, Bursa Bölge Devlet Senfoni Orkestrası, İzmir Devlet Opera ve Balesi, Mersin Devlet Opera ve Balesi, Antalya Devlet Opera ve Balesi, ayrıca

Devlet Çoksesli Korosu da kurulmuştur. Üniversitelerin bünyelerinde sadece öğrencilerden değil, öğretim elemanları ve mezun öğrencilerden de oluşan orkestralar oluşturulmuştur. Bu orkestralar devlet senfoni orkestraları kadar düzenli konserler vermeseler de bulundukları şehirlerin ve Türkiye'nin genel kültür yaşantısına katkı sağlamaktadırlar. Günümüzde Ankara, İstanbul, Eskişehir, İzmir, Karabük ve Mersin belediyeleri bünyesinde senfonik ve kent orkestraları görev yapmaktadır. 2008 yılı itibari ile, Türkiye'de çeşitli il ve ilçelerde elli sekiz belediye bandosu yer almaktadır. Türkiye genelinde seksene yakın askeri bando mevcuttur.

Bu son kurumlaşma atılımı çoksesli klasik batı müziğinin ülkemizdeki gelişimi açısından çok ümit vericidir. Ancak kurumların kendi içlerinde sorunları olduğu muhakkaktır. Eğitim kurumları ele alındığında her kurumun eğitim verdiği öğrenci sayısı ile orantılı öğretim elemanına sahip olmadığı ve birçok kurumun öğretmen açığı olduğu görülmektedir. Aynı konumdaki kurumların sundukları programlar, eğitim şekil ve süreleri belli bir standarda uymamaktadır. Örneğin, konservatuvarların lisans öncesi eğitiminde tam zamanlı ve yarı zamanlı eğitim tercihlerinde ve sundukları anasanat ve anabilim dalı sayısında farklılıklar görülmektedir. Liselerin dört yıla uzatılması ile birlikte bazı konservatuvarlar üç yıllık lise eğitime devam etmeyi tercih ederken, bazı konservatuvarların dört yıllık lise eğitime geçtiği görülmektedir. Üniversitelerin bünyesinde yer alan diğer müzik bölümlerinin giriş sınavlarının zorluk seviyeleri birbirinden çok farklıdır. Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri'nin öğretmen sayılarında da orantısızlık olduğu görülmektedir. Bunun bir sonucu olarak her lisede aynı eğitim seviyesi sağlanmamaktadır. Müzik eğitmeni yetiştiren bölümler artmış olsa da Yükseköğrenim Kurumu Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi tarafından yayınlanmış olan ve 2006-2007 öğrenim yılı öğrenci sayısını kapsayan istatistiklere göre bugün müzik eğitmeni olmak için eğitim gören öğrencilerin tüm öğrencilere oranı yaklaşık olarak binde birdir.

Orkestralar ve diğer icra grupları ele alındığında bu kurumlardan gerekli performansın alınmadığı düşünülebilir. Kültür ve Turizm Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı 2006 Yılı İdare Faaliyetleri Raporu'na göre, devlet

orkestralarının tümü 324 periyodik konserin yanı sıra yurtiçinde on dört konser ve yurt dışında yedi konser vermişlerdir. Aynı faaliyet raporuna göre Devlet Opera ve Balesi sezon sırasında 542 temsil sergilenmiş, yirmi üç yurt içi, altı yurt dışı turne düzenlenmiş ve yurt içi festivallere katılmıştır. Devlet Opera ve Baleleri arasında sahneye konan temsil sayısında da farklılık görülmektedir.

Bu tür sorunları çözmek için çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Örneğin, 1998 yılında Eğitim Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme Programları yeniden yapılandırılarak ortak bir sistem getirilmeye çalışılmıştır. Konservatuvarlar arasındaki koordinasyonun sağlanması için Konservatuvarlararası Kurul oluşturulmuştur. Ayrıca yurtdışındaki eğitim kurumları ile olan iletişim ERASMUS (European Community Action Scheme for the Mobility of University Students) gibi değişim programları sayesinde geliştirilmektedir.

Bu çalışma sonucunda Türkiye’de çoksesli klasik batı müziğinin kurumlaşmasında üç ana evre olduğu görülmektedir: Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurumlaşma başlangıcı, Atatürk’ün önderliğinde Cumhuriyet’in kurulması ile başlayan kurumlaşma atılımı ve 1981’den sonra başlayan yaygın kurumlaşma dönemi. 2008 yılında, Türkiye’de farklı alanlarda etkinlik gösteren çok sayıda klasik batı müziği kurumu olduğunu görülmektedir. Bu kurumları, etkinlik yelpazesini genişletmek, iç sorunlara çözüm getirmek ve kurumlararası koordinasyonu güçlendirmek için ortak bir paydada tekrar yapılandırmak gerekmektedir. Bilim, teknik ve sosyal bilimler alanlarında araştırma standartlarının uluslararası düzeye çıkartılmasına yardım etmek, bilim politikaları geliştirmek, araştırma ve geliştirme faaliyetlerini desteklemek ve bilim kültürü oluşturmakta öncü rol oynamak üzere TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu) ve TÜBA (Türkiye Bilimler Akademisi) gibi bilimsel ve mali özerkliği olan kurumlar kurulmuştur. Sanat ve müzik alanlarında da paralel bir misyon ile, bu seviyede bir kurum kurulmalıdır. Mevcut kurumlar kapsamlı bir çalışma ile dünya standartlarına göre ileri bir seviyeye taşınmalı ve ülkenin kültürel yaşantısı için daha verimli hale getirilmelidir.

EKLER

Ek-1 Yükseköğrenim Kurumu (YÖK) Çatısı Altında Yer Alan Devlet Konservatuvarlarının Listesi (2008)

1.	Adıyaman Üniversitesi (Adıyaman)
2.	Adnan Menderes Üniversitesi (Aydın)
3.	Afyon Kocatepe Üniversitesi (Afyon)
4.	Akdeniz Üniversitesi (Antalya)
5.	Anadolu Üniversitesi (Eskişehir)
6.	Ankara Üniversitesi (Ankara)
7.	Çukurova Üniversitesi (Adana)
8.	Dokuz Eylül Üniversitesi (İzmir)
9.	Erzincan Üniversitesi (Erzincan)
10.	Fırat Üniversitesi (Elazığ)
11.	Hacettepe Üniversitesi (Ankara)
12.	İnönü Üniversitesi (Malatya)
13.	İstanbul Üniversitesi (İstanbul)
14.	Kafkas Üniversitesi (Kars)
15.	Karadeniz Teknik Üniversitesi (Trabzon)
16.	Kocaeli Üniversitesi (Kocaeli)
17.	Mersin Üniversitesi (İçel)
18.	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (İstanbul)
19.	Mustafa Kemal Üniversitesi (Hatay)
20.	Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Samsun)
21.	Sakarya Üniversitesi (Sakarya)
22.	Selçuk Üniversitesi (Konya)
23.	Trakya Üniversitesi (Edirne)
24.	Uludağ Üniversitesi (Bursa)
25.	Zonguldak Karaelmas Üniversitesi (Zonguldak)

	Yapılandırılma aşamasında olup henüz eğitim vermeye başlamamış olan konservatuvarlar
	Yalnızca Türk müziği eğitimi veren konservatuvarlar
	Aktif olarak eğitim veren konservatuvarlar

**Ek-2 1981'den Önce Kurulmuş ve Daha Sonra Yükseköğrenim Kurumuna
Bağlanmış Konservatuvarların Bağlandıkları Üniversiteler**

Devlet Konservatuvarı	Üniversiteye Bağlandığı Tarih
İzmir Devlet Konservatuvarı, Dokuz Eylül Üniversitesi (İzmir)	20.07.1982'de 41 SKHK ⁵²⁶ ile bağlandı.
İstanbul Devlet Konservatuvarı, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (İstanbul)	20.07.1982'de 41 SKHK ile bağlandı.
Ankara Devlet Konservatuvarı, Hacettepe Üniversitesi (Ankara)	25.12.1984'de 1215 sayılı YKK ⁵²⁷ kararı ile bağlandı.
İstanbul Belediye Konservatuvarı İstanbul Üniversitesi (İstanbul)	13.08.1985'de 155 sayılı YKK kararı ile bağlandı.

⁵²⁶ Sayılı Kanun Hükmündeki Kararname

⁵²⁷ Yönetim Kurulu Kararı

Ek-3 1985'ten Sonra Yükseköğretim Kurumu'na Bağlı Olarak Kurulan Devlet Konservatuvarlarının Kuruluş Tarihine Göre Kronolojik Listesi

Üniversitenin İsmi	Konservatuvarın Kurulduğu Tarih
Anadolu Üniversitesi (Eskişehir)	21.11.1986'da 1039 sayılı YKK ⁵²⁸ ile kuruldu.
Çukurova Üniversitesi (Adana)	21.11.1986'da 1040 sayılı YKK ile kuruldu.
Selçuk Üniversitesi (Konya)	23.01.1991'de 72 sayılı YKK ile kuruldu.
Trakya Üniversitesi (Edirne)	23.01.1991'de 73 sayılı YKK kararı ile kuruldu.
Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Samsun)	11.07.1992'de ve 3837 sayılı kanun ile kuruldu.
Mersin Üniversitesi (İçel)	14.07.1993'de 1125 sayılı YKK ile kuruldu.
Fırat Üniversitesi (Elazığ)	02.05.1997'de 70 sayılı GNK ⁵²⁹ kararı ile kuruldu.
Sakarya Üniversitesi (Sakarya)	07.02.1997'de 18 sayılı GNK kararı ile kuruldu.
Ankara Üniversitesi (Ankara)	12.03.1998'de 39 sayılı GNK ile kuruldu.
Uludağ Üniversitesi (Bursa)	29.06.1998'de 82 sayılı GNK ile kuruldu.
Afyon Kocatepe Üniversitesi (Afyon)	03.09.1999'da 91 sayılı GNK kararı ile kuruldu.
Akdeniz Üniversitesi (Antalya)	03.09.1999'da 84 sayılı GNK kararı ile kuruldu.
Adnan Menderes Üniversitesi (Aydın)	01.12.2000'de 127 sayılı GNK kararı ile kuruldu.
Kafkas Üniversitesi (Kars)	26.09.2003'de 95 sayılı GNK kararı ile kuruldu.

⁵²⁸ Yönetim Kurulu Kararı

⁵²⁹ Genel Kurul Kararı

Üniversitenin İsmi	Konservatuvarın Kurulduğu Tarih
Karadeniz Teknik Üniversitesi (Trabzon)	09.05.2003'de 54 sayılı GNK kararı ile kuruldu.
Zonguldak Karaelmas Üniversitesi (Zonguldak)	05.03.2004'de GNK kararı ile kuruldu.
Kocaeli Üniversitesi (Kocaeli)	03.06.2005'de 2694 sayılı GNK kararı ile kuruldu.
Mustafa Kemal Üniversitesi (Hatay)	16.12.2005'de 5642 sayılı GNK kararı ile kuruldu.
Adıyaman Üniversitesi (Adıyaman)	01.12.2006'da 5260 GNK kararı ile kuruldu
İnönü Üniversitesi (Malatya)	01.11.2006'da 5106 sayılı GNK kararı ile kuruldu.
Erzincan Üniversitesi(Erzincan)	16.03.2007'de 1079 GNK kararı ile kuruldu.

**Ek-4 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) 2006 - 2007 Öğretim Yılı
Yükseköğretim İstatistiklerine Göre, Devlet Konservatuvarlarındaki Öğretim
Elemanlarının Sayıları**

Devlet Konservatuvarı	Öğretim Elemanı Sayısı⁵³⁰
Adnan Menderes Üniversitesi (Aydın)	1
Afyon Kocatepe Üniversitesi (Afyon)	33
Akdeniz Üniversitesi (Antalya)	10
Anadolu Üniversitesi (Eskişehir)	70
Ankara Üniversitesi (Ankara)	12
Çukurova Üniversitesi (Adana)	24
Dokuz Eylül Üniversitesi (İzmir)	59
Hacettepe Üniversitesi (Ankara)	249
İnönü Üniversitesi (Malatya)	-
İstanbul Üniversitesi (İstanbul)	33
Kafkas Üniversitesi (Kars)	7
Kocaeli Üniversitesi (Kocaeli)	6
Mersin Üniversitesi (İçel)	26
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (İstanbul)	96
Mustafa Kemal Üniversitesi (Hatay)	-
Selçuk Üniversitesi(Konya)	2
Trakya Üniversitesi (Edirne)	20
Uludağ Üniversitesi (Bursa)	16
Zonguldak Karaelmas Üniversitesi (Zonguldak)	1

⁵³⁰ İnönü Üniversitesi ve Mustafa Kemal Üniversitesi'ne bağlı devlet konservatuvarları eğitimlerine 2006 yılından sonra başladıkları için bu listede öğretim görevlisi sayıları belirtilmemiştir. Öğretim elemanları profesör, doçent, yardımcı doçent, okutman, öğretim görevlisi, uzman ve araştırma görevlilerinden oluşmaktadır. Kadrosu farklı bölümden gelen, sözleşmeli veya yabancı uyruklu elemanlar bu sayıya dahil değildir.

Ek-5 Devlet Konservatuvarları Anasanat ve Anabilim Dalları ve Lisans Seviyesindeki Öğrenci Sayıları

Devlet Konservatuvarı	Anasanat Dalları ASD⁵³¹ Anabilim Dalları ABD	Eğitim Programının Özelliği⁵³²	Öğrenci Sayısı⁵³³ (lisans)
Adnan Menderes Üniversitesi	Piyano ASD	İlköğretim 1-8 ve lise yarı zamanlı, lisans	3
	Yaylı Çalgılar ASD		
Afyon Kocatepe Üniversitesi	Nefesli ve Vurmalı Çalgılar ASD	Sadece lisans	189
	Piyano ASD		
	Yaylı Çalgılar ASD		
Akdeniz Üniversitesi	Piyano ASD	İlköğretim 1-8 yarı zamanlı, lise tam zamanlı, lisans	191
	Sahne Sanatları ASD (Şan Sanatdalı)		
	Üflemeli Çalgılar ASD		
	Yaylı Çalgılar ASD		

⁵³¹ Sadece çoksesli klasik batı müziği ile ilgili sanat dalları gösterilmektedir.

⁵³² Sadece tam zamanlı eğitime hazırlık olarak yapılan yarı zamanlı eğitim programlarını içerir.

⁵³³ Devlet konservatuvarında lisans seviyesinde öğrenim gören tüm öğrencileri içerir.
Yükseköğretim Seçme ve Yerleştirme Merkezi 2006-2007 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri.

Devlet Konservatuvarı	Anasanat Dalları ASD⁵³¹ Anabilim Dalları ABD	Eğitim Programının Özelliği⁵³²	Öğrenci Sayısı⁵³³ (lisans)
Anadolu Üniversitesi	Opera ASD	6. sınıftan itibaren tam zamanlı, lisans	191
	Piyano ASD		
	Üflemeli ve Vurmalı Çalgılar ASD		
	Yaylı Çalgılar ASD		
Ankara Üniversitesi	Koro ASD	Sadece lisans	126
Çukurova Üniversitesi	Kompozisyon ve Orkestra Şefliği ASD	İlköğretim 1-3 yarı zamanlı, ilköğretim 4-8 tam zamanlı, lise tam zamanlı, lisans	89
	Opera ASD		
	Piyano ASD		
	Üflemeli ve Vurmalı Çalgılar ASD		
	Yaylı Çalgılar ASD		
	Müzikoloji ABD		

Devlet Konservatuvarı	Anasanat Dalları ASD⁵³¹ Anabilim Dalları ABD	Eğitim Programının Özelliği⁵³²	Öğrenci Sayısı⁵³³ (lisans)
Dokuz Eylül Üniversitesi	Kompozisyon ve Orkestra Şefliği ASD	İlköğretim 4-8 kursiyer öğrenci, lise tam zamanlı, lisans	192
	Opera ASD		
	Piyano ASD		
	Üflemeli ve Vurmalı Çalgılar ASD		
	Yaylı Çalgılar ASD		
Hacettepe Üniversitesi	Kompozisyon ve Orkestra Şefliği ASD	İlköğretim 6-8 tam zamanlı, lise tam zamanlı, lisans	272
	Opera ASD		
	Piyano ASD		
	Üflemeli ve Vurmalı Çalgılar ASD		
	Yaylı Çalgılar ASD		
	Müzikoloji ABD		

Devlet Konservatuvarı	Anasanat Dalları ASD⁵³¹ Anabilim Dalları ABD	Eğitim Programının Özelliği⁵³²	Öğrenci Sayısı⁵³³ (lisans)
İnönü Üniversitesi	Piyano ASD	İlköğretim 1-8 ve lise yarı zamanlı, lisansa henüz öğrenci alınmamış .	0
	Yaylı Çalgılar ASD		
İstanbul Üniversitesi	Kompozisyon ASD	İlköğretim 1-5 yarı zamanlı, İlköğretim 6-8 ve lise tam zamanlı, lisans .	218
	Opera ASD		
	Piyano ASD		
	Üflemeli ve Vurmalı Çalgılar ASD		
	Yaylı Çalgılar ASD		
Kafkas Üniversitesi	Nefesli ve Vurmalı Çalgılar ASD	Sadece lisans	19
	Piyano ASD		
	Yaylı Çalgılar ASD		

Devlet Konservatuvarı	Anasanat Dalları ASD⁵³¹ Anabilim Dalları ABD	Eğitim Programının Özelliği⁵³²	Öğrenci Sayısı⁵³³ (lisans)
Kocaeli Üniversitesi	Kompozisyon ve Orkestra Şefliği ASD	İlköğretim 1-8 ve lise yarı zamanlı, lisans	22
	Piyano ASD (Piyano/Arp/Gitar)		
	Üflemeli ve Vurmalı Çalgılar ASD		
	Yaylı Çalgılar ASD		
	Genel Müzikoloji ABD		
Mersin Üniversitesi	Kompozisyon ve Orkestra Şefliği ASD	İlköğretim 1-5 yarı zamanlı, ilköğretim 6-8 ve lise tam zamanlı, lisans	75
	Opera ASD		
	Piyano ASD		
	Üflemeli ve Vurmalı Çalgılar ASD		
	Yaylı Çalgılar ASD		

Devlet Konservatuvarı	Anasanat Dalları ASD⁵³¹ Anabilim Dalları ABD	Eğitim Programının Özelliği⁵³²	Öğrenci Sayısı⁵³³ (lisans)
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	Kompozisyon ve Orkestra Şefliği ASD	İlköğretim 3-5 yarı zamanlı, İlkokul 6-8, lise tam zamanlı, lisans	328
	Opera ASD		
	Piyano ASD		
	Üflemeli ve Vurmalı Çalgılar ASD		
	Yaylı Çalgılar ASD		
	Müzikoloji ABD		
Selçuk Üniversitesi Dilek Sabancı	Opera ASD	Sadece lisans	112
Trakya Üniversitesi	Piyano ASD	1. sınıftan itibaren tam zamanlı eğitim, lisans	40
	Üflemeli ve Vurmalı Çalgılar ASD		
	Yaylı Çalgılar ASD		
	Müzikoloji ABD (henüz öğrenci yok)		

Devlet Konservatuvarı	Anasanat Dalları ASD⁵³¹ Anabilim Dalları ABD	Eğitim Programının Özelliği⁵³²	Öğrenci Sayısı⁵³³ (lisans)
Uludağ Üniversitesi	Kompozisyon ve Orkestra Şefliği ASD	İlköğretim 4-5 yarızamanlı, ilköğretim 6-8 ve lise tam zamanlı, lisans	28
	Piyano ASD		
	Üflemeli ve Vurmalı Çalgılar ASD		
	Yaylı Çalgılar ASD		
Zonguldak Karaelmas Üniversitesi	Opera ASD	Sadece lisans	10

Ek-6 Müzik Eğitmeni Yetiştirme Amacı ile Eğitim Veren Yüksek Eğitim Kurumlarının Listesi

1.	Abant İzzet Baysal Üniversitesi (Bolu)	Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı
2.	Adnan Menderes Üniversitesi (Aydın)	Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı
3.	Atatürk Üniversitesi (Erzurum)	Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Öğretmenliği Anabilim Dalı
4.	Balıkesir Üniversitesi (Balıkesir)	Necatibey Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı
5.	Cumhuriyet Üniversitesi (Sivas)	Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Öğretmenliği Ana Bilim Dalı
6.	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Çanakkale)	Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı
7.	Dokuz Eylül Üniversitesi (İzmir)	Buca Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı
8.	Erzincan Üniversitesi (Erzincan)	Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Öğretmenliği Anabilim Dalı
9.	Gazi Üniversitesi (Ankara)	Gazi Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı
10.	Gaziosmanpaşa Üniversitesi (Tokat)	Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Öğretmenliği Anabilim Dalı
11.	Harran Üniversitesi (Şanlıurfa)	Fen-Edebiyat Fakültesi, Müzik Öğretmenliği Bölümü

12.	İnönü Üniversitesi (Malatya)	Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Öğretmenliği Programı
13.	Karadeniz Teknik Üniversitesi (Trabzon)	Fatih Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı
14.	Marmara Üniversitesi (İstanbul)	Atatürk Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Öğretmenliği Anabilim Dalı
15.	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (Burdur)	Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Öğretmenliği Anabilim Dalı
16.	Muğla Üniversitesi (Muğla)	Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı
17.	Niğde Üniversitesi (Niğde)	Eğitim Fakültesi, Müzik Öğretmenliği
18.	Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Samsun)	Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Eğitimi Anasanat Dalı
19.	Pamukkale Üniversitesi (Denizli)	Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı
20.	Selçuk Üniversitesi (Konya)	Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Öğretmenliği
21.	Trakya Üniversitesi (Edirne)	Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Öğretimi Anabilim Dalı
22.	Uludağ Üniversitesi (Bursa)	Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı
23.	Yüzüncü Yıl Üniversitesi (Van)	Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı

Ek-7 Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinin Listesi

	İl	Okulun Adı
1.	Adana	Adana Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
2.	Adıyaman	Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
3.	Aksaray	Aksaray Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
4.	Ankara	Ankara Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
5.	Antalya	Antalya Ticaret Ve Sanayi Odası Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
6.	Aydın	Yüksel Yalova Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
7.	Balıkesir	Kadriye Kemal Gürel Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
8.	Bartın	Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
9.	Bingöl	Bingöl Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
10.	Bolu	Bolu Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
11.	Bursa	Zeki Müren Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
12.	Çanakkale	Hüseyin Akif Terzioğlu Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
13.	Çankırı	Çankırı Selahattin İnal Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
14.	Çorum	Çorum Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
15.	Denizli	Hakkı Dereköylü Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
16.	Diyarbakır	Diyarbakır Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
17.	Edirne	Edirne Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
18.	Erzincan	Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
19.	Erzurum	Erzurum Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
20.	Eskişehir	Eskişehir Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
21.	Gaziantep	Gaziantep Ticaret Odası Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
22.	Giresun	Giresun Hurşit Bozbağ Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
23.	Hatay	Bedii Sabuncu Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
24.	Isparta	Isparta Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi

	İl	Okulun Adı
25.	İstanbul	İstanbul Avni Akyol Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
26.	İzmir	İzmir Işılay Saygın And.Güzel Sanatlar Lisesi
27.	İzmir	Ümran Baradan Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
28.	Karabük	Safranbolu İMKB Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
29.	Kars	Gülahmet Aytemiz Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
30.	Kastamonu	Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
31.	Kayseri	Fevziye Memduh Gürgüpoğlu Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
32.	Kırıkkale	Kırıkkale Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
33.	Kırklareli	Türkiye Elektrik Kurumu Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
34.	Kırşehir	Kırşehir Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
35.	Kocaeli	Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
36.	Konya	Konya Çimento Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
37.	Kütahya	Kütahya Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
38.	Malatya	Abdulkadir Eriş Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
39.	Mersin	Nevit Kodallı Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
40.	Muğla	Muğla Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
41.	Niğde	Niğde Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
42.	Ordu	Ordu Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
43.	Osmaniye	Osmaniye Abdurrahman Keskiner Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
44.	Samsun	İlkadım Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
45.	Siirt	Takasbank Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
46.	Sinop	Sinop İMKB Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
47.	Sivas	Sivas Muzaffer Sarısözen Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
48.	Şanlıurfa	Şanlıurfa Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
49.	Tekirdağ	Tekirdağ Kadriye Nazif Gölge Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
50.	Tokat	Tokat Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi

	İl	Okulun Adı
51.	Trabzon	Trabzon Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
52.	Uşak	Uşak Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
53.	Van	Van Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
54.	Zonguldak	Erdemir Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi

Ek-8 Milli Eğitim Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Tarafından 2005 Yılında Yayınlanmış Olan Listeye Göre, Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri Müzik ve Resim Alanlarında Öğretmen İhtiyaç Listesi

İl	Okulun Adı	Öğretmen Açığı
Adana	Adana Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	31
Adıyaman	Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	10
Aksaray	Aksaray Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	17
Ankara	Ankara Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	8
Antalya	Antalya Tic.ve Sanayi Odası Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	5
Aydın	Yüksel Yalova Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	11
Balıkesir	Kadriye Kemal Gürel Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	13
Bartın	Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	3
Bingöl	Bingöl Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	11
Bolu	Bolu Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	21
Bursa	Zeki Müren Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	8
Çanakkale	Hüseyin Akif Terzioğlu Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	20
Çankırı	Çankırı Selahattin İnal Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	12
Çorum	Çorum Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	20
Denizli	Hakkı Dereköylü Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	13
Diyarbakır	Diyarbakır Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	29
Edirne	Edirne Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	19
Erzincan	Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	9
Erzurum	Erzurum Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	15
Eskişehir	Eskişehir Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	8
Gaziantep	Gaziantep Ticaret Odası Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	6

İl	Okulun Adı	Öğretmen Açığı
Giresun	Giresun Hurşit Bozbağ Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	28
Hatay	Bedii Sabuncu Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	29
Isparta	Isparta Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	7
İstanbul	İstanbul Avni Akyol Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	6
İzmir	İzmir Işıl Saygın Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	6
İzmir	Ümraniye Baradan Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	9
Karabük	Safranbolu İMKB Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	15
Kars	Gülşahmet Aytemiz Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	13
Kastamonu	Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	11
Kayseri	Fevziye Memduh Gürgüpoğlu Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	8
Kırıkkale	Kırıkkale Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	39
Kırklareli	Türkiye Elektrik Kur.Anad.Güzel Sanatlar Lisesi	29
Kırşehir	Kırşehir Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	4
Kocaeli	Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	13
Konya	Konya Çimento Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	13
Kütahya	Kütahya Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	19
Malatya	Abdulkadir Eriş Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	13
Mersin	Nevit Kodallı Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	6
Muğla	Muğla Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	9
Niğde	Niğde Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	13
Ordu	Ordu Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	18
Osmaniye	Osmaniye Abdurrahman Keskiner Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	11
Samsun	İlkadım Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	9
Siirt	Takasbank Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	-

İl	Okulun Adı	Öğretmen Açığı
Sinop	Sinop IMKB Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	24
Sivas	Sivas Muzaffer Sarısözen Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	10
Şanlıurfa	Şanlıurfa Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	51
Tekirdağ	Tekirdağ Kadriye Nazif Gölge Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	6
Tokat	Tokat Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	22
Trabzon	Trabzon Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	15
Uşak	Uşak Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	6
Van	Van Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	22
Zonguldak	Erdemir Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	19
Toplam Öğretmen Açığı		792

Ek-9 Büyükşehir Belediye Konservatuvarları ve Belediye Konservatuvarları

1.	Adana Büyükşehir Belediye Konservatuvarı
2.	Aliağa Belediye Konservatuvarı (İzmir)
3.	Amasya Belediye Konservatuvarı
4.	Balıkesir Büyükşehir Belediye Konservatuvarı
5.	Bergama Belediye Konservatuvarı (İzmir)
6.	Bursa Büyükşehir Belediye Konservatuvarı
7.	Denizli Büyükşehir Belediye Konservatuvarı
8.	Etimesgut Belediye Konservatuvarı (Ankara)
9.	Fatsa Belediye Konservatuvarı (Ordu)
10.	Giresun Belediye Konservatuvarı
11.	Gölcük Belediye Konservatuvarı (İzmit)
12.	Gönen Belediye Konservatuvarı (Balıkesir)
13.	Kahramanmaraş Belediye Konservatuvarı
14.	Karşıyaka Belediye Konservatuvarı (İzmir)
15.	Kayseri Büyükşehir Belediye Konservatuvarı
16.	Kocaeli Büyükşehir Belediye Konservatuvarı
17.	Kütahya Belediye Konservatuvarı
18.	Mersin Büyükşehir Belediye Konservatuvarı
19.	Odunpazarı Belediye Konservatuvarı (Eskişehir)
20.	Ordu Belediye Konservatuvarı
21.	Samsun Büyükşehir Belediye Konservatuvarı
22.	Sinop Belediye Konservatuvarı
23.	Sivas Belediye Konservatuvarı
24.	Soma Belediye Konservatuvarı (Manisa)
25.	Ünye Belediye Konservatuvarı (Ordu)
26.	Yalova Belediye Konservatuvarı
27.	Zonguldak Belediye Konservatuvarı

Ek-10 T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı’na Bağlı Devlet Senfoni, Devlet Opera ve Baleleri ve Devlet  oksesli Korosu’nun Kuruluş Tarihlerine Göre Kronolojik Listesi

Devlet Senfoni Orkestraları	Kurulduğu Tarih
Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası	1924
İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası	1972
İzmir Devlet Senfoni Orkestrası	1975
�ukurova Devlet Senfoni Orkestrası	1992
Antalya Devlet Senfoni Orkestrası	1997
Bursa Bölge Devlet Senfoni Orkestrası	1999

Devlet Opera ve Baleleri	Kurulduğu Tarih
Ankara Devlet Opera ve Balesi	1949
İstanbul Devlet Opera ve Balesi	1970
İzmir Devlet Opera ve Balesi	1982
Mersin Devlet Opera ve Balesi	1992
Antalya Devlet Opera ve Balesi	1999

Koro	Kurulduğu Tarih
Devlet �oksesli Korosu	1989

Ek-11 Devlet Konservatuvarlarına, Eğitim Fakültelerine ve Müzik Bölümlerine Bağlı Orkestralar⁵³⁴

1.	Afyon Kocatepe Üniversitesi Akademik Oda Orkestrası (Afyon)
2.	Anadolu Üniversitesi Senfoni Orkestrası (Eskişehir)
3.	Camerata Saygun Oda Orkestrası (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul)
4.	Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Akademik Orkestrası (İzmir)
5.	Dokuz Eylül Üniversitesi Senfoni Orkestrası (İzmir)
6.	Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Oda Orkestrası (Kayseri)
7.	Gazi Akademik Oda Orkestrası (Gazi Üniversitesi, Ankara)
8.	Hacettepe Senfoni Orkestrası (Hacettepe Üniversitesi, Ankara)
9.	İnönü Üniversitesi Anadolu Oda Orkestrası (Malatya)
10.	İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı Öğrenci Senfoni Orkestrası (İstanbul)
11.	Abant İzzet Baysal Akademik Oda Orkestrası (Bolu)
12.	Marmara Üniversitesi Akademik Orkestrası (İstanbul)
13.	Mersin Üniversitesi Akademik Oda Orkestrası (Mersin)
14.	Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Senfoni Orkestrası (Ankara)
15.	Pamukkale Üniversitesi Akademik Oda Orkestrası (Denizli)
16.	Selçuk Üniversitesi Oda Orkestrası (Konya)
17.	Trakya Üniversitesi Akademik Senfoni Orkestrası (Edirne)
18.	Uludağ Üniversitesi Devlet Konservatuarı Oda Orkestrası (Bursa)
19.	Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Oda Orkestrası (Zonguldak)

⁵³⁴ Bu listede içinde öğretim ve araştırma elemanlarının düzenli olarak görev aldığı orkestralara yer verilmiştir.

Ek-12 Büyükşehir Belediyelerinin ve Belediyelerin Bünyesinde Görev Yapan Orkestraların Listesi

1.	Ankara Büyükşehir Belediyesi Kent Orkestrası
2.	Bakırköy Belediyesi Klasik Müzik Oda Orkestrası (İstanbul)
3.	Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Senfoni Orkestrası
4.	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Cemal Reşit Rey Senfoni Orkestrası
5.	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kent Orkestrası
6.	İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Orkestrası
7.	Kadıköy Belediyesi Filarmoni Orkestrası (İstanbul)
8.	Kadıköy Belediyesi İstanbul Oda Orkestrası (İstanbul)
9.	Karabük Belediyesi Kent Orkestrası
10.	Mersin Büyükşehir Belediyesi Kent Orkestrası
11.	Şile Belediyesi Gençlik Orkestrası (İstanbul)
12.	Şişli Belediyesi Senfoni Orkestrası (İstanbul)

Ek-13 Türk Silahlı Kuvvetleri’nde Bulunan Askeri Bandoların Listesi⁵³⁵

	Kuvveti	Sınıfı	Birlik Adı	Yeri
1.	K. K. K.	Özel	T.S.K. Armoni Mızıkâ Komutanlığı	Ankara
2.	K. K. K.	1. Sınıf	1. Ordu Bando Komutanlığı	İstanbul
3.	K. K. K.	1. Sınıf	2. Ordu Bando Komutanlığı	Malatya
4.	K. K. K.	1. Sınıf	3. Ordu Bando Komutanlığı	Erzincan
5.	K. K. K.	1. Sınıf	Ege Ordu Bando Komutanlığı	İzmir
6.	K. K. K.	1. Sınıf	3. Kolordu Bando Komutanlığı	İstanbul
7.	K. K. K.	1. Sınıf	Kıbrıs Türk Birliği Komutanlığı Bando Komutanlığı	Kıbrıs
8.	K. K. K.	1. Sınıf	Kara Harp Okulu Bando Kumandanlığı	Ankara
9.	K. K. K.	1. Sınıf	Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Bando Komutanlığı	Ankara
10.	K. K. K.	2. Sınıf	2. Kolordu Bando Komutanlığı	Gelibolu
11.	K. K. K.	2. Sınıf	4. Kolordu Bando Komutanlığı	Ankara
12.	K. K. K.	2. Sınıf	5. Kolordu Bando Komutanlığı	Çorlu
13.	K. K. K.	2. Sınıf	6. Kolordu Bando Komutanlığı	Adana
14.	K. K. K.	2. Sınıf	7. Kolordu Bando Komutanlığı	Diyarbakır
15.	K. K. K.	2. Sınıf	8. Kolordu Bando Komutanlığı	Elazığ
16.	K. K. K.	2. Sınıf	9. Kolordu Bando Komutanlığı	Erzurum
17.	K. K. K.	2. Sınıf	15. Kolordu Bando Komutanlığı	İzmit
18.	K. K. K.	2. Sınıf	9. Piyade Tümen Bando Komutanlığı	Sarıkamış
19.	K. K. K.	2. Sınıf	58. Piyano Er Eğitim Tümeni Bando Komutanlığı	Isparta
20.	K. K. K.	2. Sınıf	59. Piyano Er Eğitim Tümeni Bando Komutanlığı	Kayseri
21.	K. K. K.	2. Sınıf	1. Piyano Er Eğitim Tümeni Bando Komutanlığı	Manisa
22.	K. K. K.	2. Sınıf	1. Komando Tugayı Bando Komutanlığı	Hakkari
23.	K. K. K.	2. Sınıf	2. Piyade Tugayı Bando Komutanlığı	Adapazarı
24.	K. K. K.	2. Sınıf	2. Komando Tugayı Bando Komutanlığı	Bolu
25.	K. K. K.	2. Sınıf	3. Piyade Er Eğitim Tugayı Bando Komutanlığı	Antalya
26.	K. K. K.	2. Sınıf	4. Mekanize Tugay Bando Kom.	Keşan

⁵³⁵ Ercan YENAL’ın ”Türk Silahlı Kuvvetleri Bandoculuk Hareketleri ve Eğitimi” adlı doktora tezindeki liste güncellenerek oluşturulmuştur.

	Kuvveti	Sınıfı	Birlik Adı	Yeri
27.	K. K. K.	2. Sınıf	5. Piyade Er Eğitim Tugayı Bando Komutanlığı	Sivas
28.	K. K. K.	2. Sınıf	5. Zırhlı Tugay Bando Komutanlığı	Gaziantep
29.	K. K. K.	2. Sınıf	6. Zırhlı Tugay Bando Komutanlığı	Tatvan
30.	K. K. K.	2. Sınıf	8. Mekanize Tugay Bando Komutanlığı	Tekirdağ
31.	K. K. K.	2. Sınıf	9. Zırhlı Tugay Bando Komutanlığı	Kırıkkale
32.	K. K. K.	2. Sınıf	11. Piyade Tugay Bando Komutanlığı	Denizli
33.	K. K. K.	2. Sınıf	12. Mekanize Tugay Bando Komutanlığı	Ağrı
34.	K. K. K.	2. Sınıf	14. Mekanize Tugay Bando Komutanlığı	Kars
35.	K. K. K.	2. Sınıf	15. Piyano Tugay Bando Komutanlığı	Amasya
36.	K. K. K.	2. Sınıf	20. Mekanize Tugay Bando Komutanlığı	Şanlıurfa
37.	K. K. K.	2. Sınıf	33. Mekanize Tugay Bando Komutanlığı	Kırklareli
38.	K. K. K.	2. Sınıf	39. Mekanize Tugay Bando Komutanlığı	İskenderun
39.	K. K. K.	2. Sınıf	48. Piyade Tugay Bando Komutanlığı	Trabzon
40.	K. K. K.	2. Sınıf	49. Mekanize Tugay Bando Komutanlığı	Bingöl
41.	K. K. K.	2. Sınıf	5. Piyano Tugay Bando Komutanlığı	Ardahan
42.	K. K. K.	2. Sınıf	54. Mekanize Tugay Bando Komutanlığı	Edirne
43.	K. K. K.	2. Sınıf	58. Topçu Er Eğitim Tugayı Bando Komutanlığı	Burdur
44.	K. K. K.	2. Sınıf	68. Mekanize Tugay Bando Komutanlığı	Lüleburgaz
45.	K. K. K.	2. Sınıf	66. Zırhlı Tugay Bando Komutanlığı	İstanbul
46.	K. K. K.	2. Sınıf	70. Mekanize Tugay Bando Komutanlığı	Mardin
47.	K. K. K.	2. Sınıf	Komando Tugay Bando Komutanlığı	Siirt
48.	K. K. K.	2. Sınıf	172. Mekanize Tugay Bando Komutanlığı	Maraş
49.	K. K. K.	Okul	Zırhlı Birlikler Okul ve Eğitim Tümen Bando Komutanlığı	Sarıkamış
50.	K. K. K.	Okul	Piyano Okulu Bando Komutanlığı	İstanbul

	Kuvveti	Sınıfı	Birlik Adı	Yeri
51.	K. K. K.	Okul	Topçu ve Füze Okulu Bando Komutanlığı	Polatlı
52.	K. K. K.	Okul	Ordonat ve Eğitim Merkezi Bando Komutanlığı	Balıkesir
53.	K. K. K.	Okul	Personel Okulu ve Eğitim Merkezi Bando Komutanlığı	Konya
54.	K. K. K.	Okul	Sahra Sıhhiye Okulu ve Eğitim Merkezi Bando Komutanlığı	Samsun
55.	K. K. K.	Okul	Işıklar Askeri Lisesi Bando Komutanlığı	Bursa
56.	K. K. K.	Okul	Kuleli Askeri Lisesi Bando Komutanlığı	İstanbul
57.	K. K. K.	Okul	Maltepe Askeri Lisesi Bando Komutanlığı	İzmir
58.	K. K. K.	Okul	Astsubay Hazırlama Okulu Bando Komutanlığı	Çankırı
59.	Dz. K. K.	Özel	Deniz Kuvvetleri Bando Komutanlığı	Ankara
60.	Dz. K. K.	1. Sınıf	Donanma Bando Komutanlığı	Gölcük
61.	Dz. K. K.	1. Sınıf	Kuzey Deniz Saha Komutanlığı Bando Komutanlığı	İstanbul
62.	Dz. K. K.	1. Sınıf	Güney Deniz Saha Komutanlığı Bando Komutanlığı	İzmir
63.	Dz. K. K.	2. Sınıf	Akdeniz Bölge Bando Komutanlığı	Mersin
64.	Dz. K. K.	2. Sınıf	Çanakkale Boğaz Bando Komutanlığı	Çanakkale
65.	Dz. K. K.	2. Sınıf	Er Eğitim Merkezi Bando Komutanlığı	Karamürsel
66.	Dz. K. K.	Okul	Deniz Harp Okulu Bando Komutanlığı	İstanbul
67.	Dz. K. K.	Okul	Deniz Lisesi Bando Komutanlığı	İstanbul
68.	Hv. K. K.	Özel	Hava Kuvvetleri Bando Komutanlığı	Ankara
69.	Hv. K. K.	1. Sınıf	1. Taktik Kuvvetler Bando Komutanlığı	Eskişehir
70.	Hv. K. K.	1. Sınıf	2. Taktik Kuvvetler Bando Komutanlığı	Diyarbakır
71.	Hv. K. K.	2. Sınıf	Hava Er Eğitim Tugayı Bando Komutanlığı	Kütahya
72.	Hv. K. K.	2. Sınıf	Hava Eğitim Bando Komutanlığı	İzmir
73.	Hv. K. K.	Okul	Hava Harp Okulu Bando Komutanlığı	İstanbul
74.	J. Gnl. K.	Özel	Jandarma Genel Kuvvetleri Bando Komutanlığı	Ankara

	Kuvveti	Sınıfı	Birlik Adı	Yeri
75.	J. Gnl. K.	2. Sınıf	2. Jandarma Sınır Tugayı Bando Komutanlığı	Van
76.	J. Gnl. K.	2. Sınıf	Jandarma Bölge Bando Komutanlığı	Tunceli
77.	J. Gnl. K.	2. Sınıf	Jandarma Bölge Bando Komutanlığı	Siirt
78.	J. Gnl. K.	2. Sınıf	2. Er Eğitim Tugayı Bando Komutanlığı	Çanakkale
79.	J. Gnl. K.	2. Sınıf	3. Er Eğitim Tugayı Bando Komutanlığı	Zonguldak

Ek-14 Büyükşehir Belediyelerinin ve Belediyelerin Bünyesinde Yer Alan Bandoların Listesi

1.	Adana Büyükşehir Belediye Bandosu
2.	Adapazarı Büyükşehir Belediye Bandosu (Sakarya)
3.	Akhisar Belediye Bandosu (Manisa)
4.	Akşehir Belediye Bandosu (Konya)
5.	Aliağa Belediye Bandosu (İzmir)
6.	Amasya Belediye Bandosu
7.	Antakya Belediye Bandosu (Hatay)
8.	Antalya Büyükşehir Belediye Bandosu
9.	Aydın Belediye Bandosu
10.	Ayvalık Belediye Bandosu (Balıkesir)
11.	Babaeski Belediye Bandosu (Kırklareli)
12.	Bakırköy Belediye Bandosu (İstanbul)
13.	Balıkesir Büyükşehir Belediye Bandosu
14.	Bandırma Belediye Bandosu (Balıkesir)
15.	Bartın Belediye Bandosu
16.	Bergama Belediye Bandosu (İzmir)
17.	Beyoğlu Belediye Bandosu (İstanbul)
18.	Biga Belediye Bandosu (Çanakkale)
19.	Bolu Belediye Bandosu
20.	Bornova Belediye Bandosu (İzmir)
21.	Burdur Belediye Bandosu
22.	Bursa Büyükşehir Belediye Bandosu
23.	Çeşme Belediye Bandosu (İzmir)
24.	Denizli Belediye Bandosu
25.	Düzce Belediye Bandosu
26.	Edirne Belediye Bandosu
27.	Gaziantep Büyükşehir Belediye Bandosu
28.	Giresun Belediye Bandosu
29.	Gönen Belediye Bandosu (Balıkesir)
30.	Hayrabolu Belediye Bandosu (Tekirdağ)
31.	İnebolu Belediye Bandosu (Kastamonu)
32.	İstanbul Büyükşehir Belediye Bandosu
33.	İzmir Büyükşehir Belediye Bandosu
34.	Karşıyaka Belediye Bandosu (İzmir)
35.	Kayseri Büyükşehir Belediye Bando Takımı
36.	Keşan Belediye Bandosu (Edirne)
37.	Kocaeli Büyükşehir Belediye Bandosu

38.	Konya Büyükşehir Belediye Bandosu
39.	Kuşadası Belediye Bandosu (Aydın)
40.	Menemen Belediye Bandosu (İzmir)
41.	Mersin Büyükşehir Belediye Bandosu
42.	Mudanya Belediye Bandosu (Bursa)
43.	Nevşehir Belediye Bando Takımı
44.	Ordu Belediye Bandosu
45.	Rize Belediye Bandosu
46.	Samsun Büyükşehir Belediye Bandosu
47.	Sandıklı Belediye Bandosu (Afyonkarahisar)
48.	Silifke Belediye Bandosu (Mersin)
49.	Sinop Belediye Bandosu
50.	Tarsus Belediye Bandosu (Mersin)
51.	Tire İlçesi Belediye Bandosu (İzmir)
52.	Tokat Belediye Bandosu
53.	Torbalı Belediye Bandosu (İzmir)
54.	Trabzon Belediye Bandosu
55.	Turgutlu Belediye Bandosu (Manisa)
56.	Uşak Belediye Bandosu
57.	Üsküdar Belediye Bandosu (İstanbul)
58.	Yalova Belediye Bandosu

Ek-15 III. Selim’den İtibaren Osmanlı Padişahlarının Listesi⁵³⁶

Padişah adı	Doğum Tarihi	Tahta Çıkış Tarihi	Saltanatının Sonu	Ölüm Tarihi
III. Selim	24.12.1761	07.04.1789	29.05.1807	28.07.1808
IV. Mustafa	08.09.1779	29.05.1807	28.07.1808	16.11.1808
II. Mahmud	20.07.1785	28.07. 1808	01.07.1839	01.07.1839
Abdülmecid	25.04.1823	01.07.1839	25.06.1861	25.06.1861
Abdülaziz	08.02.1830	25.06.1861	30.05.1876	04.06.1876
V. Murat	21.09.1840	30.05.1876	31.08.1876	29.08.1904
II. Abdülhamit	21.09.1842	31.08.1876	27.04.1909	10.02.1918
V. Mehmed Reşad	02.11.1844	27.04.1909	03.07.1918	03.07.1918
VI. Mehmed Vahideddin	02.02.1861	04.07.1918	01.11.1922	16.05.1926

⁵³⁶ Osmanlı Padişahları Ansiklopedisi c. 3, s. 587-803

Ek-16 T. C. Cumhurbaşkanlarının Listesi

Cumhurbaşkanı	Başlangıç Tarihi	Bitiş Tarihi
Mustafa Kemal Atatürk	29.10.1923	10.11.1938
İsmet İnönü	11.11.1938	22.05.1950
Celal Bayar	22.05.1950	27.05.1960
Cemal Gürsel	27.05.1960	28.03.1966
Cevdet Sunay	28.03.1966	28.03.1973
Fahri Korutürk	06.04.1973	06.04.1980
Kenan Evren (Devlet Başkanı)	12.09.1980	08.11.1982
Kenan Evren	09.11.1982	09.11.1989
Turgut Özal	09.11.1989	17.04.1993
Süleyman Demirel	16.05.1993	16.05.2000
Ahmet Necdet Sezer	16.05.2000	28.08.2007
Abdullah Gül	28.08.2007	../../....

Ek-17 T. C. Başbakanlarının Listesi

Başbakan	Göreve gelme	Görevi bırakma	Hükümetin Ana Partisi
İsmet Paşa (İnönü)	01.11.1923	22.11.1924	Halk Fırkası
Ali Fethi Bey	22.11.1924	03.03.1925	CHF ⁵³⁷
İsmet Paşa (İnönü)	04.03.1925	25.10.1937	CHF
Celal Bayar	25.10.1937	25.01.1939	CHP ⁵³⁸
Refik Saydam	25.01.1939	08.07.1942	CHP
Ahmet Fikri Tüzer	08.07.1942	09.07.1942	CHP
Şükrü Saraçoğlu	09.07.1942	07.08.1946	CHP
Recep Peker	07.08.1946	10.09.1947	CHP
Hasan Saka	10.09.1947	16.01.1949	CHP
Şemsettin Günaltay	16.01.1949	22.05.1950	CHP
Adnan Menderes	22.05.1950	27.05.1960	DP ⁵³⁹
Cemal Gürsel	27.05.1960	27.10.1961	Sivil olmayan hükümet
Fahrettin Özdilek	27.10.1961	20.11.1961	Sivil olmayan hükümet
İsmet İnönü	20.11.1961	20.02.1965	CHP
Suad Hayri Ürgüplü	20.02.1965	27.10.1965	AP ⁵⁴⁰
Süleyman Demirel	27.10.1965	26.03.1971	AP
Nihat Erim	26.03.1971	22.05.1972	Milli Birlik Hükümeti
Ferit Melen	22.05.1972	15.04.1973	Geçici hükümet
Naim Talu	15.04.1973	26.01.1974	Geçici hükümet
Bülent Ecevit	26.01.1974	17.11.1974	CHP
Sadi Irmak	17.11.1974	31.03.1975	Geçici hükümet
Süleyman Demirel	31.03.1975	21.06.1977	AP
Bülent Ecevit	21.06.1977	21.07.1977	CHP
Süleyman Demirel	21.07.1977	05.01.1978	AP
Bülent Ecevit	05.01.1978	12.11.1979	CHP
Süleyman Demirel	12.11.1979	12.09.1980	AP
Bülent Ulusu	21.09.1980	13.12.1983	Sivil olmayan hükümet
Turgut Özal	13.12.1983	31.10.1989	ANAP ⁵⁴¹
Ali Bozer	31.10.1989	09.11.1989	ANAP
Yıldırım Akbulut	09.11.1989	23.06.1991	ANAP
Mesut Yılmaz	23.06.1991	20.11.1991	ANAP
Süleyman Demirel	20.11.1991	16.05.1993	DYP ⁵⁴²
Tansu Çiller	25.06.1993	06.03.1996	DYP
Mesut Yılmaz	06.03.1996	28.06.1996	ANAP

⁵³⁷ Cumhuriyet Halk Fırkası

⁵³⁸ Cumhuriyet Halk Partisi

⁵³⁹ Demokrat Parti

⁵⁴⁰ Adalet Partisi

⁵⁴¹ Anavatan Partisi

⁵⁴² Doğru Yol Partisi

Başbakan	Göreve gelme	Görevi bırakma	Hükümetin Ana Partisi
Necmettin Erbakan	28.06.1996	30.06.1997	RP ⁵⁴³
Mesut Yılmaz	30.06.1997	11.01.1999	ANAP
Bülent Ecevit	11.01.1999	19.11.2002	DSP ⁵⁴⁴
Abdullah Gül	19.11.2002	12.03.2003	AKP ⁵⁴⁵
Recep Tayyip Erdoğan	12.03.2003		AKP

Not: Türkiye Cumhuriyeti'nde sık sık koalisyon hükümeti dönemi görülmektedir, bu durumda listeye başbakanın partisi yazılmıştır.

⁵⁴³ Refah Partisi

⁵⁴⁴ Demokratik Sol Parti

⁵⁴⁵ Adalet ve Kalkınma Partisi

Ek-18 Muzıka-yı Hümayun'un Gelişim Kronolojisi

Kronoloji

1808 II. Mahmud tahta geçiyor.

1826 Yeniçeri Ocağı kaldırılıyor. Yeni ordu ile birlikte bando kurma çalışmaları başlıyor.

1828 (17 Eylül) Guiseppe Donizetti İstanbul'a geliyor. Muzıka-yı Hümayun'un kuruluyor.

1831 Bosco, Naum'un arazisi üzerine tiyatro kuruyor.

1839 Abdülmecid tahta geçiyor.

1840 Bosco, Galata'da tiyatro açıyor.

1844 Naum, Bosco'nun tiyatrosunu alıyor. Naum Tiyatrosu açılıyor.

1846 Naum Tiyatrosu yanıyor. C. Guatelli sarayda konser veriyor ve sarayda çalışmaya başlıyor.

1847 (Haziran) F. Liszt sarayda konser veriyor.

1848 Naum Tiyatrosu tekrar açılıyor. H. Vieuxtemps sarayda konser veriyor.

1852 Naum Tiyatrosu'na on yıllık imtiyaz veriliyor.

1856 Guiseppe Donizetti vefat ediyor. C. Guatelli, G. Donizetti yerine Muzıka-yı Hümayun'da şef oluyor.

1858 Dolmabahçe Saray Tiyatrosu'nun yapımına başlanıyor.

1858 C. Guatelli görevden ayrılıyor yerine B. Pisani geliyor.

1859 (12 Ocak) Dolmabahçe Saray Tiyatrosu açılıyor.

Genel Gelişmeler

İstanbul'da Beyoğlu'nda yeni tiyatrolar ve eğlence yerleri açılmaya başlıyor.

Sarayda kurulmakta olan bandoya ilk öğrenciler Enderun'dan alınıyor. Bu bando için Avrupa'dan enstrümanlar ısmarlanıyor.

Elie Parish-Alvars saraya konser vermeye geliyor.

İstanbul'da yer alan tiyatro etkinlikleri çoğalıyor.

Yabancı dil bilmeyen Türk seyirciler için opera librettoları Osmanlıca'ya çevriliyor

Sarayda askeri bandonun yanı sıra saray orkestrası kuruluyor. Ayrıca sarayda kızlar orkestrası ve kız bale grubu oluşturuluyor.

G. Donizetti'nin yanı sıra başka yabancı öğretmenler saraya geliyor.

G. Donizetti'nin yaşlılık döneminde Necib Paşa Muzıka-yı Hümayun komutanı olarak görev yapıyor.

Kronoloji

1859 Necib Paşa'nın Muzıka-yı Hümayun'un komutanıyken, C. Guatelli bandonun, B. Pisani temsil bölümünün başına geliyor.

1861 Abdülaziz tahta geçiyor.

1862 Naum Tiyatrosu'na beş yıllık imtiyaz tanınıyor.

1863 Dolmabahçe saray tiyatrosunda çalışmalar duruyor. Saray tiyatrosu yanıyor. Saray orkestrası kaldırılıyor.

1865 Necib Paşa görevinden alınıyor yerine Muzıka-yı Hümayun komutanı Hacı İbrahim Paşa oluyor.

1867 Abdülaziz, Paris Fuarı için yurtdışı gezisine başlıyor. Avrupa gezisinden sonra saray orkestrası tekrar kuruluyor. C. Guatelli şeflik görevine getiriliyor.

1868 Gedikpaşa Tiyatrosu kuruluyor.

1870 Naum Tiyatrosu yanıyor ve bir daha yapılmıyor. Gedikpaşa Tiyatrosu on yıllık bir imtiyaz alıyor.

1871 (24 Aralık) Kahire'de *Aida*'nın (G. Verdi) prömiyeri yapılıyor.

1874 Opera Tiyatrosu açılıyor.

1876 II. Abdülhamid tahta geçiyor.

1876 Necib Paşa tekrar Muzıka-yı Hümayun komutanı oluyor. C. Guatelli şeflik görevi yapıyor.

1878 (20 Mayıs) Suavi Vakası'ndan sonra Muzıka-yı Hümayun'un kadrosu azaltılıyor.

1880 D'Arenda Paşa sarayda çalışmaya başlıyor. D'Arenda Paşa'nın gelmesinden sonra orkestrayı C. Guatelli törenlerde idare ediyor. Saray bandosunun şefliği Mehmet Ali Bey'e veriliyor.

Genel Gelişmeler

Yurtdışından gelen öğretmen sayısı azalıyor.

Askeri bandolar yaygınlaşmaya başlıyor.

Kronoloji

1881 Sarayda Türkçe oyunlar ve operetler oynanmaya başlıyor.
Tophane Okulu ve Mızıkası kuruluyor.

1882 Güllü Agop sarayda çalışmaya başlıyor.

1883 Necib Paşa vefat ediyor.
Süleyman Paşa, Muzıka-yı Hümayun komutanı oluyor.

1886 Saffet Atabinen eğitim için Paris'e gönderiliyor.

1888 Bahriye Tersane Sanayi Okulu Bandosu kuruluyor.

1889 Yıldız Saray Tiyatrosu yapılıyor.

1895 Zati Bey sarayda çoksesli koro kuruyor.

1896 Askeri Dikimhane Mızıkası kuruluyor. Çoksesli koro Abdülhamid'in tahta geçişi kutlamalarında yer alıyor.

1897 Çoksesli koro dağılıyor.

1898 Stravolo ailesi saraya geliyor. Muzıka-yı Hümayun'un bünyesinde opera/operet heyeti kuruluyor. Bu dönemde Muzıka-yı Hümayun komutanlığını Neşet Paşa yapıyor.

1899 C. Guatelli vefat ediyor. C. Guatelli'nin vefatından sonra D'Arenda Paşa orkestranın daimi şefi oluyor.

1900 Askeri Dikimhane Mızıkası dağılıyor.

1905 Ertuğrul Mızıkası kuruluyor.

1908 II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Muzıka-yı Hümayun'daki müzisyenlerin kadroları düşürülüyor.

1909 Mehmed Reşad tahta geçiyor.

1901 Milli Osmanlı Operet Kumpanyası çalışmaya başlıyor.

1909 D'Arenda Paşa geri dönüyor.
Tophane Okulu ve Mızıkası dağılıyor

Genel Gelişmeler

İtalyan opera/operet heyeti saraydan uzaklaştırılıyor. Saray tiyatrosu kapatılıyor.
Muzıka-yı Hümayun'un kadrosu orduya alınıp Çanakkale Savaşı'na gönderiliyor.

Kronoloji

1910 Darülaceze Mızıkası kuruluyor.
Milli Osmanlı Operet Kumpanyası kuruluyor.

1914 (27 Ekim) Dârülbedayi'nin resmi açılış töreni yapılıyor.

1915 Muzıka-yı Hümayun'un askerlerinin bir kısmı Çanakkale Savaşı'na gönderiliyor.
1915 Darülaceze Mızıkası Adapazarı'na taşınıyor.

1916 (14 Mart) Dârülbedayi'nin müzik bölümü kapanıyor.

1916 Dârülelhan açılıyor. Bahriye Musiki Mektebi açılıyor.

1917 Muzıka-yı Hümayun komutanı Salih Bey.

1918 Saray Orkestrası Zeki Üngör'ün şefliğinde Avrupa turnesine gidiyor.
1918 Saray Orkestrası, İstanbul'da L'Union Française'de halk konserleri vermeye başlıyor.
Saffet Atabinen Muzıka-yı Hümayun'dan ayrılıyor.

1918 VI. Mehmed Vahideddin tahta geçiyor.

1920 İstanbul Operet Heyeti kuruluyor.

1922 İstanbul'da Sahir Operet'i kuruluyor.

1923 Cumhuriyet ilan ediliyor.

1923 Dağılan Sahir Operet'i yerin Hale Operet'i kuruluyor ama kısa süre sonra dağılıyor.

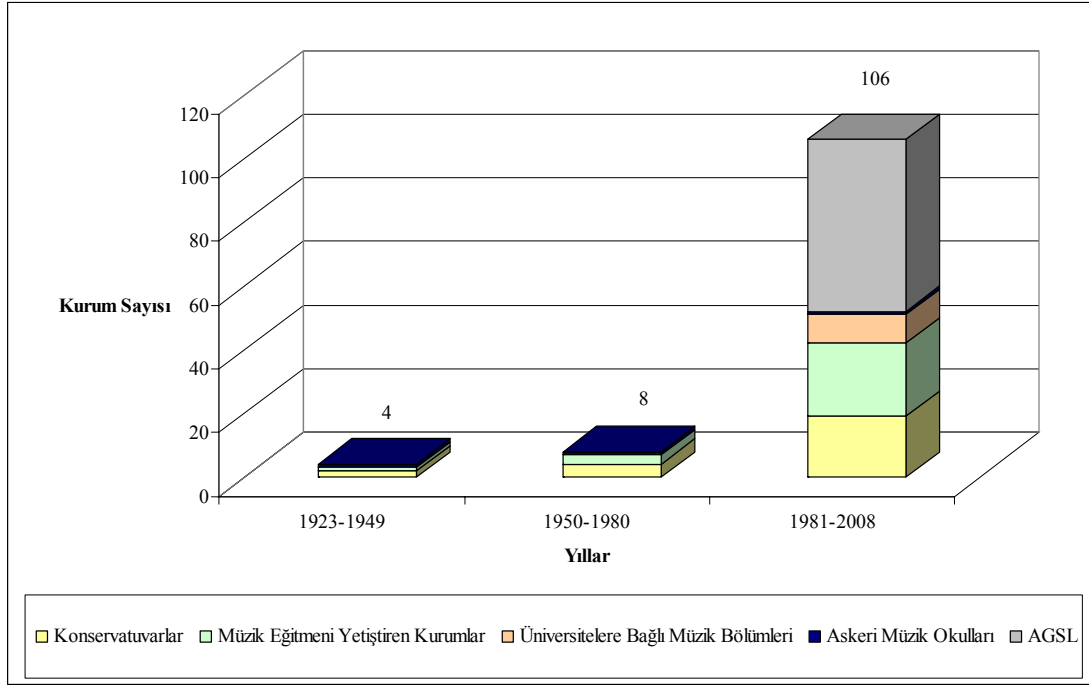
1924 Bahriye Mektep Bandosu ve Orkestrası kuruluyor

1924 Muzıka-yı Hümayun'un eski kadrosu Ankara'ya getiriliyor ve Riyaseticumhur Musiki Heyeti adını alıyor.

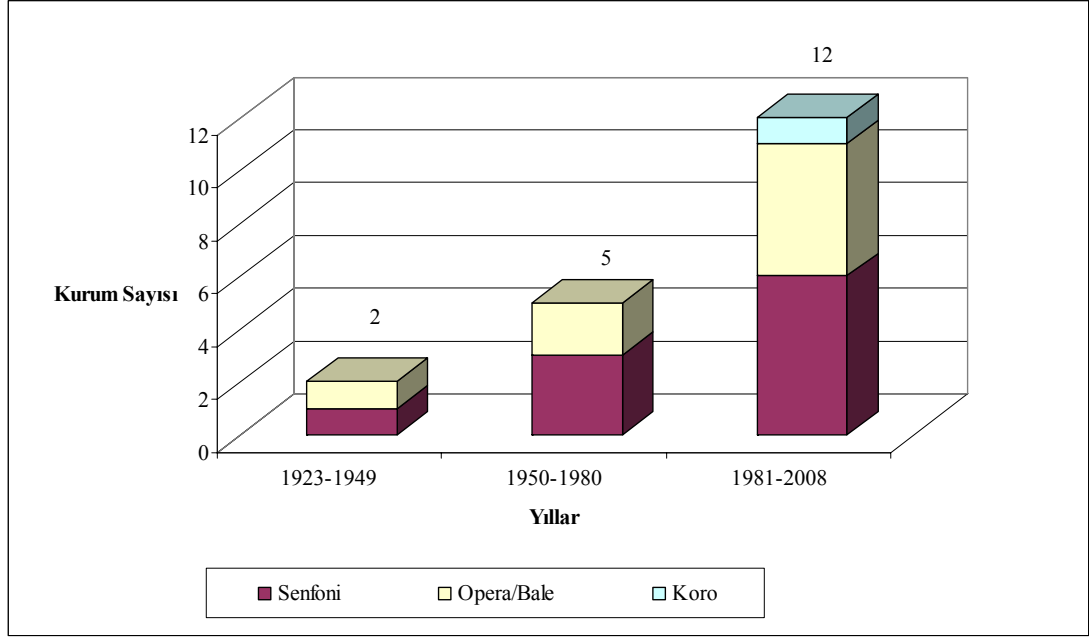
Genel Gelişmeler

Bandoları düzenlemek için askeri mızıkalar komisyonu toplanıyor ancak I. Dünya Savaşı'nın başlaması ile girişimler erteleniyor.
Saray bandosu tekrar yapılandırılıyor.

Ek-19 Konservatuvar, Müzik Eğitmeni Yetiştiren Kurumlar, Üniversitelere Bağlı Müzik Bölümleri ve Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinin Yıllara Göre Sayıları

Ek-20 T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığına Bağlı Olan Devlet Senfoni Orkestraları, Devlet Opera ve Baleleri, Devlet  oksesli Korosunun Yıllara Göre Sayıları

**Ek-21 Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Konser Salonu'nun Fotoğrafları
(Ayhan Çermen'in Kişisel Arşivinden)**

Cumhurbaşkanlığı Orkestrası Konser Salonu, Ankara

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Konser Salonu, E. Giraud'un Bağışladığı Org

**Ek-22 Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'na Gelen Solist ve Şeflerin
Fotoğrafları'ndan Seçmeler (Ayhan Çermen'in Kişisel Arşivinden)**

Bruno Bogo (Şef), Solist Peter Katin (Piyano)

Peter Katin (Piyano)

Ayhan Çermen'in Kişisel Arşivinden

E. Lessing (Şef), Solist Leonid Kogan (Keman)

Solist Igor Bezrodny (1962)

Ayhan Çermen'in Kişisel Arşivinden

G. E. Lessing (Şef), Solist Paul Tortellier (Viyolonsel)

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, Solist Paul Tortellier (Viyolonsel), Ankara

Ayhan Çermen'in Kişisel Arşivinden

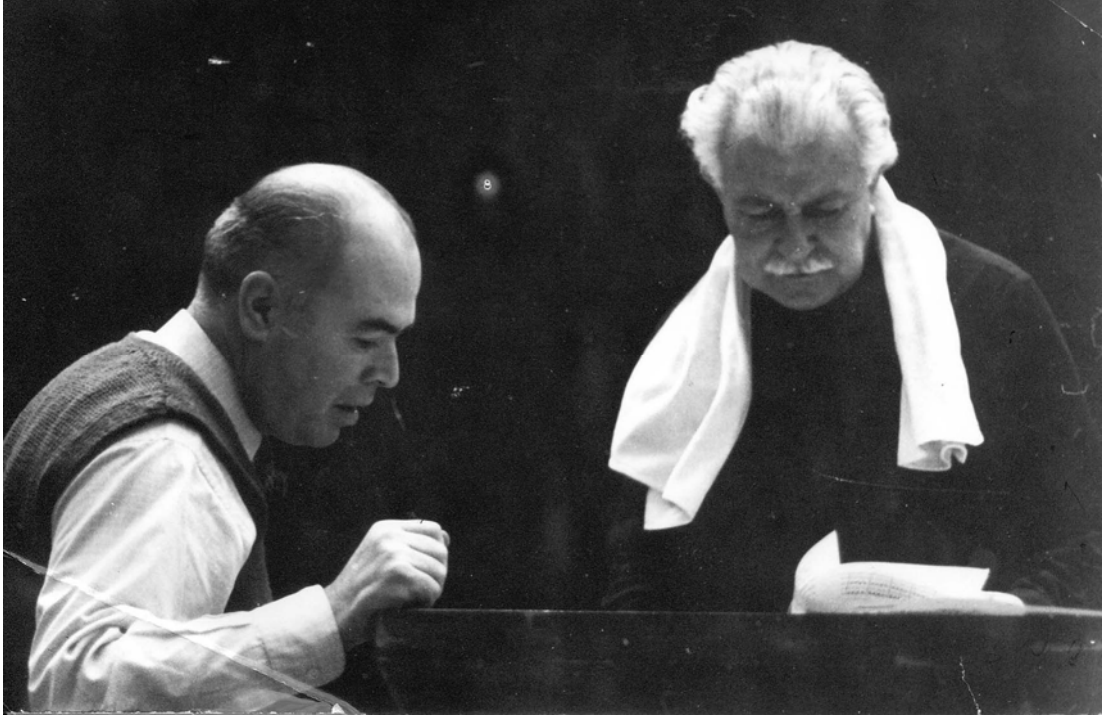

E. Lessing (Şef), Solist Pierre Fournier (Viyolonsel)

Pierre Fournier (Viyolonsel), Mithat Fenmen (Piyano), CSO Salonu, Ankara

Ayhan Çermenin Kişisel Arşivinden

Arthur Fidler (Şef), Solist Nusret Kayar (Viyolonsel)

Ek-23 Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Ordu ve Bölge Konserlerinden Fotoğraflar (Ayhan Çermen'in Kişisel Arşivinden)

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasını Ordu ve Bölge Konserlerine Götüren Otobüsler

Hikmet Şimşek (Şef), Solist Gönül Gökdoğan (Keman), Karaman Konseri

Ayhan Çermen'in Kişisel Arşivinden

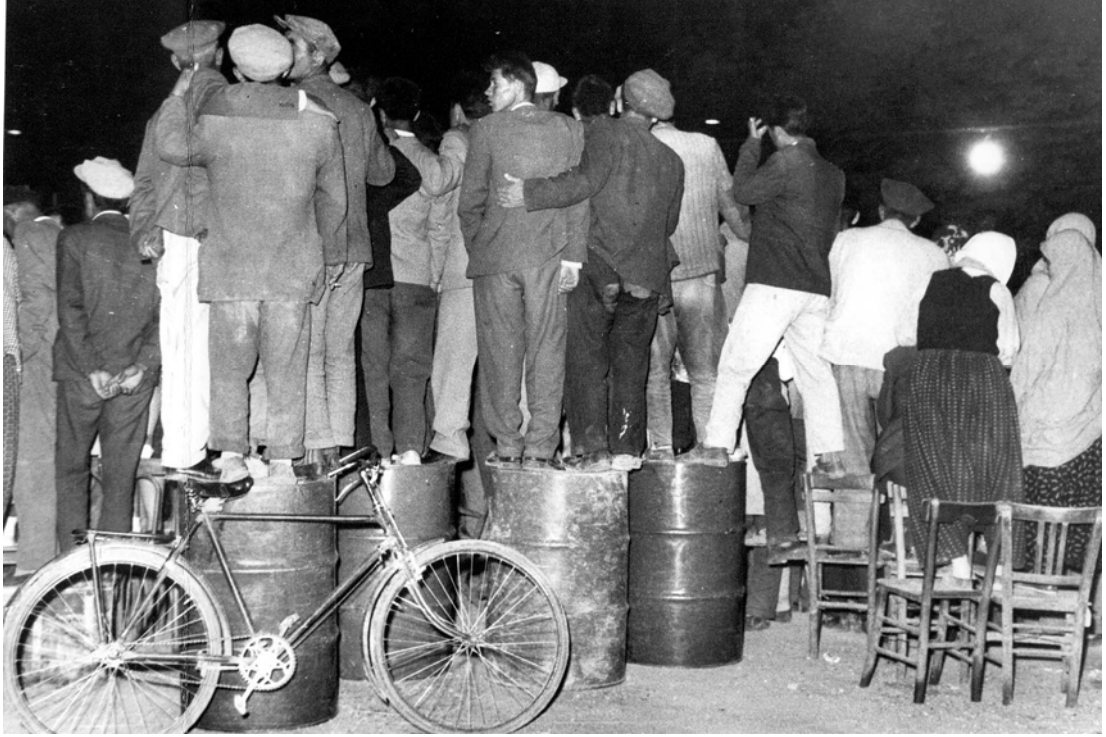

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Karaman Konseri, Bayındırlık Bakanı Mukbil Gökdoğan (Sağ Alt Köşede)

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, Karaman Konseri

Ayhan Çermen'in Kişisel Arşivinden

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, Karaman Konseri, Seyirciler

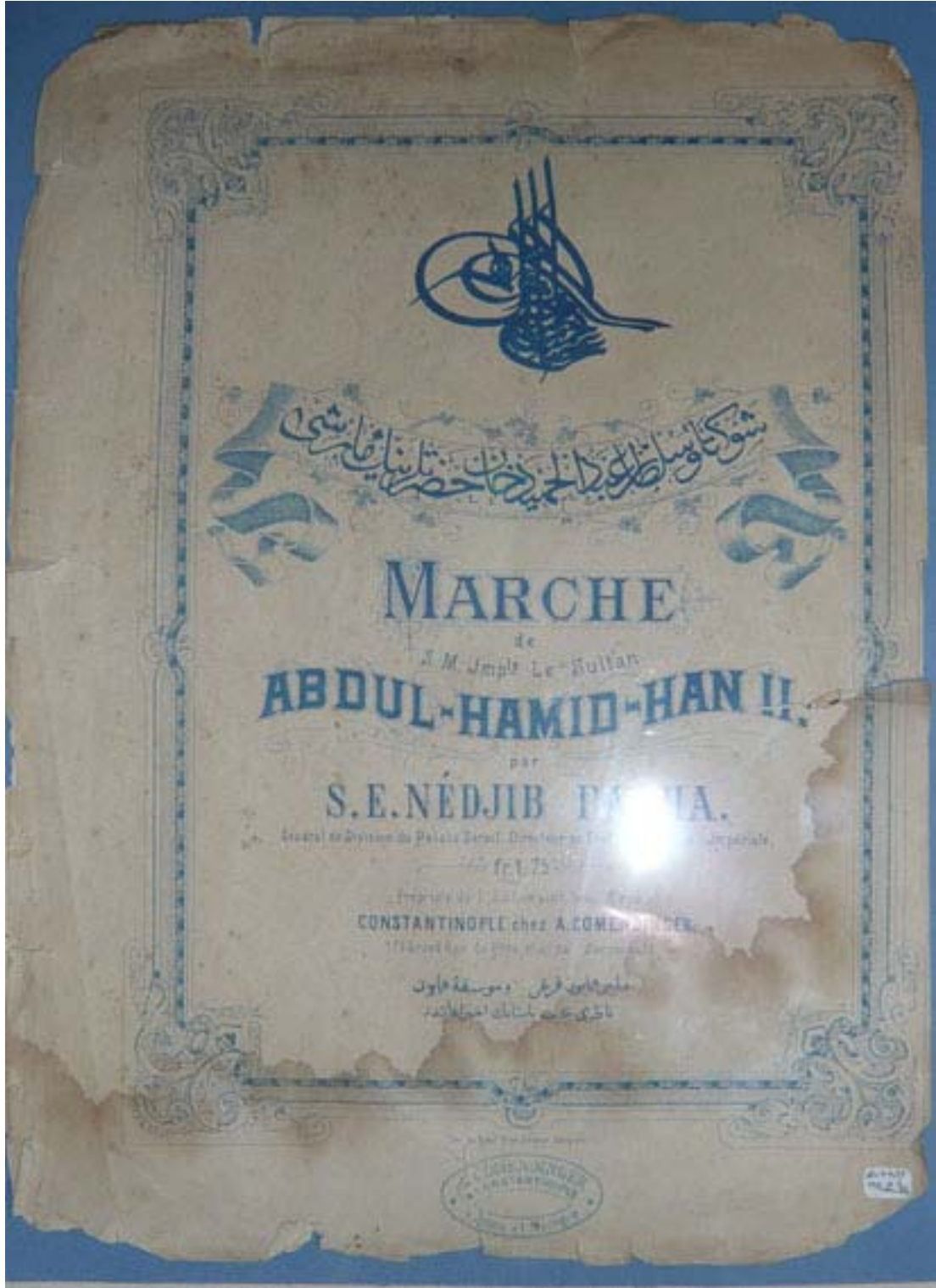
Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, Karaman Konseri, Seyirciler

Ek-24 Osmanlı Dönemi'nde Bestelenmiş Notaların Fotoğrafları
(Emine Serdaroğlu'nun Kişisel Arşivinden)

Italo Selvelli'nin V. Mehmed Reşad İçin Bestelediği Marşın Notasının Kapağı, Yıldız Saray Tiyatrosu, İstanbul

Emine Serdaroğlu'nun Kişisel Arşivinden

Necib Paşa'nın II. Abdülhamid İçin Bestelediği Marşın Notasının Kapağı, Yıldız Saray Tiyatrosu, İstanbul

Emine Serdaroğlu'nun Kişisel Arşivinden

Abdülmecid'in Kızı Fatma Sultan'a Ait Marş Notası
Yıldız Saray Müzesi, İstanbul

KAYNAKLAR

Kitaplar, Makaleler, Ansiklopediler, Gazete Haberleri

..... (16 Aralık 2007), “Akademik Oda Orkestrası İzleyicileri ile Buluştu”, **Son Nokta Gazetesi**

AKKAYA, Mürteza (6 Ocak 2005), “Sultan’ın Bestelerini Torunları Dinledi”, **Hürriyet Gazetesi**

ALİ, Filiz (25 Haziran 2003), “Hazır Ol, Festival Var”, **Radikal Gazetesi**

..... (1994), **Ali Said Saray Hatıraları: Sultan Abdülhamit’in Hayatı**, Haz. Ahmet Nezih Galitekin, Atlas ve Nehir İletişim A.Ş. İstanbul.

..... (18 Ekim 2007), “Aliğa Belediye Konservatuvarı 344 Kişiye Sanat Öğretiyor”, **Aliğa Ekspres**

ALP, Sebahattin (3 Mart 2005), “Denizli’de 3’üncü Bando Krizi”, **Akşam Gazetesi**

ALTAR, Cevat Memduh (1993), **Opera Tarihi IV**, Acar Matbaacılık A.Ş., İstanbul

..... (2004) **AnaBritannica: Genel Kültür Ansiklopedisi**, 13. Baskı, Ana Yayıncılık A.Ş., İstanbul.

AND, Metin (1972), **Tanzimat ve İstibdat Döneminde Türk Tiyatrosu 1839-1908**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Mars Basımevi, Ankara.

AND, Metin (1970), **Türkiye’de İtalyan Sahnesi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

..... (1966), **Ankara Devlet Konservatuvarı Otuzuncu Yıl Kitabı**, Haz. Gültekin Oransay, Şark Matbaası, Ankara

ANTEP, Ersin (4 Şubat 2008), “Artık Trakya’nın da Orkestrası Var”, **Cumhuriyet Gazetesi**

ANTEP, Ersin (Kasım-Aralık 2006), “Tarihte Unutulan İlk Riyaseticumhur Musiki Heyeti”, **Andante Dergisi**

ANTEP, Ersin (Mayıs 2005), “45 Yıl Önce...45 Yıl Sonra...” **Hürriyet Gösteri Dergisi**

ANTEP, Ersin, (13 Mart 2002), “Silahlı Kuvvetler Bando Okulları Komutanlığı Tarihçesi”, Çoksesli Müziğin Kurumsallaşmasında Emeği Geçen Asker Kökenli Müzisyenler Büst Açılış Töreni ve Sergi Broşürü, Ankara

ANTOINE, André (1965), **Chez Les Turcs**, Haz. Metin And, Doğu Matbaacılık, Ankara.

ARACI, Emre (2006), **Donizetti Paşa: Osmanlı Sarayının İtalyan Maestrosu**, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., İstanbul.

ARACI, Emre (2001), **Ahmed Adnan Saygun: Doğu-Batı Arası Müzik Köprüsü**, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., İstanbul.

..... (12 Eylül 2005), “Artık Belediye Bandomuz Var”, **Yalovamız**

..... (1981), **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I-III**, 3. Baskı, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara

AYDIN, Yılmaz (2003), **Türkiye’nin Avrupa ile Müzik İlişkileri Işığında Türk Beşleri**, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara.

AYDOĞAN, Karabey (2001), **Çok Sesli Müzik Tarihimiz Işığında Kent Orkestrası ve Belediye Bandosu**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültürel ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Kent Orkestrası Müdürlüğü Yayını, İstanbul.

BAHADİROĞLU, Yavuz (1999), **Osmanlı Padişahları Ansiklopedisi**, Nesil Basım Yayın, İstanbul.

..... (15 Ekim 2007), “Bando Şefi Dertli”, **22 Haber (Anadolu Ajansı)**

BARTIN, Sefai Ak (3 Ocak 2000), “Bartın’ın 70 Yıllık Bando Gururu”, **Milliyet Gazetesi**

BARTOK, Bela (1976), **Turkish Folk Music From Asia Minor**, Princeton University Press, ABD

BAŞ, Songül (11 Nisan 2005), “Türkiye’nin En Genç Orkestra Şefi”, **Sabah Gazetesi**

BAŞEĞMEZLER, Nejat (1993), **Necil Kazım Akses: Cumhuriyetin Özgün Bestecisi**, Sevdâ-Cenap And Müzik Vakfı Yayınları, Ankara

..... (1 Ekim 2005), “Belediye Bandosu Durmuyor”, **Kenthaber**

..... (9 Temmuz 2007), “Belediye Bandosundan Mini Konser”, **Ordu Gazetesi**

..... (23 Ocak 2008), “Belediye Otoparkında Bando Eğitimi”, **Hatay Haber**

..... (14 Şubat 2002), “Bolu Belediyesi Bayan Saksafoncu Arıyor”, **Akşam Gazetesi**

..... (25 Ekim 2007), “Bolu Belediye Bandosundan Konser”, **Bolu Haber**

..... (20 Ocak 2007), “Camerata Saygun Oda Orkestrası”, **Sabah Gazetesi**

CANKAYA, Özden (2003), **Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT 1927-2000**, Yapı Kredi Kültür ve Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., İstanbul

..... (1990), **Cevat Memduh Altar: Müzik Eğitiminin Şövalyesi**, Haz. Erdoğan Okyay, Sevda-Cenap And Müzik Vakfı Yayınları, Ankara

ÇETİNER, Yılmaz (1993), **Son Padişah Vahdettin**, Milliyet Yayınları, İstanbul.

..... (1973), **Cumhuriyetin 50. Yılında Rakam ve Grafiklerle Milli Eğitimimiz**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul

..... (Mart 1964), “C. S. Orkestrasından Haberler”, **OPUS Aylık Müzik Dergisi**

DEVELLİOĞLU, Ferit (1978), **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**, Doğuş Ltd. Şti. Matbaası, Ankara.

..... (16 Kasım 2005), “Dinar Badosu Tarihe Karıştı”, **Radikal Gazetesi**

..... (1994), **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, AnaBasım A.Ş., İstanbul.

..... (1998), “Eğitim Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme Programlarının Yeniden Düzenlenmesi”, **T.C. Yükseköğrenim Kurulu Başkanlığı Raporu**, Mart 1998, Ankara.

ERGİN, Nihat (1999), **Yıldız Sarayı’nda Müzik: Abdülhamit II Dönemi**, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara.

FINKEL, Caroline (2007), **Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı: Osmanlı İmparatorluğu’nun Öyküsü 1300-1923**, Çev. Zülal Kılıç, Timaş Yayınları, İstanbul.

..... (16 Nisan 2008), “Festival Günlüğü”, **Sabah Gazetesi**

FREELY, John (1999), **Inside the Seraglio: Private Lives of the Sultans in Istanbul**, Viking by Penguin Group, England

GAZİMİHAL, Mahmut Ragıp (1955), **Türk Askeri Muzıkları Tarihi**, Maarif Basımevi, İstanbul.

GOODWIN, Jason (1999), **Lord of the Horizons: A History of the Ottoman Empire**, Henry Holt and Company, New York, ABD.

GÖKÇE, Mete (Eylül 2007), “Koro Müziğinin Toplumsal İşlevleri Açısından Türkiye Korolar Şenliğinin Kazandırışları Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, ICANAS-38 (International Congress of Asian and North African Studies) Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi’nde Sunulan Bildiri, Ankara

GÜVENÇ, Faruk (Aralık 1964), “Haberler ve Yorumlar: Pilot Bölge Konserleri”, **OPUS Aylık Müzik Dergisi**

GÜVENÇ, Faruk (Kasım 1964), “Batan Orkestralar”, **OPUS Aylık Müzik Dergisi**

GÜVENÇ, Faruk (Ekim 1964), “Ankara’daki Büyük Musiki Komisyonu”, **OPUS Aylık Müzik Dergisi**

GÜVENÇ, Faruk (5 Ekim 1962), “Bir Yılın Getirdikleri”, **OPUS Aylık Müzik Dergisi**

HEKİMOĞLU, Müşerref (1997), **Suna Kan: Öz Şarkısını Duyuran Keman**, Seveda-Cenap And Müzik Vakfı Yayınları, Ankara

HINDEMITH, Paul (1983), **Türk Küğ Yaşamının Kalkınması İçin Öneriler**, Çev. Gültekin Oransay, Küğ Yayını, İzmir.

..... (1989), **Histoire de L'Empire Ottoman**, Ed. Robert Mantran, Librairie Artheme Fayard, Paris.

IMBERT, Paul (1981), **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yenileşme Hareketleri: Türkiye'nin Meseleleri**, Çev. Adnan Cemgil, Havass Yayınları, İstanbul.

İRTEM, Süleyman Kani (1999), **Osmanlı Sarayı ve Harem'in İçyüzü, Muzıka-i Hümayun ve Saray Tiyatrosu**, Temel Yayınları, İstanbul.

..... (2000), **İstanbul Radyosu: Anılar, Yaşantılar**, Haz. Ayhan Dinç, Özden Cankaya, Nail Ekinci, Yapı Kredi Kültür ve Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., İstanbul

..... (1944), **İstanbul Sarayları, Yapı ve Kredi Bankası'nın Onuncu Yıldönümü Hatırası**, Haz. Haluk Y. Şehsuvaroğlu, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul.

KARAL, Enver Ziya (1995), **Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856) V. Cilt**, 7. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara.

KARAL, Enver Ziya (1995), **Osmanlı Tarihi: Islahat Fermanı Devri (1861-1876) VII. Cilt**, 5. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara.

KINROSS, John Patrick Balfour (1977), **The Ottoman Centuries: The Rise and Fall of the Turkish Empire**, Morrow Quill Paperbacks, New York.

..... (17 Mayıs 2007), "45 Yıl Aradan Sonra Aydın'ın Belediye Bantosu Oldu", **Haberler.com (Cihan Haber Ajansı)**

KOÇU, Reşat Ekrem (2003), **Hatice Sultan ile Ressam Melling: Tefrikalaşmış Hikayeler**, 2. Baskı, Doğan Kitapçılık, İstanbul.

KODALLI, Nevit (Mayıs 2003), “Bir Taş Attık”, **Polifonik Sanat Dergisi**

KOTAN, Betül (18 Ağustos 2007), “MEB: Bu Okullar Kaçak”, **Radikal Gazetesi**

KÖSEMİHAL, Mahmut Ragıp (1939), **Türkiye-Avrupa Musiki Münasebetleri: Cilt 1**, Numune Matbaası, İstanbul.

KÜTAHYALI, Önder (1997), **Kırk (+5) Yılın Ardından**, 2. baskı, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara

..... (1940), **Maarifle İlgili Kanunlar**, Maarif Matbaası, İstanbul

McCARTHY, Justin (1997), **The Ottoman Turks: An Introductory History to 1923**, Pearson Education Asia Pte Limited, Malezya.

MAC FARLANE, Charles (1829), **Constantinople in 1828**, Saunders and Otley, Londra.

MANTRAN, Robert (2004), **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II, XIX. Yüzyılın Başlarından Yıkılışa**, Çev. Server Tanıllı, 7. Baskı, Adam Yayıncılık ve Matbaacılık A.Ş., İstanbul

..... (1972) **Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedisi**, Meydan Yayınevi, İstanbul.

..... (1997), **Muzıka-i Humayun’dan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasına**, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.

MÜMTAZ, Ahmet Semih (1948), **Tarihimizde Hayal Olmuş Hakikatler**, Hilmi Kitapevi, İstanbul

..... (1992), **Müzik Ansiklopedisi**, Ahmet Say, Başkent Yayınevi, Ankara

..... (1964), **Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi**, Vural Sözer, Tan Gazetesi ve Matbaası, İstanbul.

OKYAY, Erdoğan (1998), **Nevit Kodallı: Türkülerden Oratoryaya**, Sevda-Cenap And Müzik Vakfı Yayınları, Ankara

OKYAY, Erdoğan (1990), **Cevat Memduh Altar: Müzik Eğitiminin Şövalyesi**, Sevda-Cenap And Müzik Vakfı Yayınları, Ankara

ORAL, Zeynep (1992), **Leyla Gencer**; Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara

OSMANOĞLU, Ayşe (1960), **Babam Abdülhamit**, Güven Basım ve Yayınevi, İstanbul

OZANSOY, Halit Fahri (1964), **Darülbedayi Devrinin Eski Günlerinde**, Ak Kitabevi, İstanbul.

..... (2008) Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) Askeri Liseler ile Bando Astsubay Hazırlama Okulunda Öğrenim Görecek Öğrencileri Seçme Sınavı (ALS) Başvuru Kitapçığı

ÖRÜNK, Müşerref (Sayı 1: Kasım1999), “Bugüne Nasıl Geldik”, **Polifonik Sanat Dergisi**

ÖZÖN, Nejat (1999), **Büyük Yazım Kılavuzu**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

PAÇACI, Gönül (1994), “Belediye Konservatuvarı”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, AnaBasım A.Ş., İstanbul

PALMER, Alan (1992), **Osmanlı İmparatorluğu: Bir Çöküşün Yeni Tarihi**, Çev. Belkıs Çorakçı Dişbudak, Promat Basım ve Yayın San. ve Tic. A.Ş., İstanbul.

POUQUEVILLE, François C. H. L (1806), **Travels Through the Morea, Albania and the Several Other Parts of the Ottoman Empire to Constantinople During the Years 1798, 1799, 1800, and 1801**, Richard Phillips, Londra.

..... (Aralık 1964), “Prof. Lessing ve C. Senfoni Orkestrası”, **OPUS Aylık Müzik Dergisi**

REFİĞ, Gülper (1991), **A. Adnan Saygun ve Geçmişten Geleceğe Türk Musikisi**, Kültür Bakanlığı Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Ankara.

SALGAR, M. Fatih (2001), **Üçüncü Selim: Hayatı, Sanatı, Eserleri**, Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul.

SAZ, Leyla (1995), **The Imperial Harem of the Sultans: Memoirs of Leyla Saz Hanimefendi**, Fransızca’dan Çev. Landon Thomas, 2. baskı, PEVA Publications, İstanbul.

SAZ, Leyla (1974), **Harem’in İçyüzü**, Der. Sadi Borak, Milliyet Yayın Limited Şirketi, İstanbul.

SAYGUN, A. Adnan (1970), **Atatürk ve Musiki**, Sevdâ-Cenap Alp Müzik Vakfı Yayınları, Ankara.

SEVENGİL, Refik Ahmet (1968), **Türk Tiyatrosu Tarihi V: Meşrutiyet Tiyatrosu**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

SEVENGİL, Refik Ahmet (1962), **Türk Tiyatrosu Tarihi IV: Saray Tiyatrosu**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

SEVENGİL, Refik Ahmet (1961), **Türk Tiyatrosu Tarihi III: Tanzimat Tiyatrosu**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul

SEVENGİL, Refik Ahmet (1959), **Opera San'atı İle İlk Temaslarımız**, Maarif Basımevi, İstanbul.

SEVENGİL, Refik Ahmet (1934), **Yakın Çağlarda Türk Tiyatrosu**, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul.

SHAW, S. J. – SHAW, E. K. (1977), **History of The Ottoman Empire And Modern Turkey, Volume II: Reform, Revolution, and Republic: The Rise of Modern Turkey, 1808-1975**, Cambridge University Press, İngiltere.

SİMAVİ, Lütü (1970), **Osmanlı Sarayının Son Günleri**, Hürriyet Yayınları, İstanbul

ŞEN, Adil (2003), **Osmanlıda Dönüm Noktası: III. Selim Hayatı ve Islahatları**, FCRYayın Reklam Bilgisayar Sanayi ve Tic. Limited Şirketi, Ankara.

..... (4 Ekim 2007), “Şimdi de Bando Özelleşiyor”, **İlkehaber Gazetesi**

ŞİMŞEK, Hikmet (Kasım 1964), “İzmir Orkestrasına Ağıt-İlkel Zihniyete Yergi”, **OPUS Aylık Müzik Dergisi**

..... (Nisan 2007), **T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı 2006 Yılı İdari Faaliyet Raporu**, Ankara

TAHSİN PAŞA (1931), **Abdülhamit Yıldız Hatıraları**, Muallim Ahmet Halil Kitaphanesi, İstanbul

TEZBAŞAR, Ahmet (1975), **Mehter Tarihi, Teşkilatı ve Marşları**, Berksoy Basımevi, İstanbul.

TOPUZLU, Cemil (2004), **80 Yıllık Hatıralarım**, 4. Baskı, Topuzlu Yayınları, İstanbul

TUNCAY, Yiğit (1997), “Çanlar Kimin İçin Çalıyor. Güllü Agop’tan İstanbul Şehir Tiyatrosu’na”, **Kültür Sanat’ta TAVIR Dergisi**, 3. Sayı, Aralık.

TUNÇDEMİR, İlknur (Bahar 2006), “Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Sempozyumu”, **Milli Eğitim 3 Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl 33 Sayı 166

..... (1976), **Türk Devrimi ve Kurtuluş Savaşı**, T.C. Genelkurmay Basımevi, Ankara.

..... (2004), **Türkiye Cumhuriyeti 80 Yıl Kronolojisi**, Ed. Mesut Uyanık, 2. Baskı, Anadolu Ajansı Yayınları, Ankara

TÜRKKAN, Ender (21 Ocak 2008), “Oda Orkestrasını 800 Kişi Dinledi”, **Hürriyet Gazetesi (Ege Baskısı)**

UMUR, Suha (1987), “Abdülmecit, Opera and The Dolmabahce Palace Theatre”, Ed. Ersu Pekin **The National Palaces**, Cem Ofset Matbaacılık Sanayi, İstanbul.

WHEATCROFT, Andrew (1995), **The Ottomans: Dissolving Images**, Penguin Books, İngiltere.

YENAL, Ercan (1996), **Türk Silahlı Kuvvetlerinde Bandoculuk Hareketleri ve Eğitimi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

..... (1993), **Yıldız Şale Kasr-ı Hümayunu**, TMBB Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul.

..... (6 Mart 2008), “Yüksekokul Gibi Konservatuvar”, **Bafra Haber**

CD Kayıtları

..... (2005), **İstanbul’dan Londra’ya**, Kalan Müzik

..... (2004) **Boğaziçi Mehtapları’nda Sultan Portreleri**, Kalan Müzik

..... (2000) **Osmanlı Sarayı’ndan Avrupa Müziği**, Kalan Müzik

Resmi İnternet Siteleri:

Büyükşehir Belediyelerinin ve Belediyelerin İnternet Siteleri

Adana Büyükşehir Belediyesi	www.adana-bld.gov.tr
Adapazarı Büyükşehir Belediyesi	www.adapazari.bel.tr
Akhisar Belediyesi (Manisa)	www.akhisar.bel.tr
Akşehir Belediyesi (Konya)	www.aksehir.bel.tr
Aliaga Belediyesi (İzmir)	www.aliaga.bel.tr
Amasya Belediyesi	www.amasya.bel.tr
Ankara Büyükşehir Belediyesi	www.ankara.bel.tr
Antakya Belediyesi	www.antakya.bel.tr
Antalya Büyükşehir Belediyesi	www.antalya.bel.tr
Aydın Belediyesi	www.aydin-bld.gov.tr
Ayvalık Belediyesi (Balıkesir)	www.ayvalik.bel.tr
Babaeski Belediyesi (Kırklareli)	www.babaeski-bld.gov.tr
Bakırköy Belediyesi (İstanbul)	www.bakirkoy.bel.tr
Balıkesir Büyükşehir Belediyesi	www.balikesir.bel.tr

Bandırma Belediyesi (Balıkesir)	www.bandirma-bld.gov.tr
Bartın Belediyesi	www.bartın-bld.gov.tr
Bergama Belediyesi (İzmir)	www.bergama.bel.tr
Beyoğlu Belediyesi (İstanbul)	www.beyoglu.bel.tr
Biga Belediyesi (Çanakkale)	www.bigabeldiyesi.com
Bolu Belediyesi	www.bolu.bel.tr
Bolvadin Belediyesi (Afyon)	www.bolvadin.bel.tr
Bornova Belediyesi (İzmir)	www.bornova.bel.tr
Burdur Belediyesi	www.burdur-bld.gov.tr
Bursa Büyükşehir Belediyesi	www.bursa-bld.gov.tr
Çeşme Belediyesi (İzmir)	www.cesme-bld.gov.tr
Denizli Belediyesi	www.denizli.bel.tr
Devrek Belediyesi (Kastamonu)	www.devrek.bel.tr
Düzce Belediyesi	www.duzce.bel.tr
Edirne Belediyesi	www.edirne.bel.tr
Etimesgut Belediyesi (Ankara)	www.etimesgut.bel.tr
Fatsa Belediyesi (Ordu)	www.fatsa.bel.tr
Gaziantep Büyükşehir Belediyesi	www.gaziantep-bld.gov.tr
Giresun Belediyesi	www.giresun-bld.gov.tr
Gölcük Belediyesi (İzmit)	www.golcuk.bel.tr
Gönen Belediyesi (Balıkesir)	www.balıkesirgonen.bel.tr
Hayrabolu Belediyesi (Tekirdağ)	www.hayrabolu.bel.tr
İnebolu Belediyesi (Kastamonu)	www.inebolu.bel.tr
İstanbul Büyükşehir Belediyesi	www.ibb.gov.tr
İzmir Büyükşehir Belediyesi	www.izmir.bel.tr
Kadıköy Belediyesi (İstanbul)	www.kadikoy.bel.tr
Karabük Belediyesi	www.karabuk.bel.tr
Karşıyaka Belediyesi (İzmir)	www.karsiyaka.bel.tr
Kayseri Büyükşehir Belediyesi	www.kayseri-bld.gov.tr
Keşan Belediyesi (Edirne)	www.kesan.bel.tr
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	www.kocaeli.bel.tr
Konya Büyükşehir Belediyesi	www.konya.bel.tr

Kuşadası Belediyesi (Aydın)	www.kusadasi.bel.tr
Menemen Belediyesi (İzmir)	www.menemen.bel.tr
Mersin Büyükşehir Belediyesi	www.mersin.bel.tr
Mudanya Belediyesi (Bursa)	www.mudanya.bel.tr
Nevşehir Belediyesi	www.nevsehir.bel.tr
Nilüfer Belediyesi (Bursa)	www.nilufer-bld.gov.tr
Odunpazarı Belediyesi (Eskişehir)	www.odunpazari.bel.tr
Ordu Belediyesi	www.ordu.bel.tr
Rize Belediyesi	www.rize.bel.tr
Samsun Büyükşehir Belediyesi	www.samsun.bel.tr
Sandıklı Belediyesi (Afyon)	www.sandikli.bel.tr
Silifke Belediyesi (Mersin)	www.silifke-bld.gov.tr
Sinop Belediyesi	www.sinop.bel.tr
Sivas Belediyesi	www.sivas.bel.tr
Soma Belediyesi (Manisa)	www.soma.bel.tr
Şile Belediyesi (İstanbul)	www.sile.bel.tr
Tarsus Belediyesi (Mersin)	www.tarsus.bel.tr
Tire Belediyesi (İzmir)	www.tire.bel.tr
Tokat Belediyesi	www.tokat-bld.gov.tr
Torbalı Belediyesi (İzmir)	www.torbalı.bel.tr
Trabzon Belediyesi	www.trabzon.bel.tr
Turgutlu Belediyesi (Manisa)	www.turgutlu-bld.gov.tr
Uşak Belediyesi	www.usak.bel.tr
Üsküdar Belediyesi (İstanbul)	www.uskudar-bld.gov.tr
Yalova Belediyesi	www.yalova.bel.tr
Zonguldak Belediyesi	www.zonguldak.bel.tr

Devlet Konservatuvarlarının İnternet Siteleri

Adıyaman Üniversitesi (Adıyaman)
www.adiyaman.edu.tr

Adnan Menderes Üniversitesi (Aydın)

www.adu.edu.tr

Afyon Kocatepe Üniversitesi (Afyon)

www.konservatuvar.aku.edu.tr

Akdeniz Üniversitesi (Antalya)

www.akdeniz.edu.tr/konservatuvar

Anadolu Üniversitesi (Eskişehir)

www.kns.anadolu.edu.tr

Ankara Üniversitesi (Ankara)

audk.ankara.edu.tr

Çukurova Üniversitesi (Adana)

www.cudevletkonservatuvvari.com

Dokuz Eylül Üniversitesi (İzmir)

www.deu.edu.tr

Erzincan Üniversitesi (Erzincan)

www.erzincan.edu.tr

Fırat Üniversitesi (Elazığ)

web.firat.edu.tr/dkonservatuvar

Hacettepe Üniversitesi (Ankara)

www.konser.hacettepe.edu.tr

İnönü Üniversitesi (Malatya)

konservatuvar.inonu.edu.tr

İstanbul Üniversitesi (İstanbul)

www.istanbul.edu.tr/yuksekokullar/konservatuvar/mainpage.htm

Kafkas Üniversitesi (Kars)

www.kafkas.edu.tr/konservatuvar/tanitim.html

Karadeniz Teknik Üniversitesi (Trabzon)

www.ktu.edu.tr/fakulte/konservatuvar

Kocaeli Üniversitesi (Kocaeli)

dk.kocaeli.edu.tr

Mersin Üniversitesi (İçel)

www.mersin.edu.tr/fakulte.php?id=23&tip=2

Mimar Sinan Güzelsanatlar Üniversitesi (İstanbul)

www.msgsu.edu.tr/msu/pages/devlet_konservatuvvari.aspx

Mustafa Kemal Üniversitesi (Hatay)

www.mku.edu.tr

Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Samsun)

www.omu.edu.tr

Sakarya Üniversitesi (Sakarya)

www.dk.sakarya.edu.tr

Selçuk Üniversitesi (Konya)

www.konservatuvar.selcuk.edu.tr

Trakya Üniversitesi (Edirne)

konservatuvar.trakya.edu.tr

Uludağ Üniversitesi (Bursa)

konservatuvar.uludag.edu.tr

Zonguldak Karaelmas Üniversitesi (Zonguldak)

www.karaelmas.edu.tr

Müzik Eğitmeni Yetiştiren ve Müzik Eğitimi Veren Devlet Üniversitelerinin İnternet Siteleri

Abant İzzet Baysal

www.ef.ibu.edu.tr/gs/muzik/muzik_giris.htm

Adnan Menderes Üniversitesi (Aydın)

www.akademik.adu.edu.tr/fakulte/egitim/topics.asp?path=313238

Akdeniz Üniversitesi (Antalya)

www.akdeniz.edu.tr/gsf/muzik/index.html

Atatürk Üniversitesi (Erzurum)

http://fakulteler.atauni.edu.tr/gsanatlar/akademik_birim.php

Balikesir Üniversitesi

<http://www.nef.balikesir.edu.tr/>

Cumhuriyet Üniversitesi (Sivas)

www.cumhuriyet.edu.tr/akademik/fak_egitim/birimler/gsanat/anabilim.htm

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Çanakkale),

egitim.comu.edu.tr/bolum/muzik/index.php

Dokuz Eylül Üniversitesi (İzmir)

www.deu.edu.tr

Erciyes Üniversitesi (Kayseri)

guzelsanat.erciyes.edu.tr/muzikbolumu.htm

Erzincan Üniversitesi (Erzincan)

egitim.erzincan.edu.tr

Gazi Üniversitesi (Ankara)

www.guzelsanatlar.gazi.edu.tr/muzik/index.php

Gaziosmanpaşa Üniversitesi (Tokat)

egitim.gop.edu.tr/bolumler/gsanatlar/tanitim.asp

Harran Üniversitesi (Şanlıurfa)

fef.harran.edu.tr/

İnönü Üniversitesi (Malatya)

gsf.inonu.edu.tr/

egt.inonu.edu.tr/

Karadeniz Teknik Üniversitesi (Trabzon)

www.ktu.edu.tr/

Kocaeli Üniversitesi (Kocaeli)

gsf.kou.edu.tr/muzik.htm

Marmara Üniversitesi (İstanbul)

aef.marmara.edu.tr/index.php?bolum=5

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (Burdur)

egitim.mehmetakif.edu.tr

Muğla Üniversitesi

www.mu.edu.tr/t/akademik/fakulteler/egitim/muzik/

Niğde Üniversitesi (Niğde)

www.nigde.edu.tr

Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Samsun)

www2.omu.edu.tr

Pamukkale Üniversitesi (Denizli)

gseb.pamukkale.edu.tr/webmuzik/index.htm

Selçuk Üniversitesi (Konya)

www.egitim.selcuk.edu.tr/muzik/index.htm

Süleyman Demirel Üniversitesi (Isparta)

gsf.sdu.edu.tr

Trakya Üniversitesi (Edirne)

egitimfak.trakya.edu.tr/2007/guzelsanatlar.asp

Uludağ Üniversitesi (Bursa)

muzikegt.uludag.edu.tr

Yıldız Teknik Üniversitesi (İstanbul)

www.yildiz.edu.tr

Yüzüncüyıl Üniversitesi (Van)

www.yyu.edu.tr/

Devlet Senfoni Orkestralarının İnternet Siteleri:

Bursa Bölge Devlet Senfoni Orkestrası

www.bursasenfoni.gov.tr

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası

cso.gov.tr

Çukurova Devlet Senfoni Orkestrası

www.cukurovasenfoni.org

İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası

www.idso.gov.tr

İzmir Devlet Senfoni Orkestrası

www.izdso.gov.tr

Devlet Opera ve Balelerinin ve Devlet Çoksesli Korosunun İnternet Siteleri:

Ankara Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü

<https://secure.dobgm.gov.tr/dobgm.asp>

Ankara Devlet Çoksesli Korosu

<http://www.chorusturkey.com/tur/default.php>

İstanbul Devlet Opera ve Balesi

www.idobale.com

Antalya Devlet Opera ve Balesi

www.antdob.gov.tr

İzmir Devlet Opera ve Balesi

www.izdob.gov.tr

Üniversite Orkestralarının İnternet Siteleri

Camerata Saygun Oda Orkestrası

www.cameratasaygun.com

Dokuz Eylül Üniversitesi Senfoni Orkestrası

web.deu.edu.tr/deso/main.php?ln=tr

İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Öğrenci Senfoni Orkestrası

www.istanbul.edu.tr/yuksekokullar/konservatuvar/turk/ogrorkestrasi/tanitim.htm

Belediye Orkestralarının İnternet Siteleri:

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Senfoni Orkestrası

senfoni.eskisehir.bel.tr

Şişli Belediyesi Senfoni Orkestrası

www.sislisymphony.com

Diğer Siteler:

Ankara Çoksesli Müzik Derneği

www.acmd.org.tr

Mersin Polifonik Korolar Derneği

www.mersinpolifonik.org

T.C. Adalet Bakanlığı

www.mevzuat.adalet.gov.tr

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

www.kultur.gov.tr

T.C. Yükseköğrenim Kurumu

www.yok.gov.tr

T.C. Yükseköğrenim Kurumu Seçme ve Yerleştirme Merkezi

www.osym.gov.tr

Türk Dil Kurumu

www.tdk.gov.tr

Türk Radyo ve Televizyon Kurumu

www.trt.net.tr

Türk Silahlı Kuvvetleri Genel Kurmay Başkanlığı

www.tsk.mil.tr

Türkiye Polifonik Korolar Derneği

www.polifonik.org

ÖZGEÇMİŞ

Piyano eğitimine Prof. Ersin Onay ile başladı, Fuat Türkay ve Prof. Cana Gürmen ile devam etti. Illinois Wesleyan Üniversitesi Müzik Bölümü'ne burslu olarak kabul edildi ve lisans eğitimi süresince piyano çalışmalarını Prof. Dr. Mark Hansen ile sürdürdü. *Magna cum laude* ile mezun olduktan sonra, Austin Texas Üniversitesi'nde Prof. Dr. William Race ile piyano ve piyano pedagojisi dallarında yüksek lisans yaptı. Ayrıca, Lala Margulis, Igor Kipnis, Rita Sloan, Ratko Derlorko ve Andrei Diev gibi eğitmen ve yorumcular ile çalıştı. Ankara, İstanbul, İsveç, Almanya ve Kıbrıs'ta resitaller verdi.

Solo piyano çalışmalarının yanı sıra pek çok şancı ile eşlik ve farklı enstrümanlar ile oda müziği çalışmaları yaptı. Dilbağ Tokay ile viyolonsel-piyano ikilisi olarak İstanbul'un belli başlı salonlarında, Eskişehir, İzmir, Adana, Antakya, Ayvalık ve Kars'da, yurtdışında İsveç, Almanya, Fransa, İtalya, Bulgaristan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde konserler verdi. İkili, Vehbi Koç Vakfı'nın ve Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın sponsorluğu ile Avrupa'da oda müziği akademilerine katılarak Carl Ponten, Niels Ullner, Paul Trein, Carlo Levi Minzi ve Frieder Berthold gibi müzisyenler ile çalışıp, konserler verdi. İkili olarak radyo ve televizyon kayıtları da bulunmaktadır.

Emine Serdaroğlu, 1997 yılından beri Boğaziçi Üniversitesi Güzel Sanatlar Bölümü'nde öğretim görevlisi, 2008 yılı Mayıs ayından beri Güzel Sanatlar Bölüm Başkanı Yardımcı olarak görev yapmaktadır.